

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa Zielona Brama Roztocza

GINA
DZWOLA

GINA
GODZISZÓW

GINA
JANÓW LUBELSKI

GINA
MODLIBORZYCE

Raport diagnostyczny

**Portret partnerstwa
Zielona Brama Roztocza**

Raport diagnostyczny

Diagnoza Obszaru Partnerstwa „Zielona Brama Roztocza”

Opracowanie

Związek Miast Polskich

Zespół autorski

Katarzyna Dzadz, Waldemar Futa, Krzysztof Kołtyś, Paweł Wiśniewski, Rafał Sułkowski (ZMP), Jacek Woźniak (ZMP)

Kierownik projektu CWD

Jarosław Komża

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” poprzez bezpośrednie doradztwo ZMP w strategicznym planowaniu rozwoju 38 partnerstw samorządowych, ma na celu popularyzowanie idei partnerstwa międzysamorządowego, wzmocnienie zdolności gmin i powiatów do podejmowania przemyślanej i celowej współpracy oraz planowania kompleksowych przedsięwzięć aktywizujących potencjał obszaru partnerstwa i budujących jego rozwój.

Dzięki współpracy Związku Miast Polskich, samorządów lokalnych i regionalnych oraz Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, dla ponad 370 partnerskich gmin i powiatów z obszarów borykających się z problemami rozwojowymi przygotowywane są diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej, a następnie strategie terytorialne oraz pakiety przedsięwzięć podnoszące jakość życia mieszkańców.

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” realizowany jest w okresie od września 2020 do marca 2022 roku w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

2021 © Związek Miast Polskich

Skład Partnerstwa

Gmina Janów Lubelski (gmina miejsko-wiejska) – Lider Partnerstwa

Gmina Modliborzyce (gmina miejsko-wiejska)

Gmina Dzwola (gmina wiejska)

Gmina Godziszów (gmina wiejska)

Skład Rady Partnerstwa

Krzysztof Kołtyś, Burmistrz Janowa Lubelskiego – Przewodniczący Rady Partnerstwa

Wiesław Dyjach, Wójt Gminy Dzwola - Zastępca Przewodniczącego Rady Partnerstwa

Witold Kowalik, Burmistrz Modliborzyce – członek Rady Partnerstwa

Józef Zbytniewski, Wójt Gminy Godziszów - członek Rady Partnerstwa

Skład Grupy Roboczej

Katarzyna Dzadz – Koordynator GR (Gmina Janów Lubelski)

Paweł Wiśniewski – Zastępca Koordynatora GR (Gmina Janów Lubelski)

Bożena Czajkowska – członek GR (Gmina Janów Lubelski)

Elżbieta Iwankiewicz – członek GR (Gmina Janów Lubelski)

Waldemar Futa – członek GR (Gmina Janów Lubelski)

Marta Zając – członek GR (Gmina Dzwola)

Jadwiga Flis – członek GR (Gmina Dzwola)

Marzena Dolecka-Joczek – członek GR (Gmina Modliborzyce)

Bogumiła Staszek – członek GR (Gmina Modliborzyce)

Wioletta Środek – członek GR (Gmina Modliborzyce)

Radosław Paleń – członek GR (Gmina Godziszów)

Marzena Ligaj – członek GR (Gmina Godziszów)

Spis treści

Nota metodologiczna do „Raportu diagnostycznego”	9
1. Charakterystyka partnerstwa – informacje ogólne, wewnętrzne powiązania funkcjonalne, wiodące funkcje, obowiązujące polityki rozwoju partnerów	12
1.1. Podstawowe informacje o partnerstwie.....	12
1.1.1. Położenie geograficzne i dostępność komunikacyjna.....	14
1.1.2. Obszar Partnerstwa na tle krajowych obszarów problemowych	18
1.1.3. Partnerstwo w sieci osadniczej województwa.....	19
1.1.4. Środowisko przyrodnicze	21
1.1.5. Środowisko kulturowe.....	24
1.1.6. Podsumowanie.....	28
1.2. Analiza powiązań funkcjonalnych	29
1.2.1. Identyfikowanie powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa	29
1.2.2. Wiodące funkcje obszaru partnerstwa	39
1.2.3. Obszar partnerstwa z perspektywy polityki rozwoju województwa Lubelskiego 46	
1.2.4. Podsumowanie.....	50
1.3. Współpraca z kluczowymi partnerami.....	52
1.3.1. Czynniki warunkujące współpracę	52
1.3.2. Współpraca między przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi.....	55
1.3.3. Podmioty poza partnerstwem.....	56
1.3.4. Podsumowanie.....	56
1.4. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/partnerów.....	58
2. Portret statystyczny obszaru partnerstwa – charakterystyka wskaźnikowa (analiza podstawowa i pogłębiona)	62
2.1. Wymiar społeczny	63
2.1.1. Sytuacja demograficzna	63
2.1.2. Zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny gminy	78
2.1.3. Poziom bezpieczeństwa	91
2.1.4. Dostępność oraz jakość usług i infrastruktury	97

2.1.5.	Podsumowanie.....	106
2.2.	Wymiar gospodarczy.....	107
2.2.1.	Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki	107
2.2.2.	Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej	122
2.2.3.	Sytuacja materialna mieszkańców	139
2.2.4.	Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju).....	146
2.2.5.	Podsumowanie.....	178
2.3.	Wymiar środowiskowo-przestrzenny	179
2.3.1.	Lokalne środowisko przyrodnicze	180
2.3.2.	Dostępność komunikacyjna (zewnętrzna i wewnętrzna)	186
2.3.3.	Ład i struktura przestrzenna obszaru	187
2.3.4.	Podsumowanie.....	188
3.	Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa	189
3.1.	Potencjał obszaru partnerstwa	189
3.2.	Bariery, problemy, deficyty obszaru partnerstwa	200
3.3.	Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa.....	204
3.4.	Kluczowe wyzwania, kierunki strategicznej interwencji i współpracy.....	205
3.4.1.	Kluczowe wyzwania wobec partnerstwa	205
3.4.2.	Obszary potencjalnej współpracy	206
	Załącznik 1 – Skład i liczebność grup porównawczych dla gmin Partnerstwa	216

Nota metodologiczna do „Raportu diagnostycznego”

Prezentowane opracowanie Raport Diagnostyczny - Portret Partnerstwa Zielona Brama Rostocza, jest wynikiem pracy Zespołu. Prace diagnostyczne, analityczne i badawcze trwały od grudnia 2020 r. do końca marca 2021 r. Pierwsza wersja dokumentu powstała 31 marca 2021 roku, końcowa – 30 kwietnia 2021 roku, po upublicznieniu i uzupełnieniu pierwszej wersji raportu.

Diagnoza opracowana została w oparciu o bogaty zasób źródeł, dokumenty o charakterze strategicznym, analitycznym, statystycznym, z wykorzystaniem dedykowanych diagnozie Partnerstwa narzędzi badawczych i analitycznych.

Monitor Rozwoju Lokalnego II (MRL II) - Specjalnie przygotowane i zasilone danymi na potrzeby Projektu CWD narzędzia - bazy danych. Służyły one głównie do analizy i oceny potencjału rozwojowego gmin i całego Partnerstwa. Na system MRL II składa się:

- Serwis MRL II - ocena potencjału rozwoju partnerstw:
www.partnerstwa.monitorrozwaju.pl - baza umożliwia analizę potencjału rozwoju partnerstwa i gmin partnerstwa oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych bezwzględnych oraz względnych (w grupach porównawczych).
- Serwis MRL II - ocena potencjału rozwoju gmin:
www.gminy.monitorrozwaju.pl. Baza umożliwia analizę potencjału rozwoju gmin oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych.
- Serwis MRL II - ocena potencjału rozwoju gmin wg obszarów:
www.analizy.monitorrozwaju.pl. Baza umożliwia analizę potencjału rozwoju gmin oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych.

Kompatybilny z systemem MRL II zasób kartograficzny – analizy i prezentacje danych w formie kartogramów, map i ikonografik, dedykowany partnerstwom.

Pozyskany na potrzeby CWD zasób najświeższych (31 XII 2019) danych społeczno-ekonomicznych, m.in. dane: POLTAX, ZUS, KRUS, dane i prognozy demograficzne, MPSiR, i inne.

Zestaw badań społecznych dedykowanych badaniu opinii trzech kluczowych kategorii mieszkańców gmin:

- **Badanie opinii oraz planów życiowych młodzieży** zwane dalej „Badaniami młodzieży”. Badania, przeprowadzone online w dniach 16 do 23 grudnia 2020 roku za pomocą dedykowanego systemu elektronicznego ZMP, objęły 307 uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych, w tym 221 mieszkających na obszarze partnerstwa. Badanie przeprowadzono przy aktywnym udziale szkół i ich organów prowadzących.
- **Badanie opinii mieszkańców** gmin obszaru partnerstwa, zwane dalej „Badaniami mieszkańców”. Badania przeprowadzono online za pomocą dedykowanego systemu elektronicznego ZMP, na niereprezentatywnej próbie 369 aktywnych internautów - mieszkańców gmin obszaru partnerstwa, w dniach od 13 stycznia do 5 lutego.
- **Badanie opinii lokalnych liderów**, zwane dalej „Badaniami liderów”, skierowane do 2 kategorii liderów lokalnych, przeprowadzone online na grupie 37 osób w dniach od 27 stycznia do 2 lutego.

Inne narzędzia analityczne i badawcze dedykowane pogłębieniu Raportu Diagnostycznego:

- „**Badania samorządów w zakresie bilansu usług**”, będące analizą przepływów usług pomiędzy gminami oraz lokalizacji centrów poszczególnych kategorii usług na terenie partnerstwa, przy pomocy matrycy bilansu usług na terenie Partnerstwa, w formie generatora MS Excel, oraz wyników badań mieszkańców, młodzieży i liderów.
- Badania samorządów w zakresie przedsiębiorczości zwane dalej „**Badaniami przedsiębiorczości**”, diagnozujące warunki do rozwoju przedsiębiorczości w gminach obszaru partnerstwa, za pomocą arkusza „Podstawowe pytania dotyczące przedsiębiorczości”.
- Badania zasobów i produktów na obszarze partnerstwa, zwane dalej „**Badaniami zasobów i produktów**”. Badania przeprowadzono wśród wszystkich samorządów. Badania polegały na inwentaryzacji posiadanych przez samorzady zasobów i produktów.

Badania jakościowe:

- Spotkania Rady Partnerstwa.
- Dwa wywiady pogłębione grupowe.
- Sesje warsztatowe.
- Cotygodniowe spotkania Grupy Roboczej.

Zrealizowane badania, w znacznym stopniu siłami własnymi Partnerstwa, dostarczyły unikatowego zasobu danych i informacji o samorządach i jego mieszkańcach: ich opiniach, preferencjach, zachowaniach, korzystaniu z usług, planach i aspiracjach.

Sposób organizacji badań (z dużym zaangażowaniem Grupy Roboczej) oraz sama formuła badania opinii publicznej, wniosła dodatkowy walor społecznej partycypacji mieszkańców w powstałym portrecie diagnostycznym.

Zgromadzone bazy danych pozostają do dyspozycji Partnerstwa i umożliwiają, w miarę potrzeb, dalszą pogłębioną analizę wyników.

1. Charakterystyka partnerstwa – informacje ogólne, wewnętrzne powiązania funkcjonalne, wiodące funkcje, obowiązujące polityki rozwoju partnerów

1.1. Podstawowe informacje o partnerstwie

Partnerstwo Zielona Brama Roztocza tworzą 4 gminy, 2 miejsko-wiejskie: Janów Lubelski i Modliborzyce oraz 2 gminy wiejskie: Dzwola i Godziszów.

Tabela 1. Podstawowe dane statystyczne

Gmina	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności (w tym - miasto)
Dzwola	200	6 296
Godziszów	102	5 777
Janów Lubelski	179	15 491 (11 418)
Modliborzyce	153	7 064 (1 461)
łącznie	633	34 628

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ewidencji Ludności poszczególnych gmin (dane na dzień 31.12.2020 r.).

Wybór gmin do składu Partnerstwa był pochodną delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych, jaką wykonał Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, na podstawie wielokryterialnej analizy wskaźnikowej, w ramach prac nad Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego. Pierwotnie MOF obejmował jedynie dwie

gminy, gminy Dzwola i Godziszów dołączyły do Partnerstwa później, z własnej inicjatywy, i w uzgodnieniu z zainteresowanymi samorządami.

Co ważne, zgodnie z polityką rozwoju województwa lubelskiego, cały obszar Partnerstwa jest równocześnie obszarem ZIT dla ośrodków ponadlokalnych.

Samorządy Partnerstwa wchodziły w skład województwa lubelskiego od 1 stycznia 1999 r., wcześniej były częścią województwa tarnobrzeskiego.

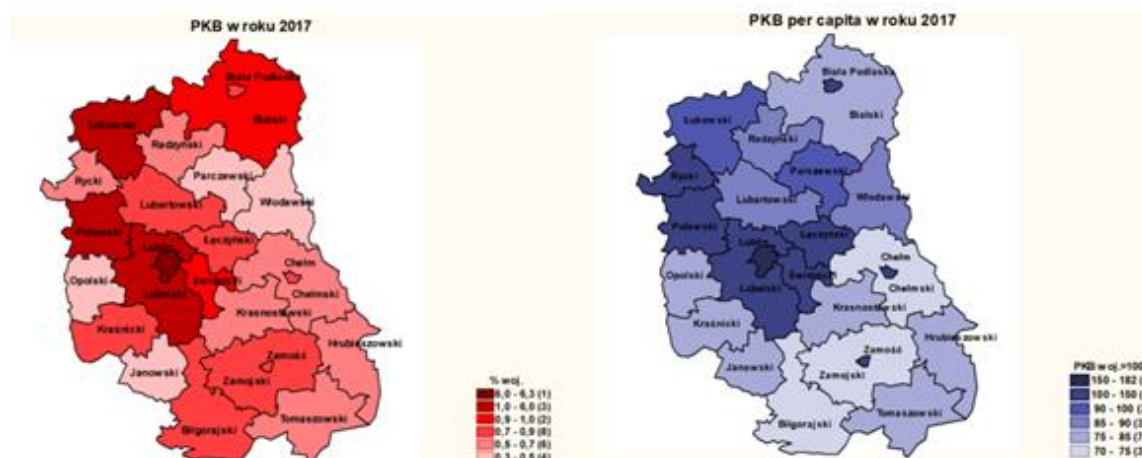
Gminy wchodzące w skład Partnerstwa mają znaczące doświadczenie faktycznej współpracy, przy czym dominującą formą było współdziałanie pomiędzy podmiotami publicznymi, JST. Najważniejszą platformą współpracy, zarówno gmin jak i innych podmiotów jest Lokalna Grupa Działania Leśny Krąg, z siedzibą w Janowie Lubelskim, którego członkami są m.in. wszystkie gminy tworzące Partnerstwo. Działa od 2006 r. jako porozumienie partnerskie osób i instytucji zainteresowanych rozwojem i poprawą jakości życia mieszkańców.

Do instytucjonalizacji współpracy doszło w formie podpisanego 15 grudnia 2020 r. porozumienia, potwierdzającego wolę współpracy między czterema gminami, w tym także zawiązującego Radę Partnerstwa. Wskazanymi w porozumieniu obszarami wspólnych działań Partnerstwa są m.in.:

- turystyka, dziedzictwo naturalne i kulturowe i ich gospodarcze wykorzystanie,
- działania proekologiczne, wykorzystanie zielonej energii, usługi zdrowotne,
- tworzenie terenów inwestycyjnych,
- aktywizacja osób młodych, tworzenie oferty mieszkaniowej dla osób z zewnątrz.

Powiat janowski zalicza się do czterech powiatów generujących najmniej udział w PKB województwa Lubelskiego. Jednak, w przeliczeniu na mieszkańca awansuje do grupy w przedziale 75%-85% średniej w województwie.

Ryc. 1. PKB powiatu Janowskiego na tle województwa

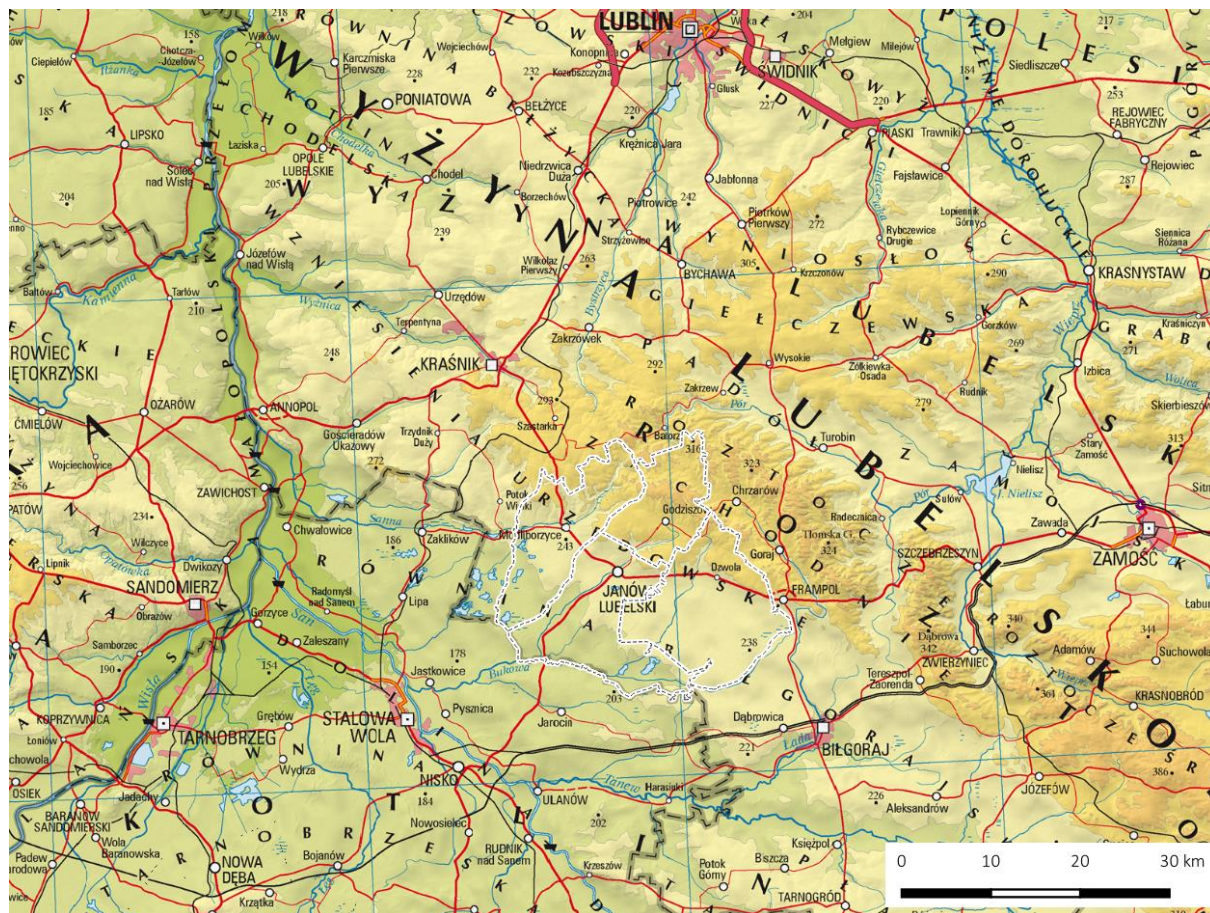
Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030, projekt, styczeń 2021

1.1.1. Położenie geograficzne i dostępność komunikacyjna

Partnerstwo zlokalizowane jest w południowo-zachodniej części województwa lubelskiego, w obrębie zachodniego Roztocza. Graniczy z trzema powiatami w województwie lubelskim: krańickim, lubelskim i biłgorajskim oraz dwoma w województwie podkarpackim: nizańskim i stalowowolskim (Ryc. 1).

Obszar Partnerstwa położony jest na pograniczu trzech regionów geograficznych. Północna jego część znajduje się na Roztoczu Zachodnim, środkowa na Wzniesieniach Urzędowskich (wzniesienia do wys. 270 m. n.p.m.), będących częścią Wyżyny Lubelskiej oraz południowa w Kotlinie Sandomierskiej na Równinie Puszczańskiej. Przez teren przepływają dwie główne rzeki: Sanna oraz Bukowa wraz z dopływami Białą i Branwią. Roztocze, z Puszcą Solską i Lasami Janowskimi, pełnią funkcję paneuropejskich korytarzy ekologicznych.

Ryc. 2. Położenia – orientacja

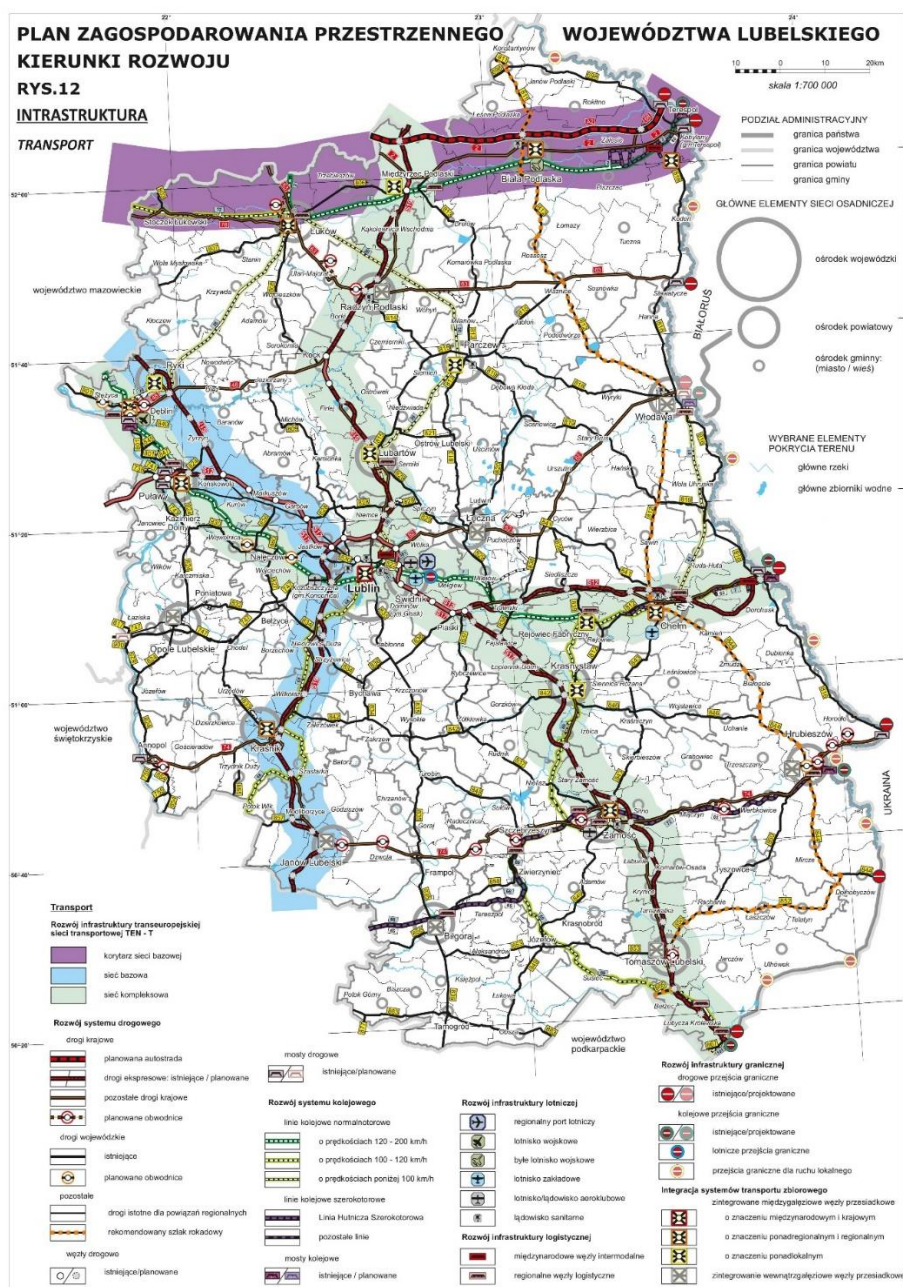

Źródło: opracowanie ZMP

Przez obszar Partnerstwa przebiega korytarz transportowy paneuropejskiej sieci transportowej TEN–T sieć bazowa. Układ komunikacyjny zdefiniowany jest przez dwie drogi krajowe: DK 19 Białystok- Lublin – Janów Lubelski – Rzeszów oraz DK 74 Kraśnik – Janów Lubelski – Zamość. Przez gminy Partnerstwa przebiega także droga wojewódzka nr 857, mająca początek w Modliborzycach. Biegnie w kierunku zachodnim do granicy z województwem podkarpackim, łącząc się z drogą wojewódzką nr 855 w Zaklikowie (Ryc. 2).

Najbliżej zlokalizowanym portem lotniczym jest port Rzeszów - Jesionka (80 km) oraz Lublin - Świdnik (80 km).

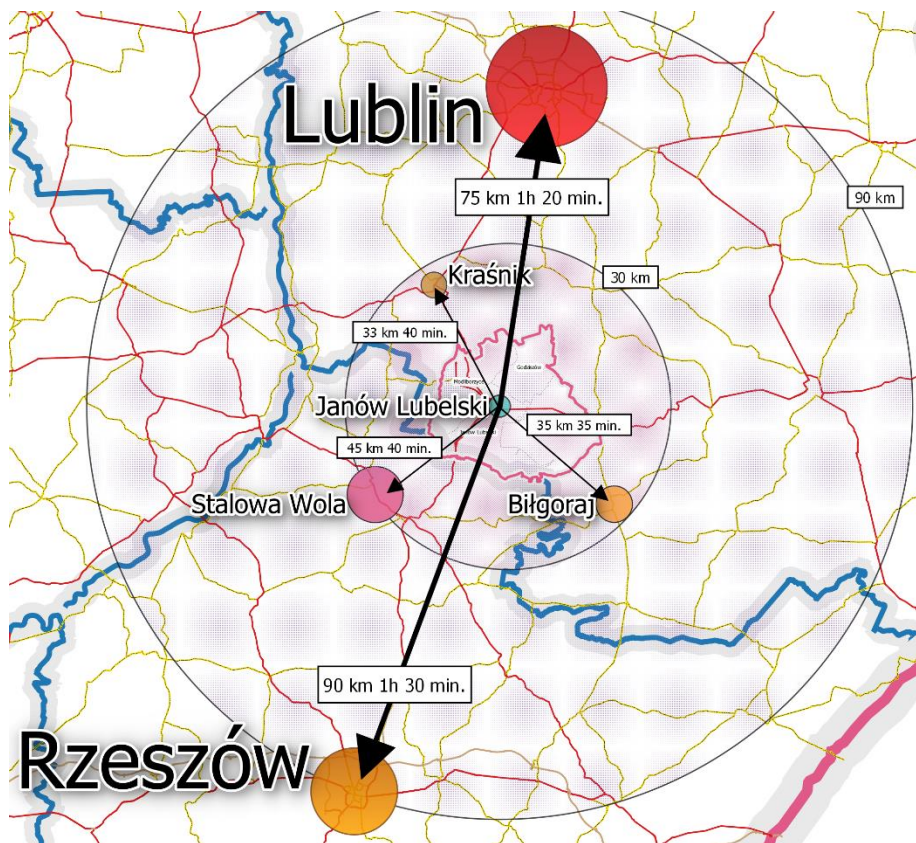
Ryc. 3. Główne szlaki komunikacyjne w województwie lubelskim

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, 2015

Pomimo relatywnie dobrego skomunikowania, aktualnie obszar Partnerstwa zalicza się do obszarów peryferyjnie położonych, o utrudnionej dostępności do większych ośrodków miejskich i usług wyższego rzędu. Średni czas dojazdu samochodem wynosi ok. 1'20" do Lublina, ok. 1'30" do Rzeszowa i ok. 40" do Stalowej Woli.

Ryc. 4. Odległości i czasy dojazdu

Źródło: Opracowanie własne, Waldemar Futa

Radykalna poprawa dostępności komunikacyjnej, przede wszystkim na kierunku Lublin - Rzeszów spodziewana jest już w 2021 roku, ze względu na planowaną datę oddania odcinka S-19. Projektowana i budowana aktualnie droga S19 (o przebiegu zgodnym z DK19) jest fragmentem Szlaku „Via Carpatia” przebiegającego wzdłuż wschodniej granicy Unii Europejskiej z Kłajpedy i Kowna na Litwie przez Białystok, Lublin, Rzeszów i Koszyce do Debreczyna na Węgrzech i dalej do Rumuni. W planach jest także budowa linii kolejowej Szastarka – Janów Lubelski – Biłgoraj.

Także w ramach sieci docelowej zintegrowanych węzłów przesiadkowych w województwie, w Janowie Lubelskim planowany jest zintegrowany, wewnątrzgałęziowy węzeł przesiadkowy, tu także jest wskazana lokalizacja dwóch miejsc obsługi podróżnych (MOP), w ciągu drogi S 19. Planowana jest również budowa obwodnic w ciągu DK 74 w Janowie Lubelskim i Dzwoli, co także wpłynie pozytywnie na poprawę dostępności komunikacyjnej, zarówno wewnętrznej i zewnętrznej obszaru całego Partnerstwa.

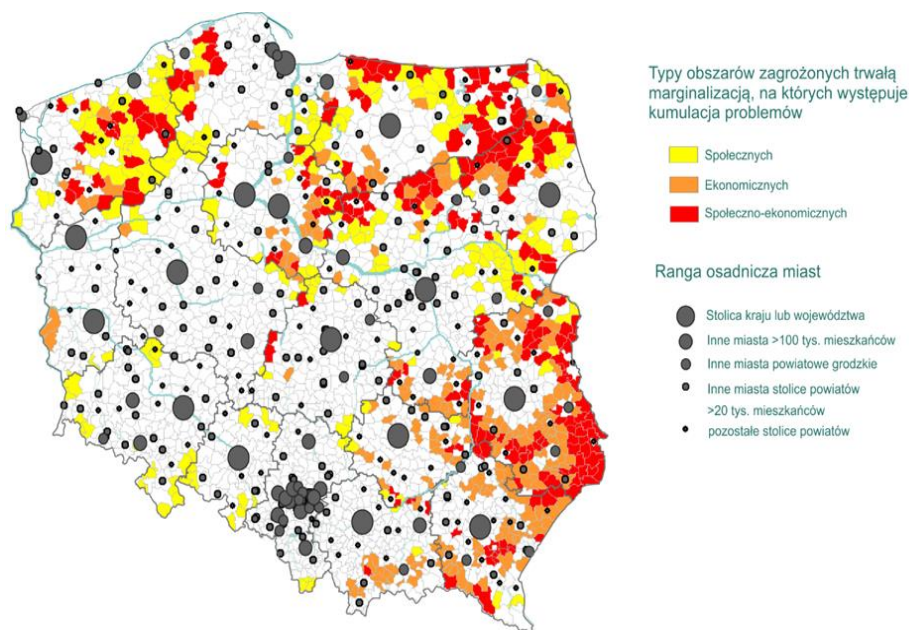
1.1.2. Obszar Partnerstwa na tle krajowych obszarów problemowych

W ramach prowadzonych w Polsce polityk rozwoju terytorialnie zorientowanych, sytuacja obszaru Partnerstwa jest zróżnicowana. Większość tworzących je gmin wpisuje się w kilka różnych typów obszarów funkcjonalnych. I tak, na poziomie krajowym, zgodnie z zapisami Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, trzy gminy Partnerstwa zostały zaliczone do obszarów problemowych, zagrożonych trwałą marginalizacją, na których występuje kumulacja problemów:

- ekonomicznych, gmina Modliborzyce,
- społeczno-ekonomicznych, gminy Dzwola i Godziszów.

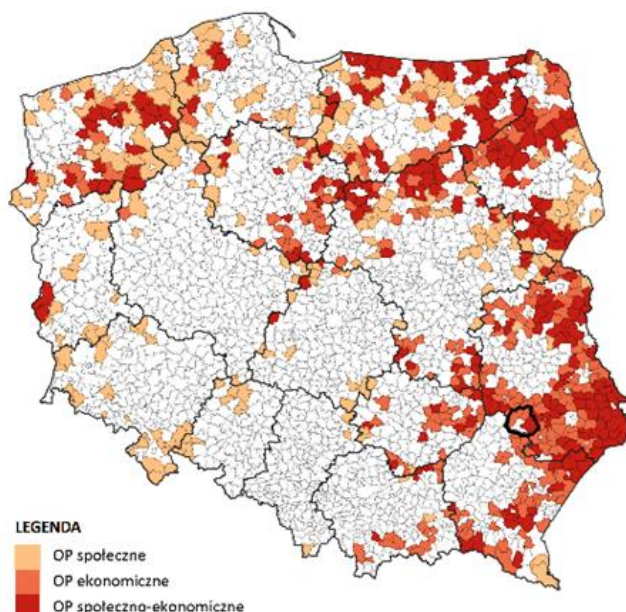
Zgodnie z aktualizacją delimitacji obszarów problemowych na rok 2018 (P. Śleszyński i in.) i zastosowaną tam typologią obszarów funkcjonalnych, wszystkie gminy Partnerstwa, za wyjątkiem gminy Janów Lubelski, zostały zakwalifikowane do obszaru problemowego opóźnienia urbanizacyjnego. Z kolei, zgodnie z przyjętą w tym samym opracowaniu klasyfikacją obszarów problemowych, gminy Modliborzyce i Godziszów zostały zaliczone do obszarów problemowych ekonomicznych, zaś gmina Dzwola – do obszarów problemowych społeczno-ekonomicznych. Tak więc, zgodnie z krajową polityką rozwoju, gmina Janów Lubelski nie zalicza się, aktualnie, do obszarów problemowych (Ryc. 5 i 6).

Ryc. 5. Typy obszarów problemowych zagrożonych trwałą marginalizacją

Źródło: Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju, 2017

Ryc. 6. Klasyfikacja obszarów problemowych wg W. Śleszyńskiego

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Aktualizacji delimitacji obszarów problemowych w Polsce na 2018 rok. (P. Śleszyński z zespołem. Warszawa, 13 grudnia 2019 r.).

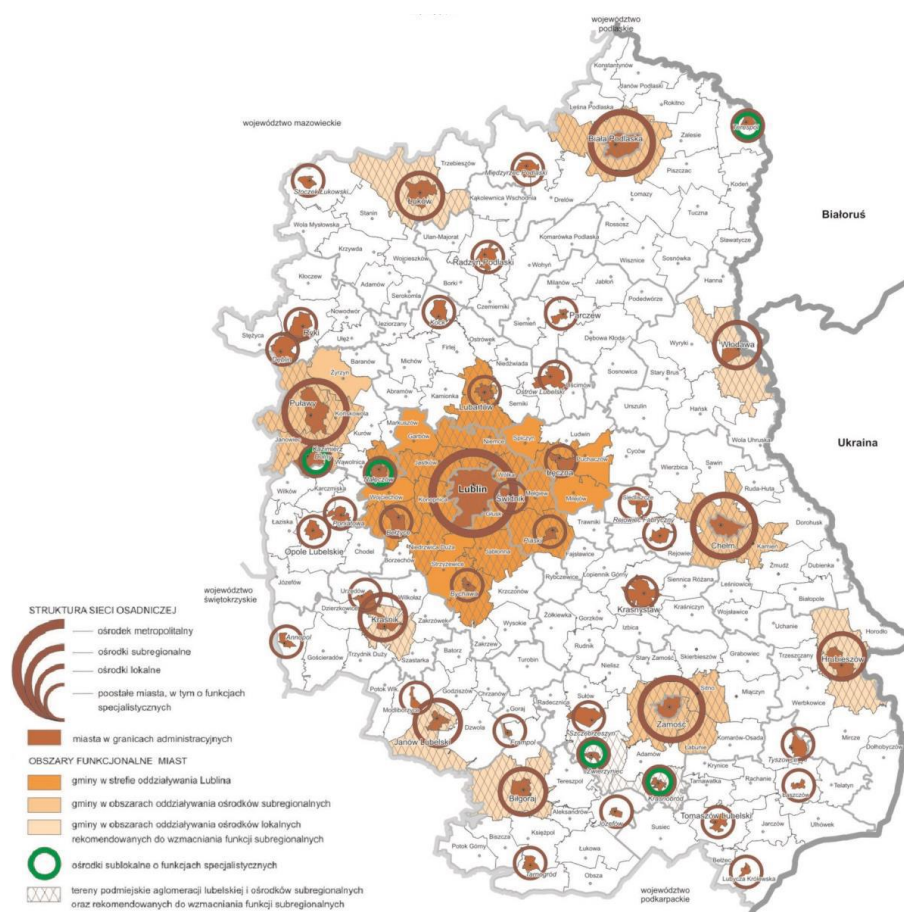
1.1.3. Partnerstwo w sieci osadniczej województwa

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego, oba miasta Partnerstwa są skategoryzowane odpowiednio jako:

- Janów Lubelski – kategoria: ośrodek lokalny wskazany do wzmacniania funkcji subregionalnych, funkcjonalnie: niski poziom rozwoju usług rynkowych, z przewagą funkcji przemysłowej,
- Modliborzyce - kategoria: pozostałe miasta, funkcjonalnie: miasto o przeważającej funkcji rolniczej, o bardzo słabych predyspozycjach do rozwoju przedsiębiorczości.

Sieć osadnicza gmin tworzących Partnerstwo jest mocno rozproszona, co odzwierciedla niski wskaźnik zaludnienia (54 osób na km²). Jest to wartość ponad połowę niższa niż średnia wartość dla kraju, która wynosi 123 os./km² oraz mniejsza od średniej w województwie lubelskim, która kształtuje się na poziomie 86 os./km².

Ryc. 7. Miejska sieć osadnicza województwa lubelskiego

Źródło: Regionalna Polityka Miejska Województwa Lubelskiego, 2017

Zwartą zabudowę mieszkaniową charakteryzują się jedynie miasta Janów Lubelski oraz Modliborzyce.

Wiejską strukturę osadniczą tworzą miejscowości gminne jako lokalne ośrodki obsługi mieszkańców, oraz miejscowości sołeckie jako elementarne ośrodki obsługi. W większości są to wsie o liczbie ludności od 100 do 500 mieszkańców, wsie duże (powyżej 1 000 mieszkańców) występują sporadycznie.

Patrząc z perspektywy zagospodarowania przestrzennego należy stwierdzić, że awans cywilizacyjny, szczególnie po wejściu do UE, spowodował szybkie zmiany urbanizacyjne na terenach wiejskich. Zabudowa wiejska przestała w znacznym stopniu pełnić funkcję gospodarczą (rolniczą), zamieniając się na funkcję mieszkaniową, z dojazdem do pracy poza miejsce zamieszkania. Nastąpiło przekształcanie tradycyjnej zabudowy siedliskowej na jednorodzinną (z pozostawieniem zabudowy gospodarczej, ze względów podatkowych), a nowobudowane obiekty nabrały cech zabudowy miejskiej (np. ciężkie ogrodzenia,

unifikacja form budynków, znaczne utwardzenia terenu, trawniki zamiast tradycyjnych ogródków). Następuje zanik form tradycyjnych, tylko nielicznie można spotkać charakterystyczne formy dawne: zabudowę drewnianą domów mieszkalnych (chaty z „okólnikiem”). Sam układ zabudowań wsi pozostał w zasadzie niezmieniony jako charakterystyczna zabudowa ulicowa lub śródleśna, z wszystkimi konsekwencjami, w szczególności wysokich kosztów budowy i utrzymania podstawowej infrastruktury technicznej. Część osad, szczególnie śródleśnych, nabiera cech zabudowy letniskowej, stając się terenami rekreacyjnymi dla właścicieli, w nielicznych przypadkach rozwijają się funkcje agroturystyczne lub turystyczne.

1.1.4. Środowisko przyrodnicze

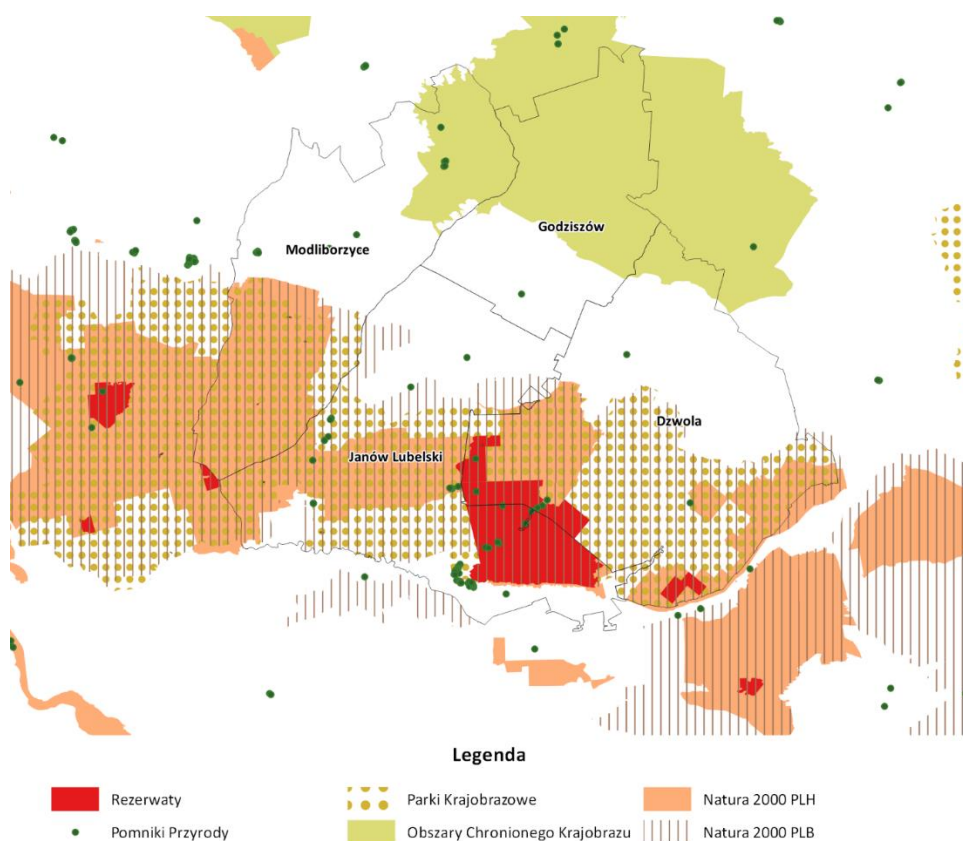
Obszar Partnerstwa zalicza się do najcenniejszych, pod względem przyrodniczym, obszarów województwa lubelskiego. Na jego dobrze zachowane i różnorodne środowisko przyrodnicze składają się niezwykle bogate zasoby przyrody ożywionej i nieożywionej, w tym zwłaszcza obszary i obiekty przyrodnicze objęte ochroną prawną. Występują tutaj niemal wszystkie możliwe formy ochrony: rezerваты, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody oraz obszary Natura 2000 (Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków ja też Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk).

Udział obszarów chronionych w ogólnej powierzchni gmin tworzących Partnerstwo mieści się w przedziale 60-80% w przypadku Janowa Lubelskiego (w tej gminie 73%) i Dzwoli oraz 40-60% w gminach Modliborzyce i Godziszów.

Co więcej, zgodnie z zapisami PZPWL, planuje się objąć ochroną dodatkowe tereny, zlokalizowane przede wszystkim w gm. Modliborzyce, a także w gm. Dzwola i Janów Lubelski.

Obszary leśne, w znacznym stopniu zachowujące charakter puszczański (jako relikty dawnej Puszczy Sandomierskiej), to jeden z największych zwartych kompleksów leśnych w Europie, którego część, znajdująca się w granicach Partnerstwa, chroniona jest w ramach Parku Krajobrazowego „Lasy Janowskie”. W granicach obszaru Partnerstwa znajduje się Roztoczański Obszar Chronionego Krajobrazu, pełniący funkcję otuliny dla trzech parków krajobrazowych, tj. Lasów Janowskich, Puszczy Solskiej i Południowo Roztoczańskiego Parku Krajobrazowego. Zlokalizowane są tutaj również cztery rezerваты przyrody (Lasy Janowskie, Kacze Błota, Imielty Ług, Szklarnia) oraz ponad 100 pomników przyrody.

Ryc. 8. Formy ochrony przyrody

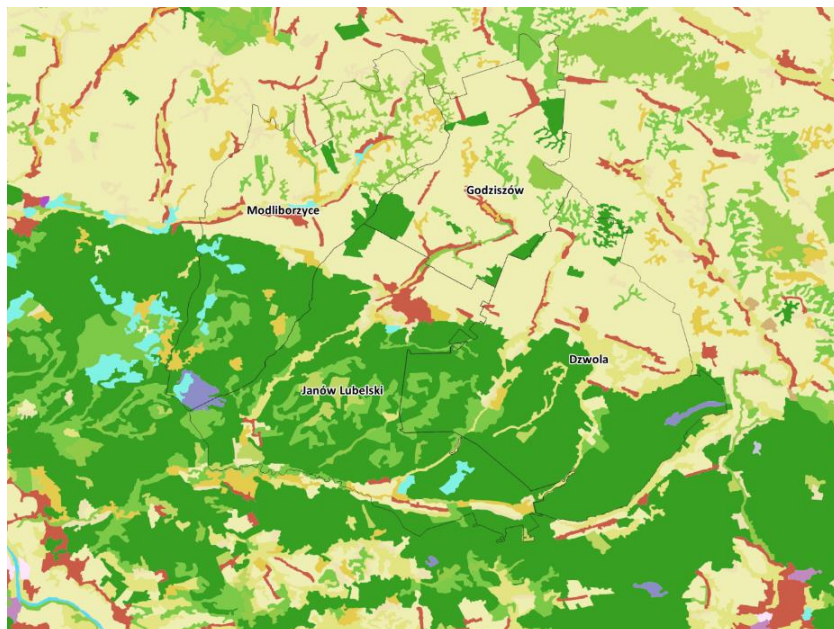
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

Charakterystyczny jest także bardzo wysoki poziom lesistości, w gminie Janów Lubelski przekraczający 80% powierzchni, przy czym w strukturze własnościowej dominujący jest udział lasów państwowych.

W zdecydowanej większości są to tereny leśne o wysokich walorach przyrodniczych, w tym bory sosnowe, sosnowo-jodłowe i mieszane, a także lasy nadrzeczne. Znaczną część terenów tworzą torfowiska z borami bagiennymi i wilgotnymi, stawy, wydmy śródlądowe oraz łąki śródleśne, a także nizinne lasy grądowe reprezentowane przez odmianę wołyńską grądu subkontynentalnego, występujące na Roztoczu. Warto podkreślić, że kompleks leśno-bagienny Lasy Janowskie, z torfowiskami wysokimi i przejściowym, jest uznawany za ekosystem leśny - kluczowy w skali krajowej i regionalnej. W polityce samorządu województwa lubelskiego Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Janowskie” (formalnie będący wewnętrzną strukturą Nadleśnictwa Janów Lubelski - jednego z największych w kraju) został wskazany jako obszar promocji trwale zrównoważonej gospodarki leśnej (jedyne taki w województwie). Łączy on gospodarcze wykorzystanie lasu z

ochroną walorów przyrodniczych, w oparciu o program gospodarczo-ochronny, jednolity dla wszystkich takich kompleksów w kraju.

Ryc. 9. Klasy pokrycia terenu

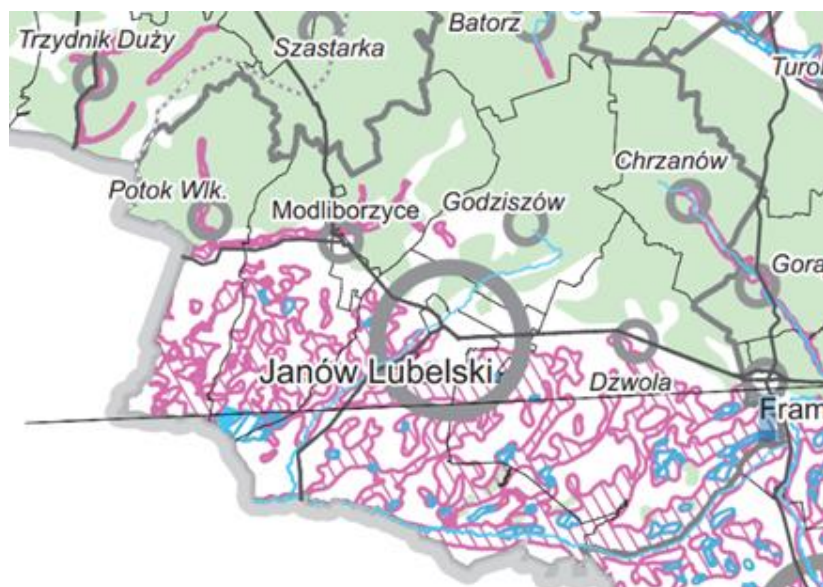

Legenda

CLC_2018		
Zabudowa luźna	Złożone systemy upraw i działek	Lasy w stanie zmian
Tereny przemysłowe lub handlowe	Tereny rolnicze / naturalne	Bagna śródlądowe
Grunty orne	Lasy liściaste	Torfowiska
Sady i plantacje	Lasy iglaste	Cieki
Łąki, pastwiska	Lasy mieszane	Zbiorniki wodne

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych CLC_2018. Projekt Corine Land Cover 2018 w Polsce został zrealizowany przez Instytut Geodezji i Kartografii i sfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Wyniki projektu zostały pozyskane ze strony internetowej Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska clc.gios.gov.pl

Ryc. 10. Mokradła i lasy

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, 2015

Jednym z ważnych zasobów przyrody jest także krajobraz, w większości pozbawiony zabudowy, przy czym najwyższą wartość posiadają krajobrazy zbliżone do naturalnych. Występujące na obszarze Partnerstwa terasy nadzalewowo-akumulacyjne, oraz równiny leśno-bagienne o charakterze puszczańskim (Równina Biłgorajska, Lasy Janowskie) zaliczono do najcenniejszych w województwie, tzw. krajobrazów priorytetowych.

W oparciu o zasoby przyrodnicze, prowadzona jest gospodarka rybacka, szczególnie w gminie Modliborzyce (stawy: Świdry i Pieńki, Wierzchowiska, Stojeszyn Wieś) oraz gminie Janów Lubelski (Małe i Duże Stawy w Momotach).

Na części obszaru Partnerstwa występują gleby w najwyższych klasach bonitacyjnych.

Gmina Janów Lubelski jest postrzegana jako mogąca się ubiegać o status gminy uzdrowiskowej, ze względu na występowanie naturalnych czynników leczniczych (właściwości klimatu).

1.1.5. Środowisko kulturowe

Obszar Partnerstwa był od średniowiecza obszarem współistnienia wielu kultur, wyznań, języków i narodowości. Każda z grup wyznaniowych i narodowościowych pozostawiła tutaj mniej lub bardziej widoczne ślady swego pobytu, stwarzające

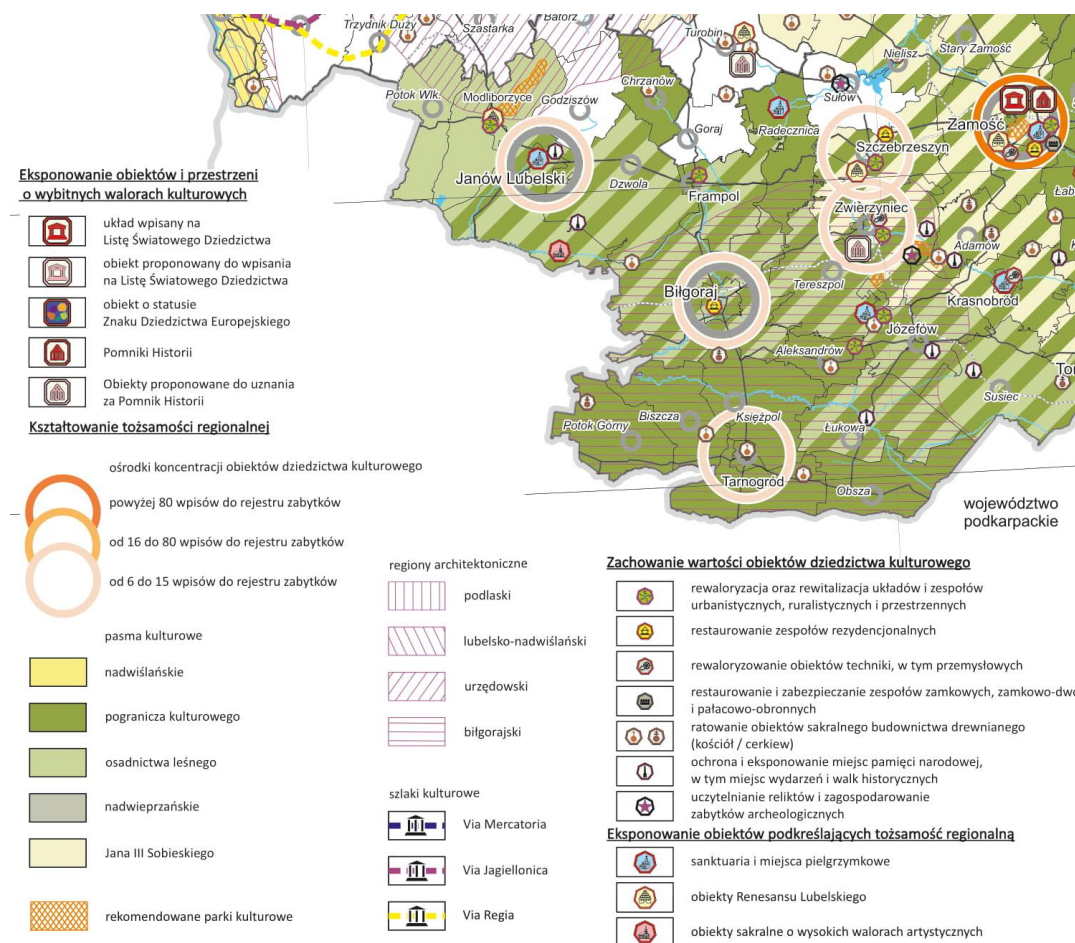
specyficzny, wielobarwny krajobraz kulturowy. Spotykały się tu i koegzystowały Słowiańszczyzna wschodnia i zachodnia, prawosławie i katolicyzm.

Obszar Partnerstwa zlokalizowany jest w tzw. pasmach kulturowych, które tworzą wieloprzestrzenne struktury, wyznaczone na obszarach koncentracji potencjału kulturowego województwa lubelskiego.

Przez teren Partnerstwa przebiega pasmo pogranicza kulturowego, rozciągające się od Haczowa (woj. podkarpackie) po Drohiczyn (woj. podlaskie), wyznaczone przez obiekty sakralne chrześcijaństwa (greckokatolickie, rzymsko-katolickie, prawosławne) i judaizmu.

Obszar Partnerstwa to także roztoczańsko-puszczańskie pasmo osadnictwa leśnego, dla którego typowe są wsie rozproszone, o nieregularnym układzie pól, występujące głównie w gminach Dzwola i Janów Lubelski.

Ryc. 11. Klasyfikacja obszarów kulturowych

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, 2015

Na potencjał kulturowy obszaru Partnerstwa składają się także liczne sanktuaria i miejsca pielgrzymkowe, miejsca pamięci narodowej, w tym miejsca wydarzeń oraz bitew i potyczek historycznych, obiekty sakralnego budownictwa drewnianego i inne. W gminie Janów Lubelski zlokalizowane jest Sanktuarium Matki Bożej Janowskiej Łaskawej. Miasto to jest miejscem istotnym dla tradycji oraz kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej. W gminie Dzwola znajduje się cmentarz partyzancki na Porytowym Wzgórzu, z charakterystycznym i znanym pomnikiem autorstwa Bronisława Chromego z 1974 roku, a także miejsce największej bitwy partyzanckiej II wojny światowej na ziemiach polskich, zapisanej jako bitwa nad Branwią.

Samorząd województwa lubelskiego rekomenduje utworzenia parku kulturowego w gminie Modliborzyce, dolina Sanny. Ma to być obszar funkcjonalny ochrony krajobrazu kulturowego, objęty ochroną planistyczną, polegającą przede wszystkim na ochronie funkcjonalnej i kompozycyjnej zabudowy (w tym historycznej linii zabudowy) oraz zakazie lokalizacji obiektów budowlanych negatywnie oddziałujących na krajobraz.

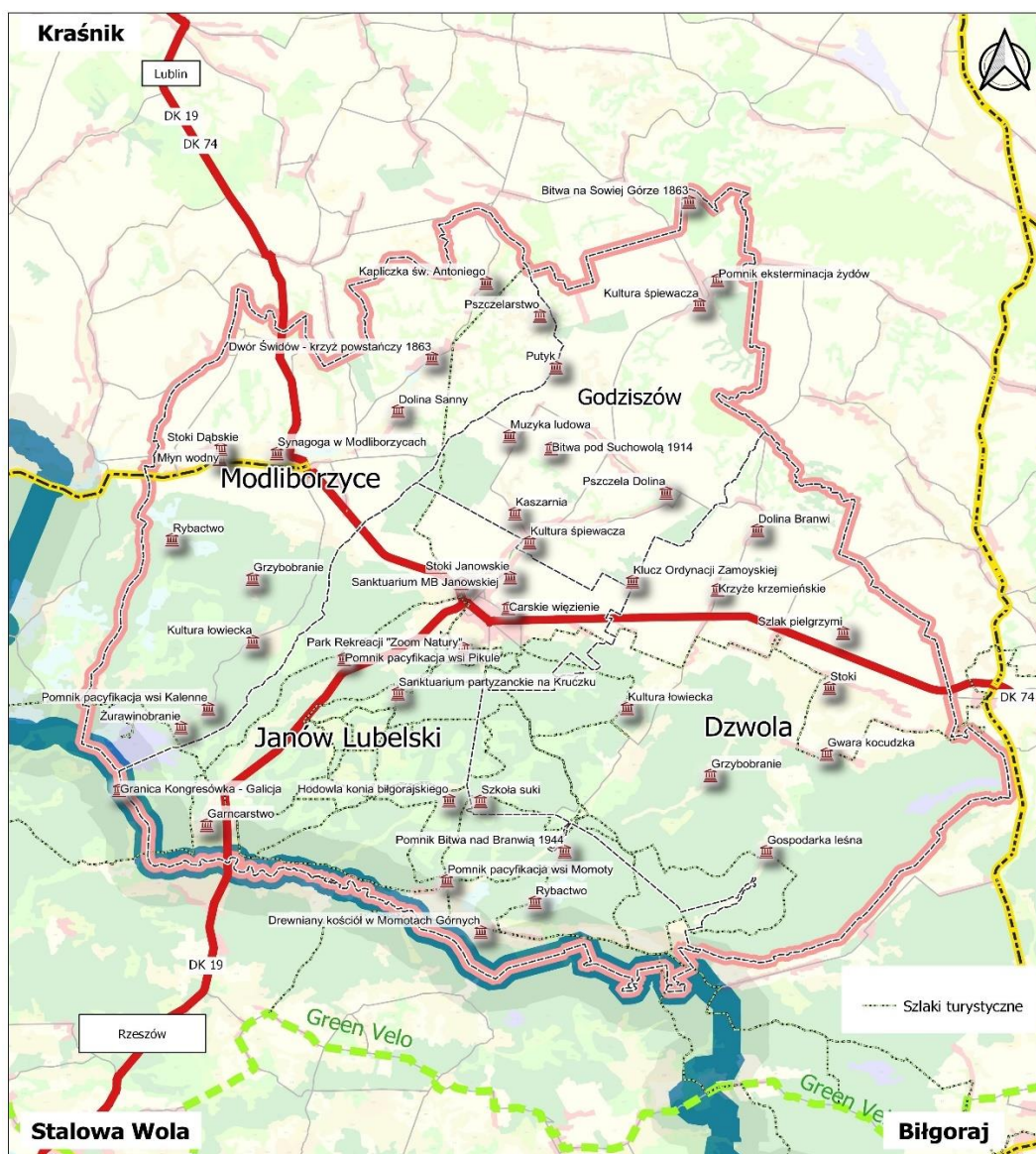
W obszarze Partnerstwa silnie obecna jest kultura, oparta na przywiązaniu do tradycji i wartościach religijnych. Jej świadectwem jest m.in. skupisko na terenie powiatu ponad 1 200 kapliczek (także krzyże krzemieńskie - zwane także krzyżami ze „zwieńczeniem krzemieńskim” - dziełem unikatowej sztuki kowalskiej, odkutym z jednego kawałka metalu w ażurowe ósemki i zwieńczonym ruchomym kogutkiem), zlokalizowanych na terenie 4 gmin Partnerstwa (najwięcej znajduje się w gminie Dzwola – 279 kapliczek). Pierwotnie były one budowane/fundowane przez pielgrzymów jako wota, z których najstarsze zachowane wzniesiono w XIX wieku. Wraz z krzyżami biłgorajsko-janowskimi (z wąskim dwuspadowym daszkiem) stanowią one charakterystyczny element tutejszego krajobrazu. Co istotne, tradycja budowania nowych kapliczek przez mieszkańców wciąż jest żywa.

Kultura ludowa nadal jest żywa, jej wyrazem są charakterystyczne formy kultury niematerialnej – folklor, zwyczaje, obrzędy. Charakterystyczna dla tych terenów jest także gwara z okolic Kocudzy, tzw. „kocudzoki”. Gwara ta charakteryzuje się „pochylonym a”, które brzmi jak „o” (n. zamiast dostał – dostół) oraz słownictwem, np. hołupa, podścibitka, wisiotka, jako określenia części domostwa. Ciekawym zjawiskiem jest kuchnia regionalna, w tym potrawy oparte o kasze, miody i runo leśne. Wytwórcy produktów regionalnych, czyli podmioty m.in. z gmin: Dzwola, Godziszów, Janów Lubelski, Modliborzyce, mogą ubiegać się o certyfikat „Produkту Lokalnego Ziemi Janowskiej”. Podstawę certyfikowanych produktów stanowią lokalne zasoby, tradycyjne sektory gospodarki lub lokalne dziedzictwo, w tym

kulturowe, historyczne, turystyczne lub przyrodnicze. Niektóre produkty zostały wpisane na listę Lubelskich Produktów Tradycyjnych (Gryczak Janowski, Janowska Nalewka Miodowa, Żurawinówka Momocka i in.).

Należy także wspomnieć, że Park Rekreacji Zoom NATURY w Janowie Lubelskim został wpisany do PZPWL, do zbioru obiektów „dobra kultury współczesnej o znaczeniu regionalnym”, do którego należą obiekty i założenia o szczególnej wartości kulturowej.

Ryc. 12. Obiekty kulturowe w obszarze Partnerstwa

Źródło: Opracowanie własne, Waldemar Futa

1.1.6. Podsumowanie

Bezpośrednim impulsem do zawarcia umowy Partnerstwa i podjęcia współpracy w ramach CWD było **wyznaczenie przez samorząd województwa lubelskiego Miejskich Obszarów Funkcjonalnych**. Pierwotnie MOF obejmował jedynie dwie gminy, gminy Dzwola i Godziszów dołączyły do Partnerstwa później, z własnej inicjatywy, i w uzgodnieniu z zainteresowanymi podmiotami. Gminy leżące na obszarze Partnerstwa powołały także ZIT.

Gminy Partnerstwa **mają doświadczenia stałej współpracy**, podmiotem integrującym współpracę różnych podmiotów w przestrzeni powiatu, publicznych i innych, była i jest LGD.

Obszar Partnerstwa to stosunkowo **mały obszar funkcjonalny**, jednak z dobrze wykształconymi funkcjami, **silną pozycją Janowa Lubelskiego** jako ośrodka rdzenia, świadczącego usługi i integrującego cały obszar. Gminy otaczające miasto Janów Lubelski wykazują dominujące ciężenia dośrodkowe, wzmacniając spójność obszaru funkcjonalnego.

Trzy gminy Partnerstwa zostały zaliczone do różnego typu obszarów problemowych, delimitowanych na poziomie krajowym i regionalnym, jednak gmina **Janów Lubelski nie jest kwalifikowana jako obszar problemowy**.

Partnerstwo obejmuje **obszary o wybitnym potencjale przyrodniczym i krajobrazowym**, co w sposób naturalny ukierunkowuje go na wykorzystanie tych zasobów dla rozwoju turystyki i rekreacji. Także zasoby środowiska kulturowego, w tym szczególnie **tradycje kultu pielgrzymkowego**, są znaczące w skali regionalnej.

Obszar Partnerstwa, ze względu na **słabą dostępność komunikacyjną**, jest obszarem o utrudnionej dostępności przestrzennej, o stosunkowo długim czasie dojazdu do większych ośrodków miejskich i usług wyższego rzędu. Sytuacja ta zmieni się wyraźnie już w 2021 roku po oddaniu do użytku drogi ekspresowej S-19, która przebiega przez tereny Partnerstwa.

1.2. Analiza powiązań funkcjonalnych

1.2.1. Identyfikowanie powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa

Poniższy rozdział analizy dotyczy występujących powiązań funkcjonalnych (społecznych, gospodarczych, przestrzennych) pomiędzy jednostkami samorządowymi tworzącymi partnerstwo.

Zakłada się, że obszar Partnerstwa Zielona Brama Roztocza tworzy własny, odrębny obszar funkcjonalny, gdyż wypełnia jego znamiona: tworzy jednolitą strukturę przestrzenną, składającą się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami rozwoju i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju.

Partnerstwo stanowi Miejski Obszar Funkcjonalny Janowa Lubelskiego (MOF), z ośrodkiem centralnym, rdzeniowym, który oddziałuje ekonomicznie, społecznie, przestrzennie na otaczające go gminy, budując z nimi powiązania funkcjonalne. Jednocześnie otaczające go gminy są w procesie integracji, wzajemnych powiązań, przepływów dóbr, usług i ludzi. MOF dysponuje także określonym stopniem autonomii, odrębności, a więc wspólnymi cechami, które można sparametryzować, które wyróżniają go od innych obszarów i przez to pozwalają na jego delimitację. Jednocześnie, MOF nie stanowi odosobnionego terytorium, lecz zawsze podlega wpływom szeroko pojmowanego otoczenia.

Analiza pozwoliła odpowiedzieć w szczególności na pytania:

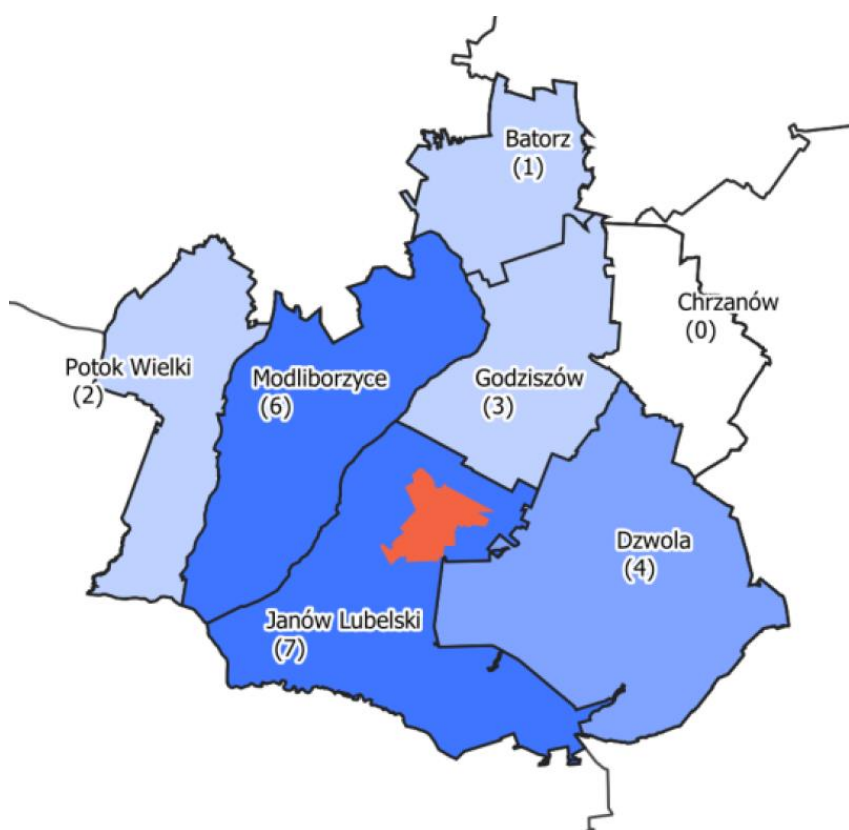
- **Co łączy** poszczególne gminy tworzące partnerstwo?
- Jaki jest **stopień integracji** miasta Janów Lubelski ze swoim zapleczem, gminami otaczającymi?
- W jakim zakresie obszar Partnerstwa jest **samowystarczalny** w odniesieniu do podstawowych usług? Czy są zaspakajane równomiernie?
- Jaka jest **częstotliwośći przebywania mieszkańców** w poszczególnych gminach obszaru Partnerstwa w celu załatwiania spraw, skorzystania z usług?
- Jak często wyjeżdżają na zewnątrz?

Analiza koncentruje się wokół 5 grup usług (edukacja, zdrowie, kultura, inne publiczne, rynkowe), które stanowią jedną z głównych determinant standardu życia w Partnerstwie.

Ważną informację dla zbadania istniejących powiązań w ramach Partnerstwa zawiera „Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych w województwie lubelskim”, wykonana w ramach prac na SRWL. Wykonano wielokryteriową analizę w oparciu o zestaw wskaźników dobranych dla ośrodków lokalnych w województwie lubelskim. Badaniem obszaru funkcjonalnego miasta Janów Lubelski objętych zostało 7 gmin.

Wyniki analizy wielokryterialnej pod kątem spełnienia wymaganej minimalnej liczby mierników wskazały, że założone minimum spełniają tylko 2 jednostki administracyjne: gmina miejsko-wiejska Janów Lubelski (w tym część miejska jako rdzeń) oraz gmina miejsko-wiejska Modliborzyce. Taka też była pierwotna delimitacja MOF Janów Lubelski.

Ryc. 13. Gminy powiatu janowskiego wg kryteriów delimitacji MOF dla ośrodka lokalnego – Janów Lubelski

Źródło: Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych w województwie lubelskim, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Lublin, 2020

Jednak, dwie kolejne gminy, ze względu na silną wolę uczestniczenia w MOF Janowa Lubelskiego, a co za tym idzie w Partnerstwie Zielona Brama Roztocza, powiększyły

zakres MOF. Zostało to potwierdzone odpowiednią zmianą w aktualnym projekcie SRWL, zgodnie z którą gminy Modliborzyce, Godziszów oraz Dzwola zostały wskazane jako strefa zewnętrzna MOF. Oznacza to, że poza obiektywnymi miernikami wziętymi pod uwagę w analizie przeprowadzonej przez Urząd Marszałkowski, znaczenie mają również takie czynniki jak subiektywne poczucie społeczności bycia częścią danego OF, a także inne procesy rzeczywiste, które albo są trudne do uchwycenia w statystyce albo wymagają przyjęcia innych mierników.

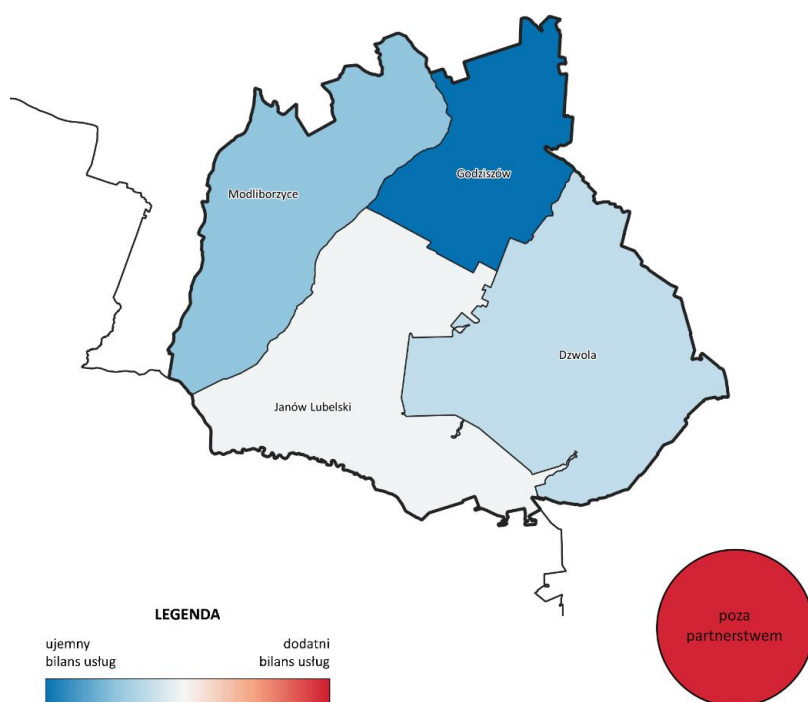
1.2.1.1. Analiza według grup usług

W ramach prac nad diagnozą przeprowadzone zostały dwojakiego rodzaju badania, mające określić kierunek i skalę przepływów usług pomiędzy poszczególnymi gminami partnerstwa a także w odniesieniu do otoczenia zewnętrznego. Badanie za pomocą matrycy bilansu usług w szczegółowy sposób koncentrowało się na całościowym zdiagnozowaniu zachodzących zjawisk. Oparte było o wiedzę i dane przekazane przez przedstawicieli poszczególnych gmin partnerstwa. Drugie z badań, internetowa ankieta opinii mieszkańców, odnosiła się do indywidualnych doświadczeń respondentów. Uzyskane wyniki z obydwu narzędzi badawczych, składają się na spójny obraz statusu poszczególnych gmin jako importerów i eksporterów usług w 6 obszarach: oświata, zdrowie, kultura, usługi rynku pracy, inne usługi publiczne, a także usługi rynkowe.

Usługi oświatowe

Usługi w obszarze związanym z oświatą obejmują wszystkie szczeble edukacji, od żłobka i edukacji wczesnoszkolnej do szkolnictwa wyższego. Niecelowe jest analizowanie edukacji wczesnej (tylko 1 żłobek w Janowie Lubelskim, 18 dzieci) oraz edukacji wyższej, która jest oferowana w ośrodkach o znaczeniu co najmniej regionalnym, tj. głównie w Lublinie i Rzeszowie.

Ryc. 14. Analiza usług oświatowych

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie analizy bilansu usług w projekcie CWD

Cały obszar partnerstwa jest zdecydowanym importerem usług, jednak sytuacja jest bardzo zróżnicowana w zależności od szerokości edukacji. Generalnie, wybory mieszkańców dotyczące usług edukacyjnych, można podzielić na **2 kategorie**: **edukacja przedszkolna i podstawowa** oraz **edukacja ponadpodstawowa**. Podział na mieszkańców realizujących usługi we własnej gminie, ewentualnie w MOF lub poza nim, zależy niemal wyłącznie od tego z której kategorii usług korzystają, i tak:

- edukacja przedszkolna – niemal wszystkie usługi realizowane we własnej gminie;
- szkolnictwo podstawowe – zrównoważony bilans przepływu usług we własnej gminie, jedynie w gminie Godziszów większość usług realizowanych jest poza gminą, w tym częściowo poza MOF.

Konkludując, wybór miejsca korzystania z edukacji przedszkolnej i podstawowej jest związany bezpośrednio z dostępnością komunikacyjną, preferowane jest najbliższe otoczenie. Wyjątkiem są dojazdy rodziców do pracy poza MOF, wtedy często także dzieci korzystają z usług edukacyjnych w miejscu pracy rodziców.

Diametralnie inna sytuacja ma miejsce w przypadku edukacji ponadpodstawowej, przy czym nie odnotowuje się różnic w wyborach mieszkańców, jakiego konkretnie

szczebla lub typu szkolnictwa to dotyczy. Wyraźną **cezurą jest samo wejście w etap edukacji ponadpodstawowej**. I tak, szkoły ogólnokształcące, technika, szkoły branżowe i zawodowe – niemal wszyscy mieszkańcy wybierają ośrodki poza MOF. Jedynie mieszkańcy Janowa Lubelskiego korzystają w przeważającej części (ok. 2/3 korzystających) z usług oświatowych na miejscu. Janów Lubelski jest eksporterem usług edukacji ponadpodstawowej tylko dla niewielkiej grupy, poniżej 10%, mieszkańców gmin go otaczających.

Na pytanie o miejsce korzystania z usług w zakresie edukacja podstawowa dzieci i opieka nad dzieckiem (**przedszkole, żłobek**) pytanie mieszkańcy udzielili następujących odpowiedzi:

- w gminie, w której mieszkam – 67%,
- w innej gminie z obszaru Partnerstwa -4%,
- w innej gminie poza obszarem Partnerstwa – 2%,

I odpowiedzi te są w pełni zgodne z wynikami matrycy.

Edukacja (dzieci) w **szkołach ponadpodstawowych**:

- w gminie, w której mieszkam – 30%,
- w innej gminie z obszaru Partnerstwa -19%,
- w innej gminie poza obszarem Partnerstwa 8%,

są w pełni zgodne z wynikami matrycy.

WNIOSKI

Analizowany obszar jest w dominującym zakresie importerem usług (poza etapem edukacja przedszkolna i podstawowa). Cezurą odcinającą niemal w pełni od korzystania z usług oferowanych w MOF jest przejście na etap edukacji ponadpodstawowej. Oznacza to w szczególności, że **Janów Lubelski stosunkowo słabo pełni funkcję ośrodka ponadlokalnego w zakresie edukacji ponadpodstawowej, a zasięg terytorialny jego oddziaływania nie przekracza granic własnej gminy** (choć i tak ok 1/3 korzystających z edukacji na tym etapie wyjeżdża poza własną gminę). Nie uprawniony byłby jednak prosty wniosek, że oferta edukacji ponadpodstawowej w Janowie Lubelskim jest na niskim poziomie, przeczą temu wyniki egzaminów maturalnych w szkołach powiatu janowskiego, które są dokładnie na poziomie średniej w województwie i kraju (więcej o tym, patrz rozdz. 2.2. raportu diagnostycznego). Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów pogłębionych - dla mieszkańców decydujące są inne czynniki atrakcyjności wyboru szkół ponadpodstawowych zlokalizowanych w większych ośrodkach, jak Stalowa

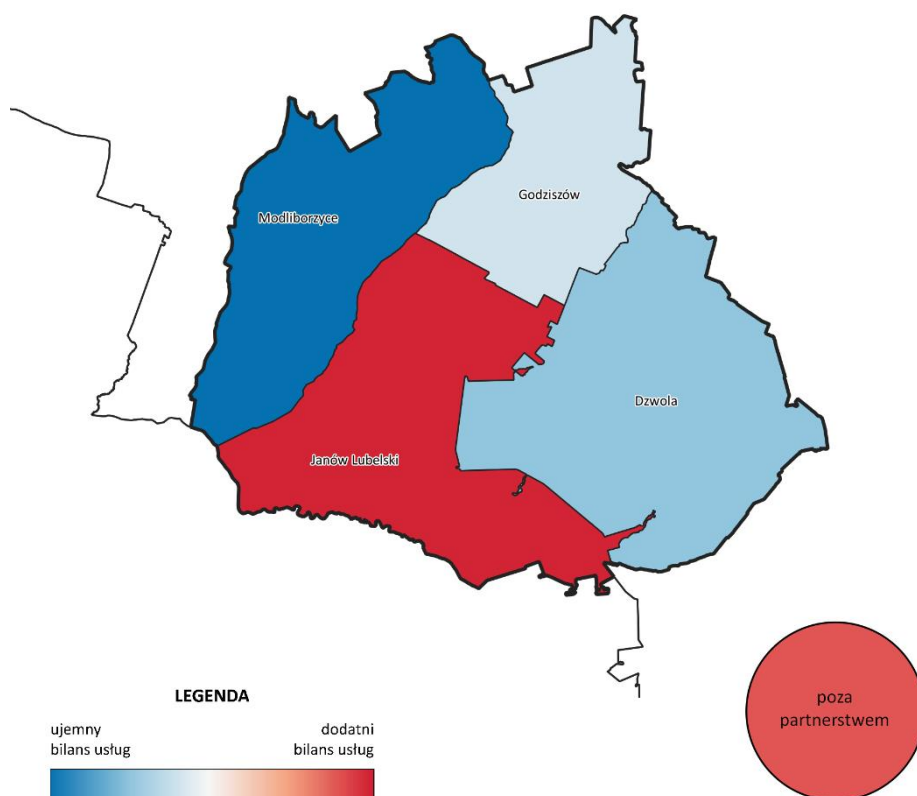
Wola czy Biłgoraj, związane z większą ofertą kulturalną oraz perspektywą znalezienia pracy. W części opinii pojawiały się także wątki większej atrakcyjności zajęć dodatkowych oferowanych w szkołach ponadpodstawowych zlokalizowanych poza MOF. Odrębnym czynnikiem powodującym zagospodarowanie części lokalnego popytu na edukację ponadpodstawową jest lokalizacja tuż przy granicy MOF Zespołu Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Potoczku (gmina Potok Wielki).

Z punktu widzenia zasobów partnerstwa, **praktyka wyjazdów po usługi oświatowe poza MOF, już na etapie szkół ponadpodstawowych, z pewnością bardzo silnie determinuje późniejsze decyzje o wyjeździe w celach zarobkowych i miejscu zamieszkania.**

Usługi z zakresu opieki zdrowotnej

Usługi z zakresu opieki zdrowotnej obejmują POZ oraz specjalistyczną opiekę zdrowotną, w tym szpitalną.

Ryc. 15. Analiza usług zdrowotnych

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie analizy bilansu usług w projekcie CWD

Janów Lubelski jest ośrodkiem **wyraźnie koncentrującym** świadczenie usług zdrowotnych dla użytkowników z obszaru całego Partnerstwa. Wśród gmin otaczających zdecydowanie przeważa import usług zdrowotnych z Janowa Lubelskiego, szczególnie wyraźnie obserwujemy to w przypadku **specjalistycznej opieki zdrowotnej**, co jest konsekwencją zlokalizowania szpitala powiatowego (Dzwola i Godziszów – niemal wszyscy użytkownicy, Modliborzyce - mniej niż połowa użytkowników, Janów Lubelski - zdecydowana większość na miejscu). W przypadku **POZ przepływy usług są bardziej zbilansowane w ramach danej gminy**, ponieważ w każdej gminie otaczającej Janów Lubelski jest co najmniej jedna placówka POZ. Nieco inna sytuacja ma miejsce w gminie Modliborzyce, która co prawda także jest zdecydowanym importerem usług zdrowotnych, ale zaspokaja je dużo częściej poza Partnerstwem. Jest to w ogromnej mierze związane z nieco lepszą dostępnością komunikacyjną do Lublina, co jak się okazuje jest czynnikiem przeważającym w wyborze miejsca pozyskiwania usługi. Obserwowana jest prawidłowość, iż im wyższy stopień specjalistycznych usług zdrowotnych, tym częściej wybierany jest ośrodek zewnętrzny (Lublin), co jest naturalne, gdyż tylko ośrodek o znaczeniu ponadregionalnym oferuje usługi na najwyższym poziomie specjalistycznym.

Na pytanie o miejsce korzystania z usług w zakresie opieki zdrowotnej uzyskano w skali Partnerstwa następujące odpowiedzi mieszkańców:

- w gminie, w której mieszkam – 67%,
- w innej gminie z obszaru Partnerstwa -4%,
- w innej gminie poza obszarem Partnerstwa – 2%.

Uzyskane odpowiedzi są w pełni zgodne z wynikami matrycy.

WNIOSKI

W przypadku usług podstawowych, bilans przepływu usług jest przeważnie zrównoważony w obrębie każdej z gmin, z niewielkim odchyleniem na korzyść Janowa Lubelskiego, co świadczy, że kluczowym czynnikiem wyboru jest dogodna lokalizacja i dostępność komunikacyjna ośrodków POZ. Jednak, w przypadku usług specjalistycznych, szpitalnych, a więc kosztochłonnych, związanych z dużymi wydatkami – obserwowana jest zdecydowana dominanta Janowa Lubelskiego i jego centralne, jako „eksportera usług”, oddziaływanie na MOF. Zatem, **Janów Lubelski** jako ośrodek ponadlokalny, **dysponuje w zakresie usług zdrowotnych dobrze wykształconymi funkcjami**. Także, w porównaniu do innych obszarów usług, mieszkańcy Partnerstwa korzystają relatywnie rzadziej z usług zdrowotnych poza partnerstwem.

Usługi w obszarze kultura

Usługi w obszarze kultura obejmują dość szeroki zakres - usługi kulturalne, rozrywkę i rekreację.

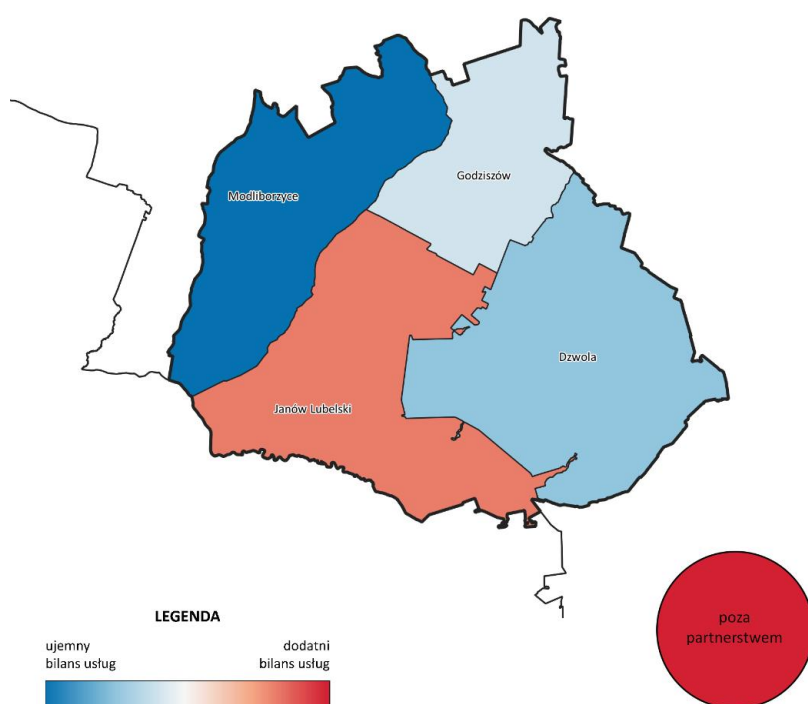
Z punktu widzenia mieszkańców korzystających, wyraźny jest podział na 2 kategorie usług: zlokalizowane na partnerstwie i inne, zlokalizowane poza partnerstwem.

Obserwowany jest dominujący proces korzystanie z usług poza MOF.

W zakresie badań opinii mieszkańców wyraźnie widoczna jest tendencja do korzystania z usługi i imprezy kultury popularnej i rozrywki na terenie własnej gminy. Takie podejście deklaruje blisko połowa respondentów.

Wprost odwrotne proporcje zarysowują się dla wydarzeń zaliczanych do usług z zakresu kultury wysokiej, takich jak teatr, koncerty i wystawy. Ponad 55% respondentów deklaruje, że korzysta z nich w Lublinie, a ponad 22% w innym mieście niż Lublin, ale poza terenem partnerstwa.

Ryc. 16. Analiza usług w obszarze kultury

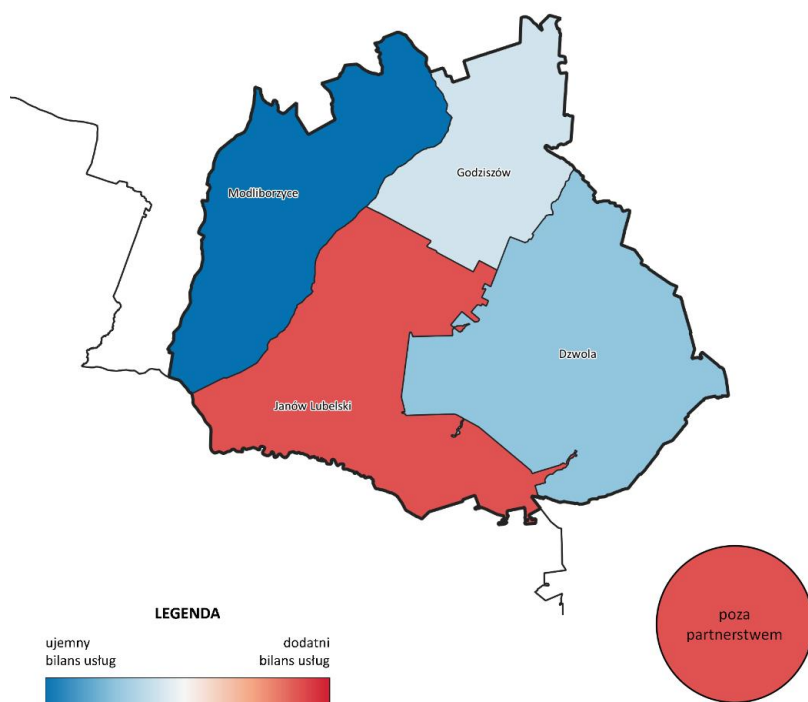
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie analizy bilansu usług w projekcie CWD

WNIOSKI

Janów Lubelski w ograniczonym zakresie pełni funkcje ośrodka ponadlokalnego w zakresie usług kulturalnych.

Wyniki matrycy przepływów w zakresie trzech kolejnych typów usług (tj. usługi publiczne, rynkowe i związane z rynkiem pracy) zostały zwizualizowane na poniższych mapach.

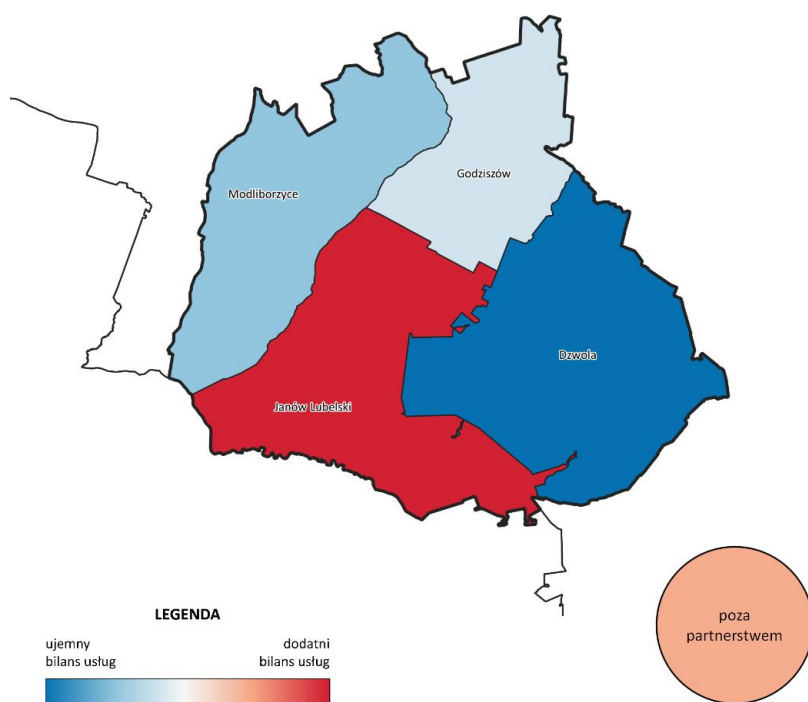
Ryc. 17. Analiza innych usług publicznych

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie analizy bilansu usług w projekcie CWD

W badaniu opinii mieszkańców inne usługi publiczne są w zasadzie niereprezentowane. Opierając się na matrycy bilansu usług, można stwierdzić, że Godziszów i Dzwola są zdecydowanie bliższe neutralności w innych obszarach objętych analiza.

Ryc. 18. Analiza usług rynkowych

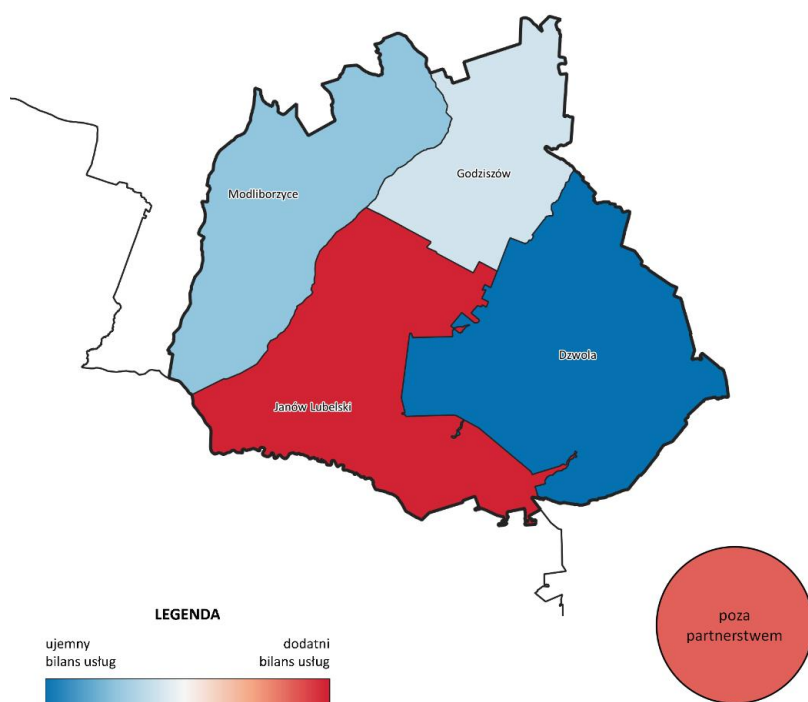

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie analizy bilansu usług w projekcie CWD

Janów Lubelski szczególnie wyraźnie pełni centralną rolę w obszarze usług o charakterze rynkowym. Jak zobrazowano to na powyższym kartogramie, dominująca rola Janowa Lubelskiego mocno kontrastuje z relatywnie niskim znaczeniem obszarów poza partnerstwem.

Taki stan rzeczy potwierdzają badania opinii mieszkańców. Janów Lubelski jest dla mieszkańców trzech pozostałych gmin ważnym miejscem dokonywania zakupów artykułów przemysłowych, odzieży, AGD a także w sieciach handlowych, większych sklepach i hurtowniach. W mniejszym ale również istotnym stopniu mieszkańcy sąsiednich gmin korzystają w Janowie Lubelskim z usług typu "*beauty*" (fryzjer, kosmetyczka, solarium, spa, itp.).

Ryc. 19. Analiza usług rynku pracy

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie analizy bilansu usług w projekcie CWD

Rynek pracy jest obszarem relatywnie mocno wiążącym mieszkańców gminy z miejscem zamieszkania. Ponad 60% respondentów internetowego badania opinii, wskazało miejscowość w której mieszka, jako miejsce swojej pracy. Równocześnie 13% zadeklarowało zatrudnienie w innej gminie z terenu partnerstwa.

Również badanie matrycy bilansu usług pokazuje, że obszar poza partnerstwem jest rzadziej wskazywany jako miejsce korzystania z usług rynku pracy niż w przypadku innych obszarów. Bardzo wyraźnie koresponduje to z ograniczoną dostępnością komunikacyjną partnerstwa, mocno oddziałującą na niewielką liczbę dojazdów do pracy w stolicy województwa.

1.2.2. Wiodące funkcje obszaru partnerstwa

Pozycja poszczególnych samorządów zależy od zakresu usług jakie są w nich oferowane oraz jaki jest ich obszar oddziaływania. Gminy tworzące partnerstwo Zielona Brama Roztocza oferują zarówno usługi podstawowe, tzw. usługi niskiego rzędu, świadczone w najbliższym otoczeniu jak i usługi rzadkie, wyższego rzędu, mające szerszy zasięg przestrzenny.

Analiza pozwoliła odpowiedzieć w szczególności na pytania:

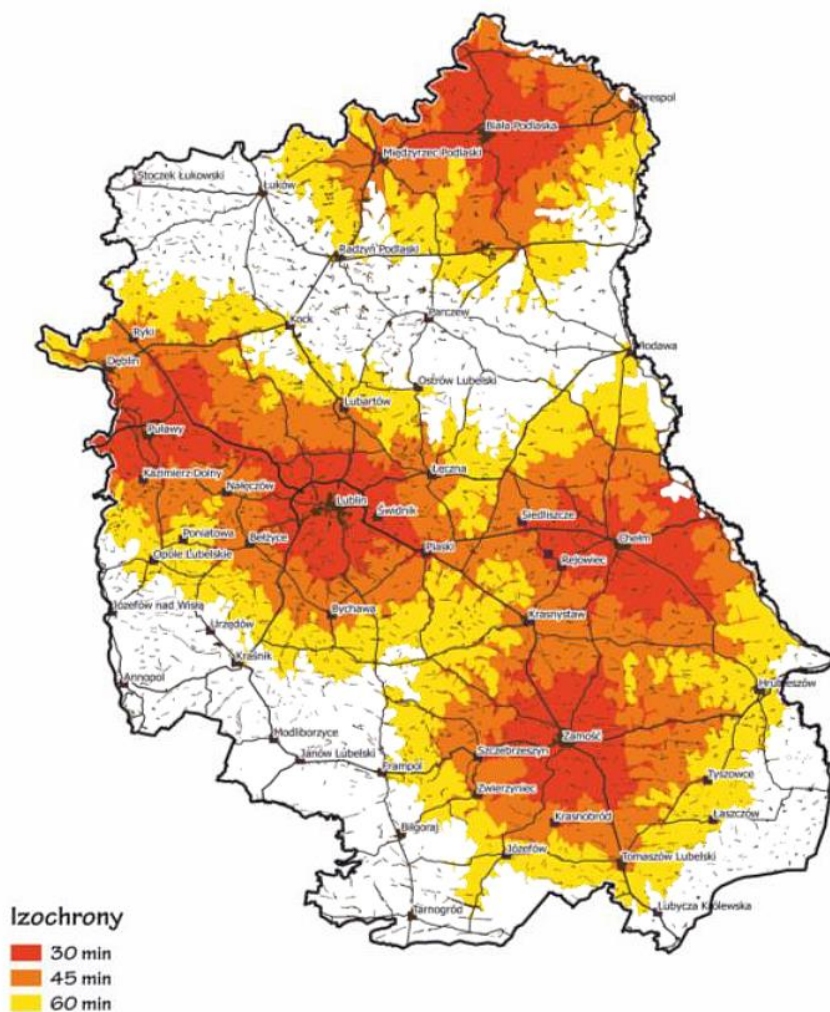
- Jakie są funkcje poszczególnych gmin w ramach MOF? Jakie są ich specjalizacje?
- Które ośrodki mają pozycję dominującą?
- Czy MOF jest wewnętrznie spójny, w szczególności poprzez uzupełnianie się oferty usług publicznych i rynkowych?
- Jak jest miejsce obszaru partnerstwa w polityce rozwoju województwa lubelskiego?
- Jakie są wiodące funkcje obszaru całego partnerstwa?

Ważnymi **determinantami** funkcji jakie pełni obszar partnerstwa i tworzące go gminy są: dostępność transportowa do ośrodków miejskich wyższego rzędu, istniejące uwarunkowania środowiskowe oraz wyposażenie w wybrane zasoby rozwojowe.

1.2.2.1. Zewnętrzna dostępność transportowa

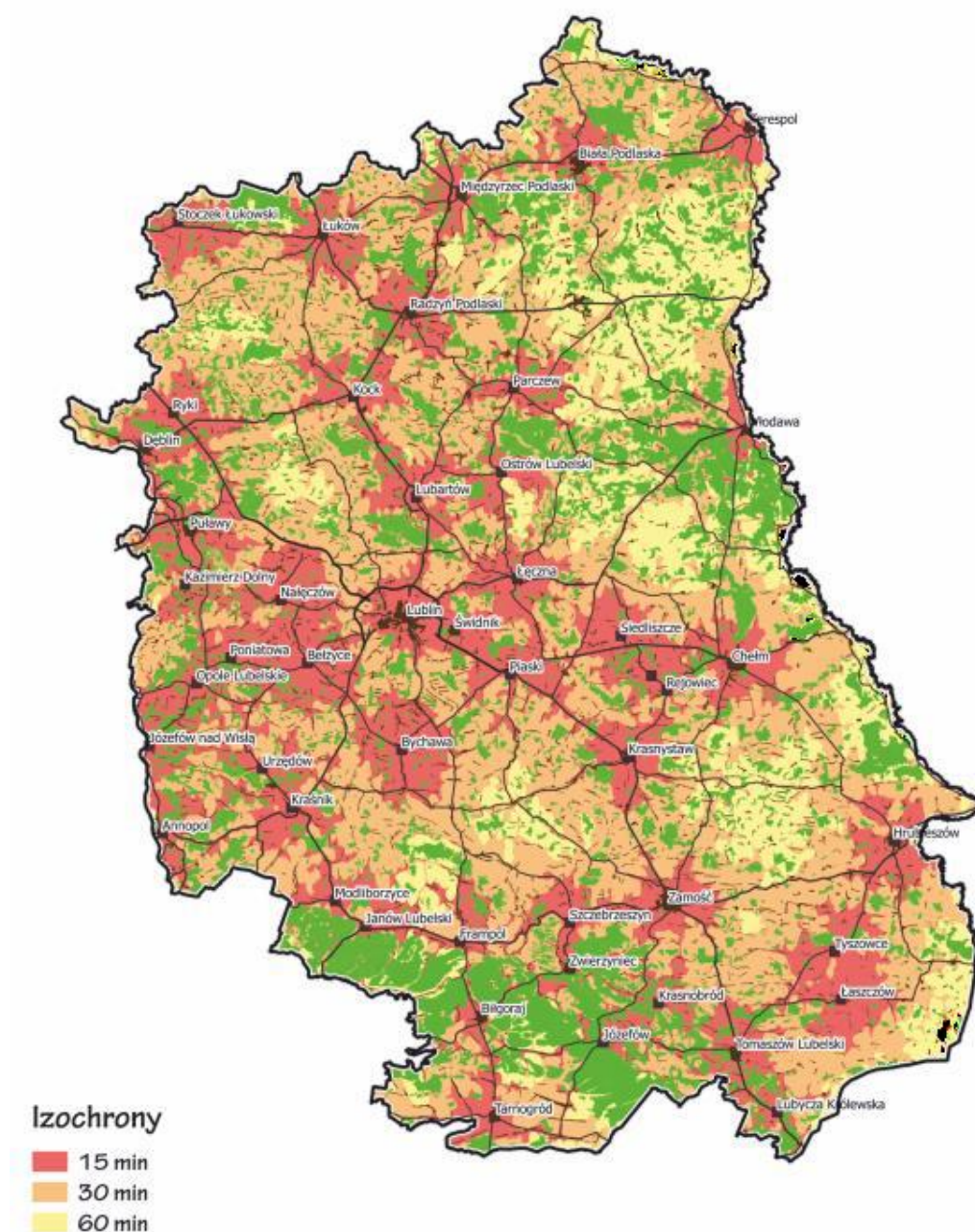
Przyjmując 40 minut jako maksymalny czas dojazdu, w którym mieszkańcy powinni mieć zagwarantowany dostęp do usług publicznych wyższego rzędu (przede wszystkim specjalistycznych usług medycznych, usług ponadpodstawowych i wyższego rzędu w zakresie edukacji, w tym wyższego szkolnictwa zawodowego, usług kultury wysokiej) oraz dużych rynków pracy, gminy Partnerstwa położone są poza strefami oddziaływania dwóch najbliższych ośrodków, to jest Lublina i Zamościa. Oznacza to utrudniony dostęp mieszkańców Partnerstwa zarówno do funkcji ponadregionalnych, jak i regionalnych, w ramach województwa lubelskiego (Ryc. 21 i 22).

Ryc. 20. Czasy dojazdu do ośrodków ponadregionalnych w województwie lubelskim

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030, projekt, styczeń 2021

Ryc. 21. Czasy dojazdu do ośrodków regionalnych w województwie lubelskim

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030, projekt, styczeń 2021

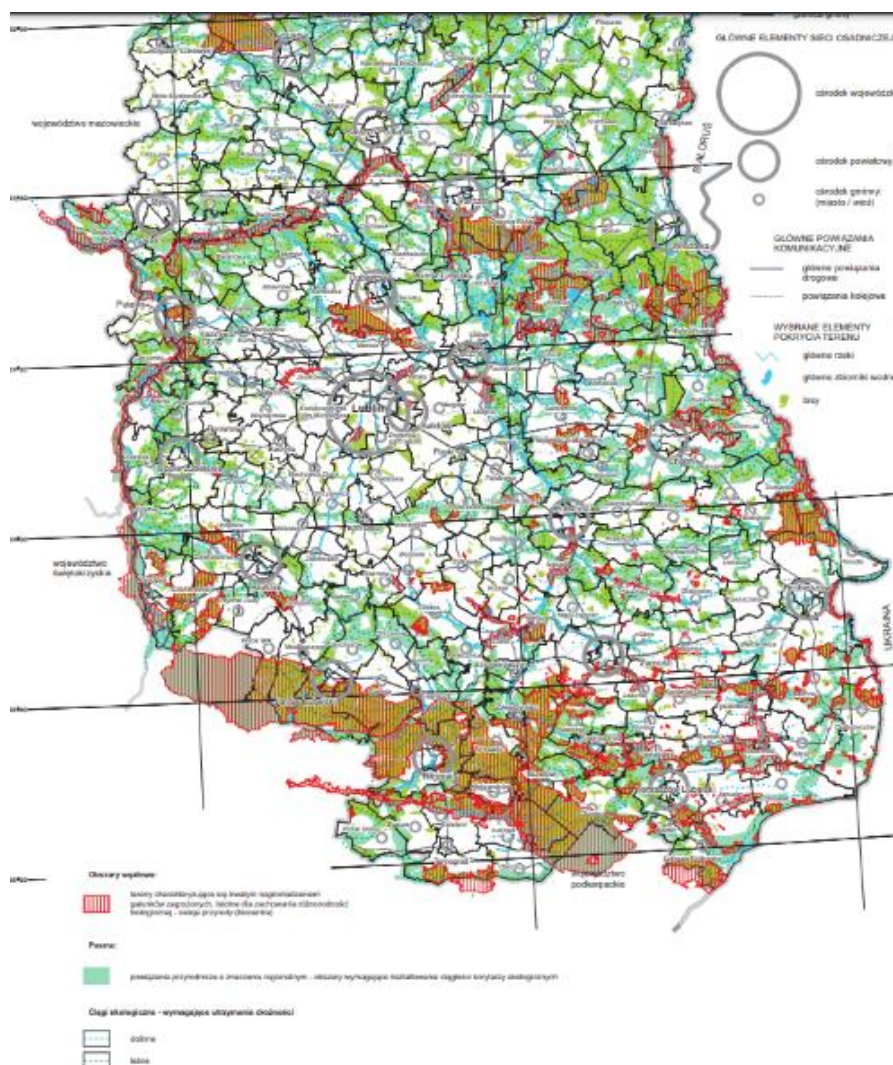
Uwarunkowania środowiskowe:

- elementy liniowe: przede wszystkim infrastruktura transportowa, przebieg DK 19 i DK 74, DW oraz DP, a wkrótce S 19,
- elementy pasmowe: wyraźne granice leśne i dolinne rzeczne (rzeki Sanna i Bukowa), tworzące także główne kierunki powiązań przyrodniczych i

korytarze ekologiczne, zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego, dla których niezbędne jest utrzymanie ciągłości,

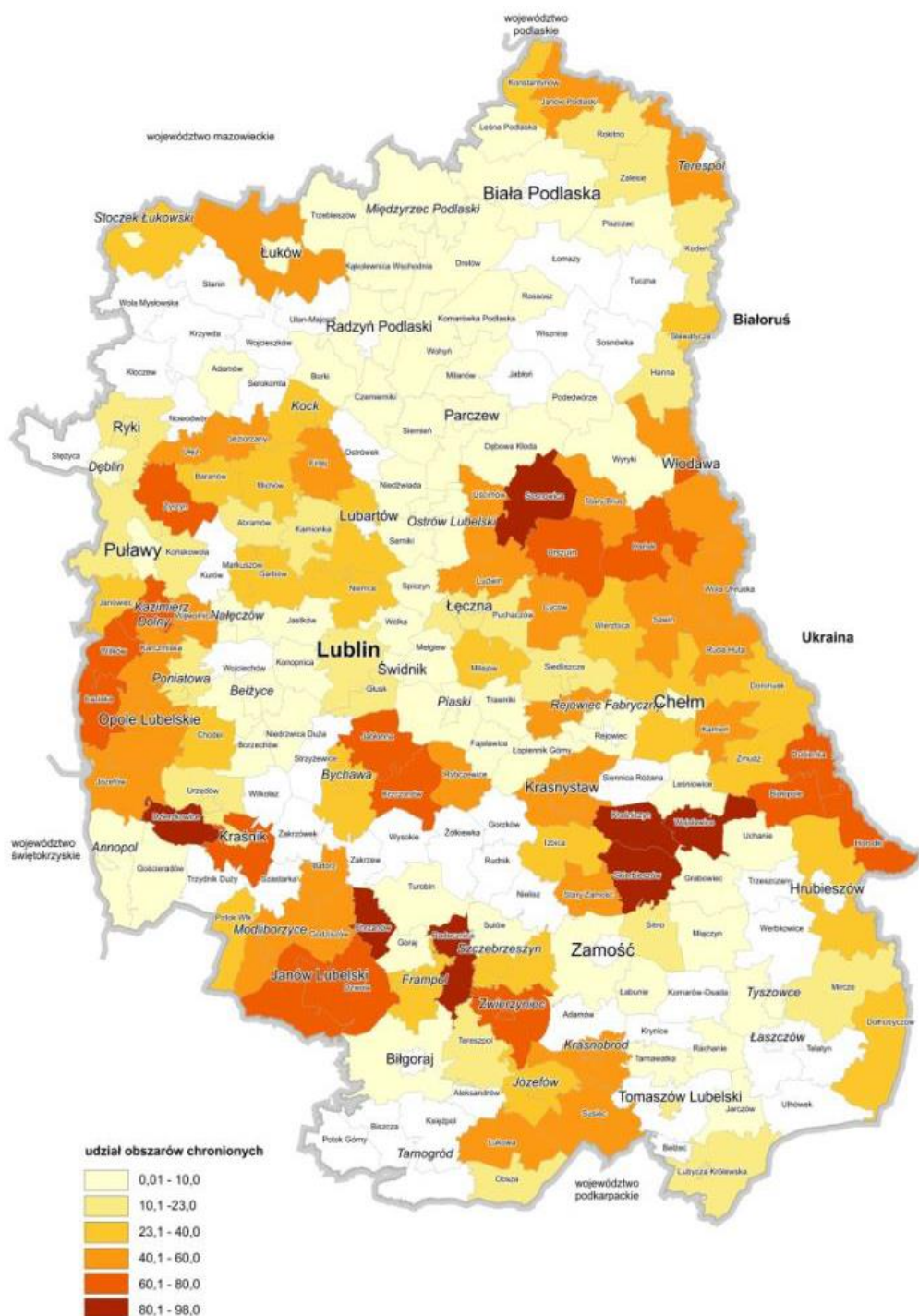
- elementy obszarowe środowiska przyrodniczego - wieloprzestrzenne struktury o dużym nagromadzeniu wartości przyrodniczych, kompleks Lasów Janowskich,
- formy pokrycia terenu: ok. połowy MOF to obszary chronione, co bardzo ogranicza możliwości w zakresie wyboru form zagospodarowania przestrzeni, a także w lokalizacji działalności gospodarczej,
- jakość gleb: obszar z glebami nadającymi się do prowadzenia działalności rolniczej to tylko ok. połowy MOF, bardzo dobre warunki glebowe występują tylko w gm. Godziszów, stąd tutaj większa intensywność produkcji rolniczej (malina, borówka amerykańska, gryka).

Ryc. 22. Ukształtowanie powiązań przyrodniczych w wojewodowie lubelskim

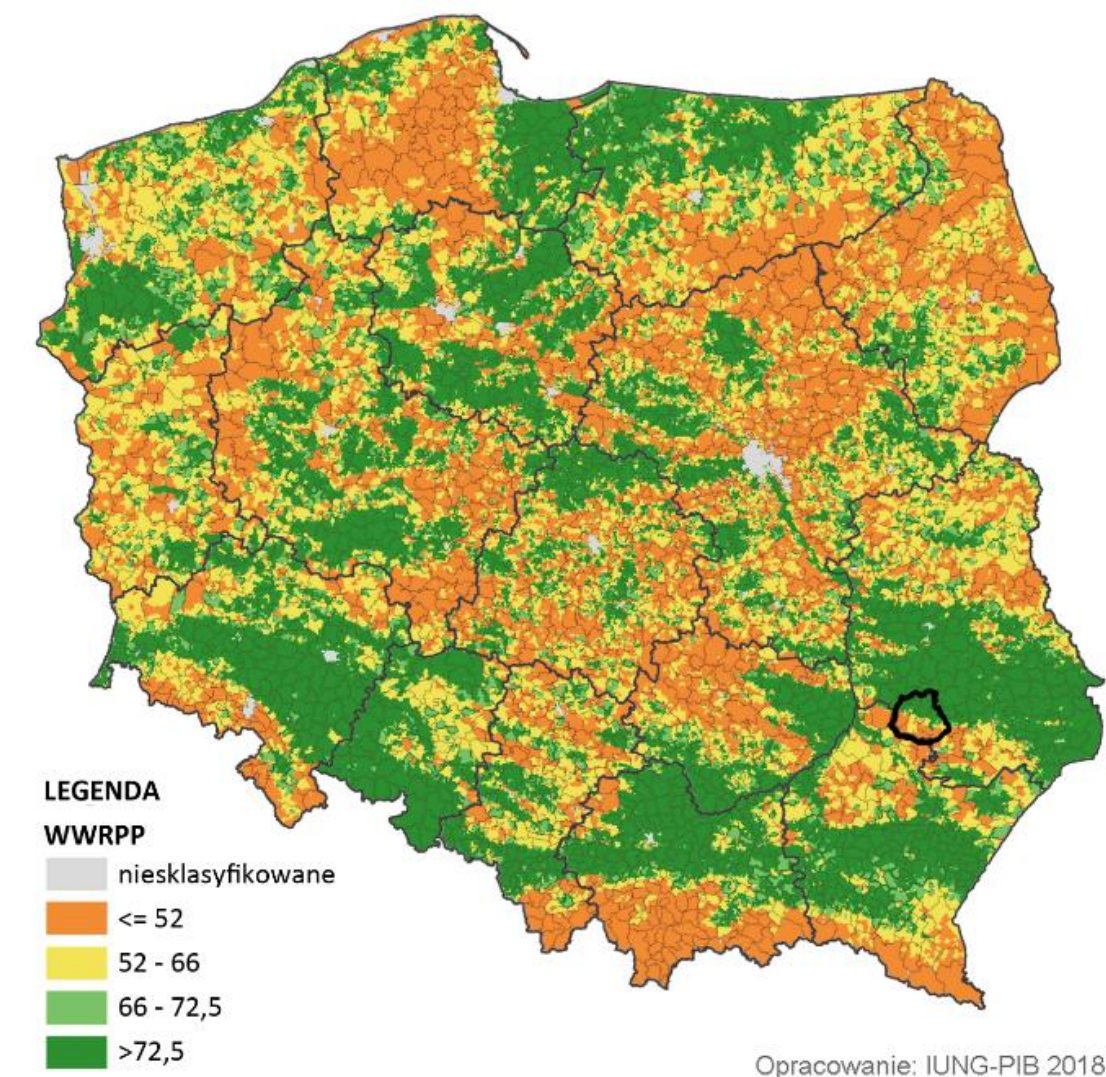
Źródło: PZPWL

Ryc. 23. Udział obszarów chronionych w województwie lubelskim

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030, projekt, styczeń 2021

Ryc. 24. Klasyfikacja gruntów rolnych

Źródło: Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - Państwowy Instytut Badawczy 2018

Wypożyczenie w wybrane zasoby rozwojowe i ich koncentracja przestrzenna:

- lokalizacja miast i ich ranga w regionalnej sieci osadniczej: silna koncentracja przestrzenna (Janów Lubelski - ośrodek ponadlokalny wskazany do wzmacniania funkcji subregionalnych, Modliborzyce – w kategorii pozostałe miasta wskazane do koncentracji funkcji podstawowych i rozwoju ponadlokalnych funkcji specjalistycznych),
- miejsca aktywności gospodarczej: występuje bardzo silna koncentracja przestrzenna w Janowie Lubelskim (strefa inwestycyjna), dopiero pojawia się nowe miejsce skupienia wzdłuż DK 19 (wkrótce S 19) i DK 74 na odcinku Janów Lubelski – Modliborzyce,

- miejsca lokalizacji zakładów przemysłowych: występuje bardzo silna koncentracja przestrzenna w Janowie Lubelskim, poza nim rozproszone, drobne lokalizacje,
- miejsca aktywności turystycznej i rekreacji: występuje silna koncentracja przestrzenna w obszarach leśnych, a więc głównie w gminach Janów Lubelski, Dzwola i Modliborzyce, w mniejszej już skali w gminie Godziszów,
- miejsca aktywności turystycznej - turystyka rodzinna, pobytowa: silna koncentracja przestrzenna w Janowie Lubelskim, wokół zalewu janowskiego (ZOOM NATURY), poza nim rozproszone, pojedyncze obiekty noclegowo-usługowe,
- miejsca kultu pielgrzymkowego: silna koncentracja przestrzenna w gminie Janów Lubelski (sanktuarium janowskie, kościół w Momotach Górnych).

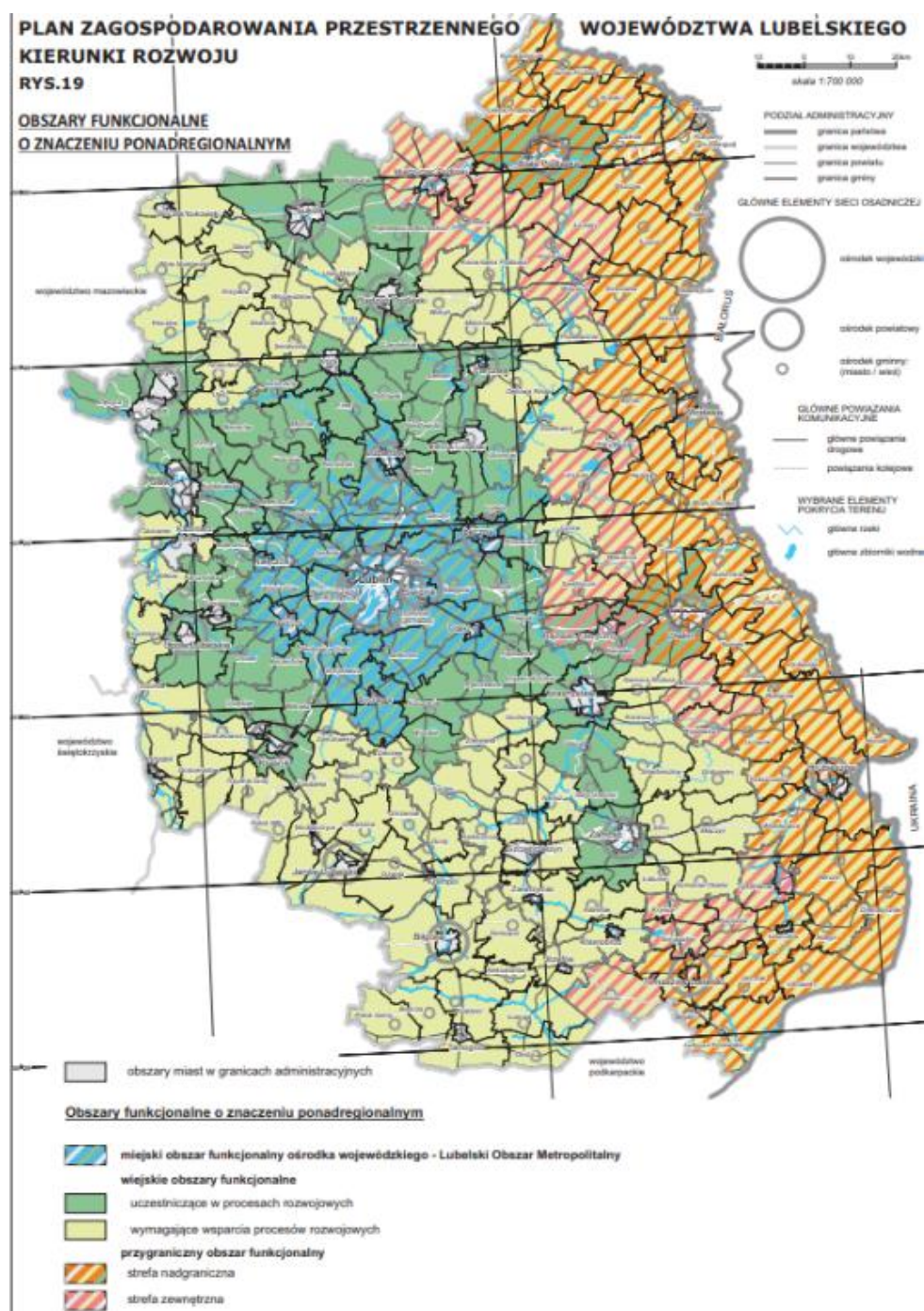
Biorąc pod uwagę wybrane determinanty, także - mapę zasobów i produktów - można wskazać na następujące funkcje poszczególnych gmin Partnerstwa, ze wskazaniem funkcji wiodących:

- Dzwola – wiodąca funkcja rolnicza,
- Godziszów – wiodąca funkcja rolnicza,
- Janów Lubelski – wiodąca funkcja usługowa (głównie usługi publiczne, administracja, ale także usługi rynkowe, przede wszystkim handlowe, zdrowotne i turystyczne) i uzupełniająco funkcja przemysłowa,
- Modliborzyce – wiodąca funkcja rolnicza i uzupełniająco - początkowy etap kształtowania funkcji usługowej (usługi rynkowe turystyczne).

1.2.3. Obszar partnerstwa z perspektywy polityki rozwoju województwa Lubelskiego

Samorząd województwa lubelskiego, definiując swoją polityki ukierunkowaną terytorialnie, wyznaczył, w różnych kategoriach, obszary funkcjonalne. Zgodnie z zapisami PZPW, cały teren Partnerstwa został zakwalifikowany do obszarów wymagających wsparcia procesów rozwojowych.

Ryc. 25. Delimitacja obszarów funkcjonalnych w województwie lubelskim

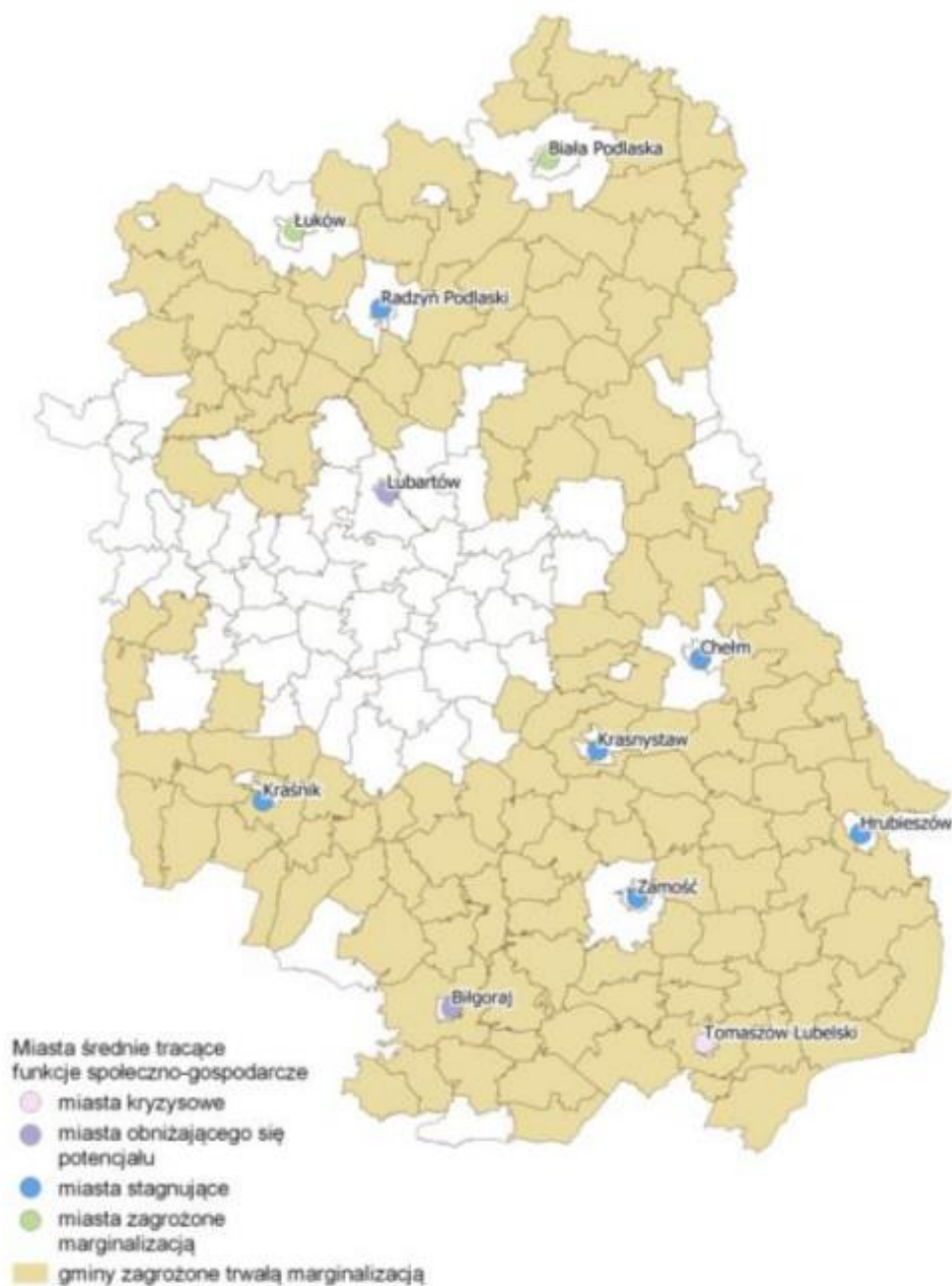

Źródło: PZPW

W SRW, po uwzględnieniu zapisów KSRR 2030, wskazano jako obszary problemowe, **obszary zagrożone trwałą marginalizacją**. Są to obszary wymagające wsparcia z poziomu krajowego, gdyż obejmują tereny o niekorzystnych uwarunkowaniach, dla których niezbędne jest wykształcenie zasobów służących eliminowaniu barier rozwojowych i pobudzeniu trwałego wzrostu. Dla obszarów tych będzie również

korzystne wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z miastami, które zapewniają odpowiedni dostęp mieszkańców do rynku pracy. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją zostały określone jako „strefa opóźnienia urbanizacyjnego”. Należy zwrócić uwagę, że **nie cały obszar Partnerstwa został zaliczony do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją**, lecz tylko trzy gminy, bez ośrodka centralnego.

Ryc. 26. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030, projekt, styczeń 2021

Województwo Lubelskie wyznaczyło w SRWL obszary strategicznej interwencji (OSI) o znaczeniu regionalnym. Są nimi strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych. Cały obszar Partnerstwa Zielona Brama Rostocza wpisuje się w dwa OSI o znaczeniu regionalnym:

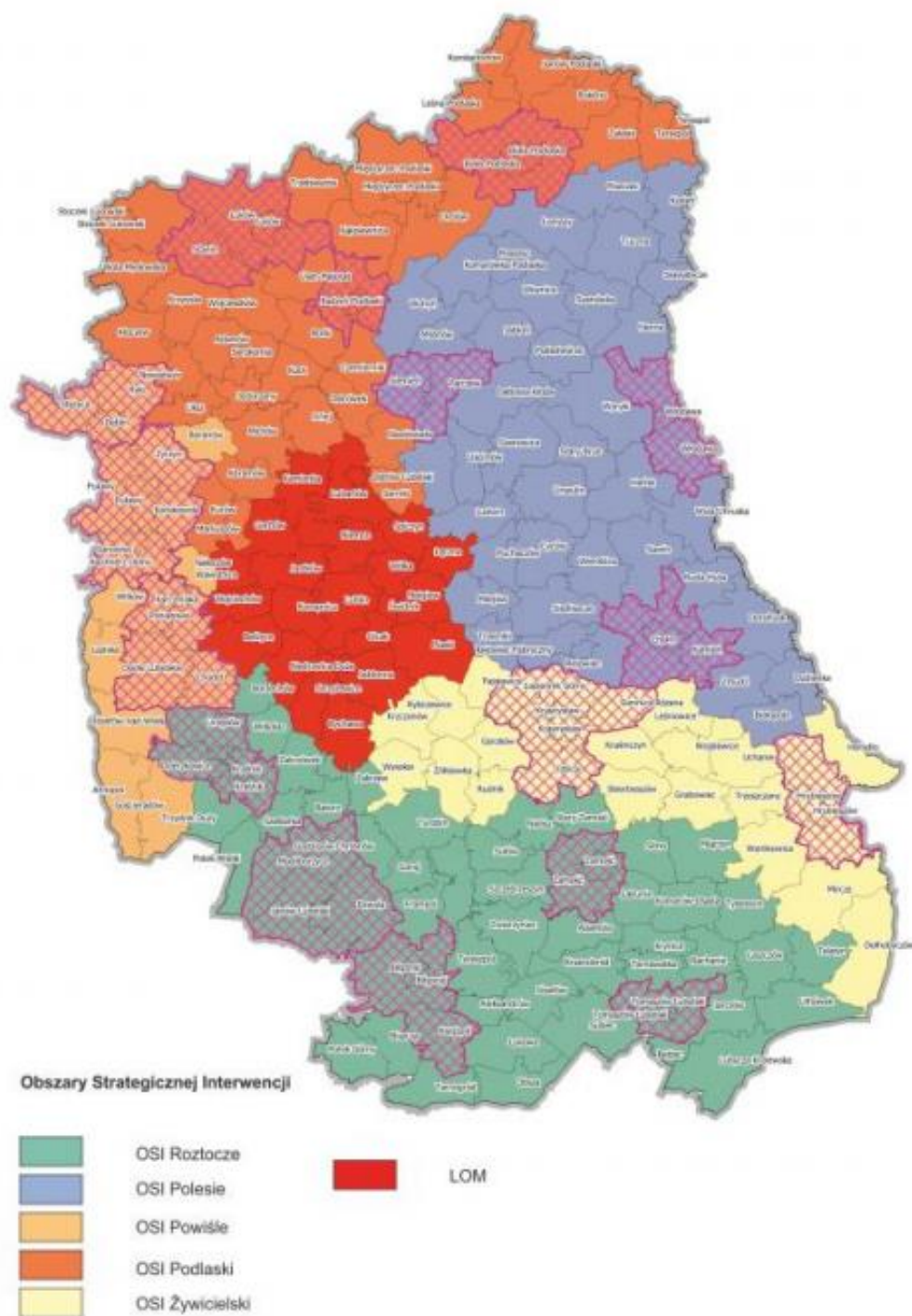
- **Miejskie obszary funkcjonalne** - w grupie **ośrodków lokalnych**: obszary budowania potencjału rozwojowego miast oraz wzmacniania powiązań funkcjonalnych ośrodków rdzeniowych z otoczeniem (zwraca uwagę, że cały obszar Partnerstwa jest już objęty MOF-em)
- **OSI subregionalne – OSI Rostocze**

OSI Rostocze wpisuje się w priorytet rozwoju województwa Lubelskiego: „Społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Rostocza i Puszczy Solskiej”. Jego delimitacja pokrywa się z zasięgiem Rostoczańsko-Puszczańskiego Obszaru Funkcjonalnego (wiodące funkcje to wysoka lesistość, duży udział powierzchni obszarów objętych formami ochrony przyrody, wysokie walory krajoznawcze).

W OSI Rostocze Samorząd województwa lubelskiego przewiduje m.in. takie interwencje publiczne jak:

- rozwój usług wolnego czasu opartych na lokalnych zasobach (walory środowiskowe, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, aktywne formy turystyki – rowerowa, piesza, motocyklowa, kajakowa),
- ochrona wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności,
- poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych, w tym poprzez rozwój agroturystyki,
- rozwój funkcji i bazy leczenia uzdrowiskowego (jest przewidziany proces dochodzenia do uzyskania statusu uzdrowiska przez gm. Janów Lubelski),
- poprawa regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych (realizacja drogi ekspresowej Via Carpatia / S19; budowa linii kolejowej Szastarka – Janów Lubelski – Biłgoraj).

Ryc. 27. Regionalne OSI na tle subregionów funkcjonalnych

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030, projekt, styczeń 2021

1.2.4. Podsumowanie

Biorąc pod uwagę miejsce Partnerstwa w terytorialnie ukierunkowanej polityce rozwoju województwa lubelskiego, oraz uwzględniając funkcje poszczególnych gmin

tworzących Partnerstwo, w tym ich wyposażenie w wybrane zasoby rozwojowe i ich koncentrację przestrzenną, oraz uwarunkowania środowiskowe i dostępność komunikacyjną, można wskazać, że z punktu widzenia wiodących funkcji Partnerstwa, jego sytuacja nie jest jednorodna.

Dlatego też rysują się dwie funkcjonalności Partnerstwa, z punktu widzenia procesów rozwojowych:

- **dominująca funkcja turystyczna**, dla całego obszaru, dedykowana do tworzenia usług czasu wolnego (turystyka aktywna, rekreacja), uwzględniająca konieczność ochrony wartości przyrodniczych, oraz
- dla gminy **Janów Lubelski**, jako ośrodka wskazanego do **rozwoju funkcji subregionalnych, dominująca funkcja usługowa (usługi nierynkowe)**, z silnym udziałem produkcji przemysłowej.

WNIOSKI:

- dominująca pozycja Janowa Lubelskiego, jako wyraźnego ośrodka centralnego, rdzeniowego MOF,
- silna koncentracja przestrzenna zasobów i występujące uwarunkowania powodują efekt koncentracji funkcji, co przekłada się na specjalizacje poszczególnych gmin członków Partnerstwa,
- ze względu na efekt koncentracji, trudno mówić o uzupełnianiu się oferty usług publicznych i rynkowych dostępnych na obszarze Partnerstwa,
- wydaje się, że można jednak mówić o spójności obszaru całego Partnerstwa, przy czym raczej w wymiarze społecznym niż terytorialnym czy ekonomicznym,
- niecały obszar Partnerstwa został zakwalifikowany do krajowych obszarów problemowych zagrożonych trwałą marginalizacją. Jednocześnie, Partnerstwo jest postrzegane jako jeden obszar funkcjonalny w polityce rozwoju województwa.

Zatem, Partnerstwo niekoniecznie będzie traktowane jako jednolita struktura terytorialna, z perspektywy instrumentów regionalnych oraz polityk krajowych. Może to wywoływać procesy wpływające niekorzystnie na spójność wewnętrzną i procesy rozwojowe Partnerstwa.

1.3. Współpraca z kluczowymi partnerami

Doświadczenia dotychczasowej współpracy i jej potencjał na przyszłość, umiejętność włączania, angażowania do niej różnych podmiotów i środowisk, ale także subiektywne poczucie wspólnoty wśród mieszkańców na danym obszarze, otwartość na współpracę jako postawa społeczna, wreszcie - wyrażana przez liderów wola podejmowania współpracy, to najważniejsze czynniki które determinują szanse na zbudowanie realnego i trwałego partnerstwa w danym OF.

Analiza pozwoliła odpowiedzieć w szczególności na pytania:

- Jaki jest poziom dojrzałości partnerstwa do współpracy w wymiarze instytucjonalnym i społecznym, a także otwartości i potencjału podmiotów występujących w obszarze partnerstwa do rzeczywistej współpracy?
- Jakie potrzeby mieszkańców zaspokaja partnerstwo? Kto i w jaki sposób zaspokaja te potrzeby, czy występują powiązania między partnerami?
- Na jakie problemy lub wyzwania odpowiada istniejąca współpraca?

1.3.1. Czynniki warunkujące współpracę

Poczucie pewnej wspólnoty – używane pojęcie „Ziemia Janowska”, poczucie odrębnej tradycji kulturowej, uwzględniające dziedzictwo ruchu pielgrzymkowego i związanego z tym dziedzictwa materialnego (ogromna koncentracja kapliczek, tradycja ich budowy), poczucie wspólnoty doświadczeń historycznych (ordynacja Zamoyska, także odrębność Modliborzyc – kultura drobnoszlachecka), doświadczenie II wojny światowej (partyzantka leśna, bitwy, pacyfikacje); ankietowani liderzy lokalni wskazali, że ‘przeszłość, historia, tradycja, kultura’ jest najważniejszym czynnikiem pomagającym we współpracy (ponad 70% wskazań).

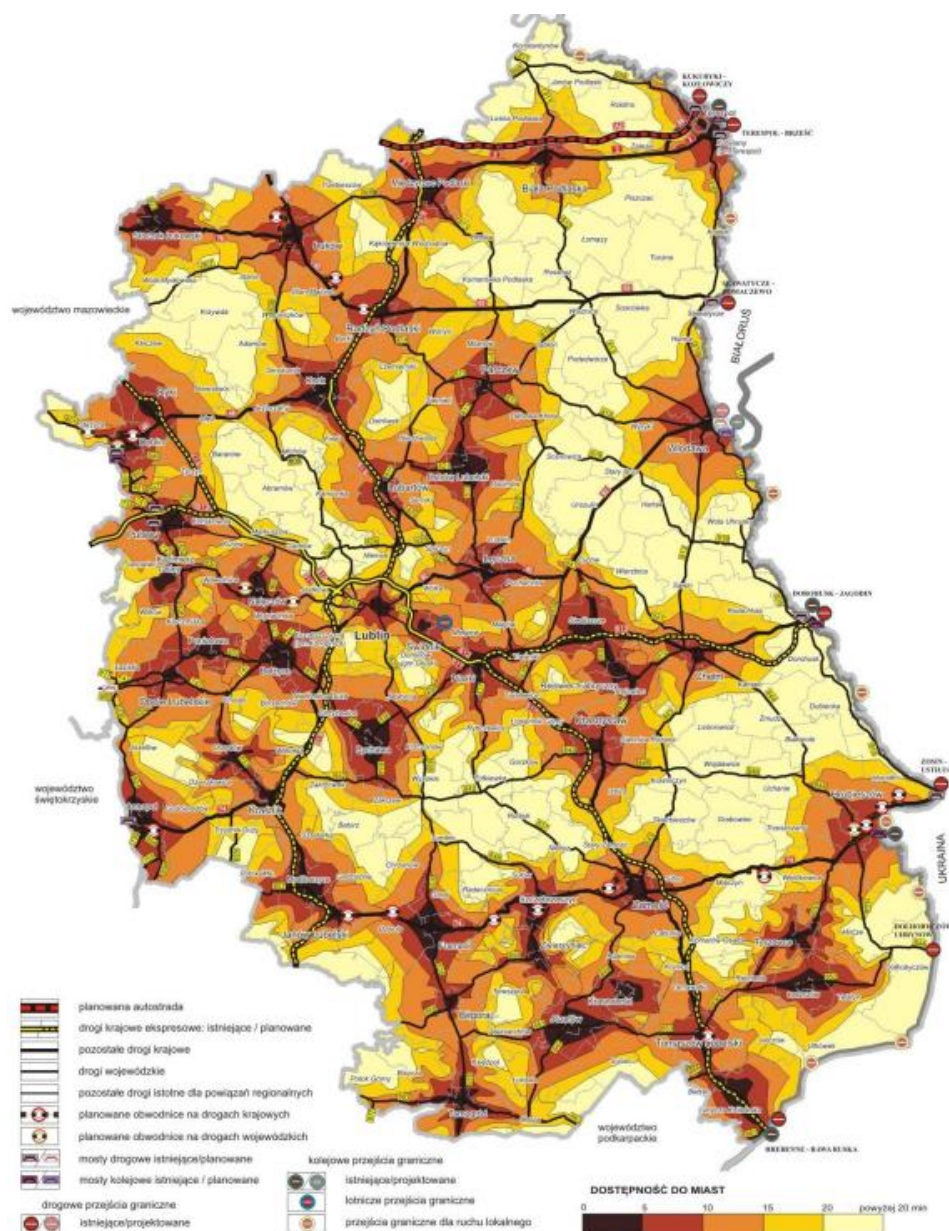
Istotne **dla wspólnoty obszaru faktyczne przywództwo Janowa Lubelskiego** jako wyraźnego ośrodka centralnego, tworzącego mocne powiązania funkcjonalne z otoczeniem, oddziałującego na cały obszar funkcjonalny. Pozostałe czynniki to przede wszystkim:

- historycznie ukształtowane ciążenie otoczenia do ośrodka handlu w Janowie Lubelskim (tradycja targów w czwartki, nadal żywa). Obserwuje się ciągłość zachowań mieszkańców w tym zakresie: zarówno wyniki matrycy bilansu usług, jak i ankiety mieszkańców, wskazują, że Janów Lubelski jest wyraźnym liderem i centrum usług handlowych dla całego MOF. Taka sama sytuacja ma miejsce – z oczywistych powodów - w przypadku usług administracji publicznej, Janów Lubelski jest siedzibą starostwa i wielu innych instytucji publicznych. Powyższy stan faktyczny potwierdzają badania społeczne: 51%

ankietowanych mieszkańców wskazało Gminę Janów Lubelski jako miejsce częstego załatwiania spraw czy korzystania z usług (wskazanie kolejnych gmin to 17% i mniej),

- bardzo silne, szczególnie w gminach wiejskich, przywiązanie do lokalności, najbliższego otoczenia, sąsiedztwa, co może jednak stanowić przeszkodę we współpracy, o ile idzie w parze z trudnością otwierania się na innych i na zmiany (ok 30% mieszkańców wskazało, że aktywność społeczna i współdziałanie mieszkańców to słaba strona mojej gminy),
- dostępność transportowa, przede wszystkim wewnętrzna – sieć dróg lokalnych jest relatywnie dobrze rozwinięta, ale ze względu na brak transportu publicznego i niewystarczającą podaż usług przez prywatnych przewoźników (w ankiecie mieszkańców ok. 51% respondentów wskazywało, że „komunikacja i transport zbiorowy” jest „słabą stroną mojej gminy”, także dla ok. 84% samochód prywatny jest „zawsze lub często” jedynym środkiem transportu), wewnętrzna dostępność transportowa MOF nie jest zadowalająca.

Ryc. 28. Drogową dostępność miast w przestrzeni wiejskiej województwa

Źródło: Regionalna Polityka Miejska Województwa Lubelskiego

Aktywność i współpraca między JST

Projekty realizowane we współpracy:

- drogi powiatowe, większość w ramach porozumień,
- kampania promocyjna,
- składowisko odpadów w Janowie Lubelskim, wspólnie wykorzystywane do 2013,

- wspólnie wydawana gazeta (aktualnie Urząd Miejski wydaje Gazetę Janowską a Powiat Janowski - Panoramę Powiatu Janowskiego),
- periodyczne wydawnictwo Korzenie Janowskie, wydawane przez Muzeum Regionalne (jednostka gminy Janów Lubelski), forum wymiany tematyki kulturowej i regionalnej, silnie integrujące środowiskowo, publikują autorzy z wszystkich gmin (wydawane od 2003 roku),
- nieformalne, ale stałe spotkania wójtów i burmistrzów powiatu janowskiego, na zaproszenie starosty,
- działalność Powiatowego Urzędu Pracy, istotny wymiar integracyjny dla całego MOF, znaczenie Powiatowej Rady Zatrudnienia jako forum szerszych dyskusji i integracji (w składzie władze JST),
- Janowska Strefa Inwestycyjna, utworzona przez gminę Janów Lubelski, ze względu na skalę (jedna z największych obszarowo w województwie, w MPZP 200 ha przeznaczone pod funkcje przedsiębiorczości) ma zdecydowanie charakter ponadlokalny i oddziałuje na cały MOF, inwestorami i pracownikami są m.in. przedsiębiorcy z okalających gmin,
- Punkt Obsługi Inwestora w ramach Urzędu Miejskiego w Janowie Lubelskim, duża aktywność oddziałująca poza gminę, z usług doradczych faktycznie korzystają przedsiębiorcy z całego powiatu, aktywny ośrodek organizuje cykliczne spotkania dla przedsiębiorców: konferencja dla przedsiębiorców – coroczne wydarzenie (październik/listopad, ok 60 uczestników), coroczne spotkania informacyjne w sprawie możliwości pozyskania funduszy europejskich dla przedsiębiorców (ok 100 uczestników), coroczne spotkania dla branży turystycznej, ok 15 uczestników, stworzenie na stronie internetowej Janowa Lubelskiego Katalogu Firm i Instytucji, firmy z powiatu janowskiego mogą się tam reklamować.

1.3.2. Współpraca między przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi

- LGD Leśny Krąg, działa od 2006 r., kluczowe doświadczenie współpracy i przełamywania indywidualnego podejścia do procesów rozwojowych, bardzo ważny czynnik integracji i myślenia w kategoriach wspólnych (opinie w wywiadach pogłębionych). Co ważne, w zarządzie zasiadają władze każdej z gmin partnerstwa, opracowała pierwszą wspólną strategię działania dla MOF, dysponuje ważnym doświadczeniem wielu projektów realizowanych na obszarach wiejskich, takich jak np.:
 - Akademia liderów lokalnych w Gminie Janów Lubelski,
 - Powrót do Korzeni przez Nowoczesność 2007-2009,
 - Lokalne Centra Obsługi Inwestora,

- certyfikacja Produktu Lokalnego Ziemi Janowskiej,
- Stowarzyszenie Przewoźników Powiatu Janowskiego, (istnieje od 2005r.), najpoważniejsza zinstytucjonalizowana, oddolna inicjatywa przedsiębiorców z całego MOF, obecnie Stowarzyszenie nie prowadzi aktywnych działań związanych z rozwojem gospodarczym Partnerstwa,
- do roku 2017 działała Lubelska Fundacja Rozwoju oddział w Janowie Lubelskim, która prowadziła działania integrujące w skali całego MOF,
- współpraca w ramach realizacji partnerskiego projektu promocyjnego „Bogactwo czerpane z natury – wykorzystanie potencjałów lokalnych i walorów turystycznych Ziemi Janowskiej w rozwoju przedsiębiorczości” (wspólna marka, kampania promocyjna, wydawnictwa, certyfikacja produktów, imprezy promocyjne i in.)

1.3.3. Podmioty poza partnerstwem

Mając na uwadze realne możliwości zewnętrznego wsparcia procesów rozwojowych w partnerstwie Zielona Brama Roztocza, kluczowym partnerem jest samorząd województwa lubelskiego, dysponujący instrumentami finansowymi z UE.

Doświadczenie współpracy: gmina Janów Lubelski jest jednym z najbardziej efektywnych beneficjentów RPO w regionie (także w skali Polski), bliska współpraca z samorządem województwa była w tym zakresie niezbędna, zaangażowanie w przygotowanie Regionalnej Polityki Miejskiej, zaangażowanie w konsultacje projektu kolei metropolitalnej, która będzie przebiegała przez teren partnerstwa.

Ze względu na największy zasób naturalny występujący w MOF, bardzo ważnym partnerem jest Nadleśnictwo Janów Lubelski - Lasy Państwowe, doświadczenia współpracy:

- współpraca w ramach Kompleksu Leśnego Lasy Janowskie, budowa sieci szlaków rowerowych, działania na rzecz wspólnej promocji,
- budowa i modernizacja dróg do miejscowości śródlęsnych wraz ze ścieżkami rowerowymi,
- aktywność Ośrodka Edukacji Ekologicznej, wystawy, wydawnictwa, wspólny projekt „ZOOM Natury i Kultury”.

1.3.4. Podsumowanie

- W Partnerstwie jest wiele doświadczeń faktycznej współpracy, wydaje się także, iż poziom dojrzałości partnerstwa jako całości do współpracy, jest dosyć wysoki,

- zdecydowanie dominuje współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi, JST, w tym wspólna realizacja projektów, głównie w tych obszarach, gdzie współpraca była warunkiem formalnym pozyskania funduszy (drogi powiatowe, projekty z RPO),
- dużą rolę odgrywają także aktywności pojedynczych JST, które oddziałują na cały MOF, tworząc efekt integracyjny,
- bardzo duże znaczenie miała pionierska inicjatywa LGD, współpracy międzysektorowej, finansowana z funduszy zewnętrznych; można przy tym bronić tezy, że wsparcie zewnętrznymi, dodatkowymi funduszami, dla pozyskania których warunkiem było zawiązanie współpracy, jest czynnikiem decydującym dla zawiązania współpracy i jej podtrzymywania, przynajmniej na etapie inkubacyjnym (wzrastania i osiągania dojrzałości przez organizację),
- współpraca między podmiotami spoza sektora publicznego – niewielka, incydentalna,
- poza LGD i Stowarzyszeniem Przewoźników Powiatu Janowskiego brak doświadczeń instytucjonalizacji współpracy, stąd jej ograniczona stabilność i trwałość,
- tylko w bardzo niewielkim zakresie niektóre usługi w MOF są zapewniane w formule współpracy, przykładem jest wsparcie przedsiębiorczości (doradztwo dla inwestorów świadczone przez Urząd Miejski w Janowie Lubelskim, współpraca między przedsiębiorcami),
- czynnikiem realnym który sprzyja współpracy są miejsca spotkań, które przyciągają mieszkańców z różnych gmin, tak wskazywali ankietowani lokalni liderzy (Infrastruktura kultury – 86% wskazań, Infrastruktura sportowo-rekreacyjna i turystyczna, 67% wskazań, sieć szkół i instytucji edukacyjnych - 75% wskazań).

Doświadczenia współpracy pokazują pośrednio na **wyzwania**, przed którymi stoi partnerstwo:

- deficyt kapitału społecznego, postaw społecznych charakteryzujących się otwartością, zaufaniem,
- deficyt umiejętności współpracy, w tym także w zakresie świadczenia usług publicznych, i ich organizacji np. w formule usług wspólnych dla MOF,
- trudności organizacyjne, w tym umiejętności budowania instytucji, co warunkuje trwałość współpracy.

1.4. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/partnerów

Przeprowadzona analiza pozwala odpowiedzieć na pytania, czy poszczególne samorządy tworzące partnerstwo mają zapisane w strategiach działania, projekty, które układają się we wspólne kierunki rozwoju? Czy można mówić o celach rozwojowych dla partnerstwa jako całości? A także - jaki jest potencjał współpracy i w jakich obszarach tematycznych?

Analizowane dokumenty strategiczne gmin tworzących Partnerstwo:

- „Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Godziszów na lata 2008-2020”, z 2008 roku,
- „Strategia Rozwoju Gminy Dzwola na lata 2016 – 2023”, z 2017 roku,
- „Strategia Rozwoju Gminy Modliborzyce na lata 2020-2025”, z 2019 roku,
- „Strategia Rozwoju Gminy Janów Lubelski na lata 2014-2022”, z 2014 roku.

Zasadne jest także uwzględnienie opracowanej przez LGD Leśny Krąg „Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność na okres programowania 2014-2020 dla obszaru Gmin Batorz, Chrzanów, Dzwola, Godziszów, Janów Lubelski, Modliborzyce, Potok Wielki” opracowanej w roku 2017.

Przykłady działań i projektów zorientowanych na współpracę:

Strategia gminy Dzwola:

- Utworzenie ścieżki edukacyjnej „Spotkanie z tradycją i kulturą ludową”, która będzie częścią większej inicjatywy na obszarze gmin: Dzwola, Janów Lubelski, Biłgoraj,
- Budowa szlaku rowerowego „Spotkanie z tradycją i kulturą ludową”.

Strategia gminy Godziszów:

- Współpraca z sąsiednimi Gminami w celu właściwego zagospodarowania i eksploatacji terenów atrakcyjnych turystycznie,
- Współpraca z Urzędem Marszałkowskim, Starostwem i Nadleśnictwem w zakresie promocji regionalnych atrakcji,
- Aktywne uczestnictwo w LGD „Leśny Krąg” w zakresie aktywizacja społeczności lokalnej.

Strategia gminy Modliborzyce:

Współpraca z Powiatem Janowskim w zakresie przebudowy dróg powiatowych,

- Budowa infrastruktury służącej udostępnieniu obszarów cennych przyrodniczo na cele turystyczne (piesze ścieżki przyrodnicze, ścieżki rowerowe, tablice informacyjne, punkty widokowe),
- Przygotowanie i realizacja inwestycji samodzielnie lub w partnerstwie z innymi jednostkami,
- Organizowanie kampanii edukacyjno-informacyjnych na rzecz zwiększania znaczenia e-umiejętności oraz upowszechniania korzyści z wykorzystywania technologii cyfrowych przez mieszkańców gminy,
- Działanie realizowane w ramach szerszej współpracy z administracją rządową i samorządową.

Strategia gminy Janów Lubelski:

- Rozbudowa małej infrastruktury turystycznej, służącej udostępnianiu na cele turystyczne obszarów cennych przyrodniczo,
- Bliska współpraca z Nadleśnictwem w Janowie Lubelskim oraz instytucjami zajmującymi się ochroną środowiska,
- Zbudowanie wspólnej struktury instytucjonalnej do świadczenia określonych usług w ramach rozwijanego produktu turystycznego,
- Zainicjowanie i wspieranie współpracy sieciowej (np. w formie klastra) przedsiębiorstw z branży turystycznej na terenie gminy i powiatu janowskiego,
- Rozwój i wdrożenie kompleksowego systemu informacji i promocji turystycznej i kulturalnej w gminie (system powinien być powiązany z podobnymi działaniami, i być elementem szerszego systemu na poziomie powiatu janowskiego i województwa lubelskiego),
- Promocja gospodarcza i turystyczna gminy w ramach prowadzonej przez gminę współpracy ponadlokalnej,
- Realizacja projektów sieciowych z innymi jednostkami w kraju,
- Dokończenie projektu w zakresie oznakowania turystycznego Ziemi Janowskiej (w bliskiej współpracy z innymi gminami powiatu janowskiego),
- Tworzenie i rozwój cyfrowych zasobów gminy m.in. w zakresie mienia i nieruchomości, planowania przestrzennego, kultury, edukacji, turystyki, ochrony zdrowia itp.,
- Realizacja własnego projektu lub partnerskiego dla całego powiatu,
- Wykorzystanie lokalnych centrów aktywności do działań w zakresie e-edukacji i podnoszenia kompetencji cyfrowych mieszkańców (zaleca się rozważyć możliwość realizacji projektów parasolowych obejmujących kilka gmin z udziałem organizacji pozarządowych zajmujących się integracją społeczną).

LGD Leśny Krąg, największe kwotowo przedsięwzięcia w budżecie:

- Rozwój gospodarczy obszaru LGD „Leśny Krąg” poprzez przedsiębiorczość i wzrost zatrudnienia,
- Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej infrastruktury publicznej, turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej
- Podniesienie atrakcyjności obszaru i poprawa jakości życia oraz wzmocnienie kapitału społecznego.

Wnioski:

- rozdział 1. 4 trzeba interpretować łącznie z rozdziałem 1.3, tylko takie podejście da rzeczywisty obraz potencjału współpracy występującego w gminach, trzeba go ocenić jako znaczący i dobrze rokujący przyszłości Partnerstwa Zielona Brama Roztocza,
- wszystkie samorządy w Partnerstwie dysponują aktualnymi strategiami rozwoju (opracowane w latach 2014-2019, w jednym przypadku w 2008), a także Studiami Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy,
- należy uwzględnić także strategię LGD, ze względu na jej pionierską rolę pierwszego dokumentu strategicznego obejmującego wszystkie samorządy obszaru Partnerstwa oraz ukierunkowanie w całości na projekty współpracy lub partnerskie,
- wszystkie strategie gmin przyjęły średniookresowy horyzont czasowy; dokumenty te oparte są na wewnętrznych zasobach rozwojowych danego miejsca; mają strukturę typową dla dokumentów strategicznych JST; można przy tym zaobserwować ich pewną **unifikację, ze względu na wskazywany przez gminy wymiar aplikacyjny w stosunku do funduszy UE,**
- ze względów oczywistych strategia każdej gminy koncentruje się na zadaniach własnych samorządu, taka sama prawidłowość dotyczy podmiotów instytucjonalnych odpowiedzialnych za jej realizację. Tym bardziej należy podkreślić, że w strategii rozwoju **każdego z samorządów** są zawarte zapisy, na poziomie działań lub konkretnych projektów, wskazujące że dane przedsięwzięcie **ma lub powinno być realizowane z innymi partnerami**, poza własną gminą, co **tworzy niezwykle ważne dla przyszłej strategii otwarcie na współpracę,**
- szczególnie wiele zapisów na temat współpracy zawiera strategia Janowa Lubelskiego (w tym zapisy dotyczące zainicjowania i wspierania współpracy sieciowej), co stanowi kolejny dowód pozycji tej gminy jako **ośrodka centralnego i integrującego obszar całego Partnerstwa, stymulującego do realizacji wspólnych przedsięwzięć,**

- zwraca uwagę **powtarzanie się zapisów w strategiach** różnych gmin i ich **koncentracja tematyczna** na:
 - **produktach turystycznych**, szczególnie liniowych (szlaki, ścieżki),
 - systemie **informacji i promocji** dotyczącej turystyki i kultury,
 - **promocji gospodarczej**,
 - **drogach powiatowych i lokalnych**,
 co wskazuje na tematy najbardziej priorytetowe dla gmin, a zarazem najłatwiejsze do objęcia współpracą,
- w strategii Janowa Lubelskiego zawarto przedsięwzięcia w bardziej zaawansowanych i innowacyjnych obszarach współpracy, np. „tworzenie i rozwój cyfrowych zasobów gminy m.in. w zakresie mienia i nieruchomości, planowania przestrzennego, kultury, edukacji, turystyki, ochrony zdrowia”, czy „Wykorzystanie lokalnych centrów aktywności do działań w zakresie e-edukacji i podnoszenia kompetencji cyfrowych mieszkańców”, co pokazuje **otwarcie na trudniejsze i bardziej ambitne tematy współpracy**,
- w zapisach strategii poszczególnych gmin widoczny **jest potencjał współpracy** i zarysowują się, pośrednio, wspólne **cele rozwojowe dla całego partnerstwa**.

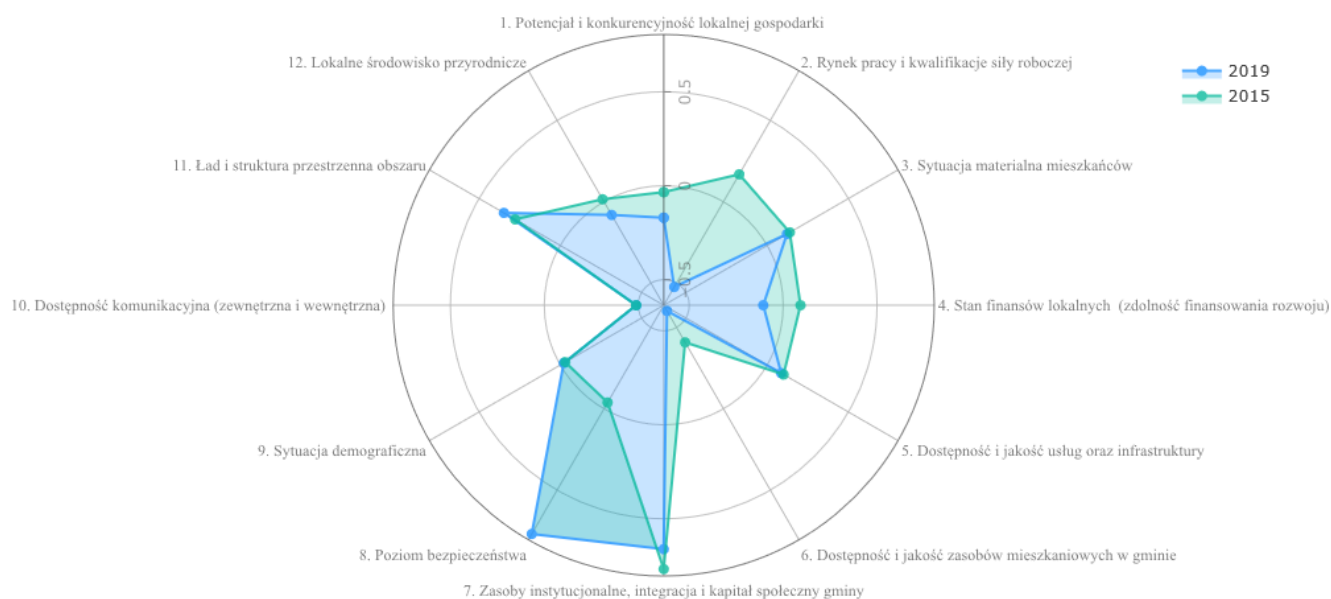
2. Portret statystyczny obszaru partnerstwa – charakterystyka wskaźnikowa (analiza podstawowa i pogłębiona)

Obszar partnerstwa złożonego z 4 gmin poddany zostanie analizie podstawowej, która obejmowała będzie trzy wymiary:

- społeczny
- gospodarczy,
- środowiskowo-przestrzenny.

Każdy z wymiarów analizowany jest w zakresie od 3 do 5 obszarów problemowych, które porównywane są do średniej z innych JST o porównywalnych parametrach. Łącznie pozwolą one na zbadanie gmin z terenu Partnerstwa „Zielona Brama Rostocza” w zakresie 12 wymienionych niżej obszarów.

Ryc. 29. Dwanaście obszarów analizy statystycznej Partnerstwa

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Zastosowana metoda daje najszerszy i bardziej syntetyczny obraz Partnerstwa, wraz z dynamiką w ujęciu 5 ostatnich lat. Pokazuje obszary, w których sytuacja była pozytywna i taka się nadal utrzymuje, a także te, gdzie nastąpiło istotne pogorszenie. Szczególna uwaga w dalszej analizie została skierowana na najmocniej odchylone obszary od normy. W tej części diagnozy, dane statyczne są uzupełniane, konfrontowane z danymi pochodzącymi z badań.

Podejście zastosowane w Monitorze Rozwoju Lokalnego zakłada porównywanie poszczególnych gmin partnerstwa do właściwych im grup porównawczych. Skład i liczebność grup zamieszczono w Załączniku nr 1. Janów Lubelski przyrównywany jest do 66 gmin miejsko-wiejskich o rozwiniętych funkcjach pozarolniczych. Należy zaznaczyć, że jest to **bardzo niejednorodna grupa** bowiem oprócz samorządów podobnych do Janowa Lubelskiego, zaliczono do niej wiele miast o profilu uzdrowiskowym, takich jak na przykład Krynica Zdrój, Piwniczna Zdrój, Szczawnica i Rabka Zdrój, lub też **turystycznym** jak Jastarnia, Władysławowo czy Międzyzdroje. Godziszów, zaliczony do gmin wiejskich o intensywniej funkcji rolniczej, ma najliczniejszą grupę porównawczą liczącą aż 384 samorządy z całej Polski. Dzwola znalazła się wśród 178 gmin wiejskich ekstensywnie zagospodarowanych (funkcje leśne, ochrony przyrody). Modliborzyce natomiast zostały porównane do 169 gmin miejsko-wiejskich o umiarkowanej funkcji rolniczej.

Z uwagi na ograniczenia takiego podejścia, partnerstwo oraz wchodzące w jego skład gminy, będą również porównywane go ośrodków położonych w ich bezpośrednim sąsiedztwie (Stalowa Wola, Biłgoraj, Kraśnik, Nisko czy Frampol) a także silnie oddziałujących na partnerstwo aglomeracji lubelskiej i rzeszowskiej.

2.1. Wymiar społeczny

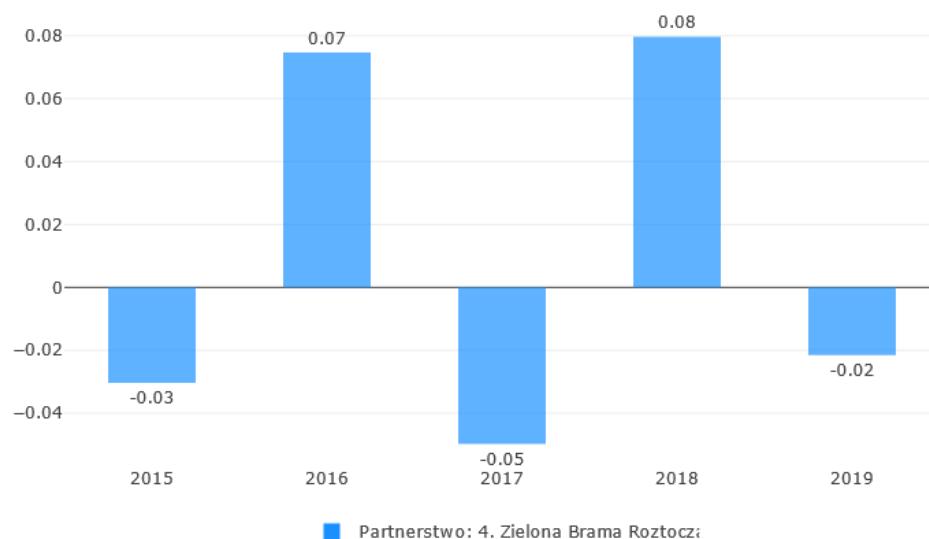
W wymiarze społecznym, Partnerstwo analizowane będzie w zakresie sytuacji demograficznej, a ponadto w obrębie zasobów instytucjonalnych, integracji i kapitału społecznego, poziomu bezpieczeństwa, a także dostępności i jakości usług, infrastruktury i zasobów mieszkaniowych.

2.1.1. Sytuacja demograficzna

Zastosowanie metody analizy proponowanej przez Monitor Rozwoju Lokalnego prowadzi do wniosku, że sytuacja partnerstwa „Zielona Brama Rostocza” jest neutralna względem średniej dla grup porównawczych. Oznacza to, że poszczególne gminy wchodzące w skład partnerstwa prezentują w tym względzie poziom zbliżony do innych podobnych samorządów w Polsce.

Warto prześledzić zmienność tej oceny w czasie. Jak zaprezentowano na poniższym grafie, w całym okresie wartość miernika dla partnerstwa orbitowała wokół wartości średnich dla grup porównawczych – odchylenia poniżej 0,1 wskazują raczej na pozostawanie w ogólnym trendzie. Podobnie sytuacja kształtowała się w roku 2019 – pomimo, że wskaźnik przyjął wartość minimalnie ujemną, to jest to on w zasadzie identyczny jak dla większości samorządów.

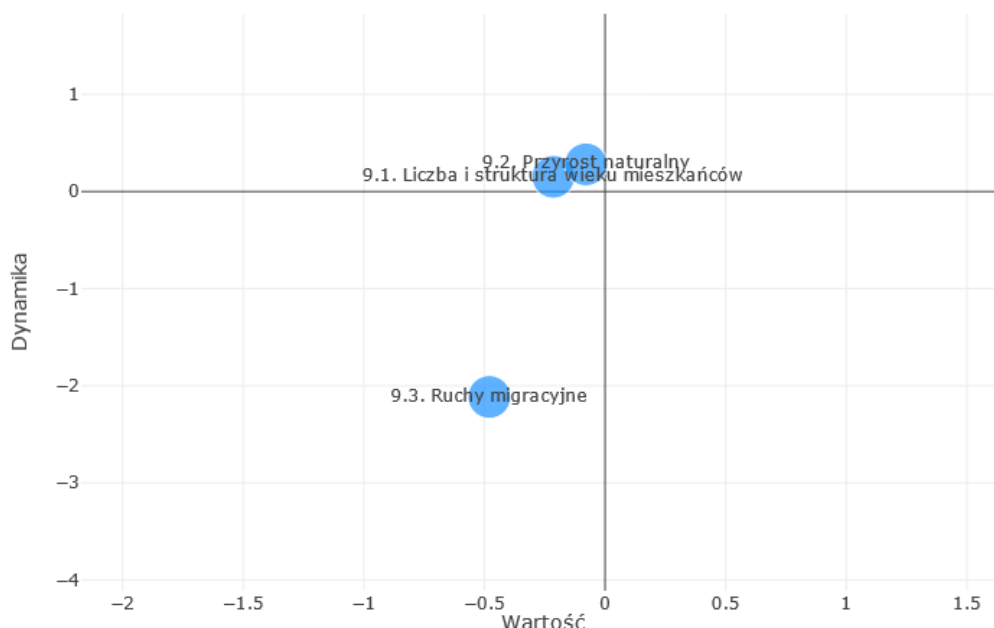
Ryc. 30. Wartość wskaźnika rozwoju obszaru „Sytuacja demograficzna” w okresie 2015-2019

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Istotne natomiast będzie określenie, co było przyczyną zmian jakie następowały w ostatnim okresie.

Ryc. 31. Rozkład wartości wskaźników dla podobszarów w ramach „Sytuacji demograficznej”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Powyższa grafika ilustruje dość neutralny obraz, jeżeli chodzi o wskaźniki związane z przyrostem naturalnym oraz liczbą i strukturą wieku mieszkańców, oraz nieco gorszy obraz w zakresie wskaźników związanych z ruchami migracyjnymi.

Na przestrzeni dziesięciu lat liczba ludności partnerstwa zmniejszyła się o ponad 1 100 osób. Relatywnie największy spadek liczby mieszkańców wystąpił w Godziszowie (o 5%) oraz w Dzwoli (o 4,7%). Spośród gmin należących do partnerstwa najmniejszy spadek miał miejsce w Janowie Lubelskim, gdzie ubyło w stosunku do roku 2009, 1,5% mieszkańców.

Tabela 2. Ludność gmin ogółem w okresie 2010-2019

Gmina	2009	2011	2013	2015	2017	2018	2019	zmiana
Dzwola	6 551	6 565	6 514	6 424	6 358	6 287	6 241	-4,7%
Godziszów	6 105	6 156	6 108	5 991	5 860	5 836	5 801	-5,0%
Janów Lubelski	16 118	16 336	16 272	16 200	16 057	15 985	15 874	-1,5%
Modliborzyce	7 227	7 244	7 126	7 088	7 037	7 003	6 957	-3,7%
Stalowa Wola	63 889	64 756	63 692	62 924	61 903	61 182	60 466	-5,4%

Kraśnik	35 430	36 226	35 788	35 233	34 821	34 539	34 230	-3,4%
Biłgoraj	27 198	27 285	27 169	26 826	26 550	26 391	26 329	-3,2%

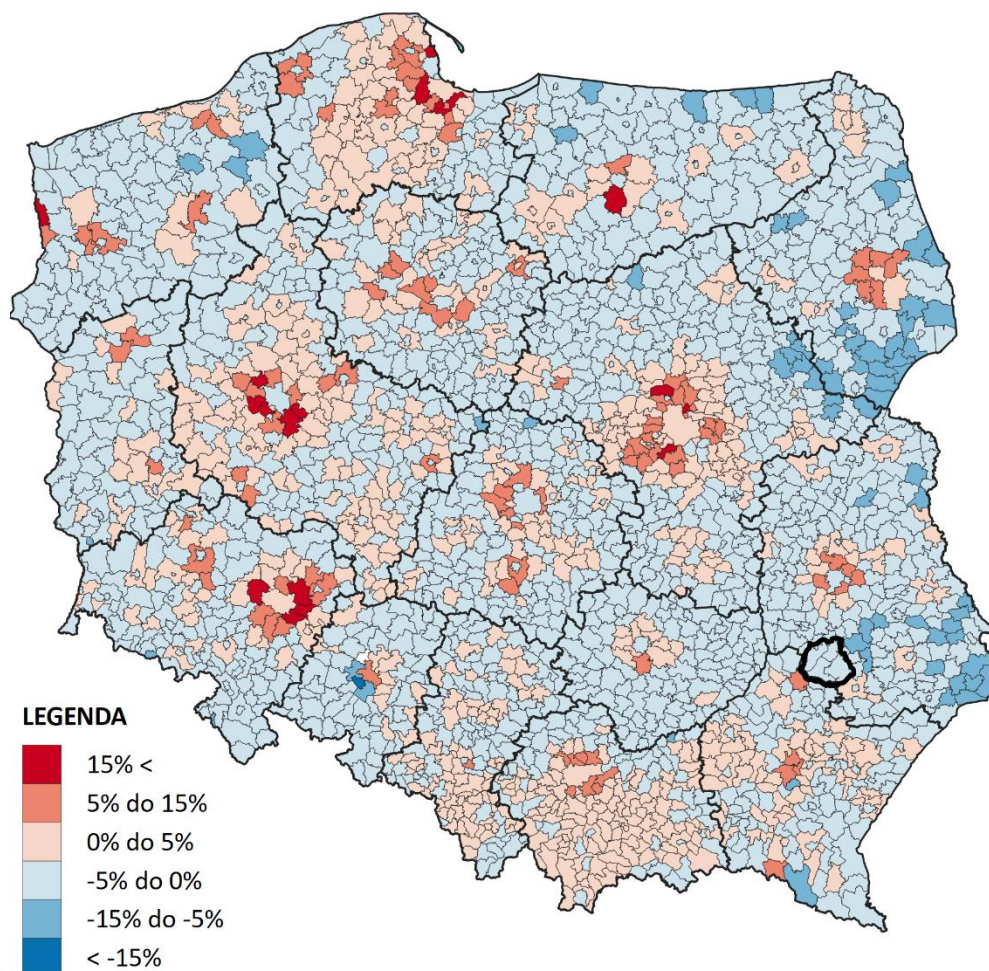
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

W celu przeanalizowania zachodzących zjawisk, dokonano również porównania zmiany liczby ludności w partnerstwie do większych sąsiednich ośrodków miejskich. Należy stwierdzić, że we wszystkich trzech dodatkowo przywołanych samorządach spoza partnerstwa, spadek był istotnie większy niż w Janowie Lubelskim.

Dla lepszego zobrazowania skali spadków liczby ludności w gminach z terenu partnerstwa ujęto je na tle obrazu z mapą Polski pokazującą w procentach zmianę liczby ludności według gmin w ostatnich pięciu latach. Widoczne jest, że skala spadków mieści się w najliczniej reprezentowanym przedziale od -5% do 0%.

Większe spadki występowały w szeregu gmin województwa lubelskiego położonych na wschód od partnerstwa, a większe wzrosty głównie w obrębie aglomeracji lubelskiej i rzeszowskiej, a także w gminach okalających Stalową Wolę.

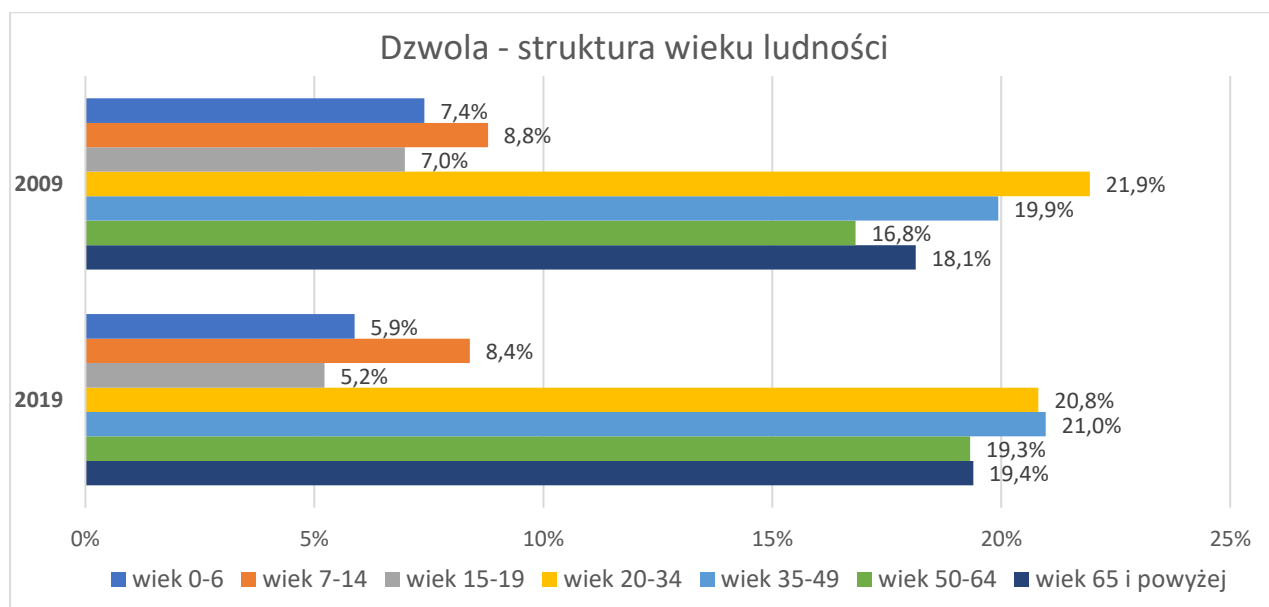
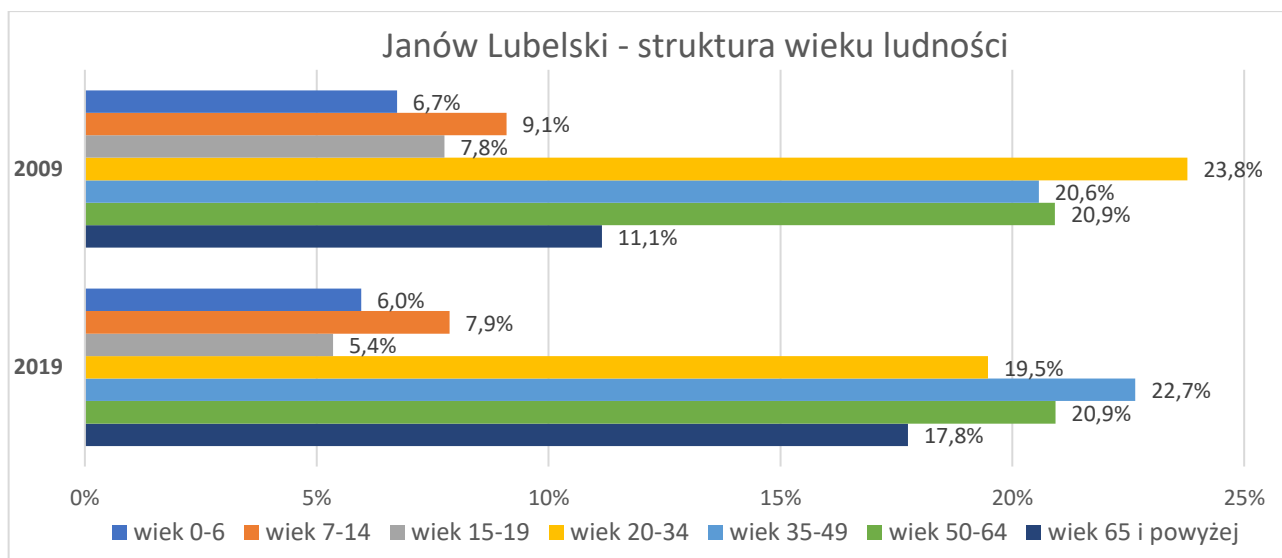
Ryc. 32. Zmiana liczby mieszkańców w ostatnich 5 latach jako % ludności w roku bazowym.

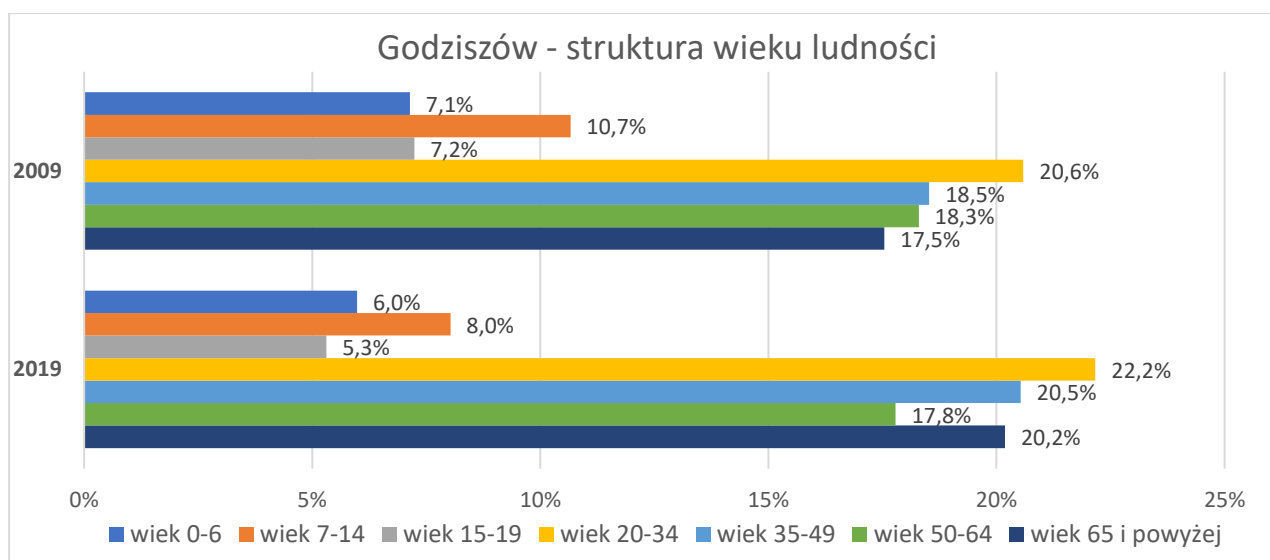
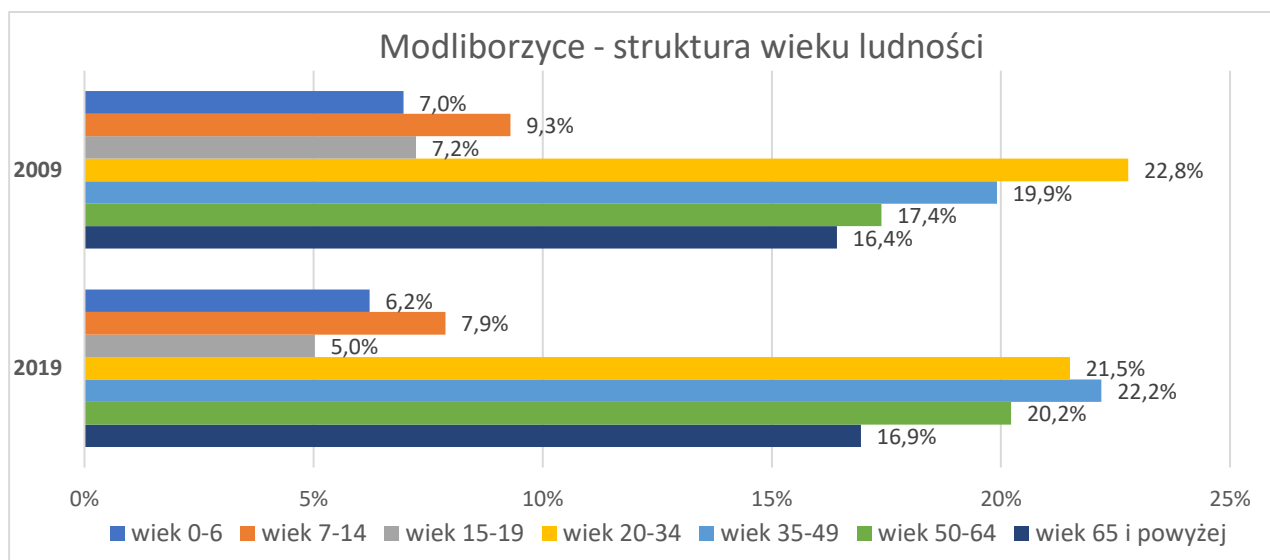

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych GUS za rok 2019

Oprócz zmian liczby ludności, najistotniejszym parametrem określającym zjawiska demograficzne, jest struktura wiekowa mieszkańców. Na poniższych grafikach zaprezentowano udział poszczególnych grup wiekowych w społecznościach poszczególnych gmin i zmiany zachodzące w tych grupach na przestrzeni ostatnich 10 lat.

Ryc. 33. Struktura wiekowa mieszkańców w poszczególnych gminach partnerstwa

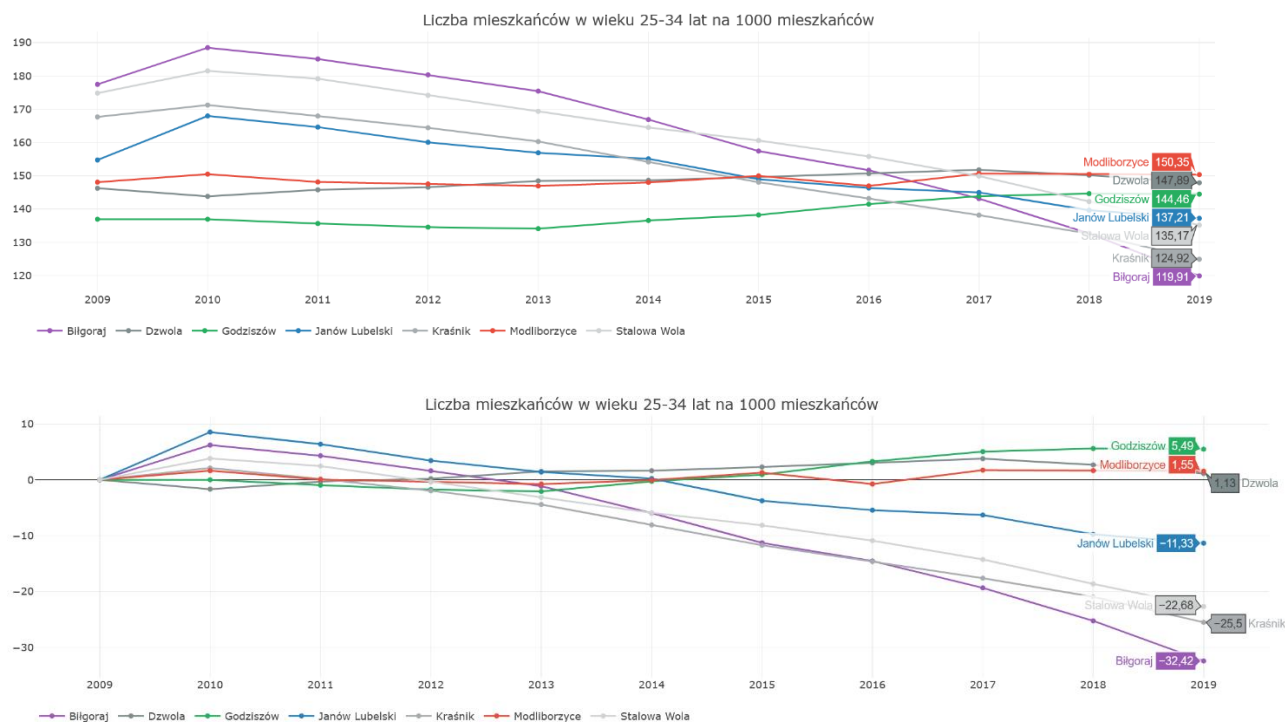
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Można wyraźnie zauważyć wzrost liczebności starszych grup wiekowych. Zjawisko starzenia się społeczeństwa jest powszechne w Polsce i analizowane samorządy nie odbiegają od ogólnokrajowego trendu. Należy jednocześnie pamiętać, że efektem opisanego zjawiska będzie stopniowe wychodzenie z rynku pracy osób z grupy wiekowej 50-64, i jednocześnie brak pełnego zastępstwa osób aktualnie młodszych.

Analizując kwestie struktury wiekowej mieszkańców warto zwrócić uwagę na pozytywne zjawisko zachodzące w Dzwoli, Modliborzycach, a zwłaszcza w Godziszowie, w obrębie grupy mieszkańców w przedziale 25-34 lata. Jest to grupa niezwykle ważna z punktu widzenia rynku pracy. Są to bowiem osoby posiadające nowoczesne kompetencje i w pełni wchodzące na ścieżkę kariery zawodowej.

Zaliczyć tu można m.in. osoby, które ukończyły lub kończą właśnie studia i podejmują pierwszą poważną pracę.

Ryc. 34. Liczba mieszkańców w wieku 25-34 lat na 1 000 mieszkańców 2010 - 2019 roku – wartości i dynamika

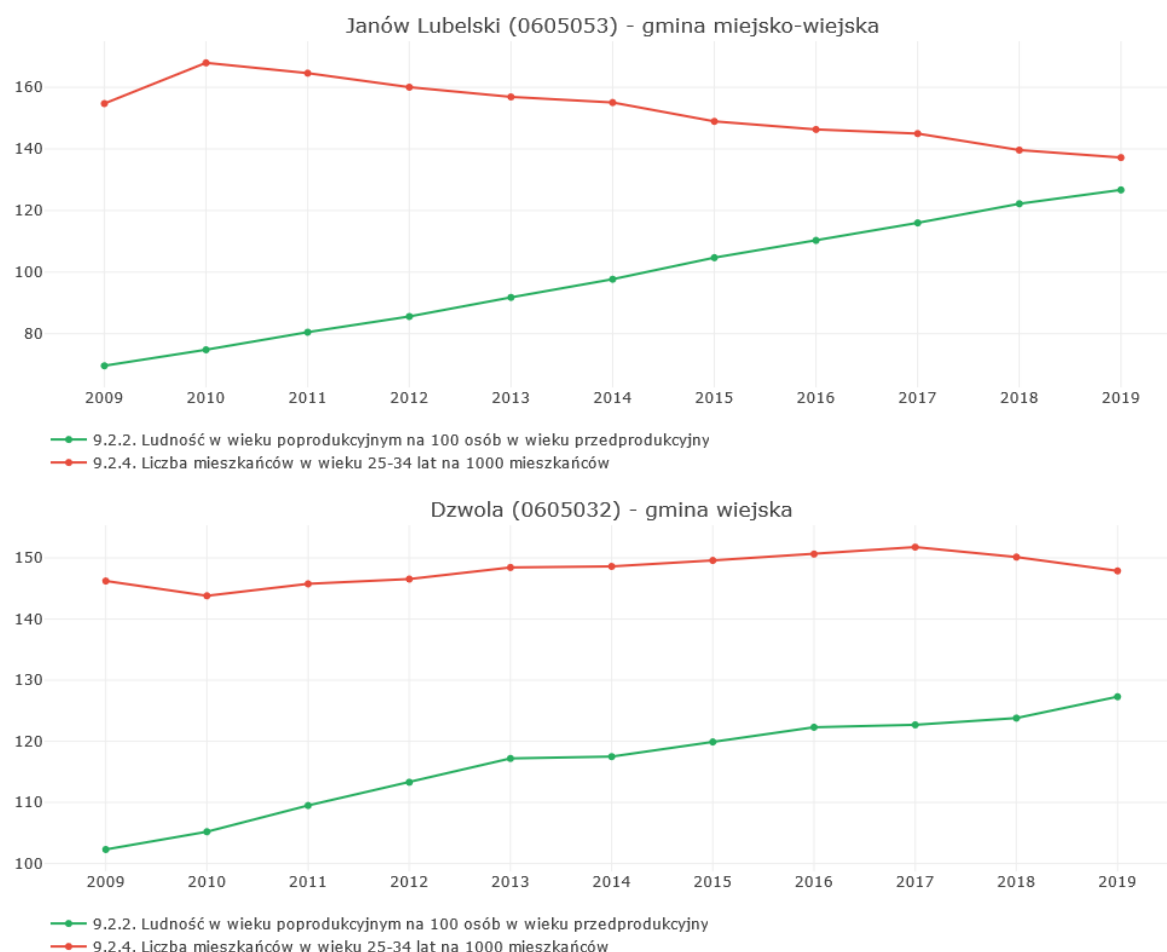
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

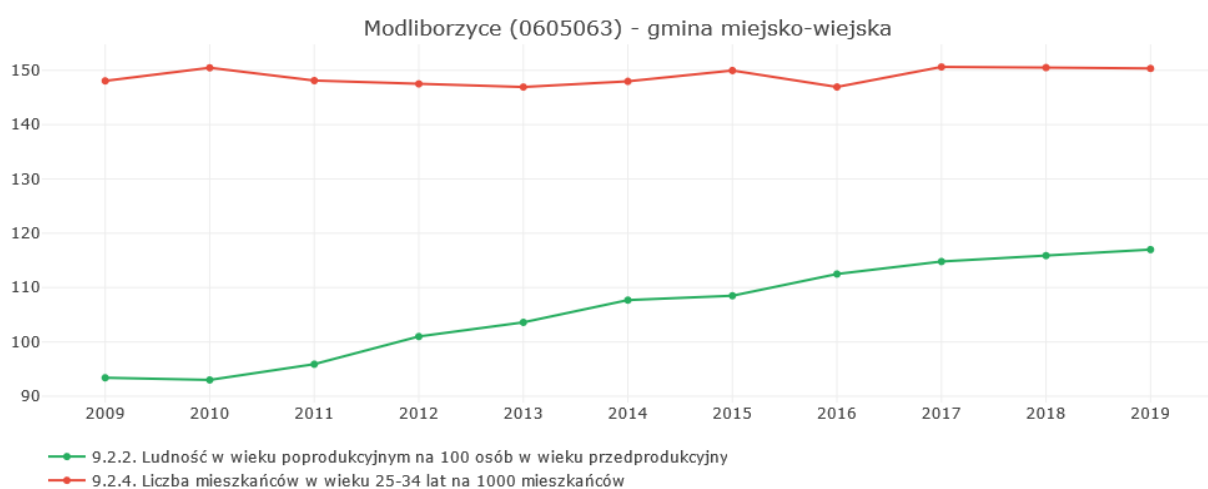
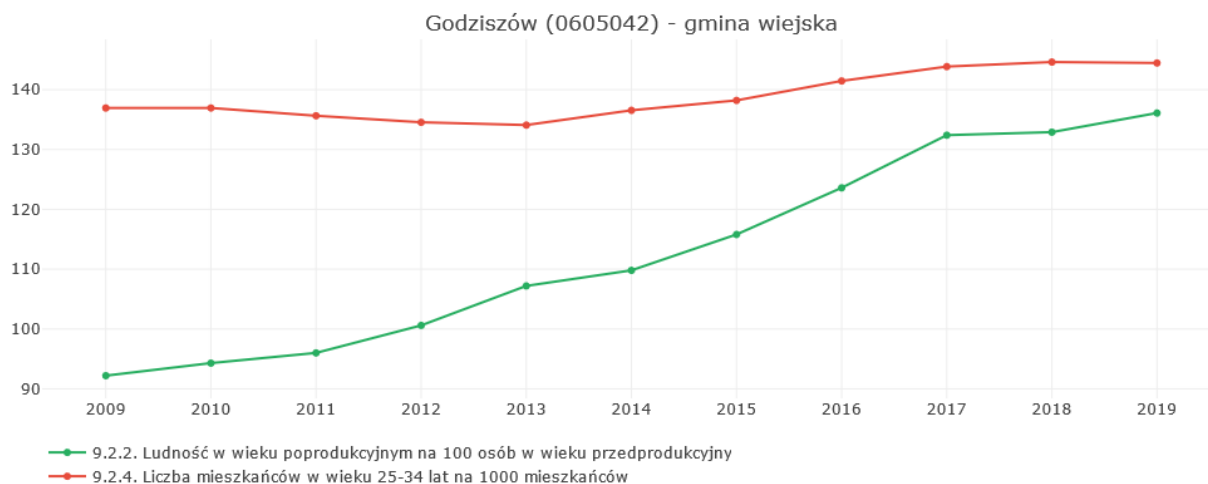
Jak obrazują to dwa powyższe wykresy, sytuacja w partnerstwie, pomimo słabszych danych dla Janowa Lubelskiego, jest lepsza niż w sąsiednich ośrodkach. Fakt ten należy odczytywać pozytywnie, ale jednocześnie konieczne jest wzięcie pod uwagę możliwego w kolejnych latach ciążenia osób młodych w stronę Stalowej Woli, Bilgoraja i Kraśnika. Ponadto wysokie deficyty osób w tej kategorii wiekowej występują w nie ujętych na wykresach bliskich aglomeracjach Lublina i Rzeszowa. O ile sąsiednie ośrodki będą konkurowały jedynie o pracowników, to duże miasta wojewódzkie mogą już konkurować o mieszkańców, co negatywnie odbije się na Partnerstwie.

Obok przeanalizowania stanu obecnego, istotne dla pełnego obrazu zjawisk demograficznych w partnerstwie, jest porównanie kierunków zmian dwóch kluczowych grup wiekowych mieszkańców – osób w wieku 25-34 oraz osób w wieku poprodukcyjnym. Jak zaprezentowano na poniższych wykresach, w Dzwoli, Godziszowie i Modliborzycach wskaźnik liczby osób młodszych utrzymuje się na względnie stałym poziomie. Natomiast we wszystkich czterech gminach rośnie, i to

znacząco znaczenie osób w wieku poprodukcyjnych. Szczególnie zjawisko to przybiera na znaczeniu w Janowie Lubelskim, gdzie od 2010 roku sukcesywnie ubywa osób z grupy wiekowej 25-34 lata.

Ryc. 35. Porównanie wskaźników w zakresie struktury wiekowej mieszkańców dla gmin Partnerstwa za okres 2009 - 2019 roku

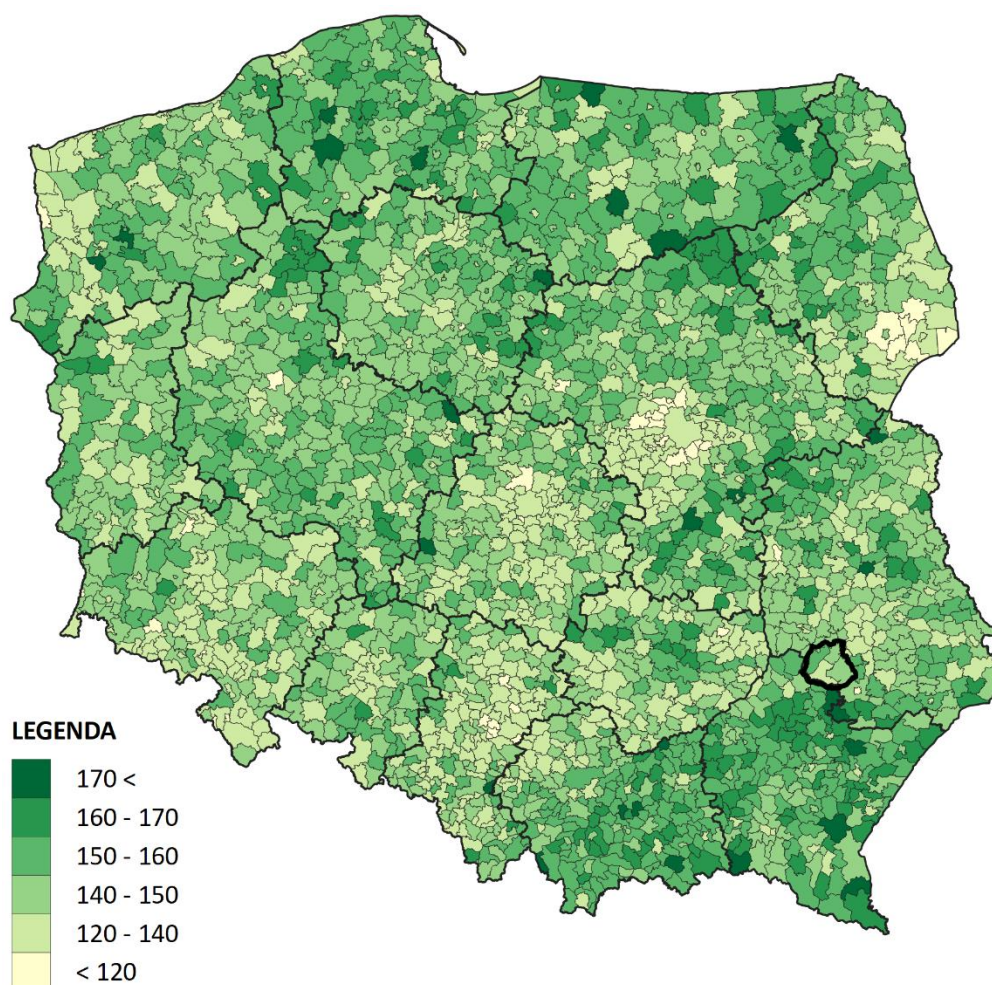

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

Powyższe fakty dotyczące znaczenia osób młodszych w strukturze wiekowej społeczności poszczególnych gmin dobrze obrazuje poniższa mapa. Ponownie teren Janowa Lubelskiego odcina się na tle reszty partnerstwa jaśniejszym kolorem, oznaczającym niższy udział osób w wieku 25-34. Można więc stwierdzić, że 3 mniejsze gminy partnerstwa, nadal cechuje lepsza sytuacja demograficzna, podczas gdy w Janowie Lubelskim ulega ona stopniowemu pogorszeniu. Należy jednak podkreślić, że Janów Lubelski na tle sąsiednich ośrodków miejskich (Stalowa Wola, Kraśnik, Biłgoraj) nadal prezentuje się dobrze.

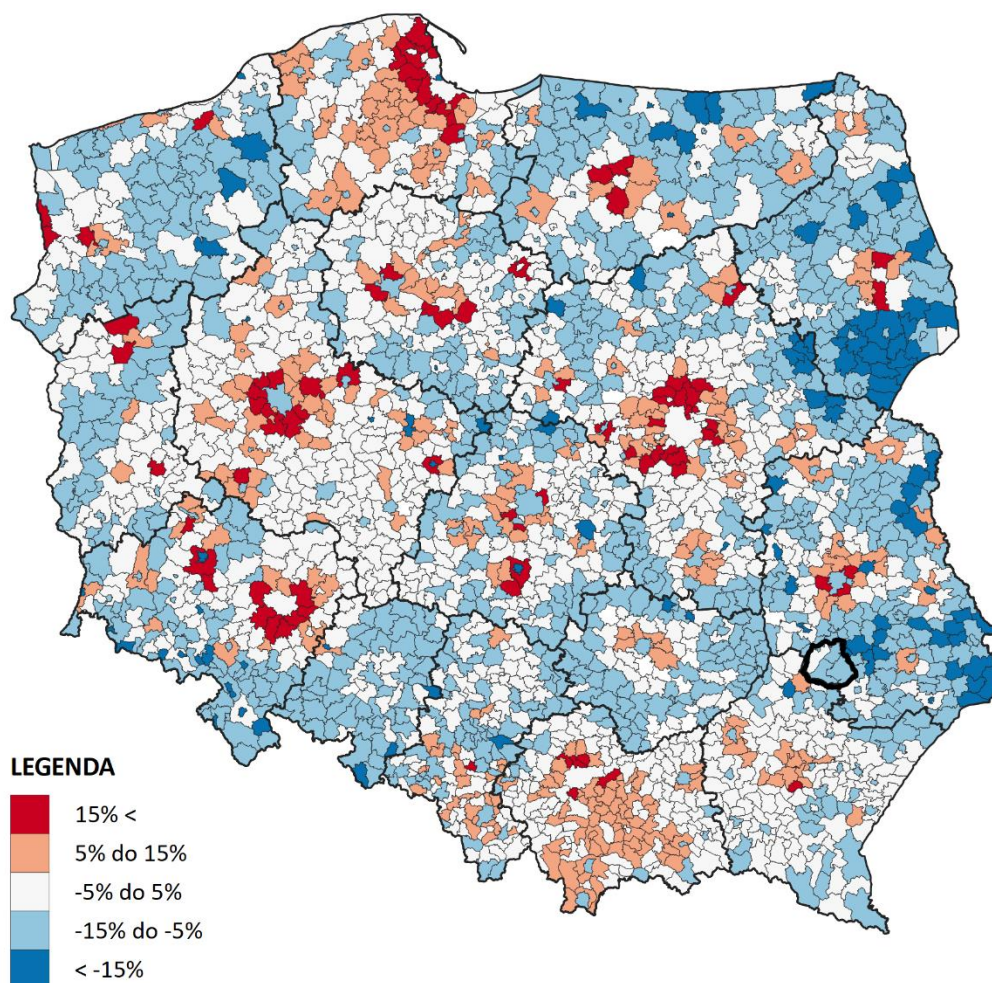
Ryc. 36. Liczba mieszkańców w wieku 25-34 lat na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie analizy bilansu usług w projekcie CWD

Uzupełnieniem bieżącego obrazu sytuacji demograficznej partnerstwa jest prognoza zmian liczby ludności do roku 2030 przygotowana przez Główny Urząd Statystyczny. Jak zobrazowano to na poniższym wykresie, relatywnie lepiej sytuacja będzie wyglądać w Modliborzycach, gdzie zmiana liczby mieszkańców może być niewielka (od +5 do -5%). Bardziej negatywny wydźwięk mają prognozy dla Janowa Lubelskiego, Godziszowa i Dzwoli. Wielkość symulowanych spadków może sięgać od 5 do 15% liczby mieszkańców.

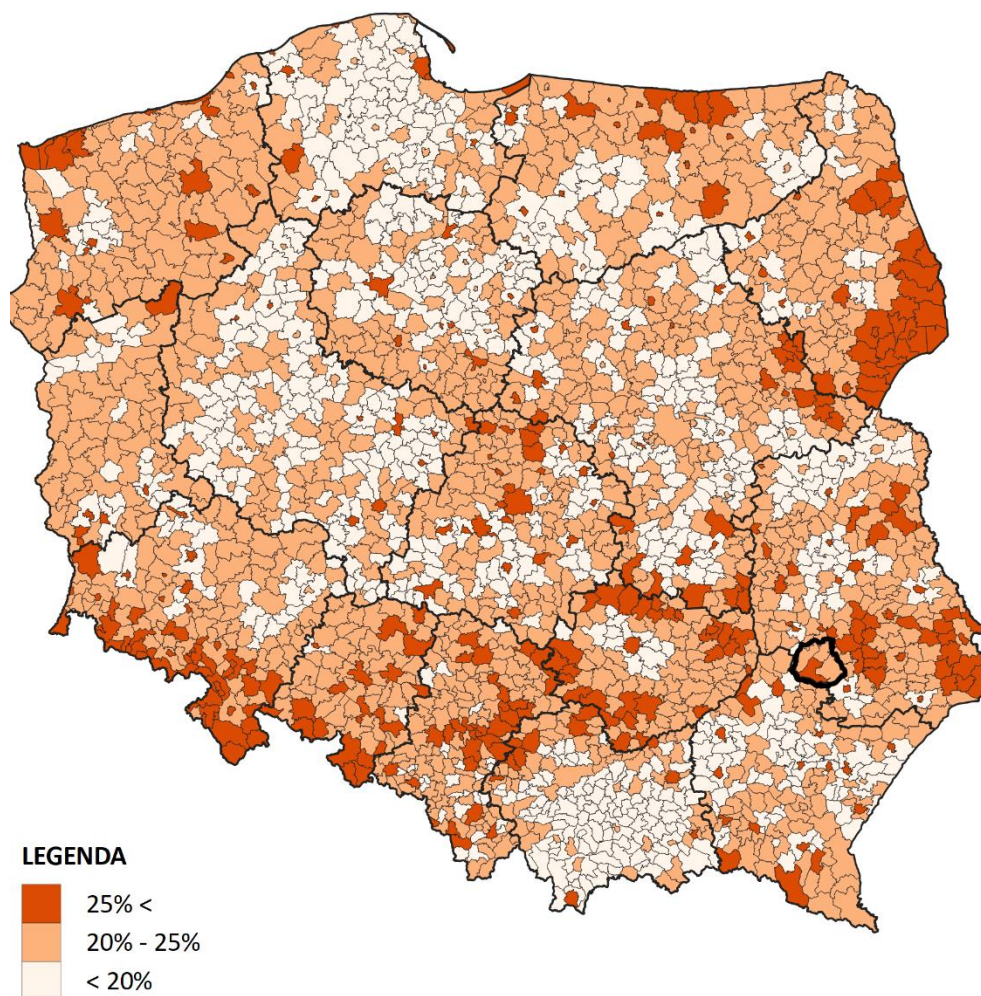
Ryc. 37. Prognoza liczby ludności ogółem w 2030 roku

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Prognozy ludności gmin GUS na lata 2017-2030

Drugi ważny element związany jest z prognozą zmian struktury wieku mieszkańców. Prognoza zmian liczby ludności do roku 2030 przygotowana przez Główny Urząd Statystyczny wskazuje na istotne zwiększenie się udziału mieszkańców powyżej 65 roku życia. Jak pokazano we wcześniejszej części podrozdziału, obecnie udział tej grupy wiekowej wynosi od około 17 do 20%. Jak zobrazowano to na poniższym wykresie, w 2030 roku ponad 25% mieszkańców Janowa Lubelskiego będzie starsza niż 65 lat. W pozostałych 3 gminach udział osób w tym wieku będzie sięgał od 20 do 25%. Należy mieć świadomość, że będzie to rodziło konieczność zmian w systemie opieki zdrowotnej oraz systemie oświaty, a także będzie oddziaływało na rynek pracy.

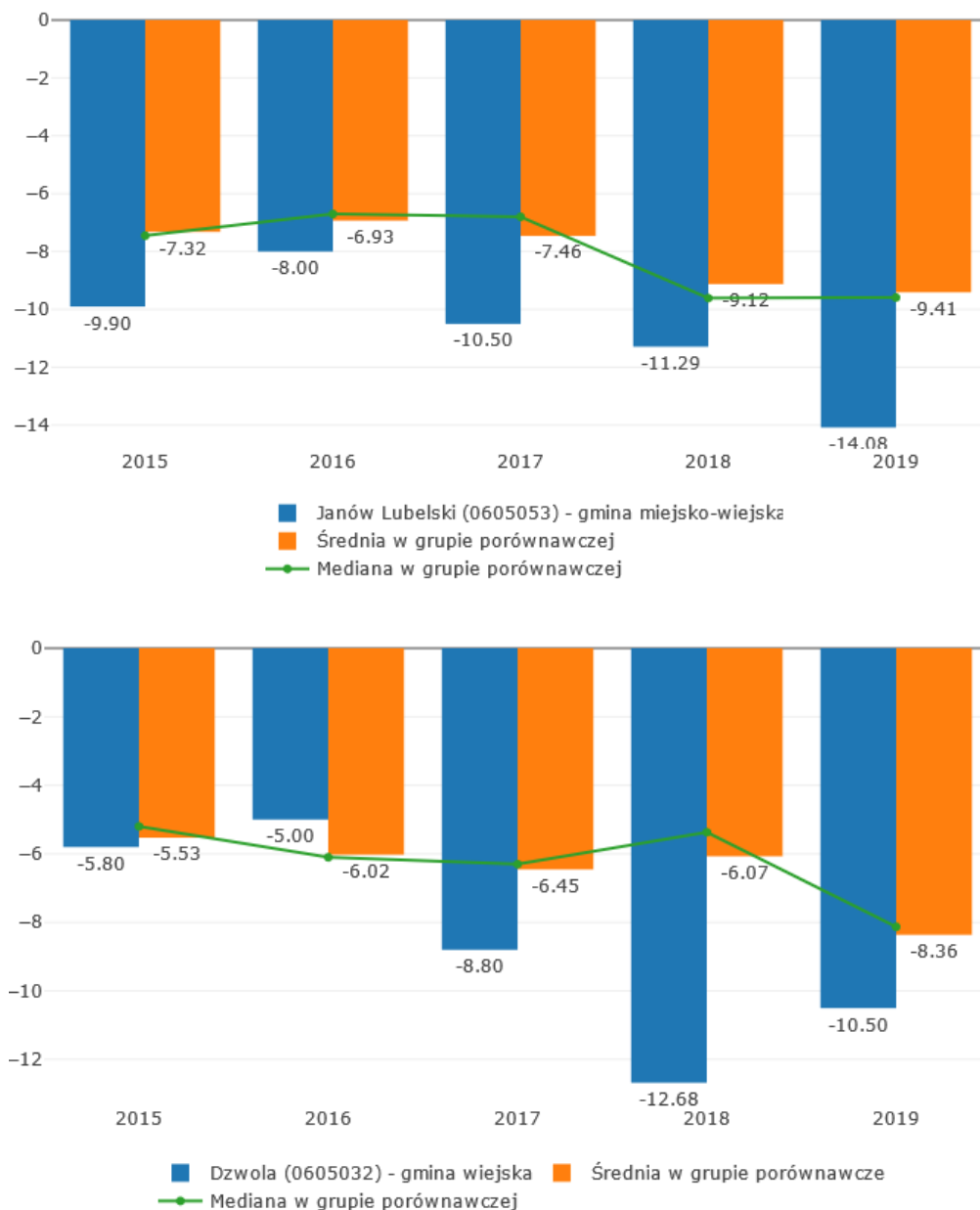
Ryc. 38. Prognozowany odsetek ludności w wieku 65+ w 2030 roku

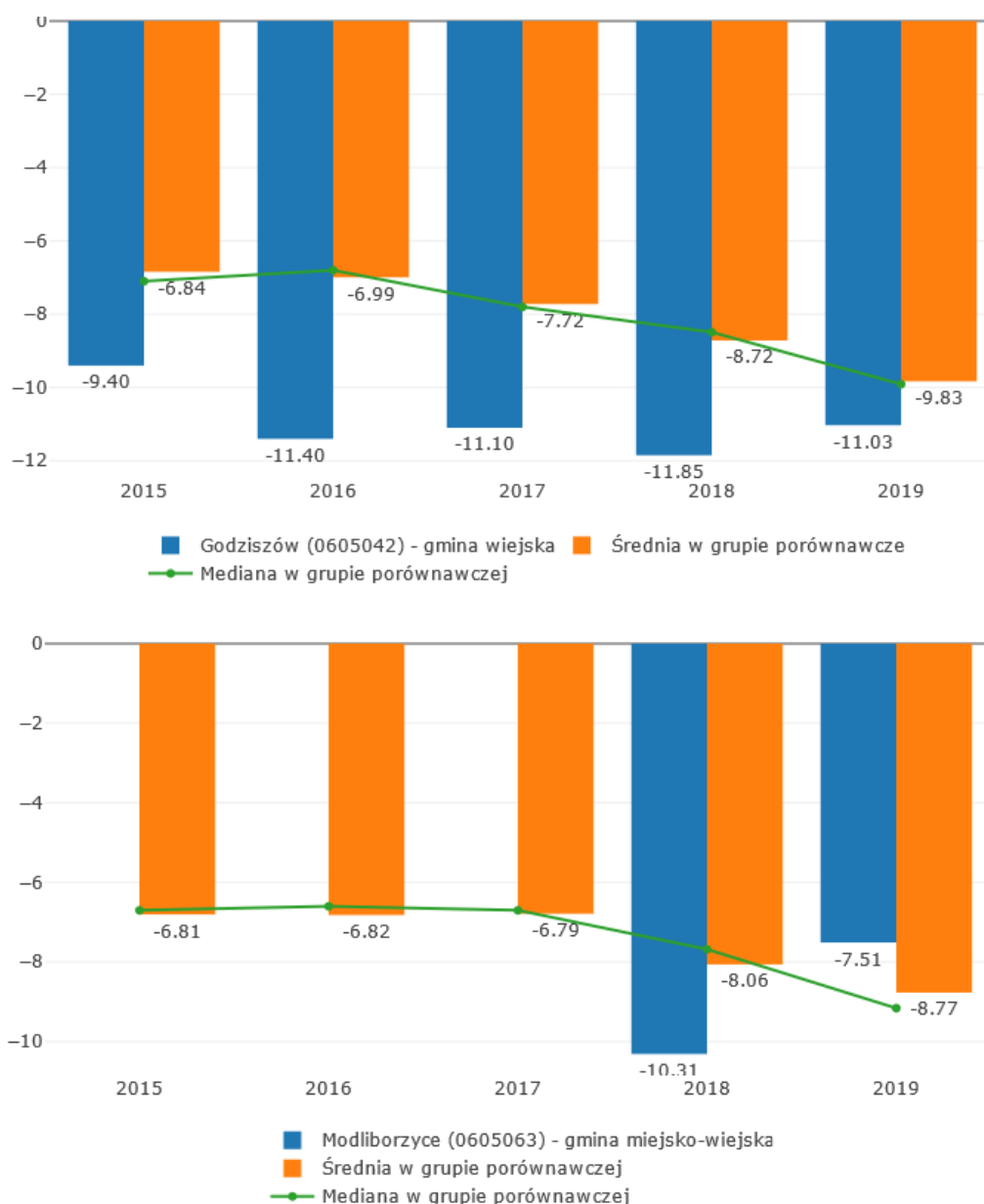

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Prognozy ludności gmin GUS na lata 2017-2030

Istotnym elementem obrazu demograficznego partnerstwa jest ocena ruchów migracyjnych, jakie zachodzą w grupie wiekowej 15-39.

Ryc. 39. Wartości salda migracji osób w wieku 15-39 lat na 1 000 osób w poszczególnych gminach na tle ich grup porównawczych

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Jak obrazują to powyższe wykresy, we wszystkich gminach występuje ujemne saldo migracji w tym przedziale wieku. Co wymaga odnotowania, wartość wskaźników jest niższa od średniej dla grup porównawczych. Proces ten ma również charakter ogólnokrajowy. To duże ośrodki miejskie – w przypadku analizowanego partnerstwa głównie Lublin i Rzeszów, wykazują dodatnie saldo migracji. Przyciągają one młodych ludzi w związku z edukacją na szczeblu wyższym oraz korzystniejszą ofertą miejsc pracy. Jednocześnie należy podkreślić, że wartości salda migracji dla innych sąsiednich ośrodków jak Stalowa Wola i Kraśnik, wykazują się gorszymi odczytami niż ma to miejsce w przypadku Janowa Lubelskiego.

Jako uzupełnienie obrazu sytuacji demograficznej partnerstwa należy przywołać dane dotyczące małżeństw i rozwodów. Jak przedstawiono to w dalszej części poświęconej „Zasobom instytucjonalnym, integracji i kapitałowi społecznemu”, cztery samorządy należące do „Zielonej bramy Rostocza” prezentują się pod tym względem doskonale na tle reszty kraju. Bardzo niska liczba rozwodów oraz niski odsetek dzieci urodzonych poza związkami małżeńskimi, świadczy dużym przywiązaniu do tradycyjnego modelu rodziny.

2.1.1.1. Wnioski w obszarze „Sytuacja demograficzna”

1. Społeczeństwa gmin wchodzących w skład partnerstwa starzeją się. Jest to proces zgodny z ogólnymi tendencjami. W przypadku trzech mniejszych gmin jest on relatywnie wolniejszy. Ogólnie ubytek mieszkańców jest proporcjonalnie większy w sąsiednich ośrodkach takich jak Stalowa Wola, Kraśnik i Biłgoraj.
2. Analizując kwestie struktury wiekowej mieszkańców warto wspomnieć o tym, jakie pozytywne zjawiska zachodzą w obrębie grupy mieszkańców w przedziale 25-34 lata. W trzech wiejskich gminach partnerstwa jej udział lekko rośnie lub utrzymuje swój obecny poziom. W przypadku Janowa Lubelskiego występuje spadek, lecz jest on istotnie wolniejszy niż w sąsiadujących miastach.
3. Z pewnością ujemne saldo migracji osób młodych (w wieku 15-39 lat) negatywnie rzutuje na kwestie ludnościowe. Jednak przyciąganie osób z tej grupy wiekowej przez duże miasta wojewódzkie ma charakter powszechny i dotyczy wszystkich ośrodków w regionie (i to nawet w znacznie większym stopniu).
4. Ogólny obraz demografii na obszarze partnerstwa, uzupełnia bardzo dobra sytuacja w zakresie trwałości związków małżeńskich i statusu rodziny.

Podsumowując - uwzględniając ogólnokrajowy charakter niektórych negatywnych zjawisk demograficznych, jak starzenie się społeczeństwa i migracje do większych ośrodków miejskich, należy uznać, że sytuacja partnerstwa jest umiarkowanie dobra. Występuje w tym względzie wewnętrzne zróżnicowanie – w Dzwoli, Godziszowie i Modliborzycach utrzymują się stały udział młodszych grup wiekowych, podczas gdy w Janowie Lubelskim, zauważalny stał się proces starzenia się społeczeństwa gminy.

2.1.2. Zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny gminy

Kluczowym czynnikiem sprzyjającym indywidualnej samorealizacji poszczególnych mieszkańców jest spójność społeczna, rozumiana jako brak wykluczającego rozwarstwienia społecznego. Z kolei rodziny są podstawowym środowiskiem wspierającym urzeczywistnianie osobistego potencjału przez poszczególne osoby. Jednak czynnikiem istotnego wykluczenia z możliwości pełnej osobistej

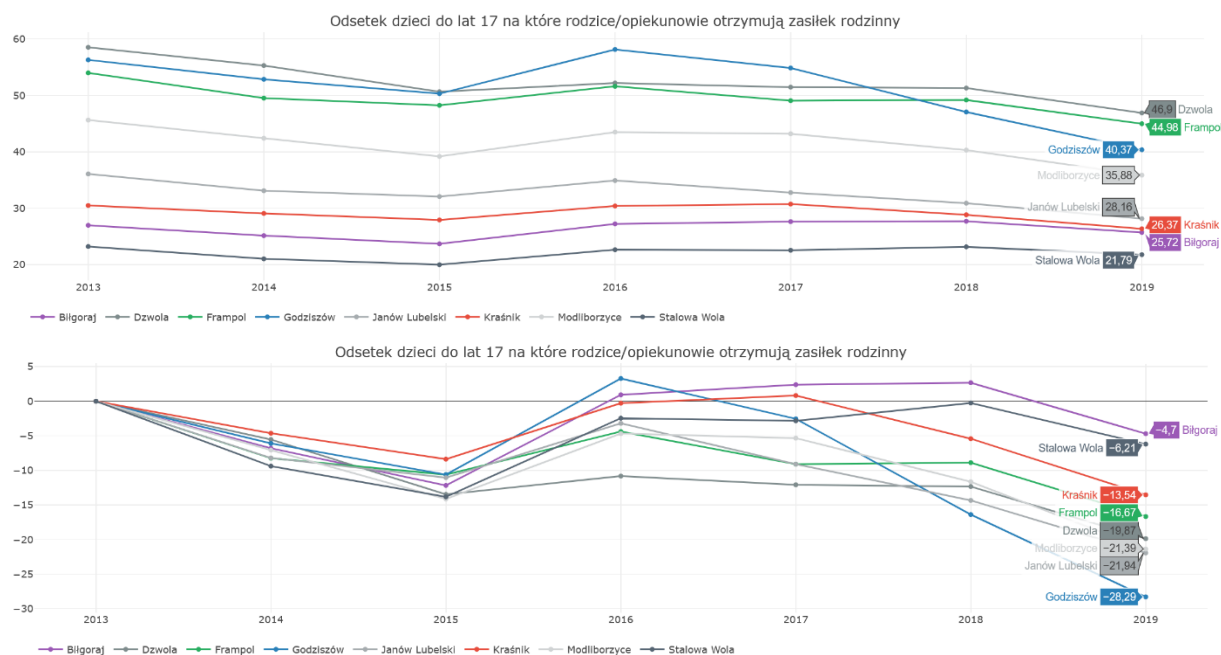
samorealizacji są sytuacje przeciążenia rodziny zadaniami opiekuńczymi. Toteż jako prorozwojowe należy postrzegać te potencjały instytucjonalne gminy, które są skierowane na wsparcie rodzin w ich zadaniach opiekuńczych. Kluczowym obszarem urzeczywistniania przez ludzi swych indywidualnych potencjałów jest aktywność obywatelska, w tym uczestnictwo w życiu publicznym i kulturalnym. Wreszcie należy brać pod uwagę, że samorealizacji poszczególnych mieszkańców może potencjalnie sprzyjać sieć odpowiednich instytucji publicznych oraz środki publiczne wspierające inicjatywy mieszkańców.

2.1.2.1. Skala rozwarstwienia społecznego

Kluczowe pojęcia tego obszaru to spójność społeczna i jej przeciwieństwo – rozwarstwienie. Oba te pojęcia dotyczą społeczności jako całości, natomiast w skali indywidualnej (pojedynczego mieszkańca) mówimy o włączeniu społecznym i jego przeciwieństwie – wykluczeniu społecznym. Dla analizy tego podobszaru przyjęto cztery wskaźniki, wszystkie będące destymulantami. Dwa pierwsze: „Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1 000 mieszkańców” oraz „Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych na 1 000 mieszkańców”, zostaną szerzej omówione w części poświęconej sytuacji materialnej mieszkańców. Ich odczyty wyraźnie wskazują, że społeczność partnerstwa wykazuje niskie nasycenie problemami społecznymi wymagającymi wsparcia systemowego. Również liczebność grupy rodzin nie mogących ekonomicznie udźwignąć kosztów czynszu pomimo niewielkiego metrażu mieszkania (zasiłek jest ograniczony wg kryterium wielkości powierzchni mieszkalnej) jest w partnerstwie niewielka. Analizując wskazania drugiego z mierników, pamiętać jednak należy o wiejskim charakterze znacznych części terenów partnerstwa, co sprawia, że wskaźnik ten traci swoją istotność.

Kolejnym użytecznym miernikiem jest „Zasięg wsparcia zasiłkiem rodzinnym”. To wskaźnik pokazujący odsetek dzieci, na które ich rodzicom lub opiekunom jest wypłacany zasiłek rodzinny, w grupie wszystkich dzieci do lat 17. Zasiłek jest uzależniony od kryterium dochodowego, więc jest wskaźnikiem wielkości grupy dzieci wychowujących się w warunkach ubóstwa.

Ryc. 40. Odsetek dzieci do lat 17 na które rodzice/opiekunowie otrzymują zasiłek rodzinnyw okresie 2013 - 2019 roku – poszczególne gminy Partnerstwa oraz ośrodki sąsiednie (wartości i dynamika)

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwaju.pl/](https://analizy.monitorrozwaju.pl/)

Wartości nominalne wskaźnika dla Janowa Lubelskiego są zbliżone, choć nieco wyższe niż sąsiednich ośrodków podobnej wielkości. Wartości dla mniejszych gmin partnerstwa są wyższe, jednak dla wszystkich samorządów należących do „Zielonej Bramy Rostocza” dynamika spadku wartości wskaźnika nie jest duża, co można odczytać jako bardzo pozytywny sygnał. Warto też dodać, że opisane zjawisko spadku ma ogólnokrajowy charakter.

2.1.2.2. Wspieranie rodzin w funkcjach opiekuńczych

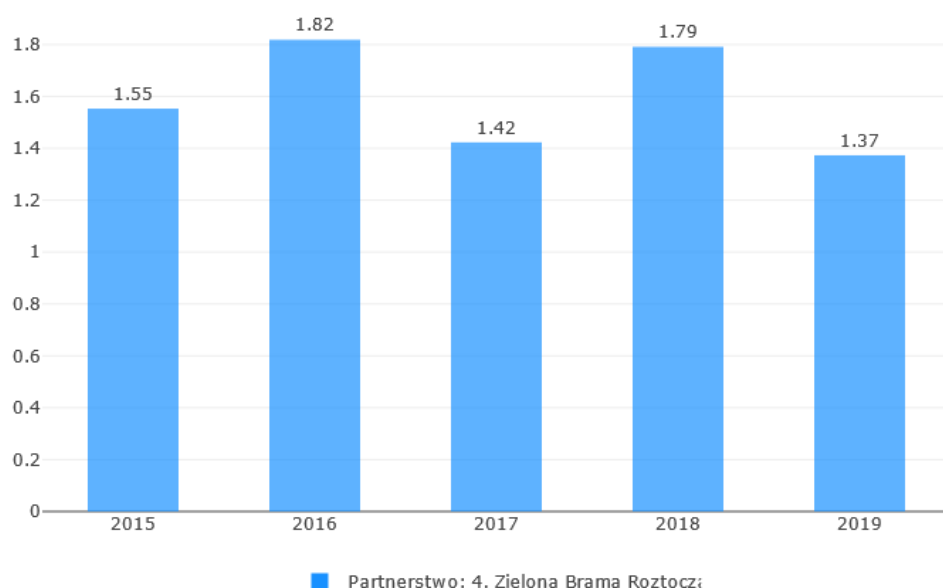
Rodzina – w całym zróżnicowaniu jej modeli obserwowanym we współczesnym społeczeństwie – jest nadal podstawową strukturą oparcia społecznego. Tworzenie przez samorząd korzystnych warunków dla rodzin o różnych modelach funkcjonowania daje podstawę do stabilnego rozwoju społeczności lokalnej. Jednak dodatkowego wsparcia publicznego wymagają rodziny przeciążone zadaniami opiekuńczymi. W szczególności chodzi o opiekę nad członkiem rodziny zależnym od opieki (osobą przewlekle chorą, osobą z niepełnosprawnością lub starszą osobą niesamodzielną), a także – opiekę nad dzieckiem do lat trzech w sytuacji, gdy wyłącza to opiekuna z rynku pracy i przez to podkopuje ekonomiczną stabilność rodziny. Odrębnym problemem jest zapewnienie opieki i wsparcia dziecku w kryzysie w sytuacji, gdy wsparcia tego nie może udzielić rodzina naturalna. Toteż

zapewnienie dostępu do opieki żłobkowej dla dzieci do lat 3, pomocy rodzinom w sytuacjach kryzysowych oraz organizowanie instytucjonalnych form opieki nad osobami od opieki zależnymi, świadczy o skutecznym systemie wsparcia rodzin w różnej sytuacji życiowej.

Spośród wszystkich dzieci w wieku od 3 do 6 lat mieszkających w województwie lubelskim wychowaniem przedszkolnym objętych było 86,0% dzieci. Do placówek wychowania przedszkolnego funkcjonujących w miastach uczęszczało prawie 2,5 razy więcej dzieci niż do placówek zlokalizowanych na terenach wiejskich (miasta - 82, wieś - 34 dzieci średnio w placówce). Wartość tego wskaźnika dla Janowa Lubelskiego jest zbliżona do średniej województwa, natomiast w odniesieniu do pozostałych gmin jest na znacznie niższym poziomie (30%-40%).

Miernik pokazujący kondycję instytucji rodziny w partnerstwie na tle grup porównawczych plasuje się wysoko, w ostatnich latach stale przyjmując wartość powyżej 1.0.

Ryc. 41. Kondycja rodziny jako podstawowej struktury oparcia społecznego

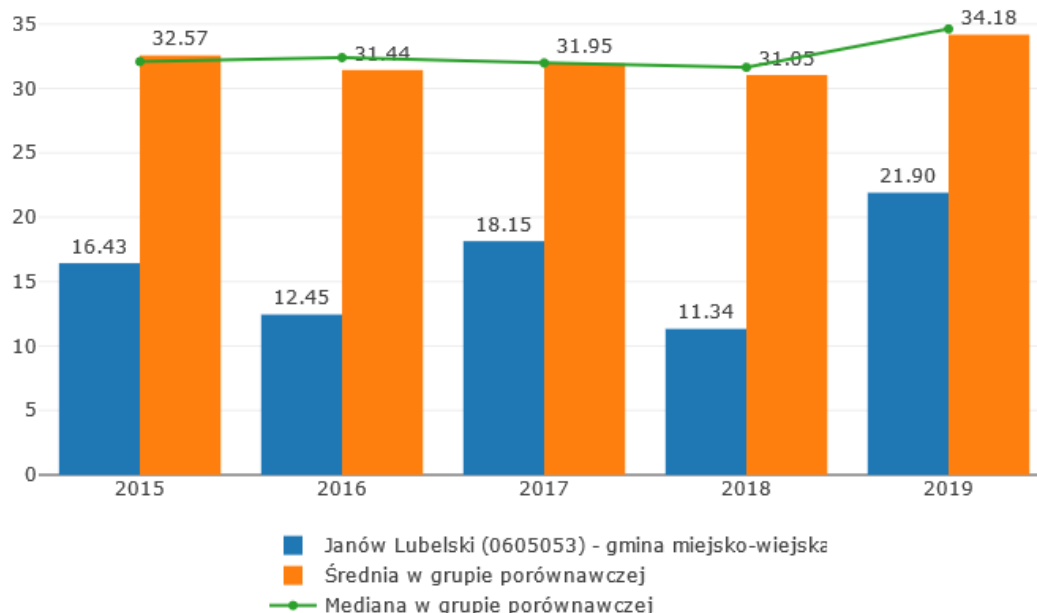

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Dla oceny kondycji instytucji rodziny na terenie partnerstwa, wykorzystano także miernik liczby rozwodów. Wartość syntetycznego wskaźnika dla całego partnerstwa jest wysoka i od 2013 roku waha się w przedziale od 1.0 do blisko 2.0, co należy uznać za wartość wysoką. Oznacza ona, że na tle grup porównawczych, w gminach partnerstwa, małżeństwa rozpadają się relatywnie rzadziej. Wartości nominalne

wskaźnika dla powiatu janowskiego w odniesieniu do grup porównawczych poszczególnych gmin, zaprezentowano poniżej.

Ryc. 42. Liczba rozwodów na 100 zawartych małżeństw (dane powiatowe)

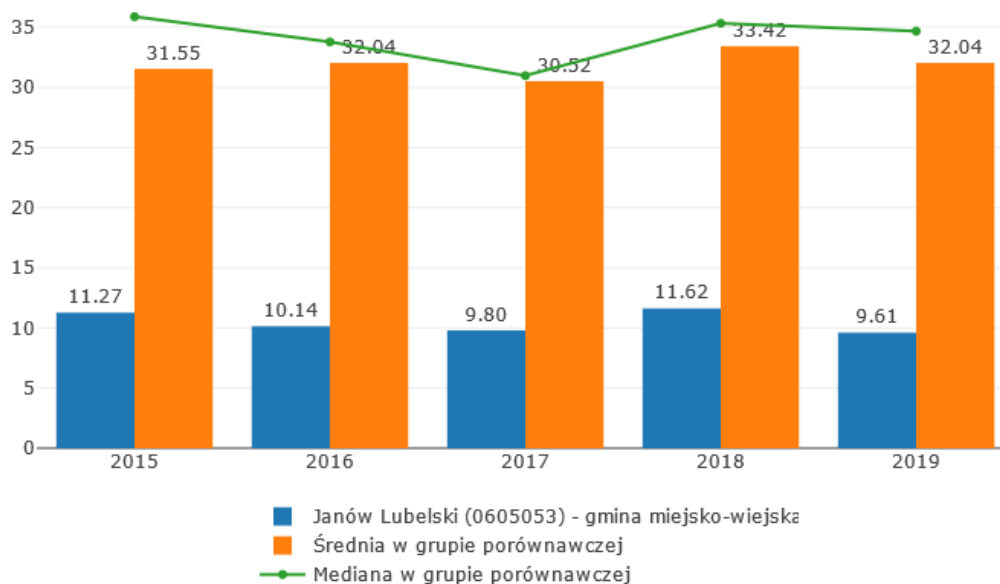

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Jak pokazują powyższe dane, rozwody zdarzają się w gminach partnerstwa prawie 30% rzadziej niż wskazywałyby na to średnia dla grup porównawczych. Wyraźnie świadczy to z jednej strony o trwałości związków małżeńskich, a z drugiej o dominującym tradycyjnym modelu rodziny.

Do podobnych wniosków prowadzi analiza drugiego ze wskaźników z tego podobszaru – „Odsetek dzieci urodzonych poza związkami małżeńskimi”. Analiza pozwala zauważyć, że ten miernik dla gmin partnerstwa wskazuje na jeszcze mocniejsze przywiązanie do tradycyjnie rozumianej instytucji małżeństwa. Łączny wskaźnik syntetyczny utrzymuje się niezmiennie od 2013 roku na poziomie około 1.5, co stanowi bardzo dużą różnicę in plus, od wartości dla grup porównawczych.

Ryc. 43. Odsetek dzieci urodzonych poza związkami małżeńskimi

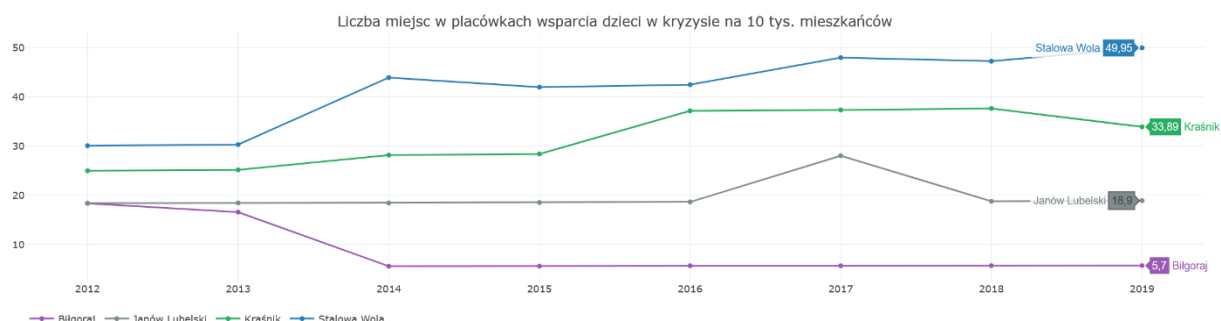

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Ponownie można zauważyć dużą, w tym przypadku ponad 3-krotną różnicę wielkości, pomiędzy partnerstwem, a ogólnopolskimi grupami odniesienia analogicznych samorządów.

„Potencjał instytucjonalny wsparcia dzieci w kryzysie” to wskaźnik zaangażowania samorządu w tworzenie instytucjonalnych form opieki nad dzieckiem w kryzysowych sytuacji załamania się wydolności opiekuńczo-wychowawczej rodziny. Wskaźnik to zsumowana liczba miejsc organizacyjnych w placówkach: interwencyjnych, socjalizacyjnych, łączących zadania, specjalistyczno-terapeutycznych oraz wsparcia dziennego, w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Ryc. 44. Liczba miejsc w placówkach wsparcia dzieci w kryzysie na 10 tys. mieszkańców 2012 - 2019 roku – Partnerstwo oraz ośrodki sąsiednie

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Ponieważ brak danych dla trzech mniejszych gmin partnerstwa, można jedynie posłużyć się wartościami dla Janowa Lubelskiego, przyrównanymi do sąsiednich ośrodków. Stolica powiatu plasuje się pośrodku stawki.

2.1.2.3. Aktywność obywatelska mieszkańców

Uczestnictwo i zaangażowanie obywateli w życie społeczne jest jedną z podstawowych wartości demokracji. Im więcej mieszkańców nastawionych na działanie, wyrażanie swoich poglądów, przy świadomości wielu procesów mających wpływ na życie lokalnej społeczności, tym większa szansa na zbudowanie silnego społeczeństwa obywatelskiego. Ma to swoje odzwierciedlenie w aktywności organizacji pozarządowych i ich roli jako partnera dla administracji samorządowej i samorządowych jednostek organizacyjnych w procesie współzrządzenia. Doskonałym przykładem takiego zaangażowania i aktywnej współpracy są działające w Janowie Lubelskim kluby seniorów: Klub Seniora "Janowiacy", Senior Vigor oraz Klub Aktywnych Ruchowo „Rekreo-Styl”, a także janowski oddział Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów.

Z kolei aktywność mieszkańców w wyborach lokalnych jest obiektywną miarą ich zaangażowania w sprawy lokalne, zaś żywe uczestnictwo w kulturze wpływa na rozwój ich kapitału ludzkiego (im wyższy udział obywateli w aktywnościach kulturalnych, tym większy potencjał rozwojowy lokalnej społeczności). Należy zwrócić uwagę, że np. ustawa o rewitalizacji wymienia (w art. 9) oba te zjawiska razem uznając „niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym” za jedną z sześciu szczególnych przesłanek do zdiagnozowania kryzysu obszaru. Przyjęto kilka wskaźników, które pozwalają na zdiagnozowanie sytuacji w opisanym podobszarze.

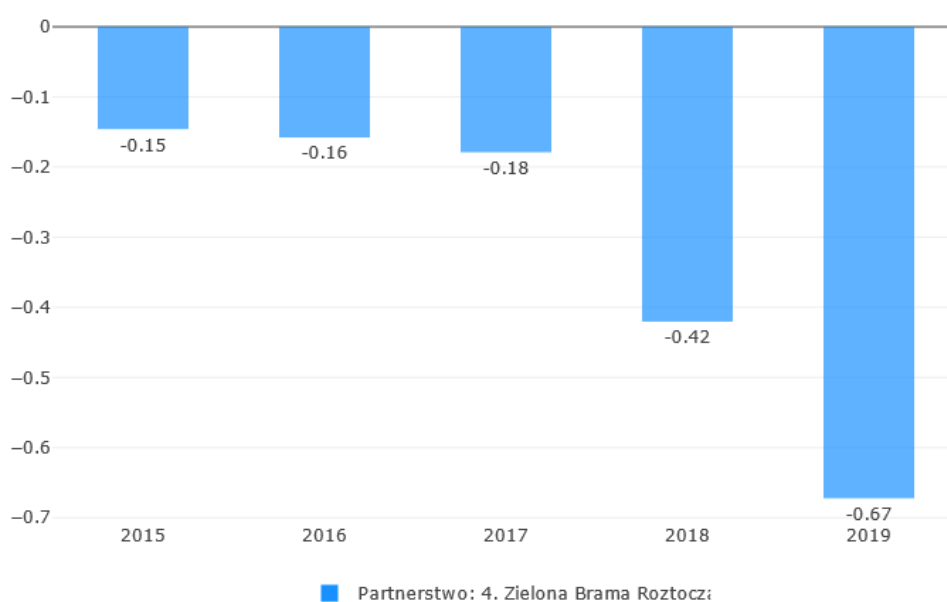
Pierwszym z nich jest frekwencja wyborcza w wyborach wójtów, burmistrzów i prezydentów miast w pierwszej turze (w %). Jest to bezpośredni wskaźnik uczestnictwa w lokalnym życiu publicznym. Partnerstwo w ramach tej miary wypada korzystnie, plasując się ponad swoimi grupami porównawczymi, przy czym wartości dla poszczególnych samorządów wynoszą odpowiednio:

- **Dzwola:** frekwencja 59.62%, wartość dla grupy porównawczej 56.70%,
- **Godziszów:** frekwencja 68.89%, wartość dla grupy porównawczej 56.45%,
- **Janów Lubelski:** frekwencja 51.28%, wartość dla grupy porównawczej 53.04%,
- **Modliborzyce:** frekwencja 55.61%, wartość dla grupy porównawczej 53.56%.

Wyraźnie frekwencja w gminach partnerstwa, z wyjątkiem Janowa Lubelskiego, przekracza średnie dla analogicznych samorządów. Wskazuje to na wyższy niż przeciętnie stopień zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalnej społeczności.

Wskaźnik dotyczący „Liczby nowo zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych” można interpretować jako miarę bieżącego optymizmu obywateli w zakresie działalności pozarządowej. W przypadku partnerstwa, od lat była nieznacznie poniżej grup porównawczych, ale w 2018 i 2019 roku uległa znacznemu obniżeniu.

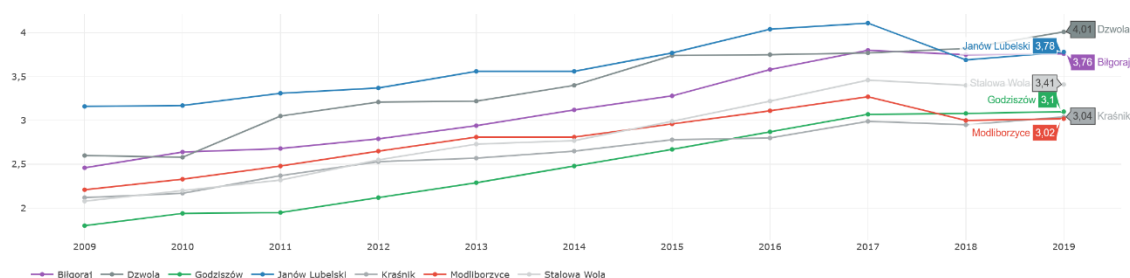
Ryc. 45. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców (średnia 3 letnia)

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

W przypadku poszczególnych gmin wartość wskaźnika może się skokowo zmieniać, bowiem w mniejszych samorządach nawet jednostkowa zmiana liczby NGO, powoduje istotną zmianę w ujęciu procentowym. Tym niemniej przyjmując, że w grupach referencyjnych zachodzi taka sama zależność, można stwierdzić, że w partnerstwie powstaje relatywnie niewiele nowych organizacji społecznych. Jednocześnie analizując ilość organizacji na 1 000 mieszkańców i zestawiając ją z sąsiednimi ośrodkami, widać wyraźnie, że wszystkie gminy partnerstwa cechuje podobna do nich relacja.

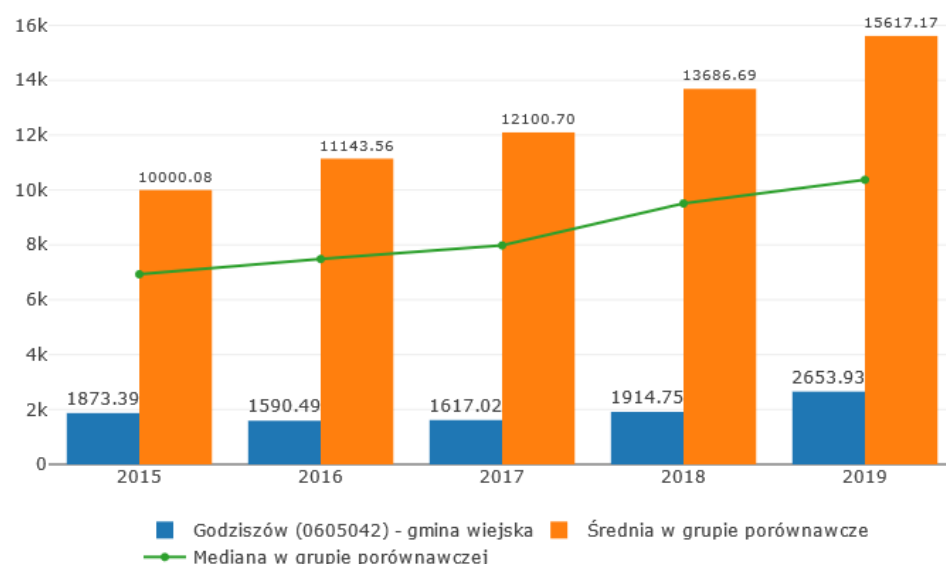
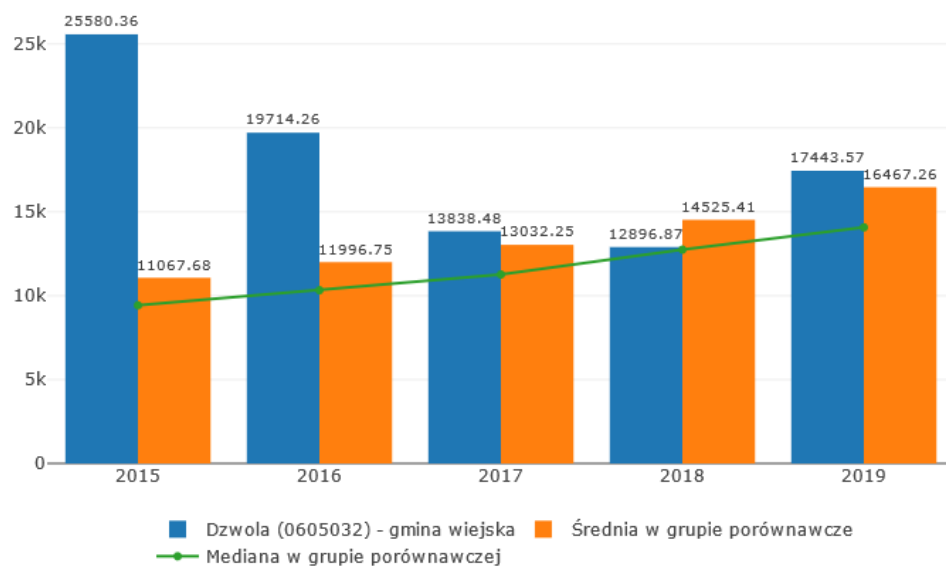
Ryc. 46. Organizacje społeczne na 1 000 mieszkańców

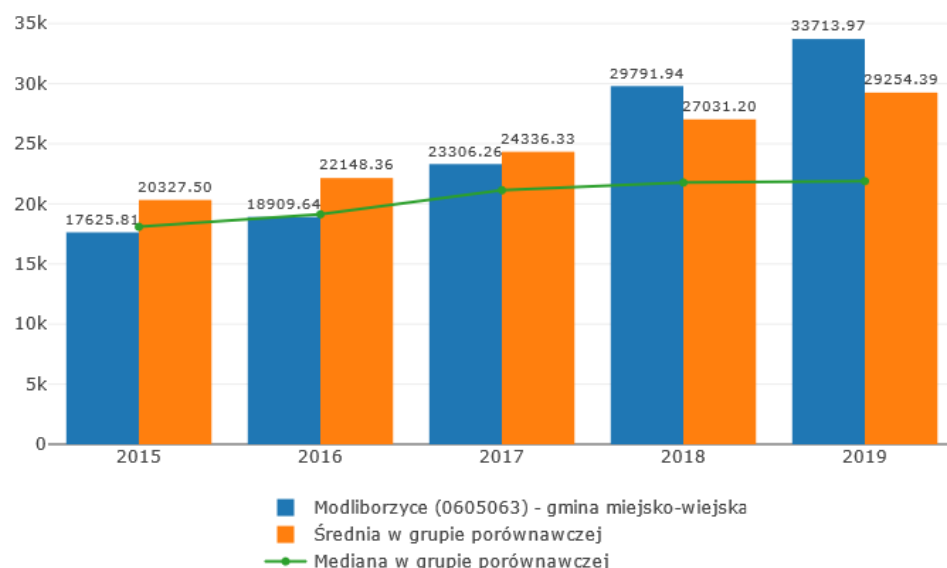
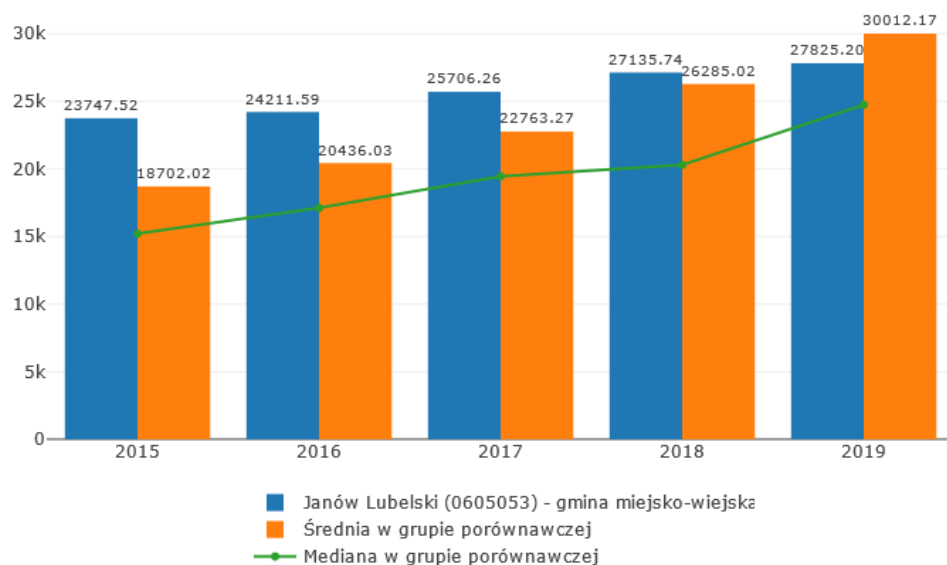

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Miernikiem aktywności obywatelskiej mieszkańców może być także kwota wydatków na dotacje bieżące do organizacji pożytku publicznego przeliczona na 1 000 mieszkańców i uśredniona dla okresu 3-letniego. Dla partnerstwa wskaźnik syntetyczny kształtuje się neutralnie, tzn. blisko wartości wykazywanych przez grupy porównawcze. Interesujące jest natomiast jak wygląda jego wartość i zmiany w poszczególnych gminach.

Ryc. 47. Kwota wydatków na dotacje bieżące do organizacji pożytku publicznego przypadająca na 1 000 mieszkańców (średnia 3 letnia) – poszczególne gminy Partnerstwa

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Jak widać na powyższych diagramach, kwoty dotacji bardzo różnią się pomiędzy gminami. Jedynie w przypadku Godziszowa są dużo niższe niż średnia dla grupy referencyjnej. Ponownie należy też podkreślić zmienność w ujęciu rok do roku, jaka cechuje wartości tego wskaźnika, przy czym w Janowie Lubelskim i Modliborzycach zarysowany jest wyraźnie trend wzrostowy.

Równocześnie należy podkreślić, że we wszystkich gminach partnerstwa są realizowane działania poprzez wydzielone fundusze sołeckie, a dodatkowo w Janowie Lubelskim od kilku lat funkcjonuje budżet obywatelski. Przedsięwzięcia objęte wsparciem na przestrzeni kolejnych konkursów były bardzo zdywersyfikowane – od typowo infrastrukturalnych do „miękkich”, związanych np. z

programem sterylizacji i kastarcji psów i kotów, wyposażeniem placów zabaw, organizacją Senioriady, czy zakupem opasek ratunkowych SOS i pudełek życia.

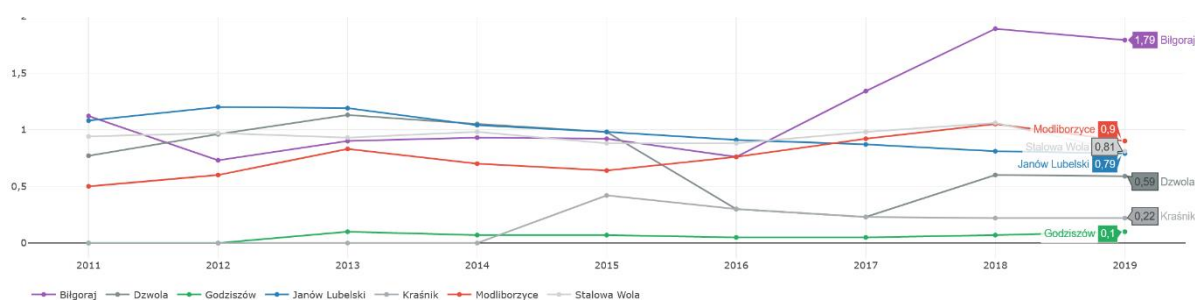
2.1.2.4. Potencjał wsparcia instytucjonalnego dla aktywności obywatelskiej

Aby aktywni obywatele mogli podejmować coraz ambitniejsze zadania, potrzebne jest wsparcie ze strony sektora publicznego, zarówno w formie zlecenia i powierzania zadań, jak i w formie związanego z tym finansowania. Prowadzenie przez samorząd polityki opartej na aktywnym włączaniu partnerów społecznych w proces współdecydowania o rozwoju lokalnej wspólnoty, prowadzi zarówno do wzmocnienia sektora obywatelskiego, zwiększenia współodpowiedzialności społecznej jak i podniesienia potencjału instytucjonalnego samorządu.

Miernik w postaci łącznej liczby jednostek organizacyjnych sektora finansów publicznych na 1 000 mieszkańców to wskaźnik, który można wykorzystać do oceny potencjału wspierania działań obywatelskich, ale nie mówi nic o faktycznym spełnianiu się tego potencjału. Dlatego należy z rezerwą podejść do wysokiej, przekraczającej 1.00 wartości wskaźnika syntetycznego dla tego podobszaru. Poszczególne gminy z terenu partnerstwa również cechują wartości wyższe od średniej dla ich grup docelowych.

Udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w wydatkach bieżących gminy to wskaźnik finansowy pokazujący zaangażowanie samorządu w finansowanie zadań realizowanych przez NGO. Pokazuje on wielkość całkowitą wielkość dotacji w relacji do całkowitej kwoty do budżetowych wydatków bieżących gminy.

Ryc. 48. Udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w wydatkach bieżących gminy – poszczególne gminy Partnerstwa oraz ośrodki sąsiednie

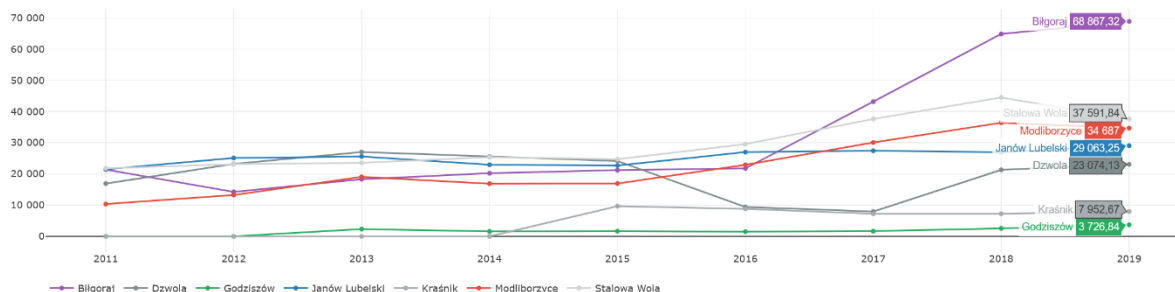
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

Powyższe dane uwidaczniają duże różnice pomiędzy poszczególnymi samorządami. O ile Modliborzyce, Janów Lubelski i Dzwola charakteryzują się podobnym

poziomem zaangażowania publicznych środków w formie dotacji dla NGO, to Godziszów na przestrzeni wielu lat prowadzi politykę niskich wydatków na ten cel. Jednocześnie sąsiednie ośrodki jak Biłgoraj czy Kraśnik, też bardzo różnią się pod tym względem.

Kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe na 1 000 mieszkańców to drugi ze wskaźników finansowych pokazujący zaangażowanie samorządu w finansowanie zadań realizowanych przez NGO. Tym razem w relacji do liczby mieszkańców.

Ryc. 49. Kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców – poszczególne gminy Partnerstwa oraz ośrodki sąsiednie

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

Ponownie uwidacznia się bardzo duże zróżnicowanie w podejściu stosowanym przez poszczególne samorządy. Trzy gminy partnerstwa – Modliborzyce, Janów Lubelski i Dzwola plasują się pośrodku zakresu, podobnie jak dużo większa Stalowa Wola. Na przeciwnych biegunach znajdują się natomiast Kraśnik wraz z Godziszowem – przeznaczające na dotacje do zadań publicznych realizowanych przez NGO wyjątkowo małe kwoty oraz Biłgoraj, który asygnuje na ten cel znaczne kwoty.

2.1.2.5. Najważniejsze wnioski z analizy obszaru „Zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny gminy”

1. Powyższy obszar szczególnie trudno poddający się analizie ilościowej przy zastosowaniu wskaźników statystycznych. Wszystkie wnioski wyciągnięte na podstawie wskaźników z czterech podobszarów tego obszaru, należy traktować kierunkowo i ich interpretację uzupełniać metodami jakościowymi.
2. Pamiętając o powyższym zastrzeżeniu, można stwierdzić, że w partnerstwie instytucja rodziny stanowi bardzo mocne podstawy budowy wszelkich relacji. Podejście do rodziny cechuje się tradycjonalizmem i jest w regionie na znacznie wyższym poziomie niż w innych regionach kraju. Jest to element budujący również wizerunek stabilności i pewności oraz poszanowania wartości i tradycji.

Z kolei zinstytucjonalizowane formy wsparcia rodziny nie są rozwinięte w podobnych stopniu, choć samorządy wykazują w tym względzie niemały wysiłek organizacyjny i finansowy. Odpowiadają raczej stanom średnim dla swoich grup referencyjnych.

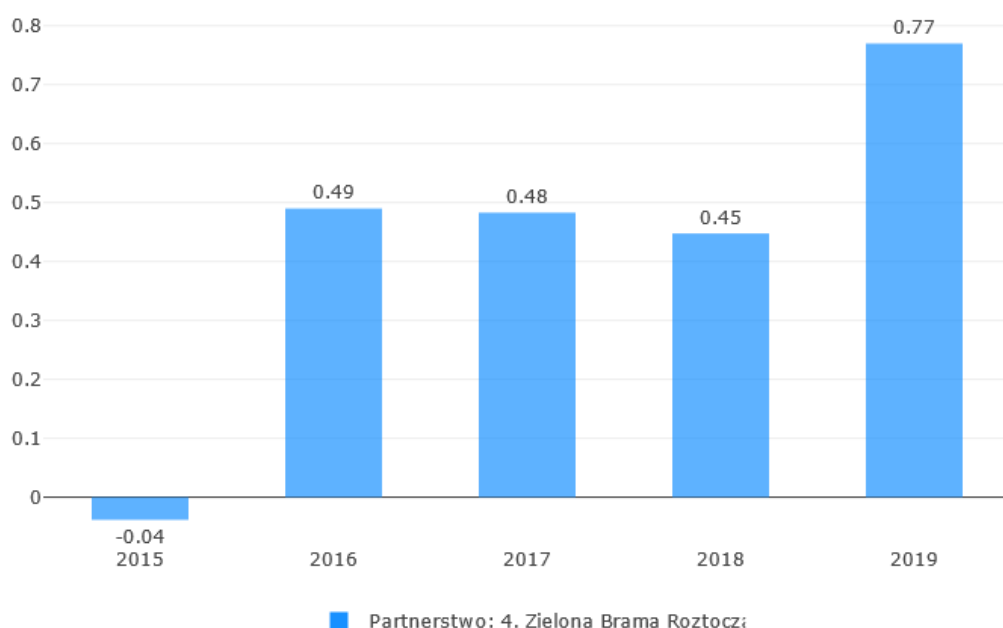
3. Aktywność obywatelska w partnerstwie przejawia się m.in. w dobrej **frekwencji w wyborach lokalnych**.
4. W mniejszym stopniu jest realizowana poprzez działalność licznych **organizacji pozarządowych**. Ich liczba i skala działalności mierzona udziałem środków budżetowych, nie odbiega, z wyjątkiem Godziszowa, od średnich wartości dla grup odniesienia.

Podsumowując, można stwierdzić, że struktura aktywności obywatelskiej w partnerstwie przejawia się raczej w jej tradycyjnych formach – kultywowaniu więzi rodzinnych oraz udziale w wyborach lokalnych. W mniejszym stopniu polega na tworzeniu organizacji pozarządowych, które miałyby przejmować od samorządu obowiązki związane z realizacją zadań na rzecz mieszkańców.

2.1.3. Poziom bezpieczeństwa

Obszar bezpieczeństwa złożony jest z dwóch spójnych części, każdej o odmiennej charakterystyce. Pierwszy to bezpieczeństwo osobiste, a drugi zdrowotne i właśnie w takim układzie zostanie on przeanalizowany.

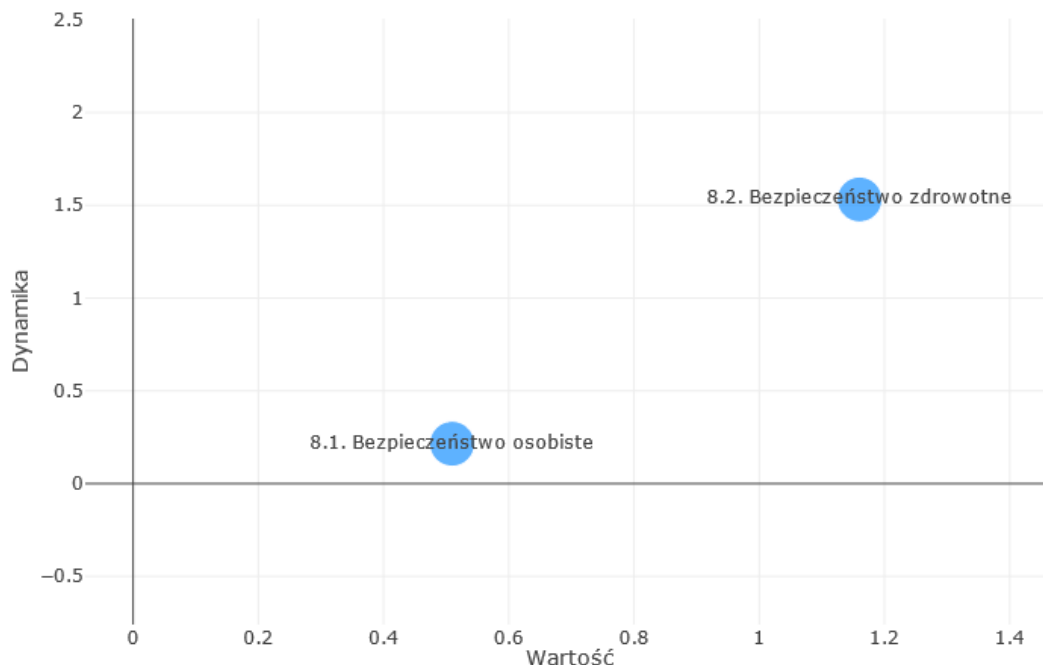
Ryc. 50. Wskaźnik syntetyczny obszaru Poziom bezpieczeństwa

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wartości zilustrowane na wykresie wyraźnie wskazują na wysoki i wręcz rosnący poziom bezpieczeństwa na terenie Partnerstwa.

Ryc. 51. Rozkład Wskaźnik syntetyczny obszaru „Poziom bezpieczeństwa”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Jak zaprezentowano na powyższym schemacie, bezpieczeństwo zdrowotne ulokowane jest na wysokim poziomie i jednocześnie cechuje się bardzo dobrą dynamiką zmian w stosunku do grupy porównawczej. Dynamika wskaźnika „Bezpieczeństwa osobistego” jest niższa, ale również przewyższa średnią dla gmin odniesienia.

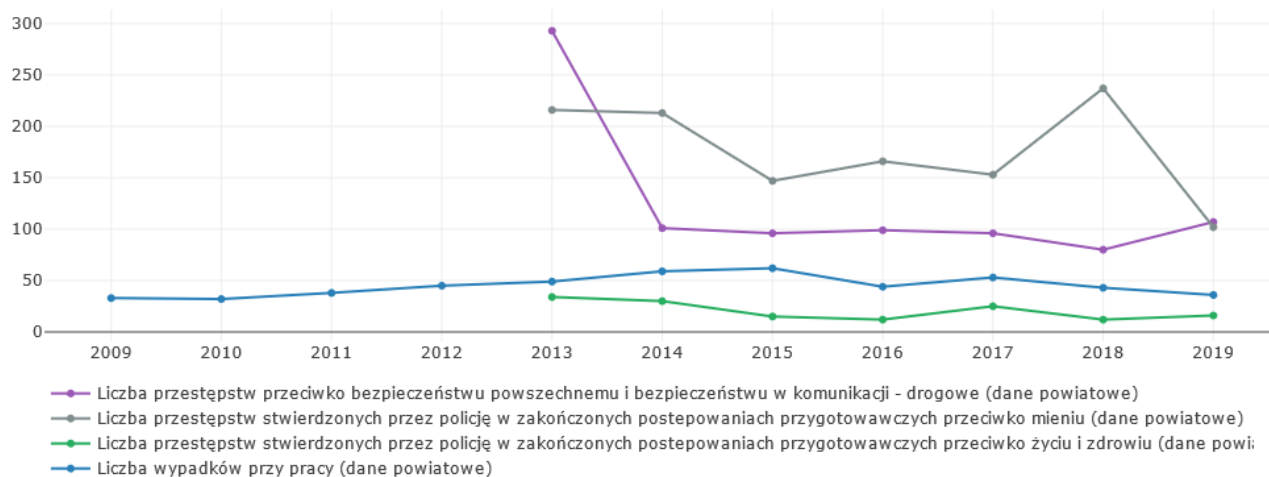
2.1.3.1. Bezpieczeństwo osobiste

W zakresie wszystkich mierników odnoszących się do poziomu bezpieczeństwa osobistego, partnerstwo przedstawia poziom lepszy lub znacznie lepszy niż grupy porównawcze.

Wskaźnik liczby przestępstw stwierdzonych przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko życiu i zdrowiu przeliczonych na 10. tys. mieszkańców (średnia 3 letnia), cechował się w 2019 roku wskazaniem na poziomie 0.32. Również analogiczna miara dotycząca przestępstw przeciwko mieniu wykazała odczyt równy 1.07. Dla przestępstw drogowych wskaźnik wykazywał wartości prawie równe grupie porównawczej (0.14).

Z kolei odniesienie liczby wypadków przy pracy mierzonej na 1 000 zatrudnionych (średnia 3 letnia, dane powiatowe) do grupy porównawczej dawało wskaźnik równy 1,4, co jest bardzo dobrym wynikiem.

Ryc. 52. Bezpieczeństwo osobiste – zestaw wskaźników (dane powiatowe) 2010 - 2019 roku

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

Jednocześnie przedstawione powyżej wartości wskaźników dla całego partnerstwa wykazują korzystny trend spadkowy.

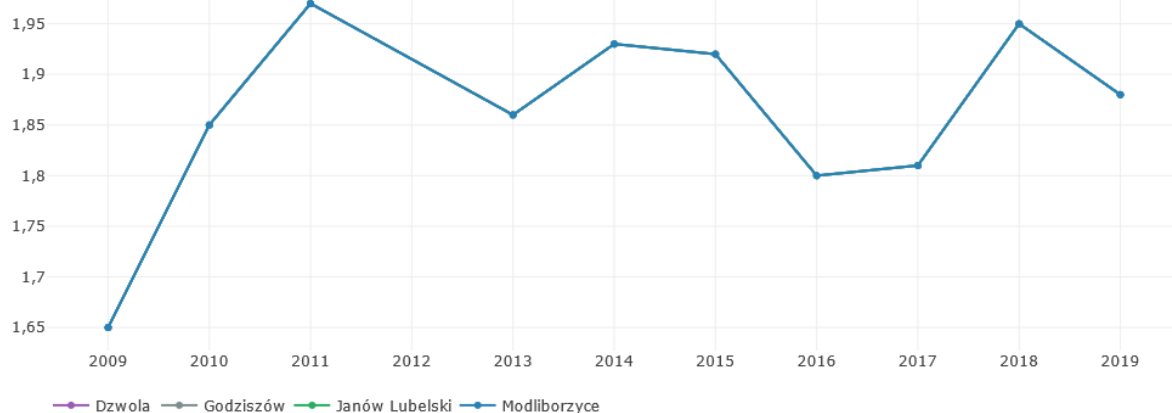
Sumarycznie wszystkie przytoczone informacje dotyczące składają się na bardzo pozytywny obraz partnerstwa jako miejsca cechującego się wysokim i nadal poprawiającym się poziomem bezpieczeństwa osobistego.

2.1.3.2. Bezpieczeństwo zdrowotne

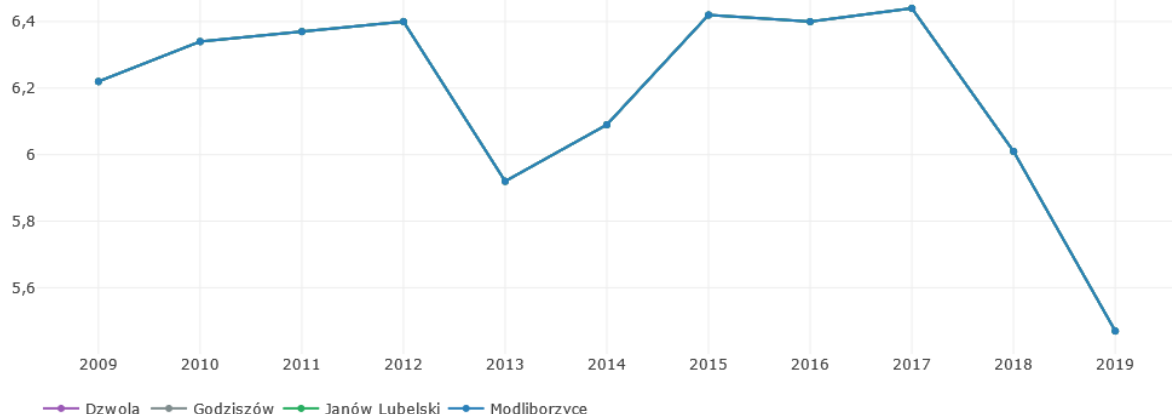
Obszar bezpieczeństwa zdrowotnego przeanalizowany zostanie z wykorzystaniem dwóch zestawów wskaźników, tj. liczby lekarzy i dentystów na 1 000 mieszkańców oraz liczby udzielonych porad oraz liczby łóżek na 1 000 mieszkańców.

Ryc. 53. Najważniejsze wskaźniki Partnerstwa w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego 2010 - 2019 roku – dostępność usług zdrowotnych

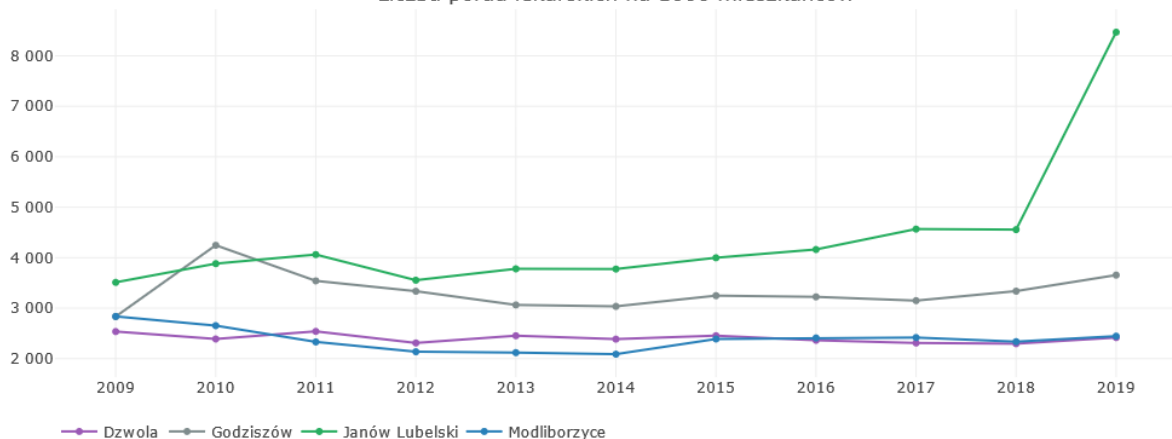
Liczba lekarzy i dentystów pracujących wg podstawowego miejsca pracy na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)

Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)

Liczba porad lekarskich na 1000 mieszkańców

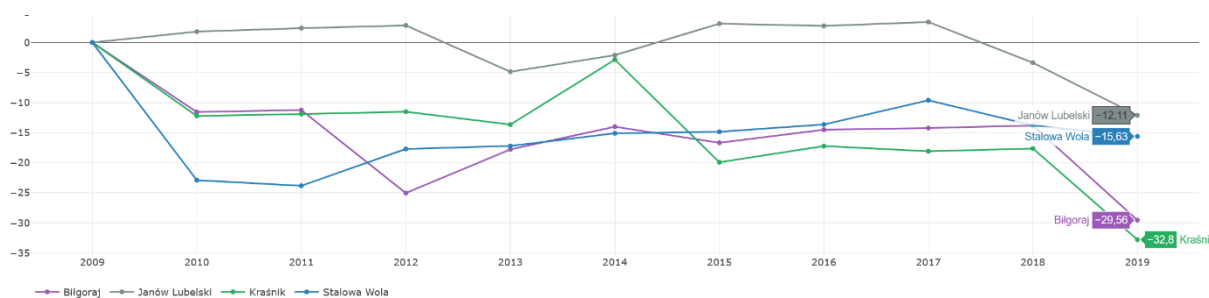

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

W dwóch z powyższych trzech obszarów dostępności do usług zdrowotnych można zauważyć poprawę lub utrzymanie dotychczasowego trendu. Dotyczą one usług zdrowotnych związanych z podstawową opieką zdrowotną, czyli tych pozostających

w większym stopniu w gestii samorządów lokalnych, a nie powiatu. W zakresie liczby łóżek szpitalnych na 1 000 mieszkańców można zauważyć spadek w 2019 roku, ale jednocześnie może on być spowodowany względami systemowymi. Dla lepszego prześledzenia tego zjawiska, poniżej porównano wartość wskaźnika do innych sąsiednich powiatów z województwa lubelskiego i podkarpackiego.

Ryc. 54. Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 1 000 mieszkańców (dane powiatowe) 2010 - 2019 roku – dynamika

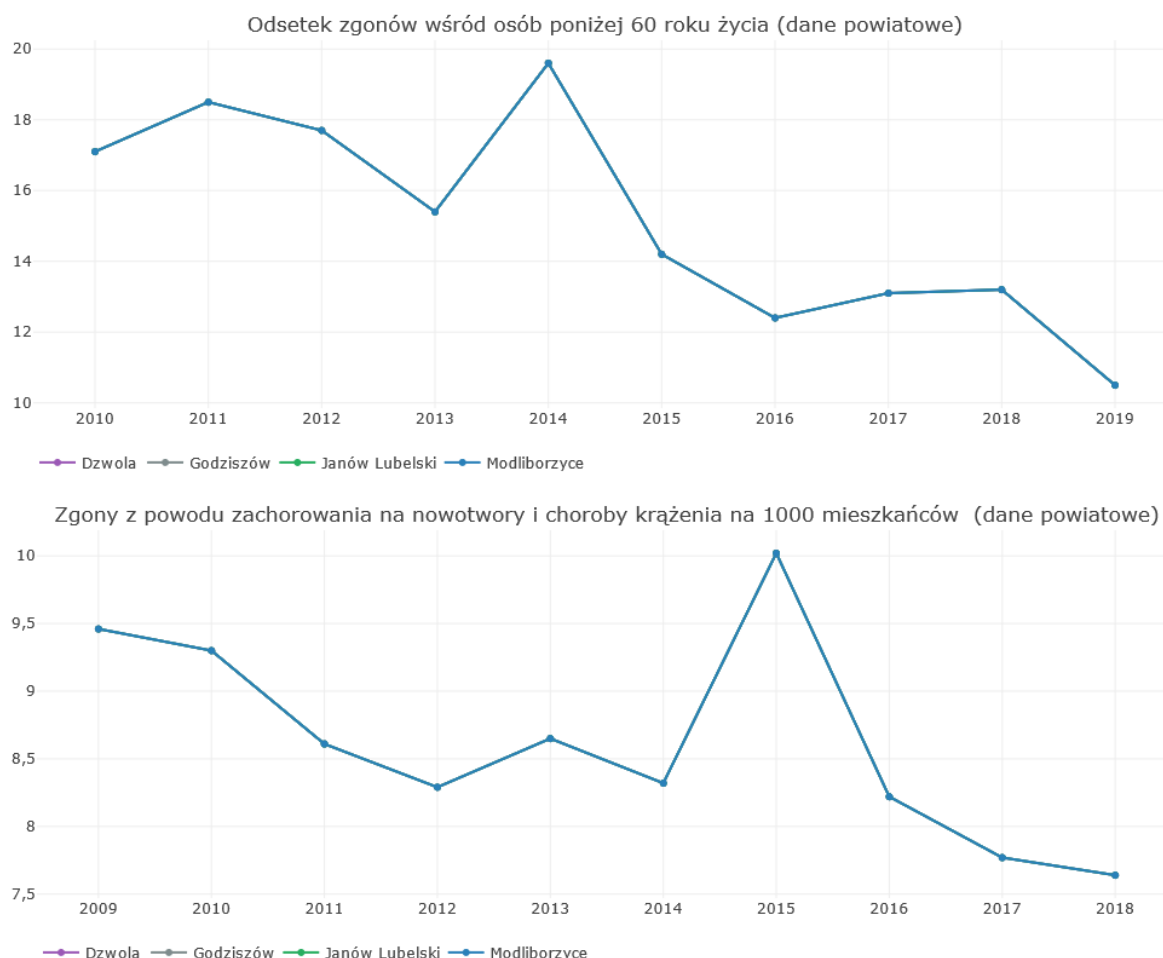

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

Przytoczone dane wskazują na co najmniej regionalny, jeśli nie systemowy charakter zjawiska zmniejszania liczby łóżek szpitalnych. W porównaniu do sąsiednich powiatów, sytuacja partnerstwa i tak jest najlepsza.

Bardzo pozytywne dane można zaobserwować w przypadku statystyki przedwczesnych zgonów oraz zachorowań na nowotwory i choroby układu krążenia. Dla obydwu wymienionych kategorii można wskazać wyraźne spadkowe trendy.

Ryc. 55. Najważniejsze wskaźniki Partnerstwa w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego 2010 - 2019 roku – zachorowalność

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

Dla obydwu wskaźników na przestrzeni 10 lat nastąpiła olbrzymia poprawa. W przypadku zgonów osób poniżej 60 roku życia, wskaźnik obniżył się aż o 38,6%, a w przypadku zgonów spowodowanych nowotworami i chorobami układu krążenia o 19,2%.

Ważnym uzupełnieniem powyższych danych statystycznych, jest informacja o przepływach usług zdrowotnych tak pomiędzy gminami partnerstwa, jak i poza jego obszar.

Jak wskazano w podrozdziale 1.2.1.1, Janów Lubelski wyraźnie zarysowuje się, jako centrum świadczenia usług zdrowotnych. Jest to naturalna konsekwencja zlokalizowania szpitala powiatowego. Jednocześnie, w porównaniu do innych obszarów usług, mieszkańcy Partnerstwa korzystają relatywnie rzadziej z usług poza partnerstwem.

2.1.3.3. Wnioski w obszarze „Poziom bezpieczeństwa”

Teren partnerstwa można określić jako niezwykle bezpieczny. Poziom wszystkich rodzajów przestępczości jest niski na tle grup porównawczych. Ten obraz wzmacnia również relatywnie niewielka liczba wypadków przy pracy. Jednocześnie sytuacja w obszarze bezpieczeństwa osobistego ulega stałej dalszej poprawie.

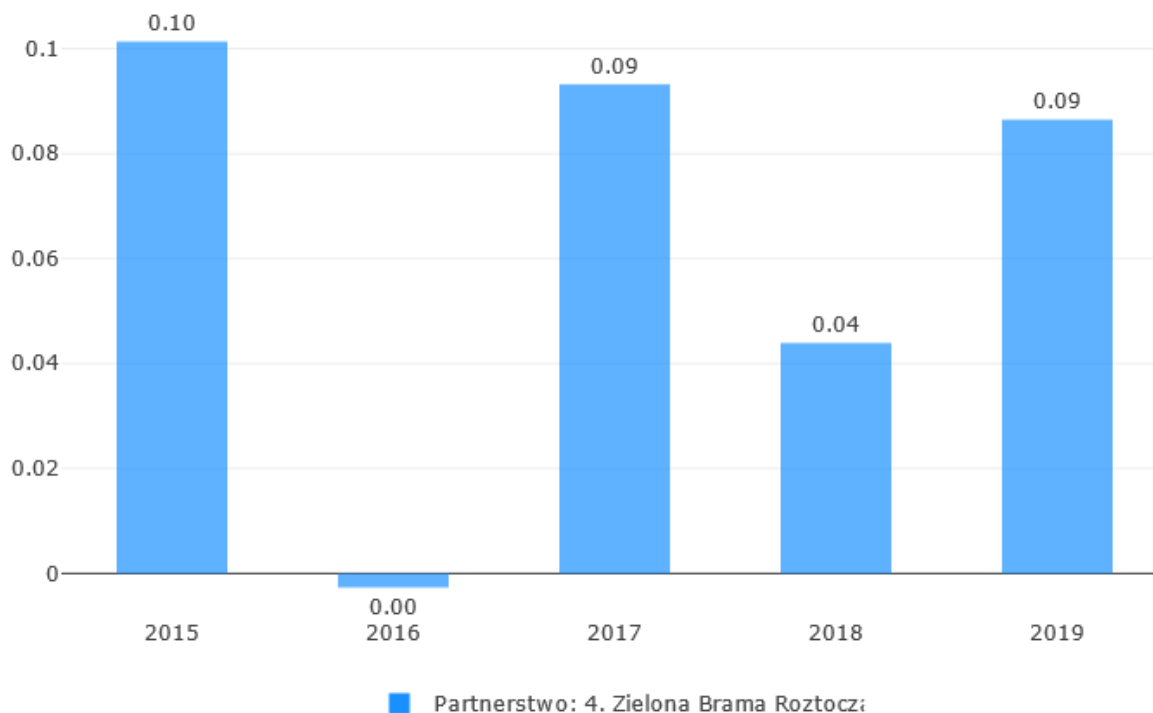
Poziom, a co za tym idzie wskaźniki, określające poziom bezpieczeństwa zdrowotnego, plasują partnerstwo bardzo wysoko. Tak dostępność do usług zdrowotnych, jak i wskaźniki związane ze zgonami i zachorowaniami rysują pozytywny obraz partnerstwa.

Sumaryczny wpływ obydwu podobszarów na postrzeganie partnerstwa i jakości życia mieszkańców jest nie do przecenienia. W połączenie z walorami środowiskowymi, mogą one stanowić mocną bazę rozwojową uczestniczących gmin. Mogą być także zachętą do osiedlania się nowych mieszkańców.

2.1.4. Dostępność oraz jakość usług i infrastruktury

Ocena dostępności i jakości usług i infrastruktury wypada neutralnie dla gmin partnerstwa. Wartości wskaźnika syntetycznego w zasadzie są identyczne jak dla grupy porównawczej – wartości poniżej 0,1 można uznać za nieistotne.

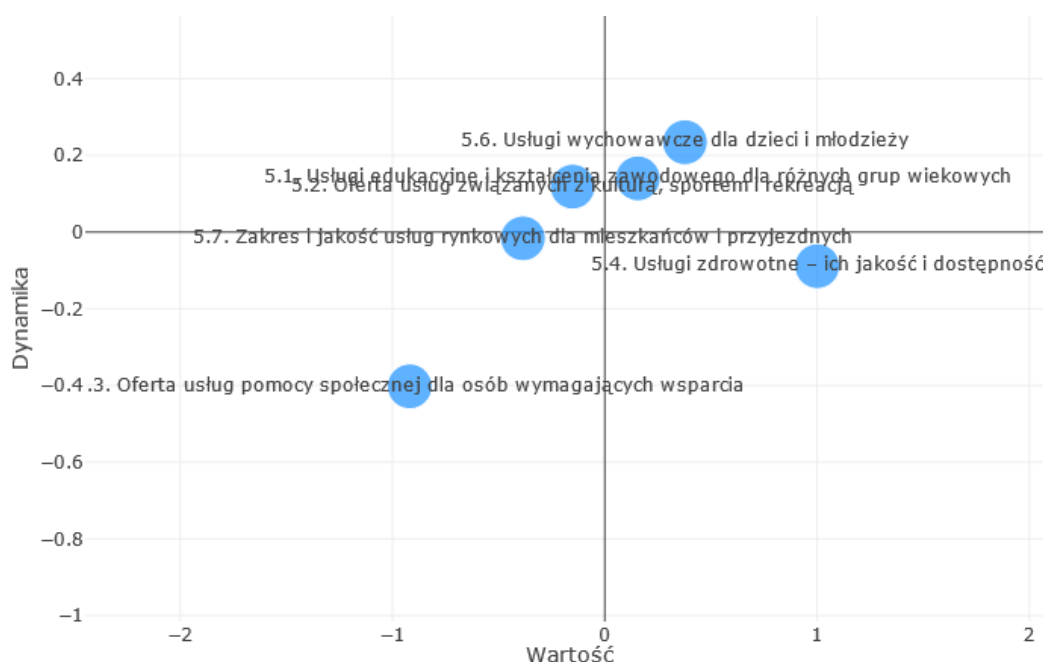
Ryc. 56. Wartość wskaźnika rozwoju obszaru Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wśród obszarów składających się na ocenę wskaźników tworzących kategorię „Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury”, pozytywnie wyróżniają się usługi zdrowotne, a negatywnie oferta usług pomocy społecznej dla osób wymagających wsparcia.

Ryc. 57. Rozkład dla wskaźnika syntetycznego obszaru „Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Poziom jakości usług edukacyjnych może być mierzony wynikami ogólnopolskich egzaminów ósmoklasisty oraz egzaminu maturalnego. Ze względu na jednolitą treść egzaminu w całym kraju, jest to miarodajne źródło informacji.

Tabela 3. Wyniki części pisemnej egzaminu ósmoklasisty w 2019 i 2020 roku – powiat janowski, województwo lubelskie i Polska

JST	Powiat janowski		Województwo lubelskie		Polska	
Lata	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Język polski	64.6	61.34	63.70	60.08	63	59

matematyka	42.81	47.96	44.39	46.21	45	46
angielski	52.56	51.46	56.13	52.01	59	54

Źródło: Centrum Informatyczne Edukacji <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow/>

Wyniki egzaminu po szkole podstawowej z języka polskiego przewyższają średnią wojewódzką i krajową tak w 2019 jak i 2020 roku. Z matematyki wyniki w obydwu latach są zbliżone do dwóch powyższych średnich. Natomiast z języka angielskiego po słabszych wynikach w 2019 roku, poziom wyników egzaminów ósmoklasistów w powiecie janowskim w 2020 roku podniósł się i jest bliski średniej województwa i kraju.

Tabela 4. Wyniki części pisemnej na poziomie podstawowym egzaminu maturalnego w 2019 i 2020 roku – powiat janowski, województwo lubelskie i Polska

JST	Powiat janowski		Województwo lubelskie		Polska	
Lata	2019	2020	2019	2020	2019	2020
absolwenci liceum ogólnokształcącego (%)						
Język polski	58	46	55	55	55	56
matematyka	65	58	64	59	64	52
angielski	70	69	74	74	78	77
absolwenci technikum (%)						
Język polski	48	35	44	43	45	46
matematyka	38	32	49	42	49	43
angielski	46	47	59	57	63	62

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna <http://www.oke.krakow.pl>

Porównanie wyników egzaminów maturalnych w liceach ogólnokształcących wykazuje, że w roku 2019 poziom wiedzy prezentowany przez maturzystów z powiatu janowskiego nie odbiegał od średniej dla regionu oraz dla całego kraju. W

przypadku uczniów techników zauważalna jest jednak dysproporcja w stosunku do województwa i Polski sięgająca 10 punktów z matematyki i języka angielskiego.

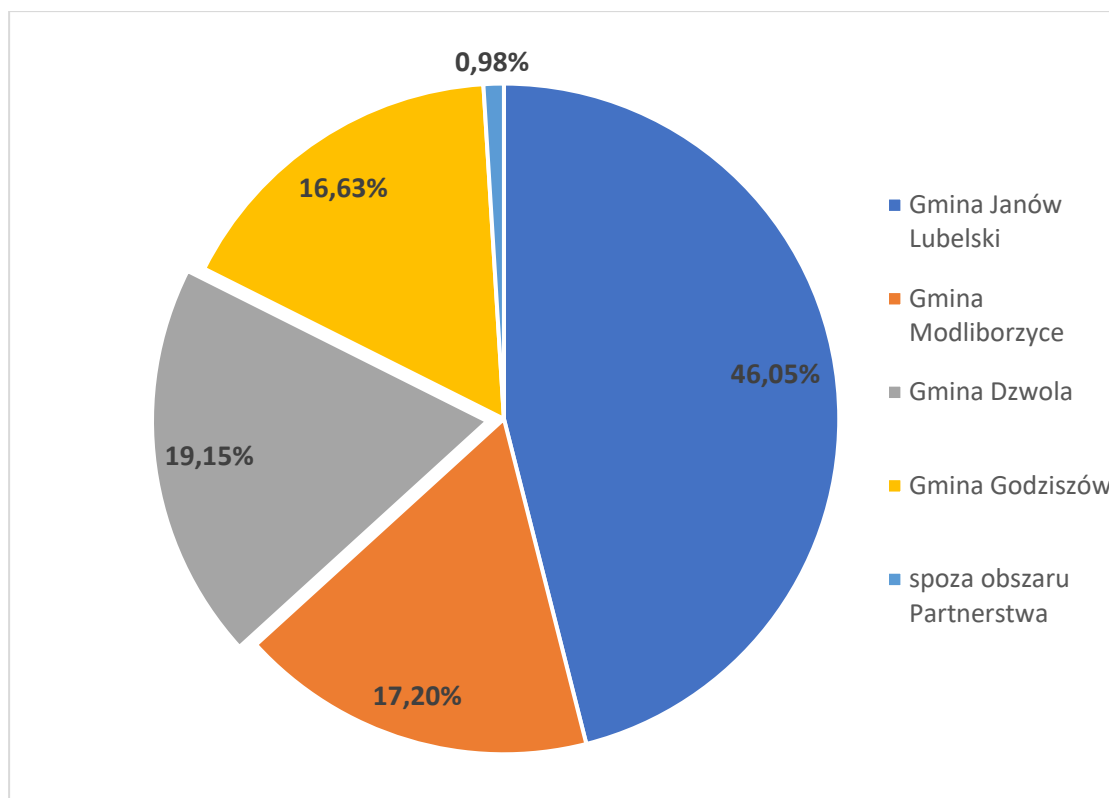
Wyniki w 2020 roku, w przypadku których musimy wziąć pod uwagę wpływ nauczania zdalnego, zachowują się podobnie. Pewne pogorszenie nastąpiło jednak również z egzaminu z języka polskiego.

Na podstawie powyższych wyników można stwierdzić, że jakość usług edukacyjnych, nie odbiega od oferowanej na uśrednionym poziomie regionu i całego kraju.

Szkoły podstawowe i ponadpodstawowe

Na terenie obszaru Partnerstwa jest 15 szkół podstawowych, do których uczęszcza łącznie 2 454 uczniów. W gminach Godziszów i Dzwola 100% uczniów pochodzi z tej samej gminy – w gminie Godziszów uczy się 389 osób, a w gminie Dzwola 460 osób. Natomiast w dwóch pozostałych gminach część uczniów pochodzi z gmin sąsiednich. W Modliborzycach na 436 uczniów, 410 pochodzi z tej samej gminy, 5 osób z gminy Janów Lubelski, 1 osoba z gminy Dzwola i 20 osób spoza obszaru partnerstwa. W szkołach na terenie gminy Janów Lubelski uczy się łącznie 1 169 osób, z czego 1 125 pochodzi z gminy Janów Lubelski, 12 z gminy Modliborzyce, 9 z gminy Dzwola, 19 z gminy Godziszów, a 4 spoza obszaru partnerstwa. Taka sytuacja wynika najczęściej z miejsca pracy rodziców i dowożenia dzieci do tamtejszych szkół.

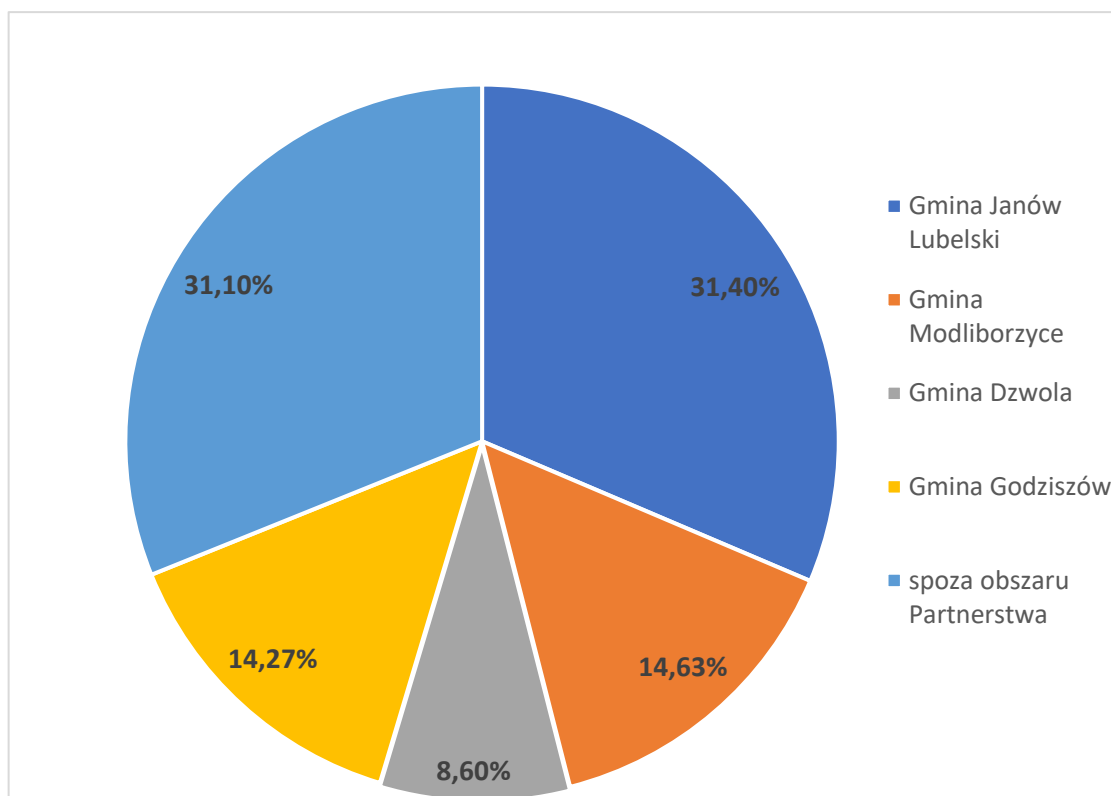
Ryc. 58. Liczba uczniów szkół podstawowych – stan na 2021 rok.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z gmin Partnerstwa

W szkołach ponadpodstawowych sytuacja wygląda już nieco bardziej zróżnicowanie. W Janowie Lubelskim znajdują się 3 szkoły ponadpodstawowe, a 1 w Modliborzycach. Łącznie uczą się w nich 1 675 uczniów. Z gminy Janów Lubelski pochodzi 526 uczniów (31,4%), z gminy Modliborzycze 245 uczniów (14,63%), z gminy Dzwola 144 uczniów (8,6%), z gminy Godziszów 239 uczniów (14,27%) i spoza obszaru partnerstwa 521 uczniów (31,1%).

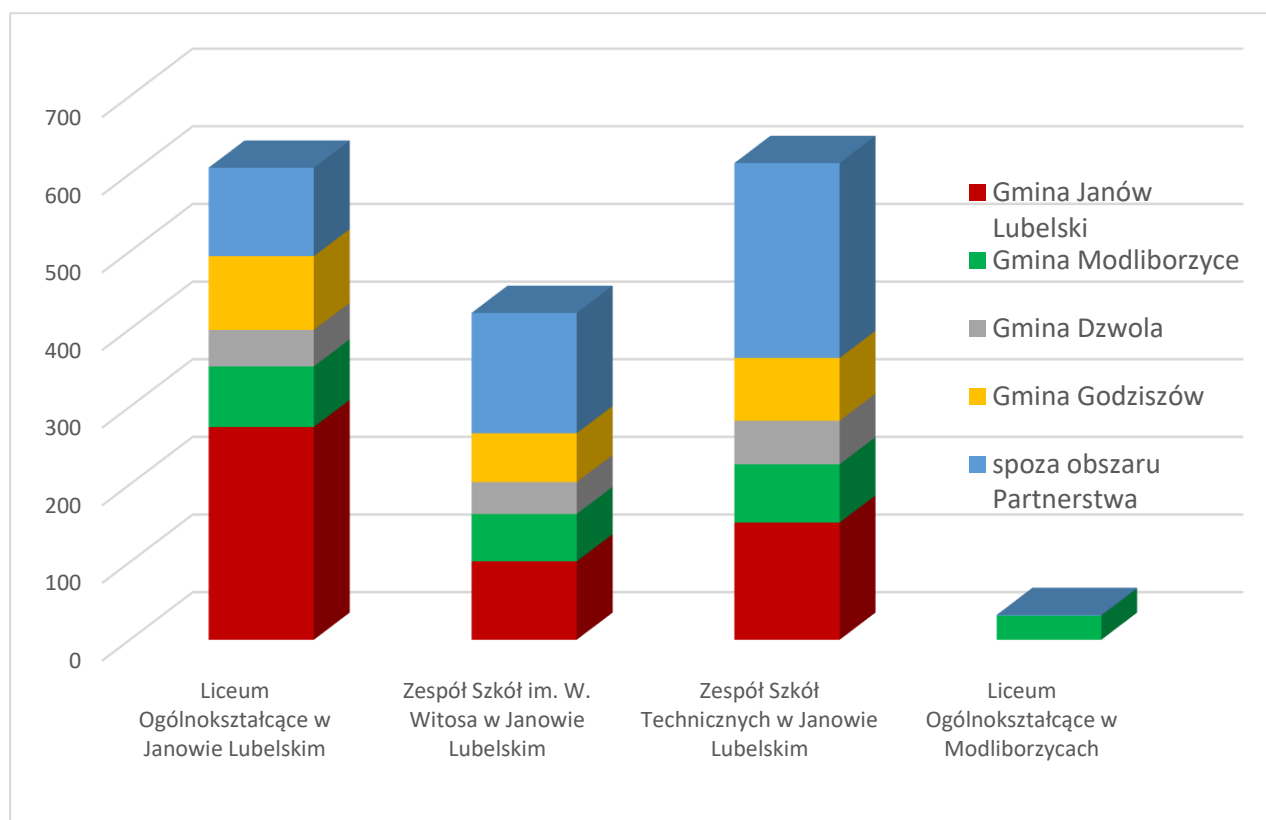
Ryc. 59. Liczba uczniów szkół ponadpodstawowych – stan na rok 2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z gmin Partnerstwa

Najwięcej uczniów jest w janowskich szkołach: w Zespole Szkół Technicznych (614 os.) oraz w Liceum Ogólnokształcącym (608 os.). W Zespole Szkół im. W. Witosa w Janowie Lubelskim uczy się 421 uczniów, a w Liceum Ogólnokształcącym w Modliborzycach 32 osoby. Dane te zobrazowano na poniższym wykresie.

Ryc. 60. Struktura uczniów z poszczególnych gmin Partnerstwa w szkołach ponadpodstawowych – stan na 2021 rok

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z gmin Partnerstwa

W liceach obserwuje się sytuację, iż większość uczniów pochodzi z tej samej gminy, natomiast w szkołach technicznych i zawodowych dominują uczniowie z innych gmin, szczególnie spoza obszaru partnerstwa.

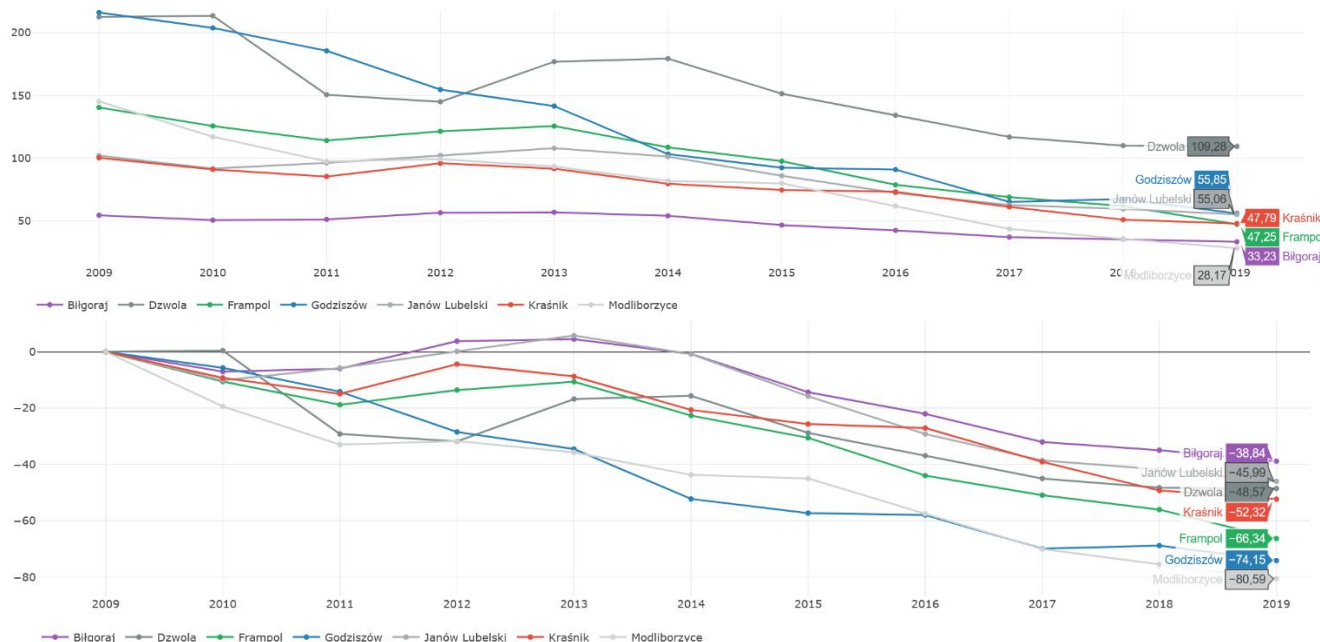
Usługi zdrowotne

Kwestie usług zdrowotnych omówiono szerzej w części poświęconej poziomowi bezpieczeństwa. Tak dostępność do usług, jak i wskaźniki związane ze zgonami i zachorowaniami rysują bardzo pozytywny obraz partnerstwa, co bez wątpienia wpływa na komfort życia i jest wysoko oceniane przez mieszkańców.

Ocena drugiego z aspektów - usług pomocy społecznej dla osób wymagających wsparcia, wymaga porównania nie tylko z ogólnopolską grupą odniesienia, ale z sąsiednimi samorządami. Zjawiska o zbliżonym charakterze opisane już zostały w obszarze Zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny gminy i wskazują na stopniowy spadek liczby i udziału osób korzystających z różnych form pomocy społecznej.

Pierwszy ze wskaźników, który odnosi się do powyższego obszaru to liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na 1 000 mieszkańców.

Ryc. 61. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1 000 mieszkańców 2009 - 2019 roku – wartości i dynamika

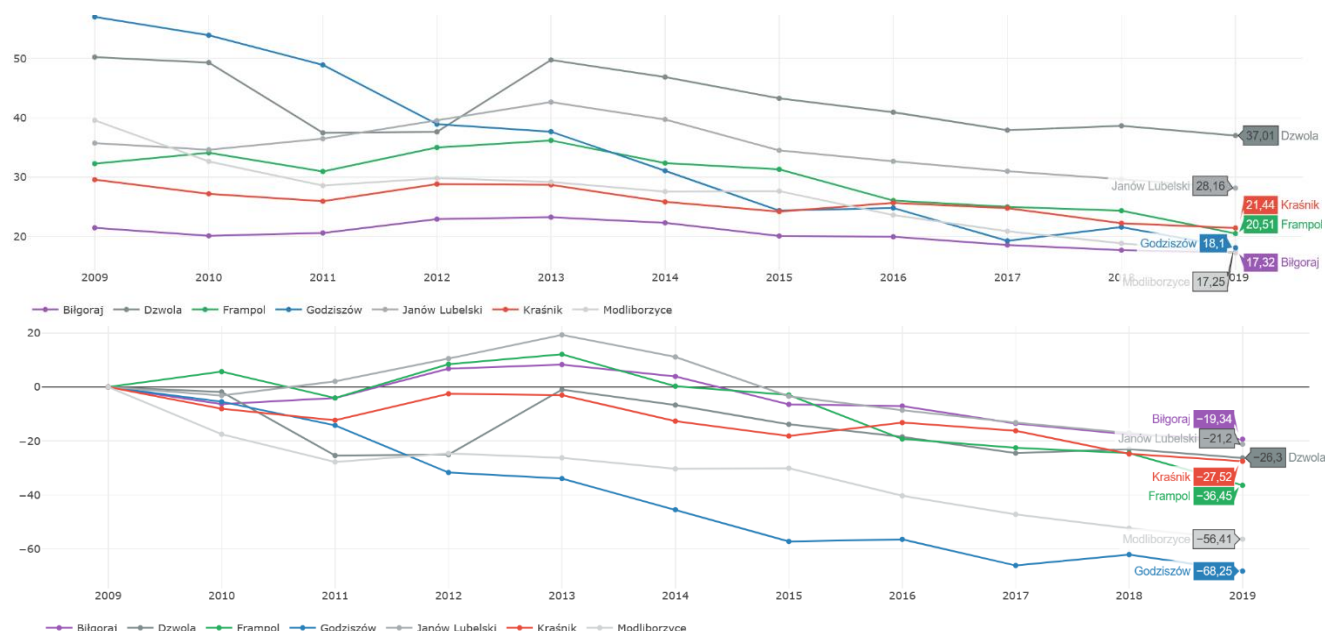
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

Tak wykresy wartości wskaźnika, jak i jego dynamiki, wskazują na bardzo wyraźną tendencję spadkową. Spośród gmin partnerstwa, w Dzwoli wykazywany jest zdecydowanie największy udział osób korzystających z pomocy. W przypadku Godziszowa i Janowa Lubelskiego wartości są niższe, jednak nadal przekraczają te w porównywanym ośrodkach sąsiednich. Jedynie Modliborzycze wyróżniają się pod względem niskiej wartości wskaźnika na tle partnerstwa.

Drugim z użytecznych wskaźników, o bardzo podobnym wydźwięku jest miernik liczby gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na 1 000 mieszkańców.

Poniższe dane oparte na liczbie gospodarstw domowych w dużym stopniu korespondują z wcześniejszymi odczytami uwzględniającymi liczby mieszkańców. Relatywnie mniejsza jest grupa gospodarstw domowych objętych pomocą w przypadku Godziszowa, co może świadczyć o większym udziale pomocy kierowanej do rodzin wieloosobowych niż osób indywidualnych. Nadal jednak wszystkie samorządy wykazują podobne tendencja jak inne sąsiednie ośrodki.

Ryc. 62. Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1 000 mieszkańców 2009 - 2019 roku – wartości i dynamika

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

Powyższe dane wskazują na niski poziom oceny wskaźników z kategorii „Usługi pomocy społecznej dla osób wymagających wsparcia”, które obrazują dostępność usług pomocy społecznej, ale także poziom potrzeb społeczności w tym zakresie. Wskaźniki te uwzględniających liczbę placówek i wszystkich miejsc w tych placówkach świadczących usługi pomocy społecznej. Niski poziom wskaźników wynika z uwarunkowań o charakterze regionalnym. Gminy partnerstwa nie odbiegają bowiem od sąsiadujących z nimi ośrodków. Jednak czynniki typowe dla województw Polski południowo-wschodniej powodują, że po przyrównaniu do średniej dla samorządów z całego kraju, wskaźnik cechują się gorszymi odczytami.

2.1.4.1. Wnioski w obszarze „Dostępność oraz jakość usług i infrastruktury”

Sytuacja partnerstwa zasadniczo zbieżna jest z głównymi trendami w tym obszarze, które zachodzą w polskich samorządach. In plus ponownie uwidacznia się wysoki poziom usług zdrowotnych, które są zawsze szczególnie uważnie oceniane przez mieszkańców.

Jedynym obszarem odbiegającym negatywnie od średniej dla grup porównawczych jest zakres pomocy społecznej dostępnej dla osób potrzebujących wsparcia. Jednak po uwzględnieniu specyfiki województwa lubelskiego i podkarpackiego, gminy partnerstwa zdają się nie odbiegać pod tym względem od sąsiednich samorządów.

Wśród elementów określających dostępność i jakość usług, często uwzględniana jest także dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych. Jednak z uwagi na przeważający w partnerstwie wiejski charakter gmin, analiza tego aspektu prowadziłaby do mylnych wniosków.

2.1.5. Podsumowanie

Podsumowując - uwzględniając ogólnokrajowy charakter niektórych negatywnych zjawisk demograficznych, jak starzenie się społeczeństwa i migracje do większych ośrodków miejskich, należy uznać, że **sytuacja partnerstwa jest umiarkowanie dobra**. Występuje w tym względzie wewnętrzne zróżnicowanie – w Dzwoli, Godziszowie i Modliborzycach utrzymują się **stały udział młodszych grup wiekowych**, podczas gdy w Janowie Lubelskim, zauważalny stał się proces starzenia się społeczeństwa gminy.

Proces starzenia się jest **zgodny z ogólnymi tendencjami**. W przypadku Dzwoli, Godziszowa i Modliborzyc jest on relatywnie wolniejszy. Ogólnie ubytek mieszkańców jest jednak proporcjonalnie mniejszy niż w sąsiednich ośrodkach takich jak Stalowa Wola, Kraśnik i Biłgoraj.

Z pewnością **ujemne saldo migracji osób młodych (w wieku 15-39 lat)** negatywnie rzutuje na kwestie ludnościowe. Jednak przyciąganie osób z tej grupy wiekowej przez duże miasta wojewódzkie ma charakter powszechny i dotyczy wszystkich ośrodków w regionie (i to nawet w znacznie większym stopniu).

Ogólny obraz partnerstwa w obszarze demografii, ale i kapitału społecznego, uzupełnia **bardzo dobra sytuacja w zakresie trwałości związków małżeńskich i statusu rodziny**.

Aktywności obywatelskie w partnerstwie przejawiają się w jej tradycyjnych formach – kultywowaniu więzi rodzinnych oraz udziale w wyborach lokalnych. W mniejszym stopniu polegają na tworzeniu organizacji pozarządowych, które miałyby przejmować od samorządu obowiązki związane z realizacją zadań na rzecz mieszkańców.

Wyraźnie zauważalne jest, że **instytucja rodziny stanowi bardzo mocne podstawy budowy wszelkich relacji**. Podejście do rodziny cechuje się tradycjonalizmem i jest w regionie na znacznie wyższym poziomie niż w innych częściach kraju. Jest to element budujący również wizerunek stabilności i pewności oraz poszanowania wartości i tradycji. Z kolei zinstytucjonalizowane formy wsparcia rodziny nie są rozwinięte w podobnym stopniu, choć samorządy wykazują w tym względzie niemały wysiłek organizacyjny i finansowy.

Aktywność obywatelska w partnerstwie przejawia się m.in. w **dobrej frekwencji w wyborach lokalnych**, a w **mniejszym stopniu jest realizowana poprzez działalność organizacji pozarządowych**. Ich liczba i skala działalności mierzona udziałem środków budżetowych, nie odbiega, z wyjątkiem Godziszowa, od średnich wartości dla grup odniesienia.

W zakresie bezpieczeństwa należy podkreślić **bardzo niski na tle grup porównawczych poziom wszystkich rodzajów przestępczości**. Ten obraz wzmacnia również relatywnie niewielka liczba wypadków przy pracy. Co więcej, sytuacja w obszarze bezpieczeństwa osobistego ulega dalszej stałej poprawie.

Wysoko ocenić należy poziom bezpieczeństwa zdrowotnego. Tak dostępność do usług zdrowotnych, jak i wskaźniki związane ze zgonami i zachorowaniami rysują pozytywny obraz partnerstwa.

W zakresie dostępności i jakości usług, oraz infrastruktury sytuacja **partnerstwa nie odbiega od głównych trendów**, zachodzących w polskich samorządach. In plus uwidacznia się **wysoki poziom usług zdrowotnych**, które są zawsze szczególnie uważnie oceniane przez mieszkańców. Gorzej ocenić można natomiast usługi z zakresu pomocy społecznej, ale po uwzględnieniu specyfiki regionalnej, gminy partnerstwa zdają się nie odbiegać pod tym względem od sąsiednich samorządów.

2.2. Wymiar gospodarczy

W wymiarze gospodarczym, Partnerstwo analizowane będzie w ramach czterech wskaźników z obszarów: „Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki”, „Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej”, „Sytuacja materialna mieszkańców”, oraz „Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju)”.

2.2.1. Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki

Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki decydują o sytuacji ekonomicznej mieszkańców oraz wyznaczają możliwości rozwojowe gmin i partnerstwa. Na kondycję lokalnej gospodarki wpływa wiele powiązanych ze sobą czynników. Przede wszystkim są to czynniki związane z szeroko pojętą gospodarką i przedsiębiorczością, ale nie do pominięcia są czynniki związane z demografią i lokalnym rynkiem pracy oraz zasobami infrastrukturalnymi.

Aktywność gospodarcza mieszkańców przekłada się na liczbę i kondycję lokalnych firm. Wyznacza możliwości dochodowe gospodarstw domowych i instytucji

samorządowych. Pozwala na rozwój infrastruktury i świadczenie wysokiej jakości usług publicznych. Stanowi potencjał możliwy do wykorzystania w przypadku potrzeby szybkiej reakcji na wystąpienie korzystnych czynników zewnętrznych (szans), zmian na rynkach lokalnych, krajowych czy też międzynarodowych.

Dla określenia liczebności i działów, w których działają podmioty gospodarcze z terenu partnerstwa posłużono się danymi Głównego Urzędu Statystycznego.

Tabela 5. Podmioty gospodarcze wg sekcji i działów PKD 2007 – stan na 2019

	Dzwola	Godziszów	Janów Lubelski	Modliborzyce	Suma	Udział
Ogółem	323	383	1772	456	2934	
Sekcja A	25	12	45	23	105	3,6%
Sekcja B	0	0	1	0	1	0,0%
Sekcja C	25	57	161	50	293	10,0%
Sekcja D	0	0	3	0	3	0,1%
Sekcja E	1	0	6	4	11	0,4%
Sekcja F	99	75	216	100	490	16,7%
Sekcja G	55	108	492	104	759	25,9%
Sekcja H	12	40	88	23	163	5,6%
Sekcja I	6	5	71	15	97	3,3%
Sekcja J	2	4	30	10	46	1,6%
Sekcja K	7	11	52	11	81	2,8%
Sekcja L	2	1	31	1	35	1,2%
Sekcja M	16	8	138	33	195	6,6%
Sekcja N	7	4	33	5	49	1,7%
Sekcja O	15	12	20	12	59	2,0%
Sekcja P	11	8	71	18	108	3,7%
Sekcja Q	6	5	152	9	172	5,9%
Sekcja R	8	7	36	6	57	1,9%
Sekcje S i T	25	24	119	31	199	6,8%
Sekcja U	0	0	0	0	0	0,0%

Źródło: Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych <https://bdl.stat.gov.pl>

Łącznie na terenie partnerstwa w 2019 roku zarejestrowanych było 2 934 podmiotów. W tej liczbie 101 podmiotów zaliczane było do sektora publicznego, a pozostałe 2 797 do prywatnego.

Najliczniej reprezentowane były przedsiębiorstwa prowadzące działalność w ramach sekcji G Polskiej Klasyfikacji Działalności, czyli „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle”. Stanowiły one ponad jedną czwartą wszystkich przedsiębiorstw. Na drugim miejscu znalazły się przedsiębiorstwa działające w sektorze budownictwa (sekcja F), do którego zaliczało się 16,7% podmiotów. Na trzecim miejscu z 10-procentowym udziałem znajdowały się przedsiębiorstwa zajmujące się przetwórstwem przemysłowym (sekcja C). Na kolejnych miejscach znalazły się następujące rodzaje działalności: Gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (sekcja S i T), Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (sekcja M), Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (sekcja Q) oraz Transport i gospodarka magazynowa (sekcja H). Wszystkie one mieściły się w przedziale procentowym od 6,8 do 5,6%.

Spośród najliczniej reprezentowanych sekcji PKD na szczególną uwagę zasługuje sekcja C obejmująca liczne podkategorie przetwórstwa przemysłowego. W poniższej tabeli zebrano dane na temat liczebności najważniejszych podkategorii. Łącznie 6 działów cechujących się największą liczebnością, obejmuje 89,4% wszystkich przedsiębiorstw z tego działu PKD.

Tabela 6. Liczba podmiotów gospodarczych w Partnerstwie w obrębie sekcji C - przetwórstwo przemysłowe w 2019 roku

	Dzwola	Godziszów	Janów Lubelski	Modliborzyce	Suma	Udział w łącznej grupie
Dział 10 - produkcja artykułów spożywczych	6	46	33	15	100	34,1%
Dział 16 - produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli oraz produkcji wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania	11	2	45	12	70	23,9%
Dział 23 - produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	0	2	19	3	24	8,2%

Dział 25 - produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	1	0	23	5	29	9,9%
Dział 31 - produkcja mebli	6	1	10	4	21	7,2%
Dział 33 - naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń	1	2	7	8	18	6,1%

Źródło: Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych <https://bdl.stat.gov.pl>

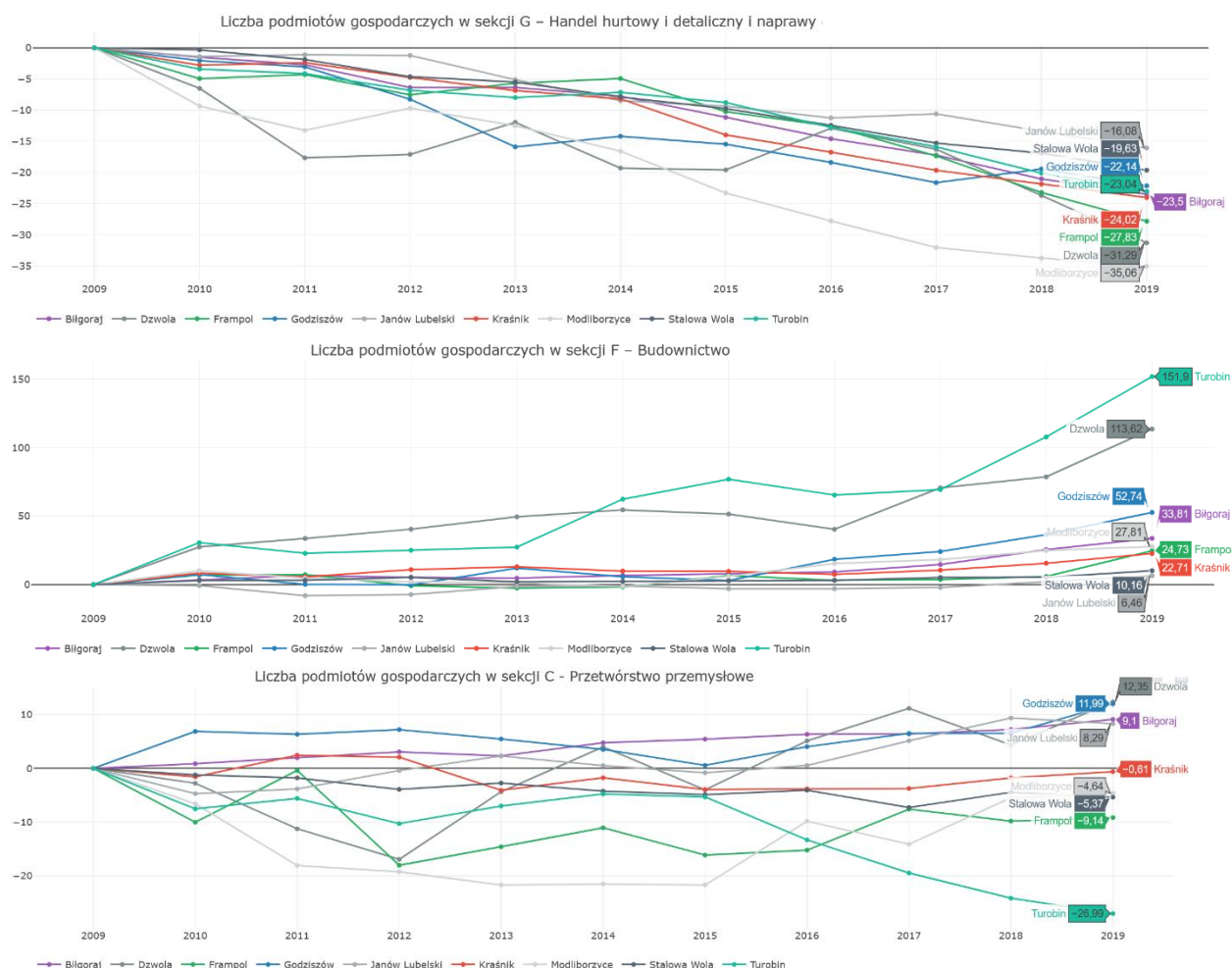
Największy udział w łącznej liczbie podmiotów prowadzących działalność zaliczającą się do sekcji C, mają przedsiębiorcy zajmujący się produkcją artykułów spożywczych (dział 10). Stanowią one ponad 34% spośród 293 podmiotów zaliczanych do sekcji C. Wart zauważenia jest także fakt, że w przypadku Godziszowa do tego działu, zaliczane jest ponad 80% podmiotów działających w ramach sekcji C. Druga w kolejności grupa, to przedsiębiorcy działający w branży produkcji wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli oraz produkcji wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania (dział 16). Ta grupa stanowi prawie 24% grupy zaliczanej do sekcji C.

Oba te działy stanowią blisko 60% przedsiębiorstw zajmujących się na terenie Partnerstwa przetwórstwem przemysłowym. Jest to niezwykle istotne, ponieważ bazują one na lokalnych zasobach i lokalnych potencjałach.

W dalszej kolejności pod względem udziału w łącznej grupie znajdują się podmioty zajmujące się produkcją metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (9,9%), produkcją wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (8,2%), produkcją mebli (7,2%) oraz naprawą, konserwacją i instalowanie maszyn i urządzeń (6,1%).

Oprócz zbadania struktury Sekcji C, analizie poddana zostanie poniżej dynamika trzech najliczniejszych grup podmiotów.

Ryc. 63. Liczba podmiotów gospodarczych w sekcji G, F i C w gminach Partnerstwa i sąsiadujących ośrodkach - dynamika

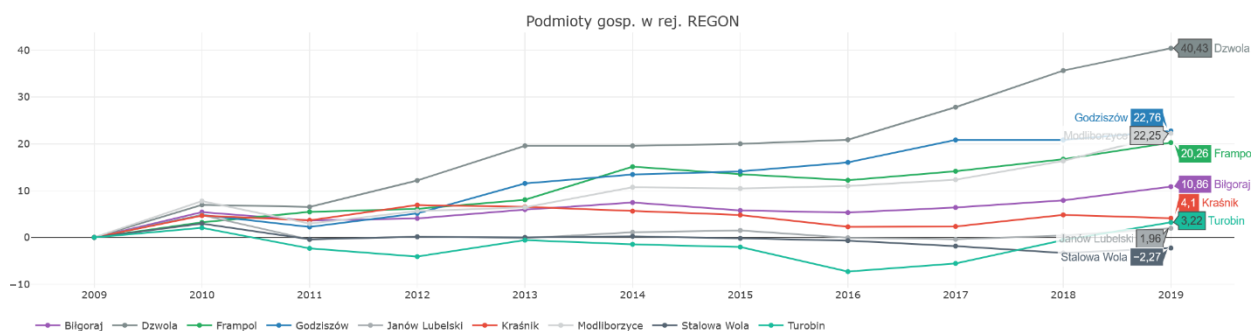
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Wyraźnie zarysowany jest trend spadkowy w obrębie handlu hurtowego i detalicznego, przy czym spadek jest wolniejszy niż w przypadku sąsiednich ośrodków. Inaczej sytuacja przedstawia się w partnerstwie w zakresie budownictwa i przetwórstwa przemysłowego. Wzrost udziału podmiotów świadczących usługi w obrębie budownictwa jest szczególnie wyraźny w Dzwoli i Godziszowie. Co bardzo warto podkreślić, dynamika zmian udziału przetwórstwa przemysłowego jest w przypadku Janowa Lubelskiego, Dzwoli i Godziszowa wyraźnie dodatnia. Dodatkowo wymowę tego faktu podkreśla ujemna dynamika Stalowej Woli, będącej często utożsamianą z samorządem opartym na funkcjonowaniu przemysłu.

Jeśli przyjąć za miernik przedsiębiorczości mieszkańców liczbę podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1 000 mieszkańców, to Godziszów i Janów Lubelski znajdują się na poziomie średniej dla porównywalnych z nimi gmin w

całej Polsce. W przypadku Dzwoli i Modliborzyc, średnio w kraju podobne gminy cechują się większą liczbą podmiotów w REGON. Warto jednak uwzględnić tempo zmian w tym obszarze.

Ryc. 64. Podmioty gosp. w rej. REGON w gminach Partnerstwa i sąsiadujących ośrodkach - dynamika

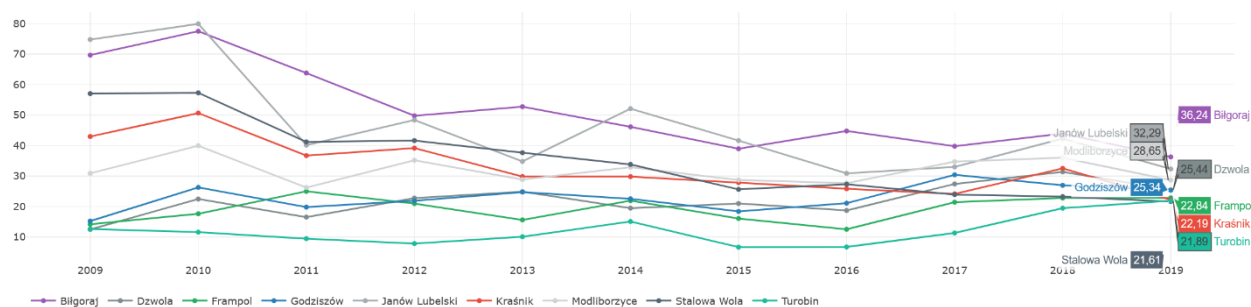

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Wyraźnie widać, że we wszystkich trzech mniejszych gminach (wiejskich i miejsko-wiejskiej) partnerstwa, a szczególnie w Dzwoli, podmiotów wpisanych do bazy REGON przybywa znacznie szybciej niż w innych samorządach.

Również inny wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych nowozarejestrowanych w REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym dobrze obrazuje bieżącą sytuację na obszarze Partnerstwa.

Ryc. 65. Liczba podmiotów gospodarczych nowozarejestrowanych w REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w gminach Partnerstwa i sąsiadujących ośrodkach

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Cztery badane gminy w partnerstwie w przeliczeniu na liczbę mieszkańców lokują się w podobnych kategoriach co reszta porównywanych samorządów z rejonu.

Istotnym elementem lokalnej gospodarki jest struktura wielkości przedsiębiorstw.

Tabela 7. Liczba podmiotów gospodarczych w Partnerstwie wg wielkości zatrudnienia

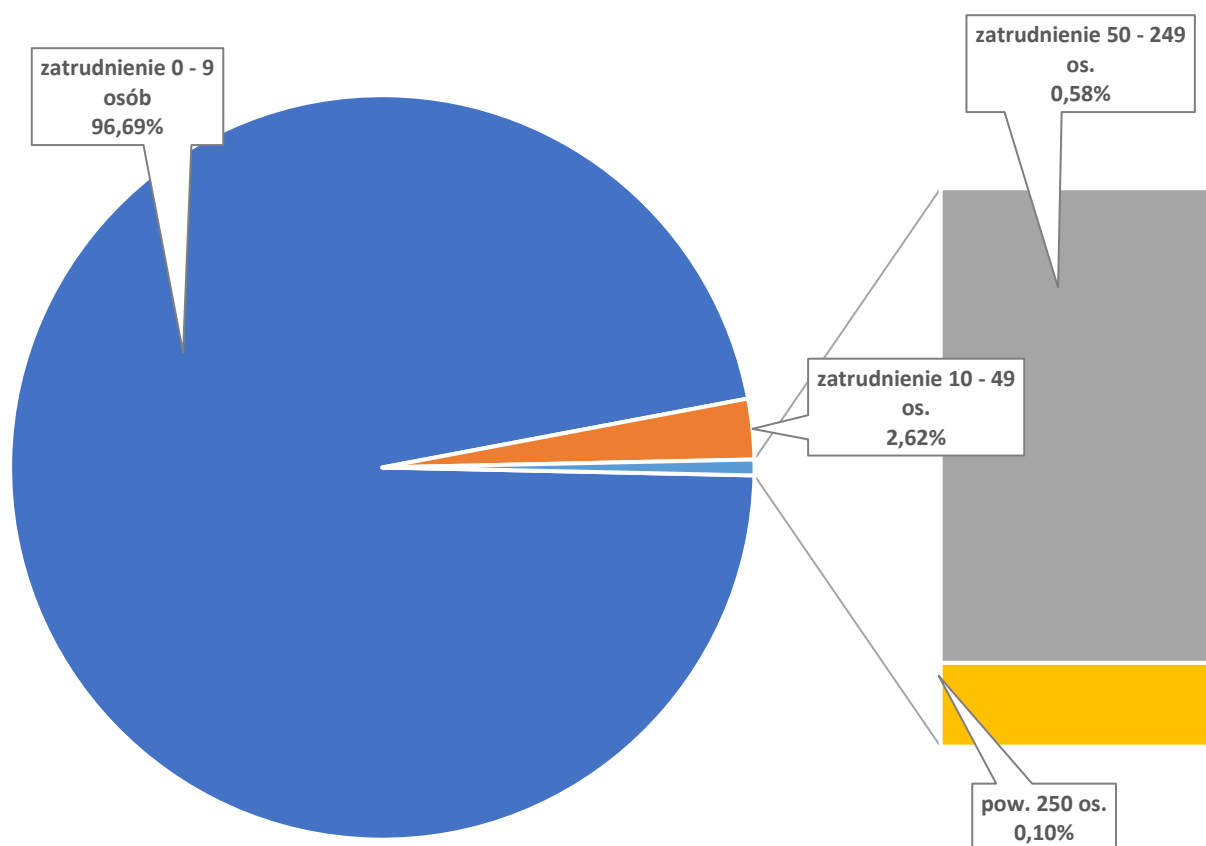
Podmioty gospodarcze wg wielkości	2009	2015	2019
zatrudnienie 0 - 9 osób	2 521	2 698	2 837
zatrudnienie 10 - 49 os.	108	87	77
zatrudnienie 50 - 249 os.	21	20	17
pow. 250 os.	3	3	3
ŁĄCZNIE	2 653	2 808	2 934

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych <https://analizy.monitorrozwoju.pl>

Powyższe dane pokazują wzrost liczby najmniejszych podmiotów o ponad 12% na przestrzeni 10 lat oraz spadek w pozostałych grupach.

Struktura wielkości przedsiębiorstw w partnerstwie jest typowa dla polskiego modelu gospodarczego. Według danych zawartych w „Raporcie o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce 2020”, przygotowanym przez Polski Fundusz Rozwoju, sektor MSP (mikro, małych i średnich przedsiębiorstw) stanowi przeważającą większość przedsiębiorstw w Polsce – 99,8%. Wśród nich najliczniejszą grupą (96,7%) są mikroprzedsiębiorstwa. Udział firm małych w strukturze polskich przedsiębiorstw wynosi 2,4%, średnich – 0,7%, zaś dużych – tylko 0,2%.

Ryc. 66. Struktura podmiotów gospodarczych na terenie partnerstwa wg wielkości zatrudnienia w 2019 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych <https://analizy.monitorrozwoju.pl>

Lokalna gospodarka rozwija się, jeśli dysponuje odpowiednimi zasobami wykwalifikowanej siły roboczej oraz przestrzeni przygotowanej do prowadzenia działalności produkcyjnej i usługowej. Lokalni przedsiębiorcy mogą zatem podejmować i rozszerzać działalność gospodarczą, uzyskując dostęp do kontrahentów, rynków zbytu i zaopatrzenia.

Poniżej zaprezentowano liczbę zatrudnionych przypadających na poszczególne działy PKD dla Janowa Lubelskiego. Wyraźnie widoczna jest przewaga osób zatrudnionych w przetwórstwie przemysłowym. Pracuje w niej obecnie ponad 31% zatrudnionych z terenu gminy. Znaczenie tej branży w aspekcie liczby zatrudnionych dodatkowo wzrosło pomiędzy rokiem 2015 a 2019 o 21%.

Tabela 8. Liczba zatrudnionych wg działów PKD w Janowie Lubelskim rok 2015 i 2019

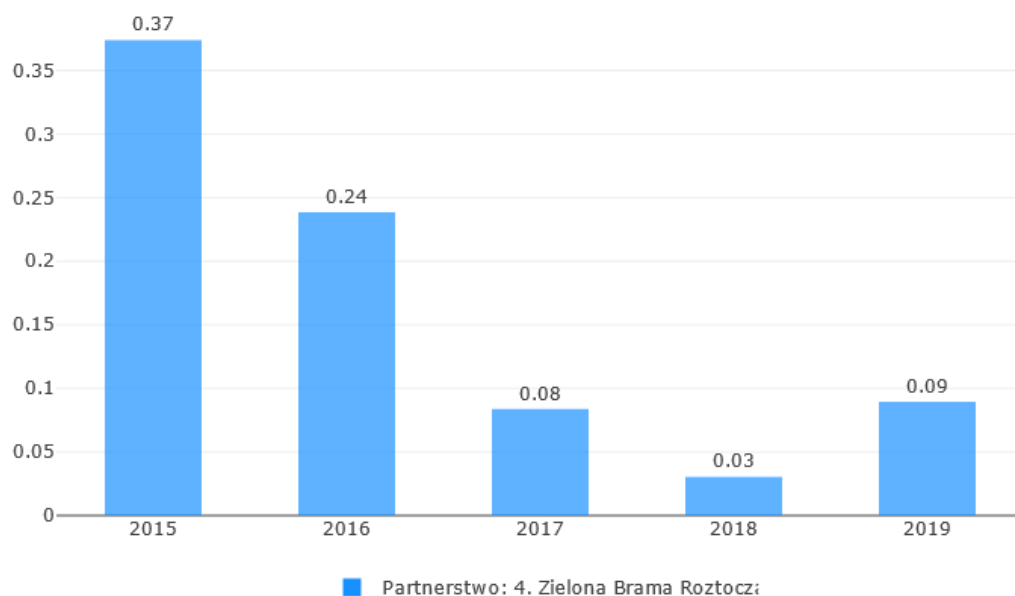
	2015	udział	2019	udział	Zmiana liczby zatrudnionych
A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	127	2,5%	85	1,6%	-33%
C Przetwórstwo przemysłowe	1 383	26,8%	1 674	31,1%	21%
E Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	112	2,2%	103	1,9%	-8%
F Budownictwo	136	2,6%	238	4,4%	75%
G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	766	14,8%	485	9,0%	-37%
H Transport i gospodarka magazynowa	32	0,6%	26	0,5%	-19%
I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	62	1,2%	66	1,2%	6%
K Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	186	3,6%	186	3,5%	0%
L Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	240	4,7%	227	4,2%	-5%
M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	695	13,5%	730	13,6%	5%
N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	636	12,3%	619	11,5%	-3%

O Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	201	3,9%	277	5,2%	38%
P Edukacja	286	5,5%	316	5,9%	10%
Q Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	212	4,1%	252	4,7%	19%
R Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	73	1,4%	77	1,4%	5%
S Pozostała działalność usługowa	12	0,2%	15	0,3%	25%
łącznie	5159		5376		

Źródło: Dane systemu Poltax

Największy przyrost zanotowano natomiast w branży budowlanej, gdzie liczba zatrudnionych na przestrzeni 5 lat wzrosła wg statystyk o 75%. Należy jednak podkreślić, że część tego wzrostu ma jedynie statystyczny, a nie faktyczny charakter i związana jest ze zmianami zachowania małych podmiotów budowlanych, które wcześniej oficjalnie nie zatrudniały pracowników, działając w szarej strefie.

Ryc. 67. Wskaźnik podobszaru „Dostępność zasobów niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Jak zaprezentowano na powyższym wykresie wskaźnika dla Partnerstwa w tym obszarze utrzymuje się powyżej średniej dla grup porównawczych poszczególnych gmin. Jego wartości, choć dodatnie, wskazują na zgodność sytuacji badanych gmin z analogicznymi samorządami w reszcie kraju.

Kluczowym elementem w ocenie zasobów niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej jest dysponowanie odpowiednimi zasobami wykwalifikowanej siły roboczej. Aby zobrazować sytuację partnerstwa w tym obszarze, posłużono się różnicą liczby mieszkańców w wieku 20-24 oraz liczby mieszkańców w wieku 60-64.

Ryc. 68. Różnica liczby mieszkańców w wieku 20-24 oraz liczby mieszkańców w wieku 60-64, gminach Partnerstwa i sąsiadujących ośrodkach

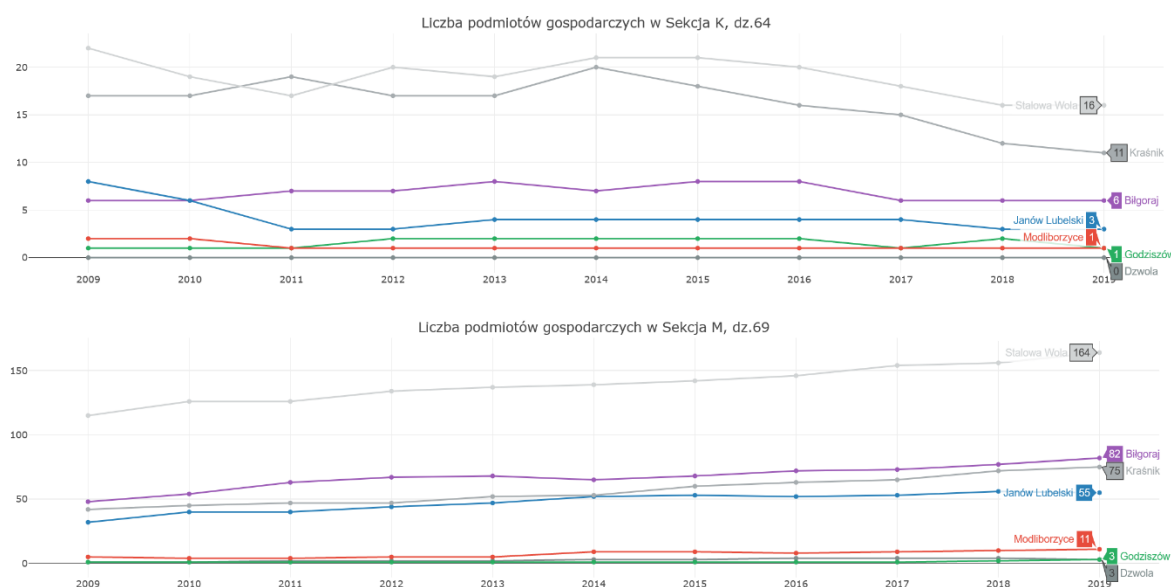
	2009	2015	2019	Zmiana od 2009
Dzwola	149	127	11	-138
Godziszów	85	106	103	18
Janów Lubelski	449	-49	-303	-752
Modliborzycze	221	154	-28	-249
Lublin	7 795	-8 417	-9 450	-17 245
Rzeszów	6 483	-1 520	-2 829	-9 312
Stalowa Wola	1 261	-2 213	-2 281	-3 542

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Powyższe dane pokazują, że w Dzwoli i Godziszowie saldo jest jeszcze dodatnie, w Modliborzycach od 2019 roku ujemne, a w Janowie Lubelskim deficyt pojawił się już w roku 2015. Jednocześnie porównanie do dużych ośrodków miejskich pozwala ocenić jak duża będzie siła przyciągania mieszkańców partnerstwa przez sąsiadujące aglomeracje. Biorąc pod uwagę ogromną skalę deficytu osób w młodszym wieku Rzeszowa, Lublina i Stalowej Woli, należy mieć na uwadze nasilenie procesów migracyjnych a co za tym idzie pogorszenie dostępność lokalnych zasobów niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej.

Jednym z elementów warunkujących potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki są również dostępność i wysoka jakość usług doradczych i finansowych. Jak wykazały badania mieszkańców, z usług otoczenia i wsparcia biznesu oraz przedsiębiorczości (tzn. usług księgowych, doradczych, szkoleniowych, itp.) 32% respondentów korzystało na terenie własnej gminy, a 18% na terenie innej gminy z obszaru partnerstwa. W przypadku usług i doradztwa prawnego (adwokat, notariusz, komornik, radca), wartości te są jeszcze wyższe i wynoszą odpowiednio 39 i 25% respondentów. Wskazanie to pokazują, że potrzeby mieszkańców są zaspokajane przez lokalny rynek usług.

Ryc. 69. Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność finansową (dział 64) oraz prawniczą i rachunkowo – księgową (dział 69) w gminach partnerstwa i sąsiednich ośrodkach

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Jak obrazuje to powyższy wykres łączna liczba podmiotów działających w branży finansowej wynosiła w 2019 roku 5 na terenie Partnerstwa, a w branży prawniczej i rachunkowo-księgowej 72. Zestawiając te wartości z ogólną liczbą przedsiębiorstw w partnerstwie, na 1 000 przedsiębiorstw ogółem przypadało 26,2 podmiotów finansowych, prawniczych i rachunkowo-księgowych.

Wskazując instrumenty wsparcia przedsiębiorczości na terenie partnerstwa, należy niewątpliwie wymienić Janowską Strefę Inwestycyjną. Jest wydzielony obszar o powierzchni 200 ha, gdzie grunty zostały przeznaczone w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego pod funkcje przedsiębiorczości. Obecnie nadal dostępne są tereny o powierzchni ponad 13 ha, będące własnością gminy.

Dostępne są również tereny będące własnością Spółdzielni Kółek Rolniczych i osób prywatnych, których obszarowo jest najwięcej w obrębie strefy inwestycyjnej.

W firmach na terenie Strefy zatrudnionych jest łącznie od ok. 900 do 1 000 osób w następujących firmach:

- Caterpillar Poland Sp. z o.o. – amerykańska firma produkująca konstrukcje metalowe lub ich części – 350 zatrudnionych,
- Fortaco JL Sp. z o.o. – fińska firma produkująca podzespoły spawane do maszyn - 400 zatrudnionych,
- Alucrom Sp. z o.o. – szwedzka firma zajmująca się lakierowaniem przemysłowym – 50 zatrudnionych,
- VF Concept Sp. z o.o. – polska firma, przetwórstwo owoców i warzyw – 60, w sezonie – ok. 130 zatrudnionych,
- Fabryka Drzwi DERPAL – polska firma produkująca drzwi drewniane – 50 zatrudnionych,
- Zakład Instalatorstwa Elektrycznego – 35 zatrudnionych
- ZinkPower – 50 zatrudnionych.

Pozostałe podmioty działające w Strefie i zatrudniające łącznie kilkanaście osób to: Promoda (firma z branży tekstylnej), AUTOJAN Sp. z o.o. (stacja kontroli pojazdów i myjnia bezdotykowa), Auto Service Rob-Mar oraz Kaszarnia.

Czynnikiem wzmacniającym konkurencyjność lokalnej gospodarki są silne organizacje skupiające lokalnych przedsiębiorców, którzy reprezentują interesy lokalnych firm w relacjach z władzami samorządowymi, a jednocześnie stwarzają liczne okazje do rozwoju kontaktów i więzi kooperacyjnych dających przewagę konkurencyjną wobec firm spoza regionu czy firm globalnych.

Na terenie Partnerstwa istnieje od 2004 roku Stowarzyszenie Przedsiębiorców Powiatu Janowskiego, które wg zapisów statutu stawia sobie za cel:

- propagowanie inicjatyw, postaw i działań sprzyjających wszechstronnemu rozwojowi przedsiębiorczości,
- wytwarzania atmosfery zaufania i szacunku do indywidualnej działalności gospodarczej,
- upowszechnianie oraz przyczynianie się do wzrostu znaczenia roli przedsiębiorców w gospodarczym rozwoju powiatu janowskiego, a także wspieranie organizacyjne i rzeczowe osób fizycznych i jednostek organizacyjnych, które podejmują działalność gospodarczą.

W latach wcześniejszych Stowarzyszenie podejmowało inicjatywy, również we współpracy z samorządem terytorialnym. Obecnie jednak nie prowadzi żadnej działalności, którą można by przypisać do czynników wzmacniających konkurencyjność lub rozwój partnerstwa.

Kolejna z organizacji zrzeszająca przedsiębiorców z terenu Partnerstwa to Stowarzyszenie Przewoźników Powiatu Janowskiego, które istnieje od 2005 roku. Zgodnie ze statutem, celem stowarzyszenia jest w szczególności:

- obrona interesów polskich przewoźników transportu samochodowego,
- udzielanie pomocy i informacji zrzeszonym członkom w sprawach związanych z prowadzeniem międzynarodowego i krajowego transportu drogowego, spedycji i turystyki oraz współpraca w tej dziedzinie z właściwymi organami państwowymi, samorządowymi i zainteresowanymi organizacjami,
- rozwijanie i upowszechnianie zasad etyki i godności oraz krzewienie poczucia solidarności zawodowej.

Stowarzyszenie nie prowadzi obecnie aktywnych działań związanych z rozwojem gospodarczym Partnerstwa.

Od 2001 roku funkcjonuje także Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorców, którego celem jest:

- utrwalanie więzi środowiskowych,
- strzeżenie godności, honoru i koleżeństwa członków,
- ochrona interesów członków przez prowadzenie działalności społeczno-organizacyjnej, kulturalnej, oświatowej, socjalnej i gospodarczej,
- reprezentowanie interesów członków wobec organów administracji i sądów.

Stowarzyszenie nie prowadzi obecnie aktywnych działań związanych z rozwojem gospodarczym Partnerstwa.

2.2.1.1. Wnioski w obszarze „Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki”

1. Partnerstwo cechuje się wskaźnikami przedsiębiorczości zgodnymi z ogólnymi trendami zachodzącymi w Polsce.
2. Z pewnością istotną cechą poszczególnych gmin jest malejące, ale nadal dodatnia wartość różnicy liczby mieszkańców w wieku 20-24 i mieszkańców w wieku 60-64. Pokazuje to na nadal istniejący potencjał w zakresie zapewnienia pracowników dla lokalnych przedsiębiorców. W perspektywie następnych lat może jednak pojawić się tendencja do przyciągania osób młodych przez rynki pracy dużych aglomeracji Rzeszowa i Lublina.

3. Pozytywnym wnioskiem z analizy struktury branżowej lokalnych przedsiębiorstw, jest rosnący udział sektora przetwórstwa przemysłowego, wykazujący lepszą dynamikę nawet w porównaniu z tradycyjnie silnym ośrodkiem przemysłowym jakim jest Stalowa Wola. Równoczesny spadek udziału podmiotów handlowych wynika z ogólnokrajowego trendu do konsolidacji branży i zwiększania znaczenia dużych sieci handlowych kosztem rozdrobnionych pojedynczych podmiotów.
4. Również utrzymująca się pozytywna dynamika wskaźnika liczby nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym skłania do optymistycznych wniosków. Należy mieć świadomość, że ta tendencja może w kolejnych latach zostać zachwiana z uwagi na olbrzymie zaburzenie jakie w gospodarce wywoła pandemia Covid-19. Ale jeśli po jej ustaniu, wskaźniki powrócą do obecnych poziomów, to będzie to bardzo pozytywny sygnał odnoszący się do lokalnego rozwoju gospodarczego.

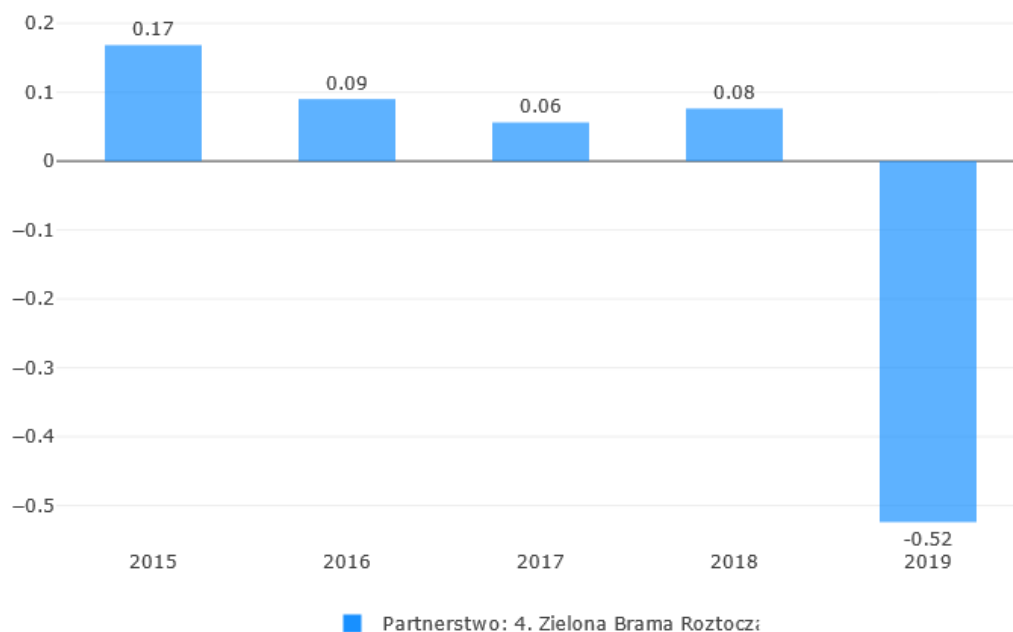
2.2.2. Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej

Zrównoważony rynek pracy stanowi podstawę lokalnego rozwoju gospodarczego, a jednocześnie należy do najważniejszych czynników determinujących jakość życia. Analiza rynku pracy obejmuje stronę popytową, określoną przez zapotrzebowanie pracodawców w ramach oferowanych miejsc pracy oraz stronę podażową, określoną przez dostępność pracowników.

Demografia determinuje wielkość populacji w wieku aktywnym zawodowo. W Polsce, podobnie jak w wielu krajach Unii Europejskiej, zauważa się poważne zmiany w strukturze wiekowej ludności. Przeobrażenia te w istotny sposób wpływają na sytuację na rynku pracy. Już dziś można zaobserwować postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Stąd kluczowe jest uwzględnienie w analizie rynku pracy wskaźników demograficznych.

Do podstawowych zagadnień objętych diagnozą rynku pracy należy także ocena dostosowania popytu do podaży siły roboczej oraz zmian poziomu aktywizacji zawodowej osób w wieku produkcyjnym (zmniejszenia liczby osób w wieku produkcyjnym, które nie pracują i w odróżnieniu od bezrobotnych nie są zainteresowane podjęciem pracy). Ocena sytuacji na rynku pracy uwzględnia aspekt ekonomiczny, związany z poziomem wykorzystania zasobów siły roboczej i zabezpieczeniem potrzeb przedsiębiorców na pracę oraz aspekt społeczny wynikający ze znaczenia pracy dla indywidualnej samorealizacji, poczucia wartości i sensu życia.

Ryc. 70. Wskaźnik syntetyczny obszaru Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej

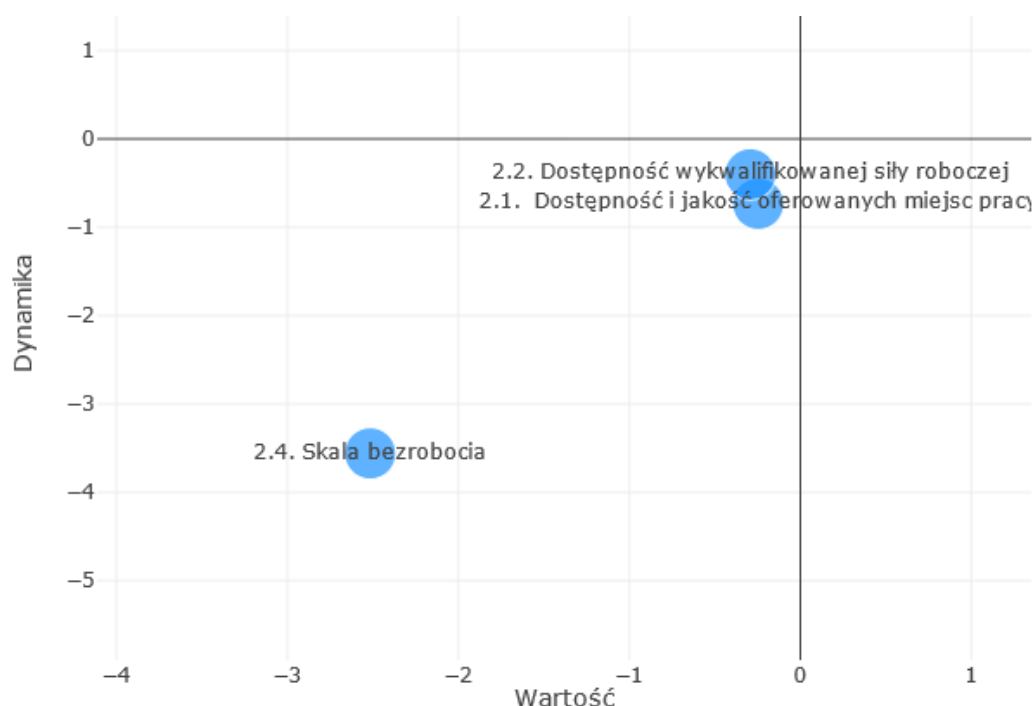

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wartości zilustrowane na wykresie wyraźnie wskazują na pogorszenie sytuacji Partnerstwa na tle grupy porównawczej. O ile w latach 2015-2018 z obszaru rynku pracy i kwalifikacji siły roboczej, Partnerstwo lokowało się bezpiecznie ponad wartościami średnimi dla analogicznych samorządów, to w 2019 roku nastąpiło niewielkie pogorszenie. W okresie 2015-2018 Partnerstwo mieściło się w średniej dla analogicznej grupy samorządów. W 2019 znalazło się nieznacznie poniżej.

Na ocenę sytuacji na rynku pracy składają się trzy elementy: dostępność i jakość oferowanych miejsc pracy, dostępność wykwalifikowanej siły roboczej oraz skala bezrobocia. Jak wskazuje poniższa grafika, choć dwa pierwsze elementy wykazują wartości poniżej średniej dla grup porównawczych, to głównie podobszar „Skala bezrobocia” oddziałuje na istotne obniżenie wskaźnika ogólnego.

Ryc. 71. Rozkład wartości wskaźników dla podobszarów

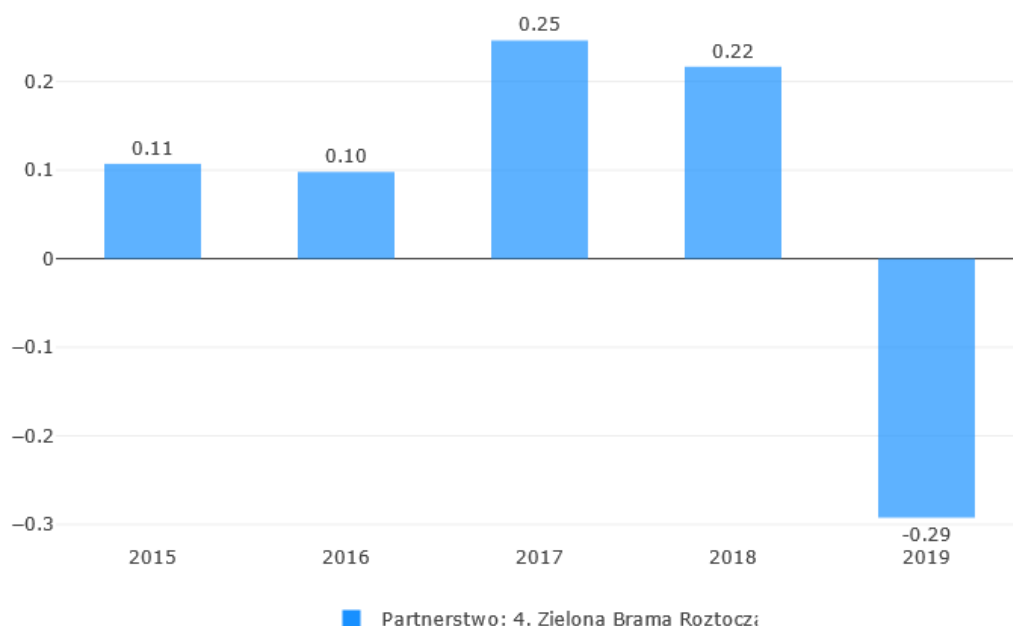
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Poniżej zaprezentowano analizę najważniejszych zjawisk zachodzących w poszczególnych podobszarach.

2.2.2.1. Dostępność i jakość pracowników (strona podażowa)

Dla określenia sytuacji Partnerstwa w zakresie podaży pracowników, należy przeanalizować wskaźnik „Dostępność wykwalifikowanej siły roboczej”. Jak uwidoczniono to na wykresie poniżej, w 2019 roku wartość tego wskaźnika dla całego Partnerstwa znalazła się poniżej średniej dla grupy porównawczej. Jednocześnie we wcześniejszych latach sytuacja była stabilna.

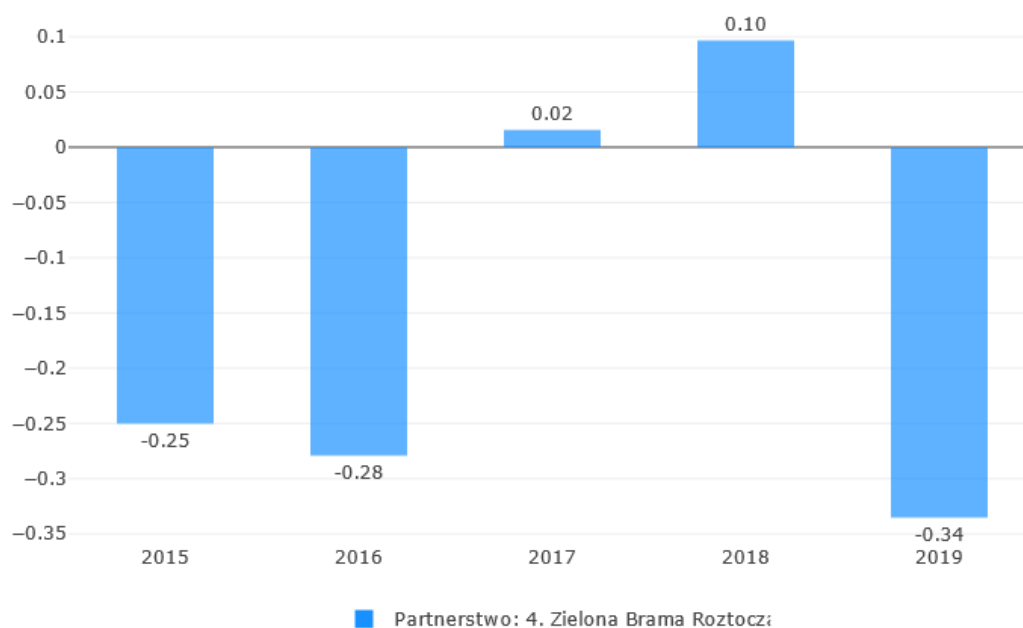
Ryc. 72. Dostępność wykwalifikowanej siły roboczej

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Spadek wartości wskaźnika w 2019 roku wynika w pierwszej kolejności z istotnego pogorszenia miernika „Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok jako % ludności aktywnej zawodowo”. Poniższa grafika wskazuje właśnie na pogorszenie wartości tego miernika w 2019 roku.

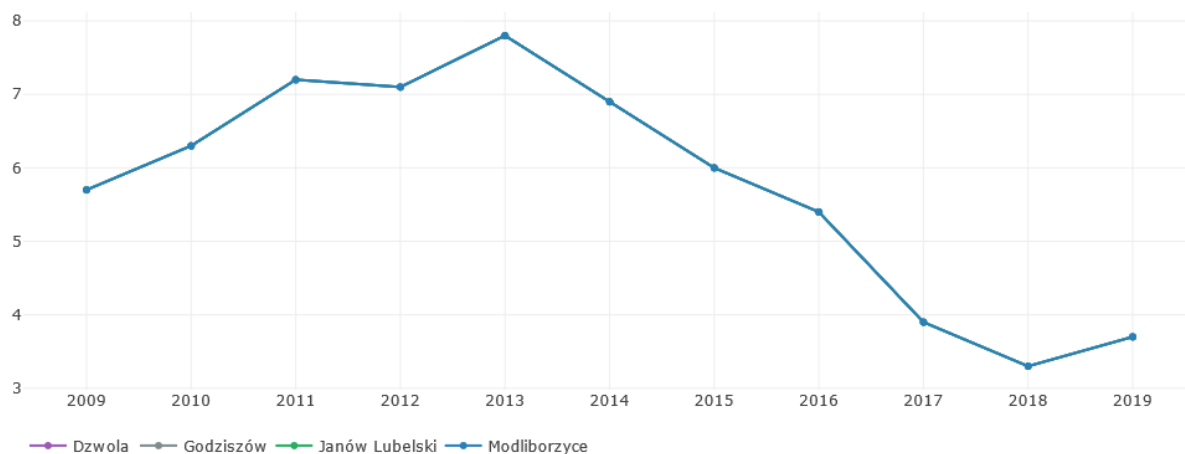
Ryc. 73. Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok jako % ludności aktywnej zawodowo

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Dla potwierdzenia zachodzącej relacji poniżej zaprezentowano także wartości samego wskaźnika, bez odniesienia dla grupy porównawczej.

Ryc. 74. Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok jako % ludności aktywnej zawodowo w gminach Partnerstwa

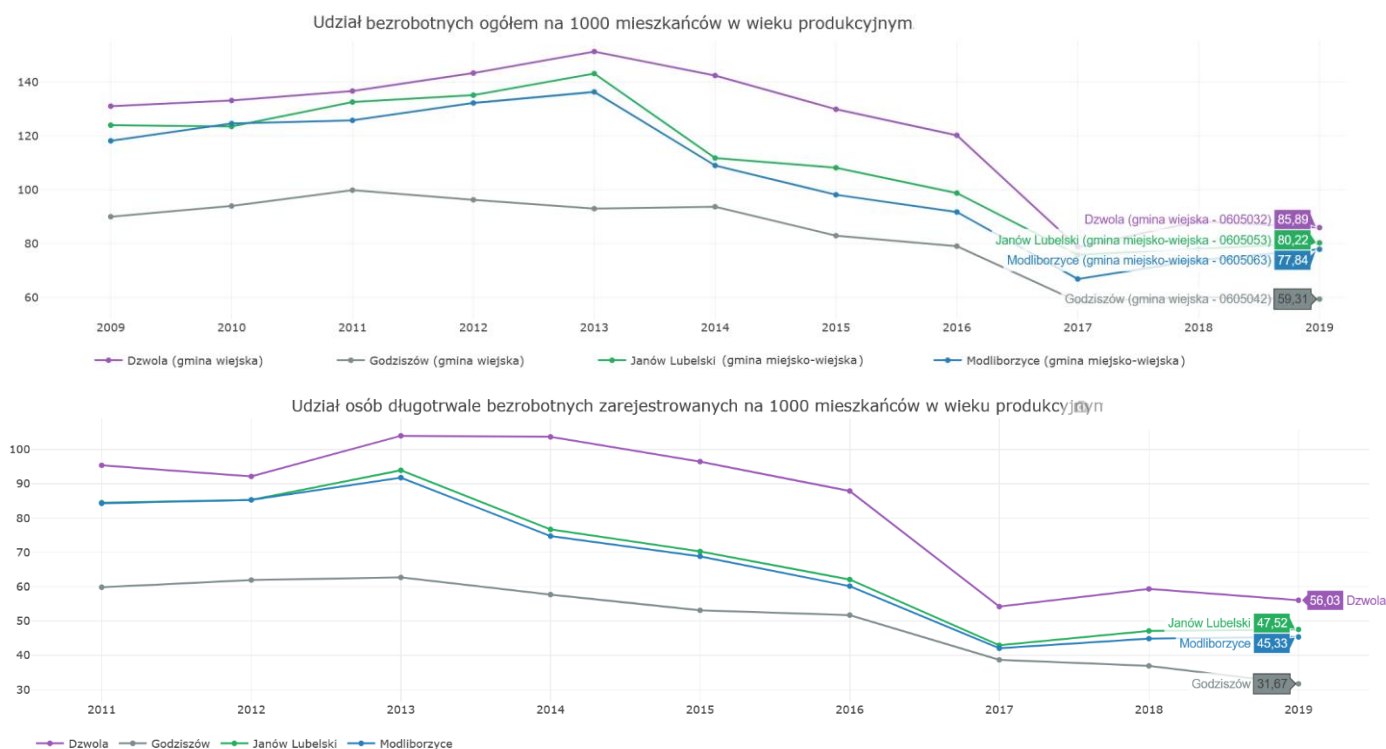

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Pogorszenie sytuacji nastąpiło na przestrzeni roku 2019, po 5 latach utrzymującego się trendu spadkowego i negatywnie wpłynęło na ocenę całego podobszaru.

Pogłębiając analizę tego czynnika porównano liczbę osób długotrwale bezrobotnych do całej grupy osób pozostających bez pracy na terenie partnerstwa.

Ryc. 75. Udział osób bezrobotnych oraz długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach Partnerstwa

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Najwyższy udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem występuje w Dzwoli i wynosi 62,5% (56,03 długotrwale bezrobotnych na 1000 mieszkańców/85,89 bezrobotnych ogółem na 1000 mieszkańców). W dalszej kolejności plasują się Janów Lubelski, Modliborzycze i Godziszów, odpowiednio z proporcjami w wysokości 59,2%, 58,2% oraz 53,4%. Otrzymane wyniki wskazują na fakt, że ich odsetek jest nie tylko wyższy od średniej dla całego kraju, ale także dla województwa lubelskiego. Taki stan jest czynnikiem szczególnie negatywnie wpływającym na dostępność siły roboczej w partnerstwie, bowiem aktywizacja zawodowa osób długotrwale bezrobotnych jest znacznie trudniejsza.

Analiza struktury wieku mieszkańców partnerstwa prowadzona w kontekście podaży pracowników opiera się na liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym. Poniżej zaprezentowane zostały dane za okres 2009-2019 w rozbiciu na poszczególne gminy.

Tabela 9. Liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach Partnerstwa w okresie 2009-2019

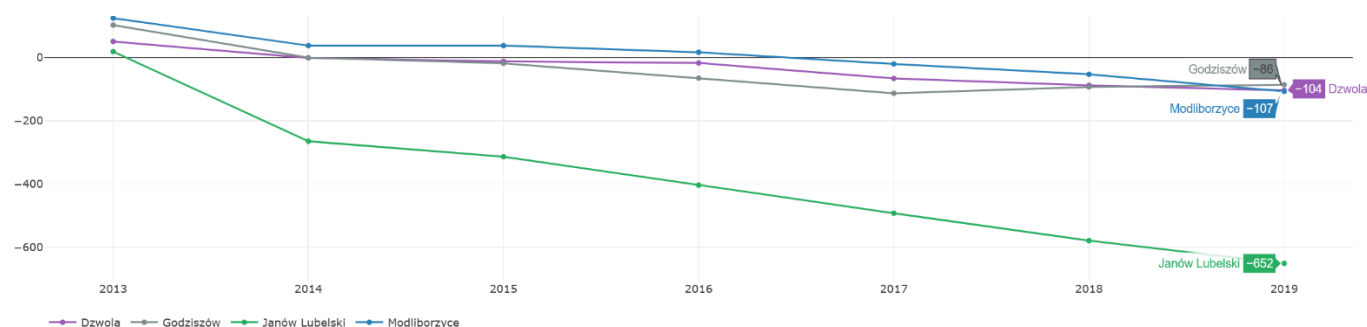
Lata	2009	2014	2019	różnica
Dzwola	3 854	3 897	3 784	-70
Godziszów	3 502	3 588	3 473	-29
Janów Lubelski	10 543	10 497	9 723	-820
Modliborzycze	4 342	4 467	4 368	26
Stalowa Wola	22 241	22 451	21 348	-3 542

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Dane z ostatniej dekady wyraźnie pokazują na spadek liczby mieszkańców Janowa Lubelskiego w badanym przedziale wiekowym. Spadki, choć w znacznie mniejszej skali, wystąpiły też w Dzwoli i Godziszowie. Jedynie w Modliborzycach ich liczba była w 2019 roku większa niż w 2009. Należy jednak zauważyć, że już w każdym z lat między 2010, a 2018, liczba mieszkańców Modliborzyc w wieku produkcyjnym była wyższa niż w 2019.

Dla lepszego zobrazowania zmian zachodzących w krótszej perspektywie – w ostatnich 5 latach, poniżej przedstawiono zmiany liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Ryc. 76. Zmiana liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach Partnerstwa w ostatnich 5 latach

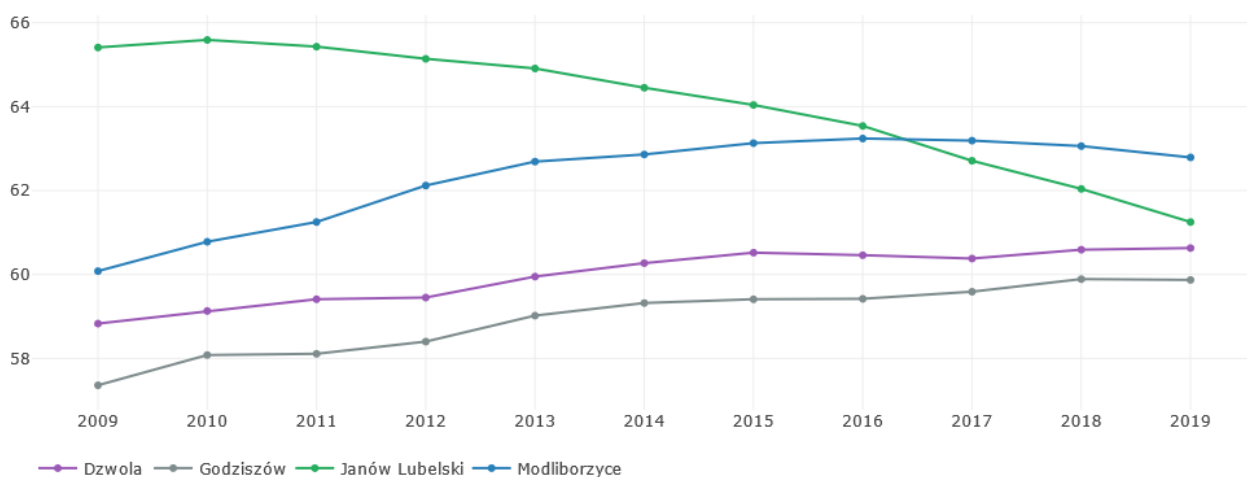

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Dane ujęte na wykresie wyraźnie wskazują na spadek mieszkańców w tej grupie wiekowej we wszystkich gminach. Co istotniejsze, trend spadkowy jest wyraźny i

spadek nie wynika z jednorocznych wahań, a ze stałej tendencji. Dla zweryfikowania, czy powyższy spadek nie jest wynikiem ogólnego spadku liczby ludności, poniżej zaprezentowano, jak przedstawia się udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców Partnerstwa.

Ryc. 77. Odsetek ludności w wieku produkcyjnym wśród ludności ogółem w poszczególnych gminach Partnerstwa w ostatnich 5 latach

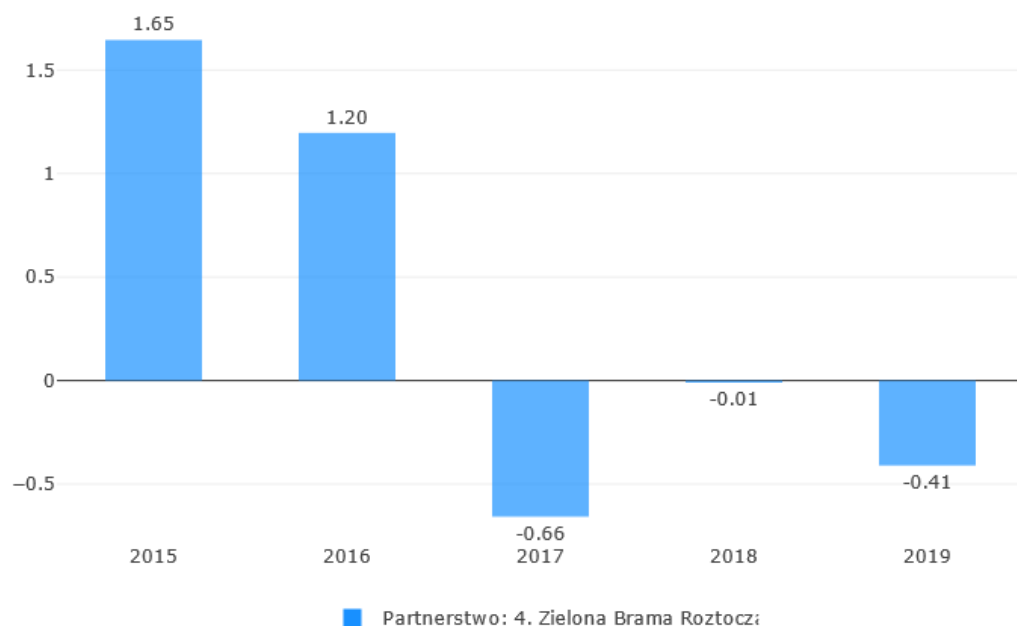
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Powyższe dane wskazują na dwa istotne wnioski. Po pierwsze w Modliborzycach, Dzwoli i Godziszowie, został wyhamowany długoletni pozytywny trend w badanym aspekcie. Po drugie w Janowie Lubelskim utrzymuje się stała tendencja spadku udziału osób w wieku produkcyjnym do ogółu populacji. Przedstawione powyżej zmiany są kolejnym czynnikiem negatywnie wpływającym na podaż siły roboczej.

2.2.2.2. Dostępność i jakość oferowanych miejsc pracy (strona popytowa)

Analiza tego aspektu rynku pracy jest opierana zazwyczaj o dane dotyczące poziomu oferowanego wynagrodzenia oraz liczby ofert pracy składanych przez pracodawców.

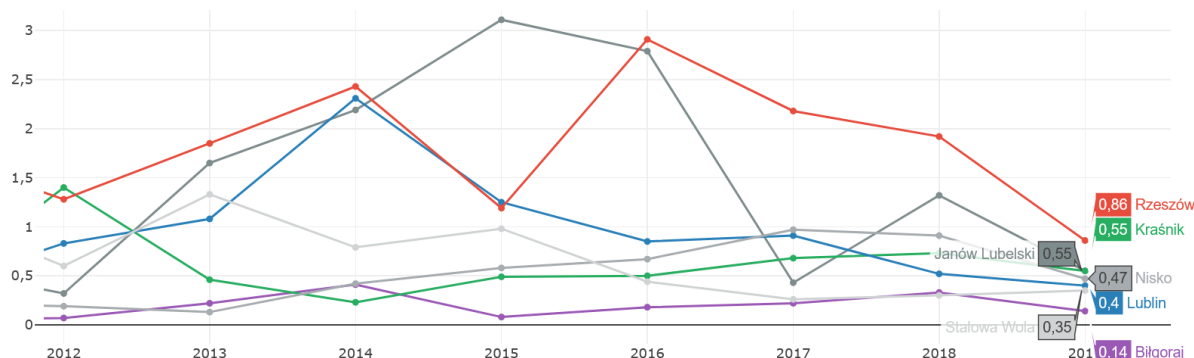
Ryc. 78. Oferty pracy (stan na koniec roku) na 1 000 mieszkańców

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Sytuacja dla Partnerstwa w zakresie liczby ofert pracy uległa wyraźnemu pogorszeniu w ostatnich trzech latach. Choć obecny poziom wskaźnika, nie odbiega bardzo mocno od średniej dla grup porównawczych, to jest on dużo niższy niż w latach wcześniejszych. Zachodzące zmiany dobrze oddaje poniższy wykres.

Ryc. 79. Oferty pracy (stan na koniec roku) na 1 000 mieszkańców dla powiatów – powiat janowski oraz sąsiednie i aglomeracje Partnerstwa

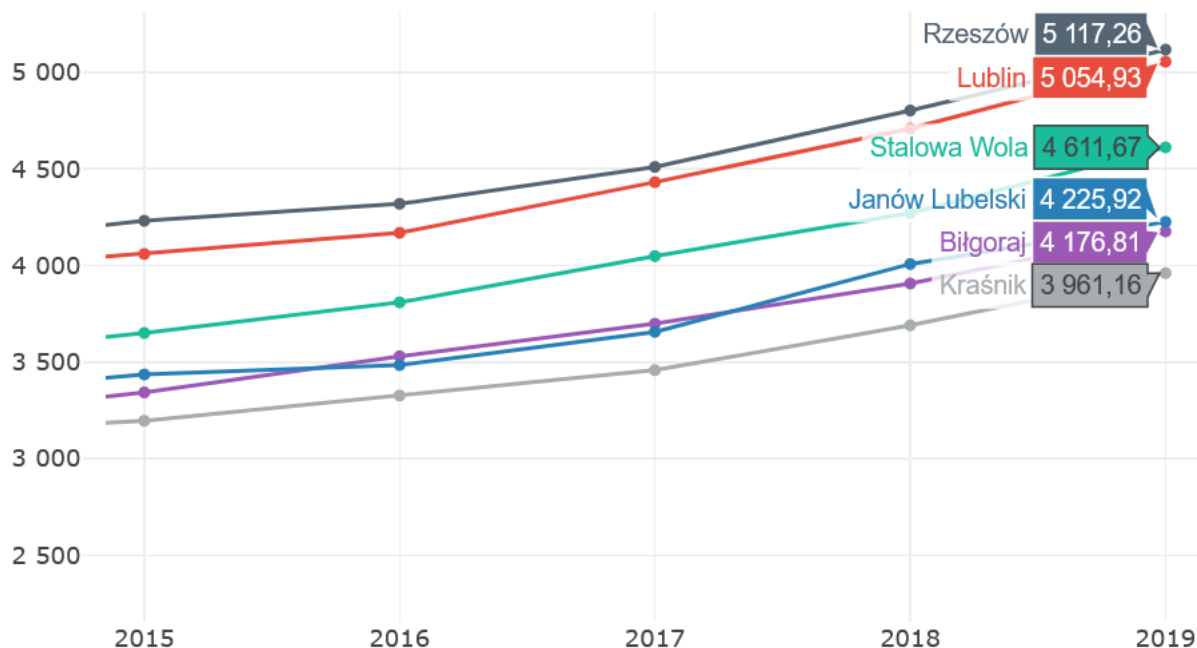

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Po okresie 2015-2017 nastąpił istotny spadek liczby ofert, który utrzymywał się aż do końca 2019 roku. Należy jednak zauważyć, że podobną tendencję można stwierdzić we wszystkich sąsiednich ośrodkach. Co więcej, wartość wskaźnika dla powiatu janowskiego jest niższa jedynie od aglomeracji rzeszowskiej, a wyższa od

lubelskiej. Liczba ofert pracy będzie z pewnością istotnym czynnikiem powodujący wzrost liczby osób bezrobotnych lub też wzrost liczby mieszkańców partnerstwa poszukujących pracy poza jego terenem, jednak uwzględnienie kontekstu regionalnego znacznie łagodzi wydzźwięk powyższych danych.

Ryc. 80. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (dane powiatowe)

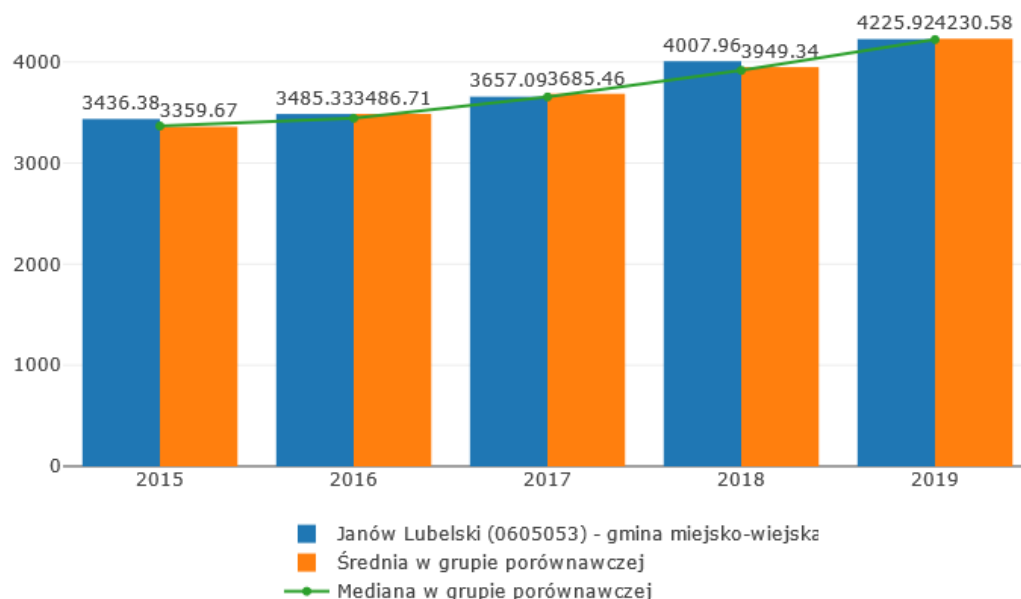

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Analiza przeciętnego wynagrodzenia na tle grupy sąsiednich gmin oraz dużych aglomeracji nie wskazuje na istotnie negatywny wpływ tej wielkości. Wskaźniki dla całego powiatu janowskiego, w tym gmin partnerstwa „Zielona brama Roztocza” mieści się pomiędzy Biłgorajem i Kraśnikiem a Stalową Wolą.

Również wartości wskaźnika w ramach MRL, wahają się od wartości nieznacznie dodatnich do nieznacznie ujemnych, a odchylenie od średniej dla grup porównawczych jest niewielkie. Dobrze jest to widoczne na danych nominalnych dla Janowa Lubelskiego.

Ryc. 81. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

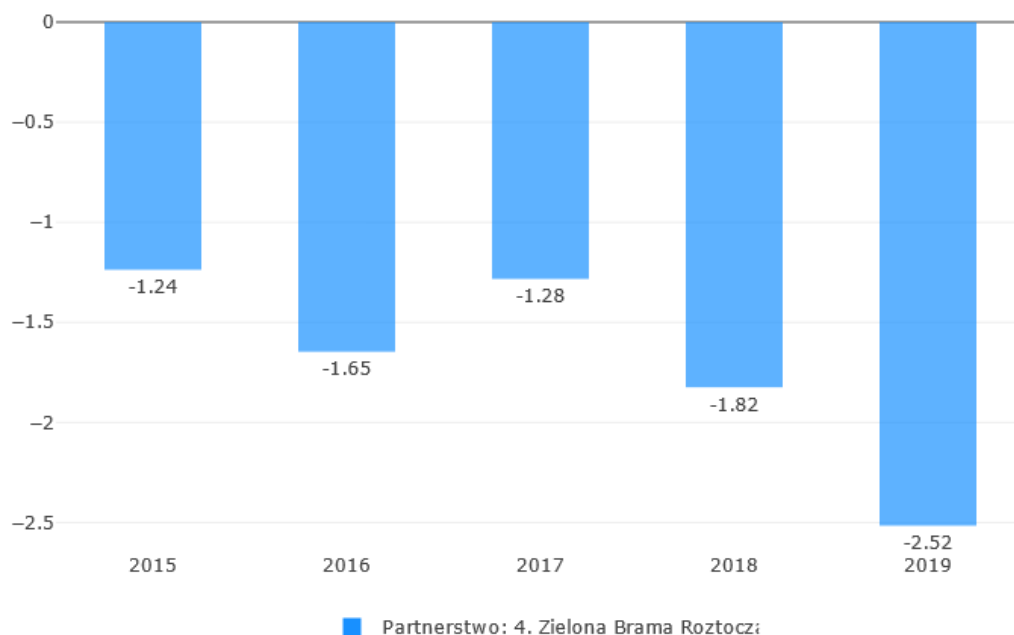
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

W 2019 roku przeciętne wynagrodzenie w Janowie Lubelskim było niższe o niecałe 5 zł od średniej dla grupy porównawczej. W przypadku pozostałych trzech gmin różnice również są niewielkie (Modliborzyce 84 zł, Dzwola 10 zł, Godziszów 15 zł). Dlatego należy stwierdzić, że poziom wynagrodzeń jest neutralny jako czynnik kształtujący popyt na pracę.

2.2.2.3. Dostosowanie podaży i popytu na lokalnym rynku pracy

Oprócz przytoczonych powyżej danych dotyczących osób długotrwale bezrobotnych, ważnym miernikiem opisującym lokalny rynek pracy jest bezrobocie wśród osób do 25 roku życia. W przypadku Partnerstwa, wartość tego wskaźnika od lat utrzymuje się poniżej wartości dla grup porównawczych. Jednak w 2019 roku nastąpiło dalsze głębokie pogorszenie.

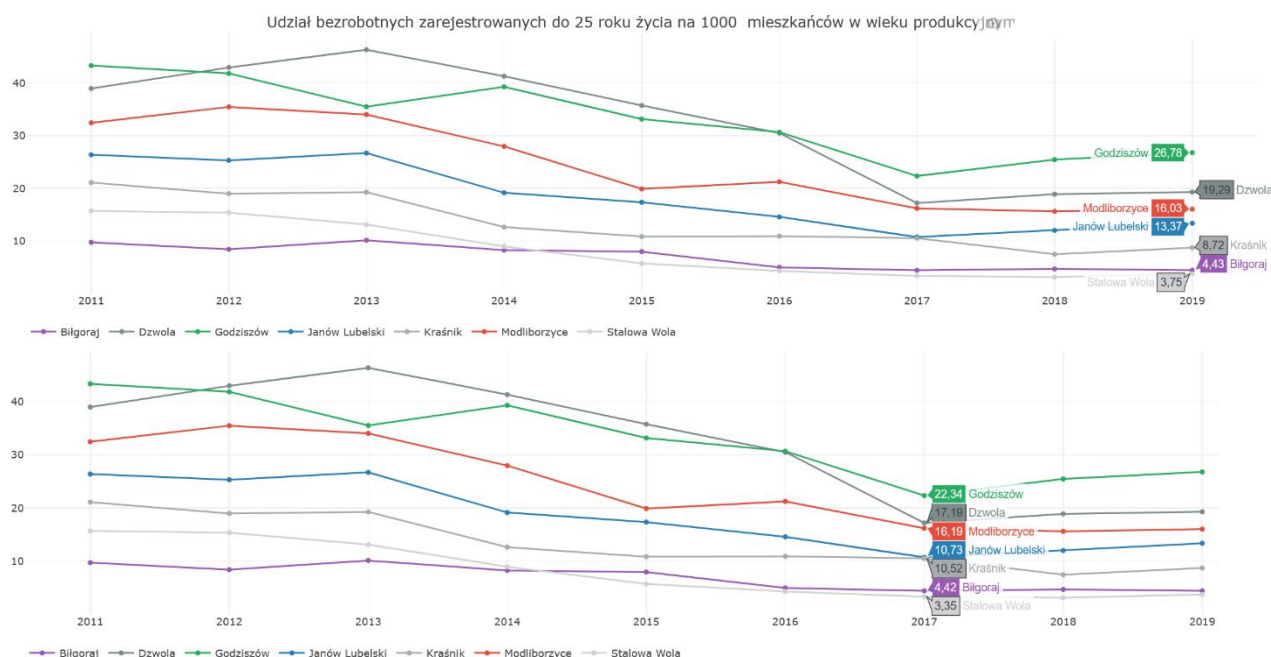
Ryc. 82. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych do 25 roku życia na 1 000 mieszkańców gminy

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wartość miernika wynosząca (-)2,5 wskazuje na sytuację mocno odbiegającą od średniej. Dla lepszego zobrazowania zjawiska poniżej porównano wielkości wskaźnika dla gmin partnerstwa, z największymi ośrodkami, stanowiącymi centra przyciągania młodych osób, w bezpośredniej bliskości badanych gmin.

Ryc. 83. Udział bezrobotnych zarejestrowanych do 25 roku życia na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach Partnerstwa oraz najbliższych ośrodkach

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

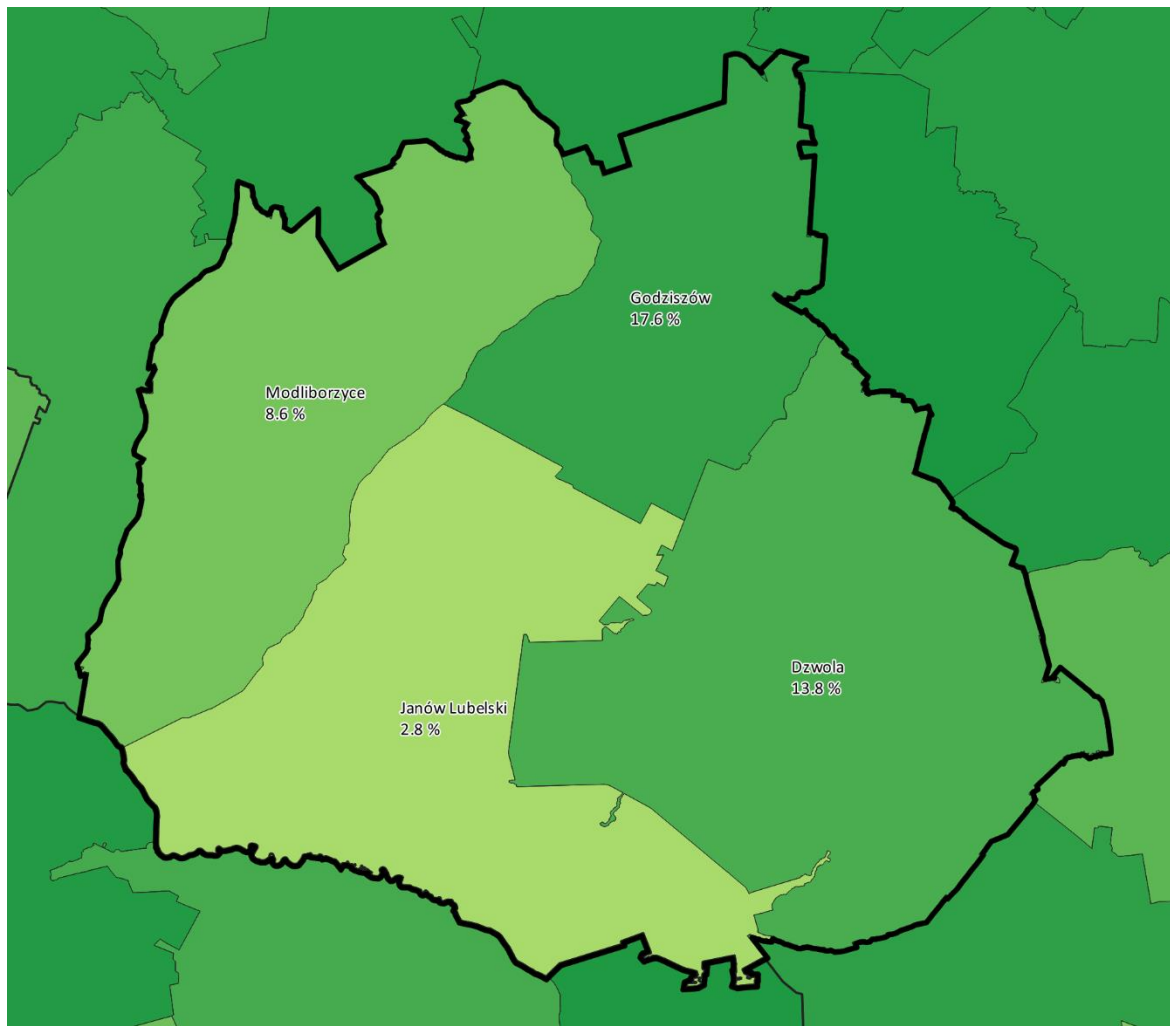
Ukazane dane wyraźnie wskazują na znacznie wyższe bezrobocie wśród ludzi młodych. Dla lepszego oddania zachodzących zmian, na dolnej części wykresu przytoczono także dane dla roku 2017, w którym nastąpiło zahamowanie spadkowej tendencji we wszystkich gminach. Widać, że zjawisko szczególnie mocno wystąpiło w Godziszowie, gdzie nastąpił wzrost o ponad 4,5 punktu procentowego.

Ważnym uzupełnieniem powyższych danych statystycznych, jest informacja o przepływach usług rynku pracy tak pomiędzy gminami partnerstwa, jak i poza jego obszar. Kierunek i intensywność przepływu została oceniona na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w każdej z gmin. Szerzej ich wyniki, także w innych obszarach, omówiono w podrozdziale 1.2.1.1. Badania pokazują, że wewnątrz partnerstwa to Janów Lubelski stanowi centrum zatrudnienia, do którego udają się mieszkańcy sąsiednich gmin. Jednocześnie relatywnie duże znaczenie mają wyjazdy mieszkańców poza partnerstwo w związku z zatrudnieniem. Zestawiając kierunki tych przepływów z wartościami wskaźników bezrobocia i liczby ofert pracy, wyraźnie widać niebezpieczeństwo „wypłukiwania” pracowników, szczególnie młodych, przez sąsiednie ośrodki.

Ważnym uzupełnieniem analizy obszaru rynku pracy jest zestawienie wartości wystawionych i otrzymanych formularzy PIT-11 na terenie partnerstwa. Dane

dotyczące liczby podatników oraz zmian jakie następowały w ostatnich 5 latach zostały zobrazowane na poniższych kartogramach.

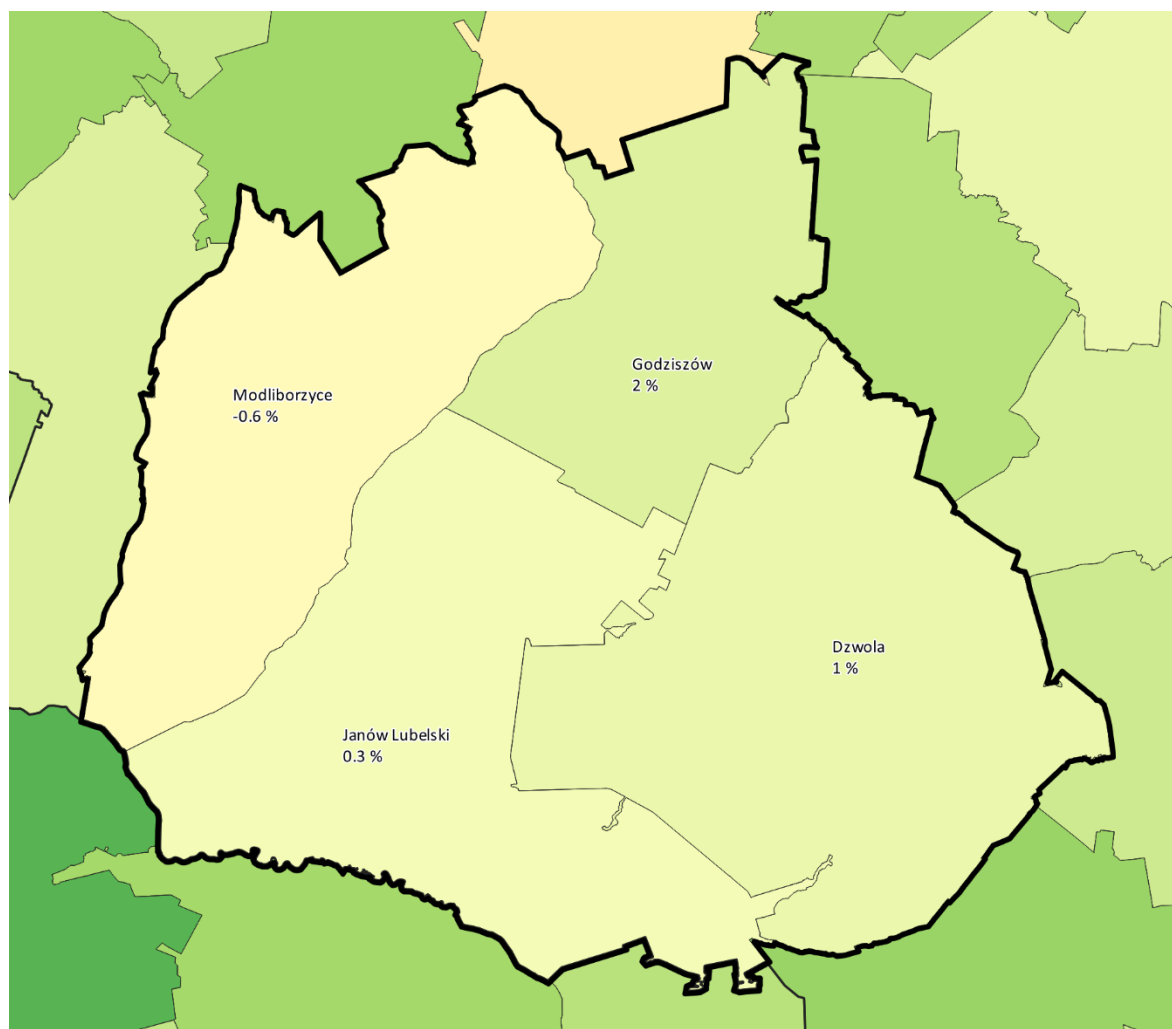
Ryc. 84. Liczba otrzymanych PIT-11 w gminie ogółem – różnica w latach (2019-2015)

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

Liczba PIT-11 otrzymanych przez podatników z terenu partnerstwa informuje o aktywności ekonomicznej mieszkańców gmin bez względu na miejsce zatrudnienia. Dodatnia różnica w latach może świadczyć o większej aktywności ekonomicznej mieszkańców. We wszystkich gminach nastąpiły wzrosty. Ich wielkość jest różna i waha się pomiędzy blisko 3% w Janowie Lubelskim, a ponad 17% w Godziszowie. Wzrost liczby wystawianych PIT-11 nastąpił więc w każdej z gmin Partnerstwa, co należy zinterpretować pozytywnie.

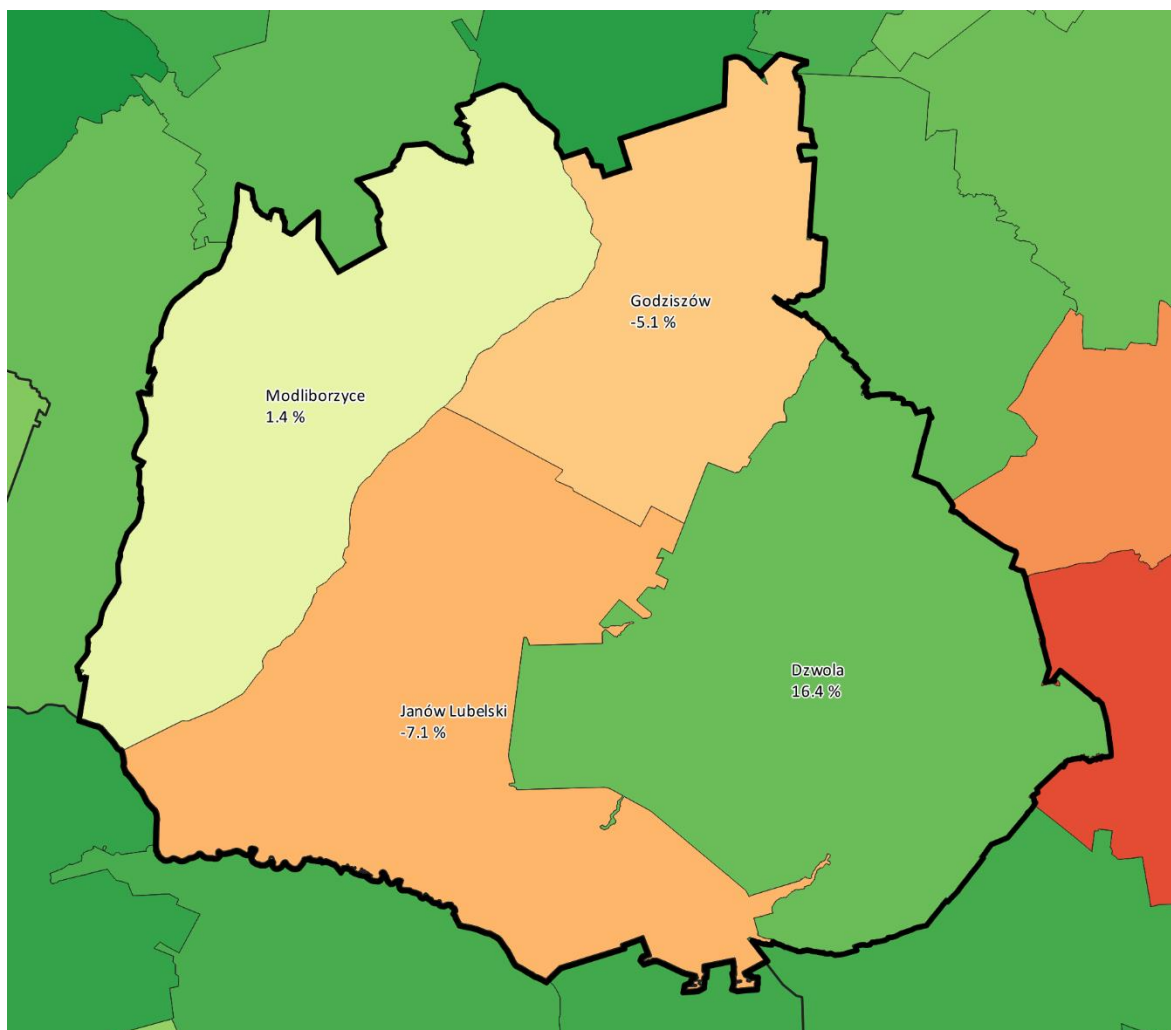
Ryc. 85. Liczba podatników ogółem – różnica w latach (2015-2019)

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

Na kartogramie ujęto dane dotyczące liczby podatników wg. przypisania podatnika do gminy na 31 grudnia danego roku, którzy złożyli za dany rok co najmniej jeden z dokumentów: PIT-37, PIT-36, PIT36L, PIT-28, PIT40A, PIT-38, PIT-39. W przypadku zeznań wspólnych każdy z podatników liczony jest odrębnie. Dodatnia różnica, wskazująca na wzrost aktywności ekonomicznej mieszkańców, występuje w każdej z gmin Partnerstwa, za wyjątkiem Modliborzyc, gdzie nieznacznie uległa zmniejszeniu.

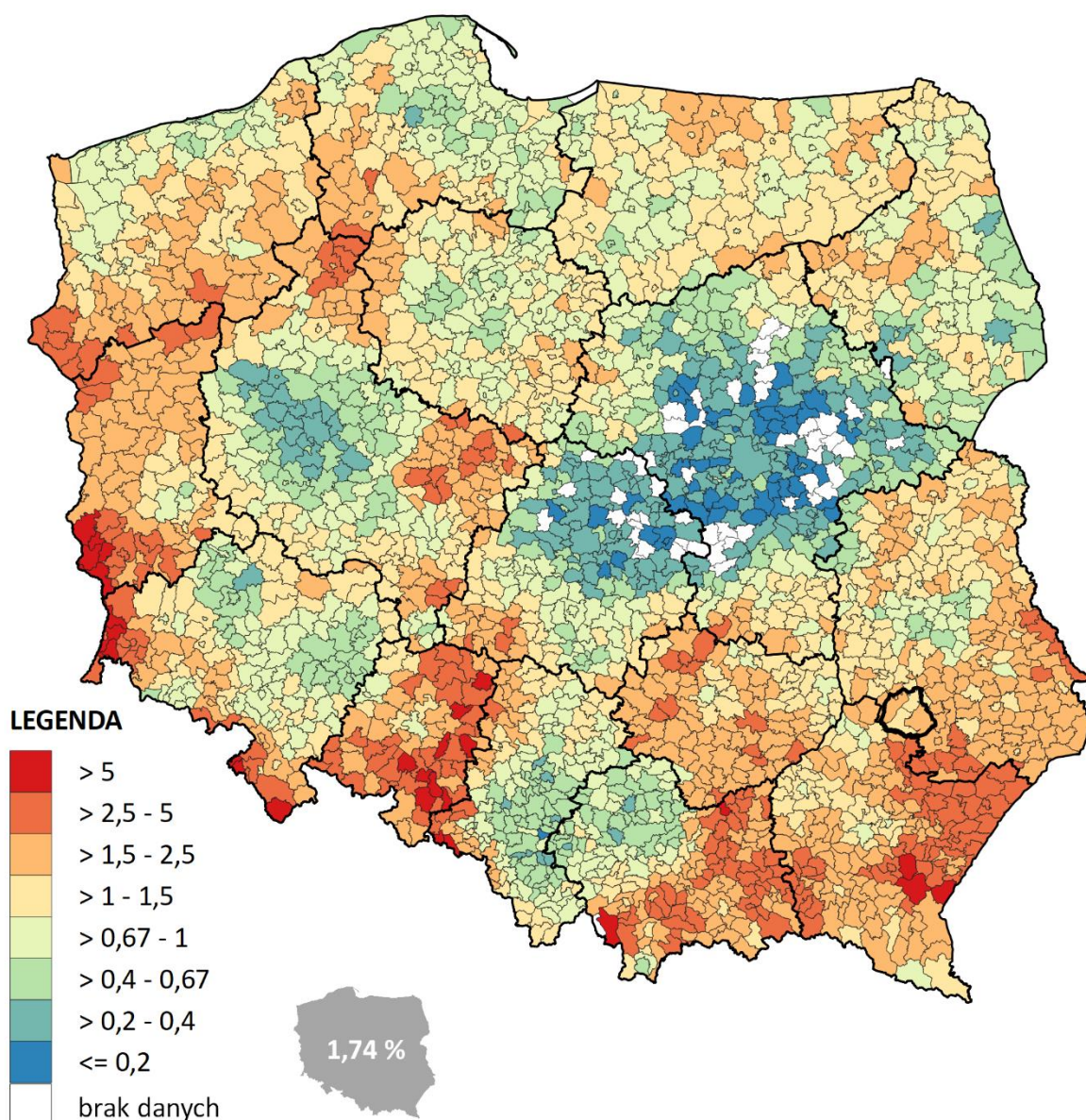
Ryc. 86. Liczba wystawionych PIT-11 przez pracodawców z gminy ogółem – różnica w latach (2019-2015)

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

Informacja PIT-11 jest kluczowym drukiem, jaki co roku otrzymują osoby zatrudnione, w związku z uzyskanymi w roku poprzednim dochodami. Druk ten jest bardzo ważny, bowiem bez niego podatnik nie ma możliwości rozliczenia swojej rocznej deklaracji. Liczba druków PIT-11 informuje o potencjalnej wielkości zatrudnienia u pracodawców lokalnych. Ujemna różnica w latach może świadczyć o redukcji zatrudnienia u lokalnych przedsiębiorców. Wzrost liczby wystawionych formularzy nastąpił w Dzwoli i Modliborzycach, a spadki w Godziszowie i Janowie Lubelskim.

Ryc. 87. Udział podatników z dochodami zagranicznymi w liczbie podatników ogółem

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

Kartogram ilustruje liczbę podatników, którzy złożyli za dany rok co najmniej jeden dokument PIT/ZG (załącznik do zeznania rocznego PIT-ZG jest przeznaczony dla osób, które swoje przychody uzyskują z pracy za granicą). Dotyczy to osób, które wyjeżdżają sezonowo i otrzymują tam wypłatę albo osób, które choć mieszkają w Polsce, pracują w innym kraju. Zestawienie nie zawiera informacji o podatnikach nieprzypisanych do żadnej gminy (np. posiadających stały adres za granicą).

Wzrost oznacza, że coraz większa liczba osób swoją aktywność ekonomiczną rozszerza o źródła zagraniczne. Może to wynikać z tego, że nie znajduje pracy nie

tylko lokalnie ale również granicach kraju i ich aktywność ekonomiczna wykracza poza granice kraju. Średnia dla kraju wynosi 1,74%. Wartość wskaźnika w legendzie oznacza ile razy mniej lub więcej dany wskaźnik wynosi w naszej gminie. W przypadku Godziszowa i Janowa Lubelskiego pomiędzy 1,74% a 2,61% podatników wykazało dochody zagraniczne. W Dzwoli i Godziszowie odsetek ten wynosił między 2,62% a 4,35%.

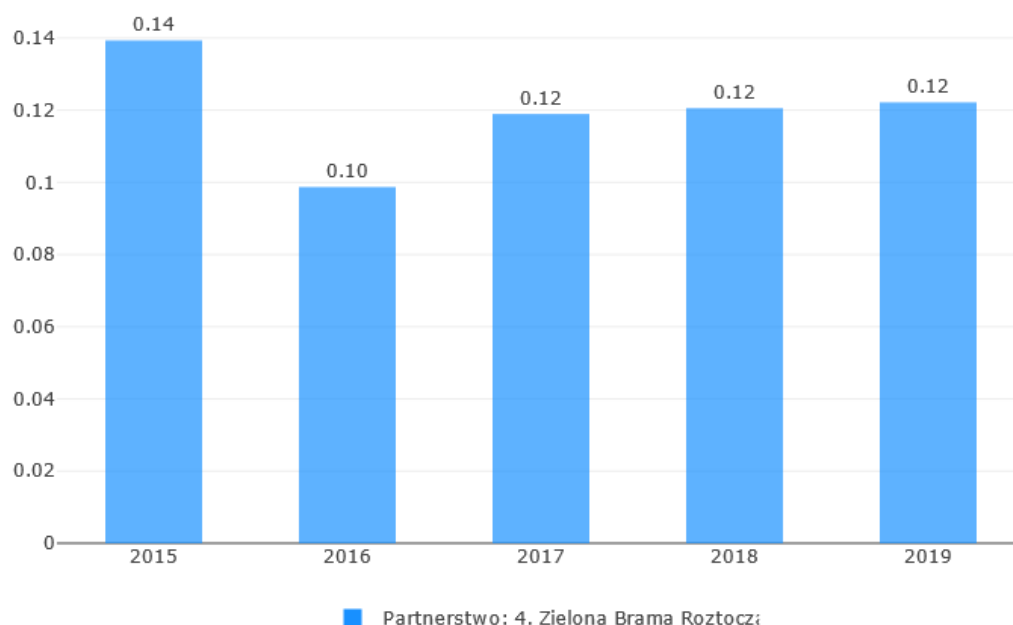
2.2.2.4. Wnioski w obszarze „Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej”

1. Partnerstwo cechuje się wysokim odsetkiem osób długotrwale bezrobotnych na tle łącznej grupy bezrobotnych. Wartości wskaźników w tym obszarze są wyższe niż średnia dla całego kraju, ale także i dla województwa lubelskiego. Będzie to skutkować problemami z przywróceniem osób bezrobotnych na rynek pracy.
2. Utrzymuje się, a po 2017 roku pogłębiło się zjawisko bezrobocia wśród osób do 25 roku życia. Będzie to skutkowało przyciąganiem mieszkańców partnerstwa, zwłaszcza z tej grupy wiekowej przez sąsiednie ośrodki – Stalową Wolę, Kraśnik, Biłgoraj. Jeżeli wraz z przemieszczaniem się za miejscem pracy, nastąpi zmiana miejsca zamieszkania, to doprowadzi to do nasilenia się zjawisk migracyjnych.
3. Powyższe implikuje wzrost znaczenia przywrócenia do aktywności zawodowej osób nieaktywnych zawodowo, które pomogą zwiększyć liczbę pracujących.

2.2.3. Sytuacja materialna mieszkańców

Obszar analizy „Sytuacja materialna mieszkańców”, odnosi się z jednej strony do określenia jaki jest stan majątkowy i jak prezentuje się rozkład dochodów mieszkańców gmin wchodzących w skład partnerstwa.

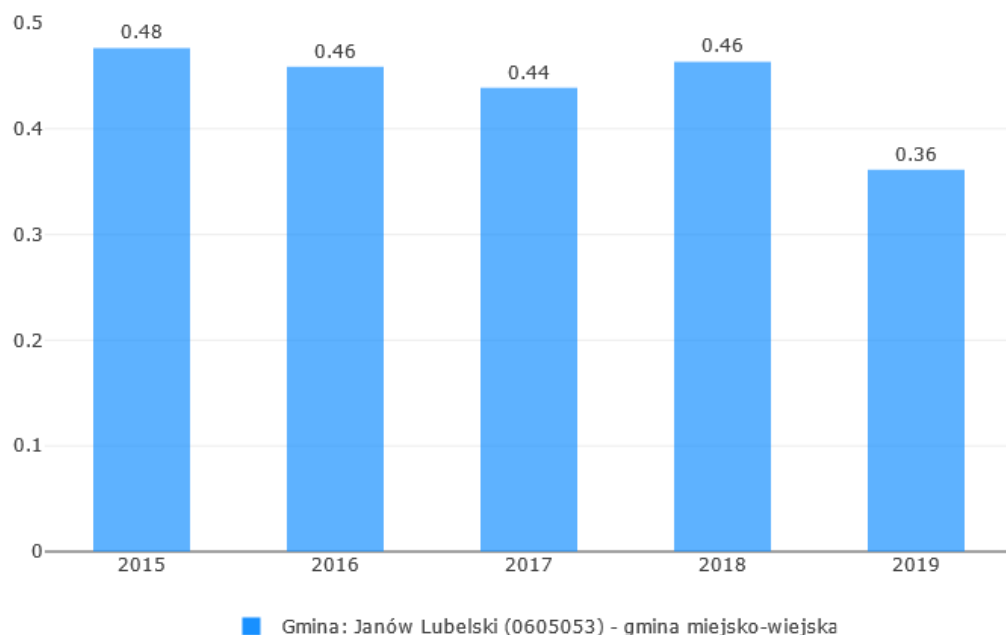
Ryc. 88. Wskaźnik syntetyczny obszaru „Sytuacja materialna mieszkańców”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wartości syntetycznego wskaźnika ilustrującego sytuację materialną mieszkańców Partnerstwa utrzymują się stale ponad średnimi dla grup porównawczych. Jest to informacja bardzo pozytywna, biorąc pod uwagę fakt, że w przypadku największej gminy partnerstwa – Janowa Lubelskiego, dopasowanie grupy porównawczej można uznać za nieoptymalne, bowiem zawiera ona wiele miejscowości uzdrowiskowych i turystycznych. Choć wartość wskaźnika nie jest wysoka, to ważny jest jego dodatni odczyt na przestrzeni ostatnich 5 lat.

Ryc. 89. Wskaźnik „Dochody mieszkańców gminy i stopień ich zróżnicowania” w Gminie Janów Lubelski

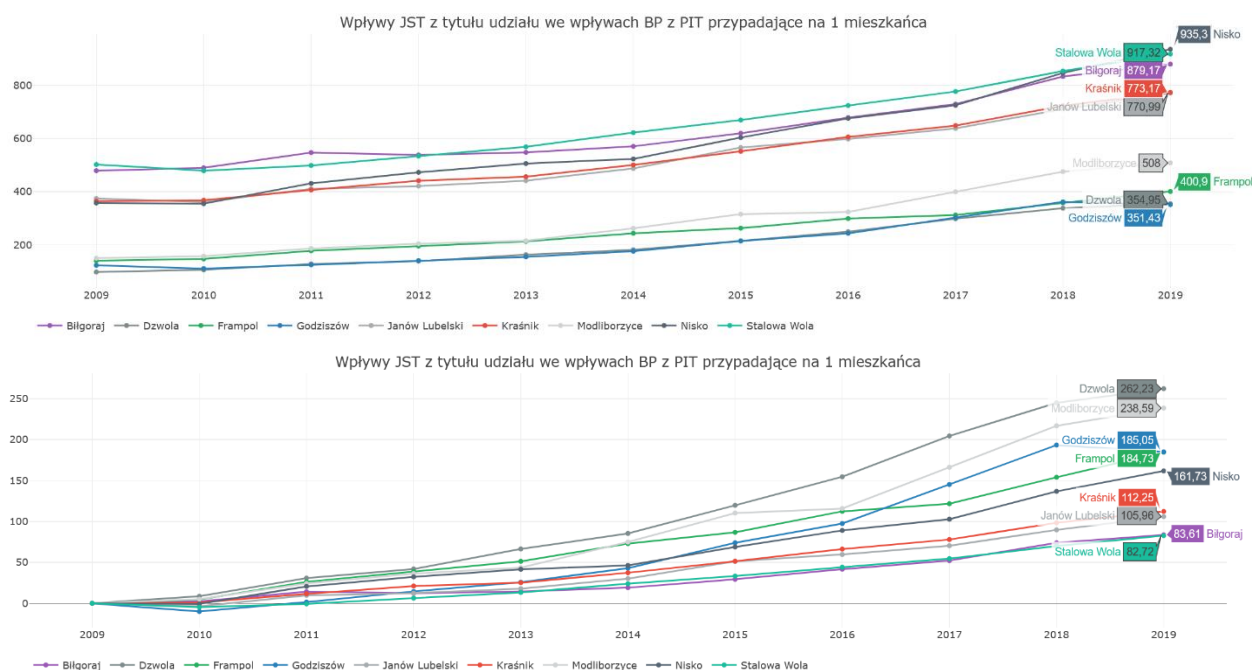
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wartości syntetycznego wskaźnika ujmującego nie tylko dochody mieszkańców, ale również stopień ich zróżnicowania, także przedstawia się pozytywnie. Wartości mieszczące się na przestrzeni ostatnich 5 lat w przedziale od 0,4 do 0,5 należy uznać za wynik dobry.

Najistotniejszym elementem składowym obu powyższych wskaźników jest zestawienia wynagrodzeń brutto mieszkańców ze średnimi dla grup porównawczych. Jak opisano w części diagnozy poświęconej rynkowi pracy, poziom wynagrodzeń w partnerstwie nie odbiega od wartości średnich, więc należy ocenić go pozytywnie. Ponownie optymistyczny wydźwięk wartości tego wskaźnika wzmacnia fakt, że w grupie porównawczej Janowa Lubelskiego znajdują się liczne miejscowości uzdrowiskowe i turystyczne, cechujące się wysokim poziomem dochodów mieszkańców.

Innym miernikiem pozwalającym wartościować sytuację materialną mieszkańców Partnerstwa, jest wysokość wpływów do budżetów gmin z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych. Dla wyeliminowania wpływu wielkości gminy, wskaźnik ten analizowany jest w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Dla identyfikacji zasadniczego trendu i wyeliminowania jednorocznych odchyleń, posłużono się również dynamiką zjawiska.

Ryc. 90. Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z PIT przypadające na 1 mieszkańca w poszczególnych gminach Partnerstwa oraz najbliższych ośrodkach (wartości w zł i dynamika)

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

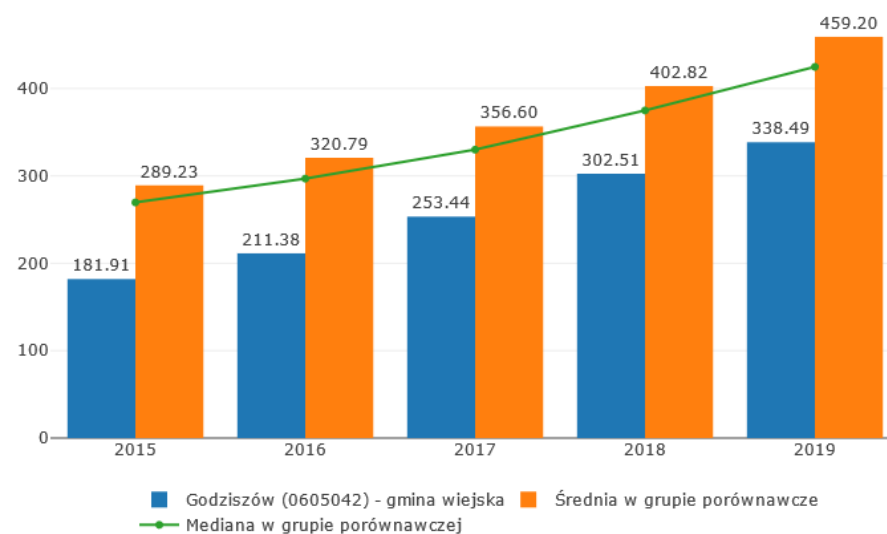
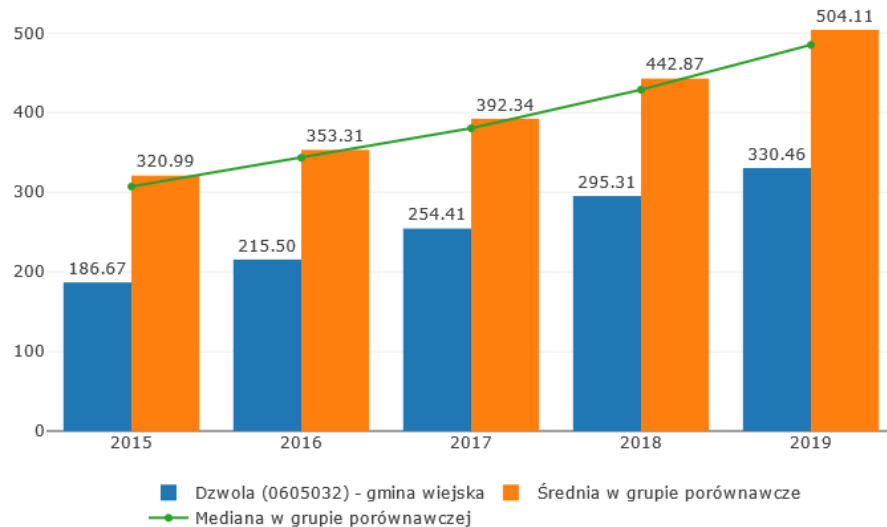
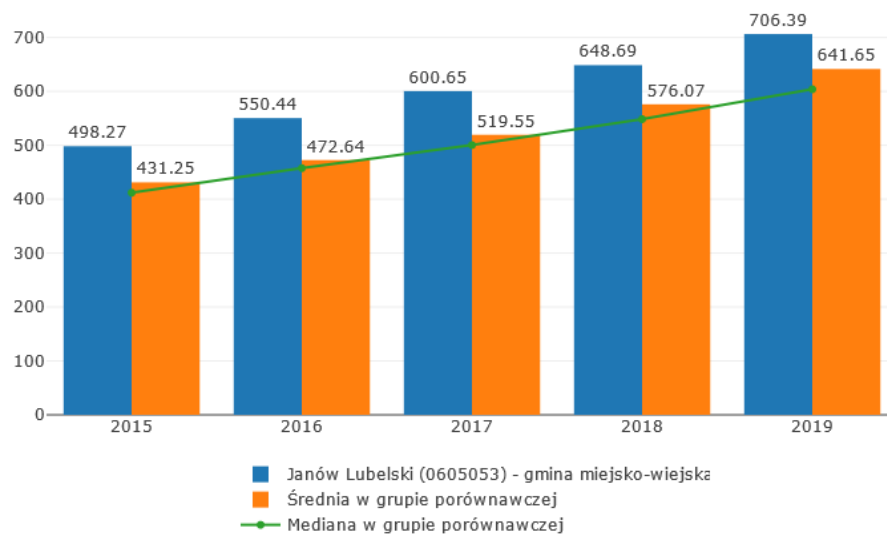
Dla porównania przytoczono dane dla sąsiednich większych ośrodków, oddziałujących na sytuację w partnerstwie. Wartości bezwzględne pokazują, że Janów Lubelski zalicza się do jednej grupy, wraz z większymi samorządami, takimi jak Kraśnik czy Biłgoraj. Jednocześnie pozostałe gminy stanowią oddzielną grupę, zbliżoną charakterem do sąsiednich mniejszych JST.

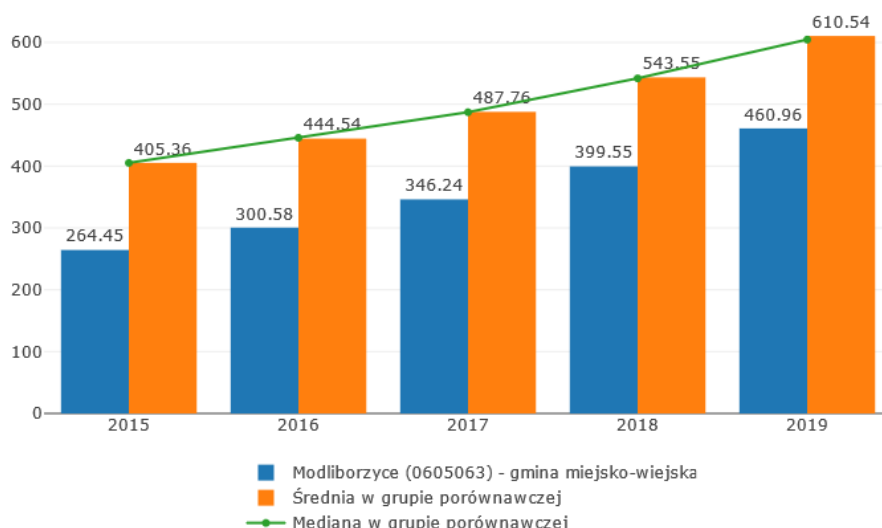
Odmienne kształtuje się natomiast dynamika zmian udziału we wpływach z tytułu PIT. Dzwola i Modliborzyce, a w mniejszym stopniu Godziszów, cechują się najwyższą dynamiką z całej badanej grupy. Natomiast Janów Lubelski osiąga podobne tempo zmian jak Kraśnik i istotnie lepsze w stosunku do Biłgoraju i Stalowej Woli.

Na tle sąsiednich ośrodków z województwa lubelskiego i podkarpackiego Janów Lubelski wypada więc dobrze, a pozostałe trzy gminy cechują się dobrą dynamiką, lecz niższymi wartościami pieniężnymi.

Dla lepszego zobrazowania zjawiska, poniżej zamieszczono wykres przedstawiający dochody poszczególnych gmin partnerstwa z tytułu udziału we wpływach BP z PIT przypadające na 1 mieszkańca (średnia 3 letnia) na tle ich grupy porównawczej, obejmujących porównywalne samorządy z terenu całego kraju.

Ryc. 91. Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach BP z PIT przypadające na 1 mieszkańca (średnia 3 letnia) – poszczególne gminy Partnerstwa.

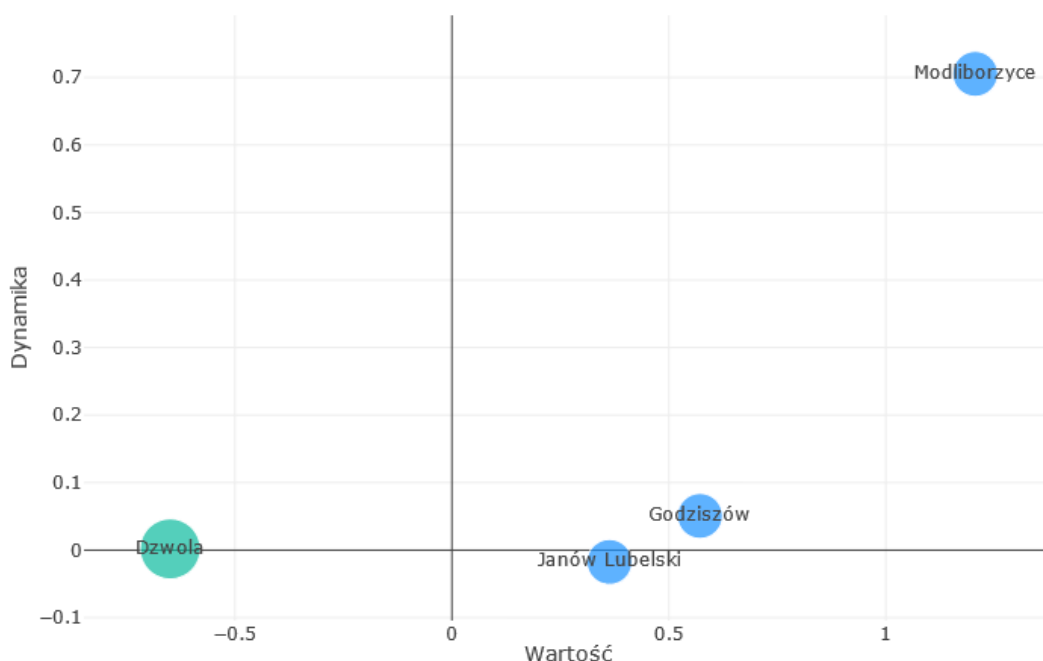
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wyraźnie zarysowuje się zależność, istotnego odbiegania trzech mniejszych gmin partnerstwa od średniej dla ich grup porównawczych. Oznacza to, że lepsza dynamika wpływów do budżetów z tytułu udziału w PIT, jest charakterystyczna dla wszystkich mniejszych samorządów, ale w wartościach bezwzględnych Dzwola, Godziszów i Modliborzyce mocno odbiegają od średnich dla szerokich grup ogólnopolskich.

Jako miara stopnia zróżnicowania dochodów mieszkańców partnerstwa, mogą posłużyć wskaźniki obrazujące skalę transferów pomocy społecznej w gminach.

Pierwszy z nich określa udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w gminach. Ogólny wskaźnik dla partnerstwa jest korzystny i plasuje się na bezpiecznym poziomie 0,38, co oznacza, że sytuacja w partnerstwie jest lepsza niż w grupach porównawczych. Jedynie wartość wskaźnika dla Dzwoli jest niższa, co prezentuje poniższy graf.

Ryc. 92. Rozkład wartości wskaźników „Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej (ogółem) na 1 000 mieszkańców dla gmin Partnerstwa”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Dla Janowa Lubelskiego, Godziszowa i Modliborzyc, skala pomocy znajduje się istotnie poniżej wartości dla grup odniesienia. Natomiast w przypadku Dzwoli, w 2019 roku wartość środowiskowej pomocy społecznej wyniosła w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców ponad 109 zł, podczas gdy średnia dla grupy docelowej nieco ponad 82 zł. Tym niemniej patrząc przez pryzmat wskaźnika sumarycznego dla całego partnerstwa, miernik ten nie wskazuje na duże rozwarstwienie dochodów mieszkańców.

Drugą miarą stosowaną do oceny stopnia zróżnicowania dochodów, jest liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych na 1 000 mieszkańców. O ile w przypadku partnerstwa, w okresie od 2015-2019 wartość tego miernika była na wysokim i pozytywnym poziomie około 0,7 punktu, to należy skomentować jego wydźwięk. W przypadku gmin wiejskich interpretacja powinna być nieco ostrożniejsza, bowiem jedynie Janów Lubelski i w znikomym stopniu Modliborzyce, wypłacają dodatki mieszkaniowe. Ale nawet uwzględniając specyfikę partnerstwa, sam Janów Lubelski lokuje się znacznie korzystniej niż jego grupa porównawcza. Na 1 000 mieszkańców gminy, dodatek mieszkaniowy jest wypłacany dla niespełna 33 osobom, podczas gdy średnia dla grupy porównawczej wynosi ponad 73 osoby.

2.2.3.1. Wnioski w obszarze „Sytuacja materialna mieszkańców”

1. Partnerstwo jako całość, cechuje się dochodami mieszkańców na poziomie nieodbiegającym od wartości dla innych ośrodków w regionie, a także od analogicznych samorządów z terenu całego kraju. Jest to niewątpliwie pozytywny czynnik.
2. Istotnie słabiej wypada odniesienia gmin partnerstwa do ich grup porównawczych, z wyjątkiem Janowa Lubelskiego, pod względem zasilania budżetów JST z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych. Wpływy z tego tytułu w przeliczeniu na jednego mieszkańca we wszystkich trzech mniejszych gminach są istotnie niższe niż w analogicznych samorządach w skali kraju grup porównawczych.
3. Na korzyść partnerstwa wypada ocena stopnia zróżnicowania dochodów mieszkańców. Wykorzystane wskaźniki wskazują na brak silnej dywersyfikacji w tym względzie.

2.2.4. Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju)

Diagnoza obszaru „Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju)” odzwierciedla wpływ różnych czynników zewnętrznych oraz wewnętrznych, w tym prowadzonej polityki finansowej na możliwości rozwojowe analizowanego Partnerstwa. Z tego punktu widzenia omówione zostaną w szczególności wielkości budżetowe, które warunkują stabilność finansową i stanowią główne determinanty dla posiadanych możliwości finansowych w zakresie planowanych działań rozwojowych.

Mając na uwadze cel prowadzonej analizy zidentyfikowane zostały kluczowe czynniki wpływające na poziom możliwości finansowych:

1. poziom nadwyżki operacyjnej,
2. poziom oraz struktura dochodów i wydatków oraz przychodów i rozchodów budżetu,
3. obciążenie spłatą i obsługą zadłużenia,
4. absorpcja środków zewnętrznych.

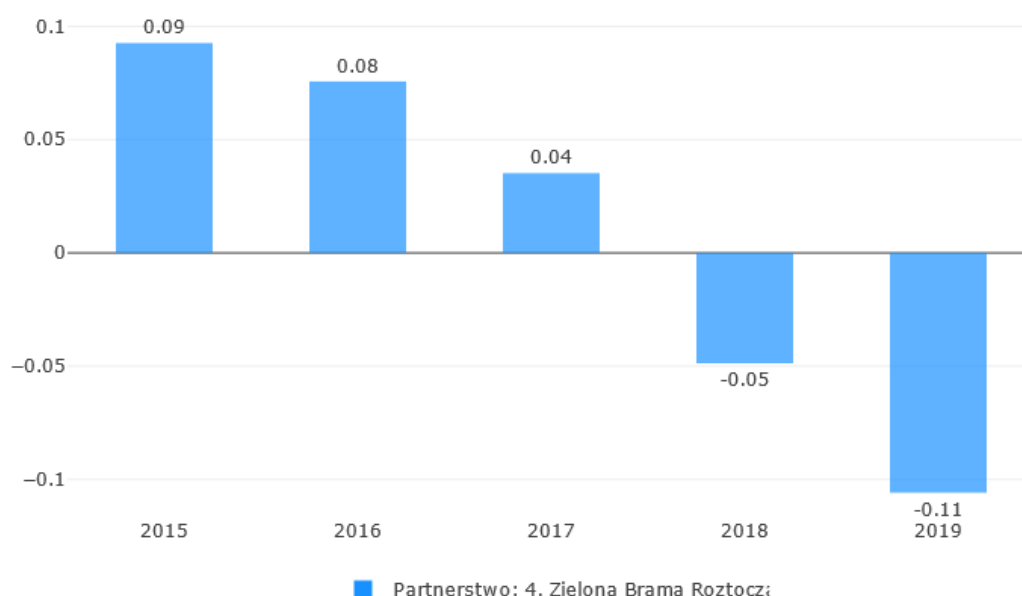
Poziom nadwyżki operacyjnej wyznacza potencjalny ogólny poziom finansowania wydatków rozwojowych. Ponadto wysokości nadwyżek operacyjnych w budżetach członków Partnerstwa, pomniejszone o przypadające na dany rok spłaty zadłużenia, pozwalają na planowanie nowych działań rozwojowych. Tym samym tak rozumiana nadwyżka operacyjna uwzględnia konsekwencje dotychczasowego zaangażowania finansowego poszczególnych członków Partnerstwa. Potencjał rozwojowy Partnerstwa w ujęciu finansowym zależy od tego, czy poszczególne JST stabilnie

generują nadwyżkę operacyjną i czy ta nadwyżka będzie występowała również w kolejnych latach. W praktyce oznacza to konieczność przeanalizowania źródeł dochodów bieżących, zwłaszcza podatkowych jak również poziomu wydatków bieżących.

Zakres czasowy głównej analizy będzie obejmował lata 2015-2019. Dla pokazania dłuższych trendów i tendencji przywoływane będą również dane sięgające roku 2010.

Na wartość wskaźnika syntetycznego w obszarze „Stan finansów lokalnych” mają wpływ relacje odnoszące się do udziału dochodów własnych w dochodach ogółem, udziału wydatków majątkowych w wydatkach ogółem. Ponadto na poziom wskaźnika syntetycznego mają wpływ wskaźniki prezentowane w przeliczeniu na 1 mieszkańca, które dotyczą wysokości nadwyżki operacyjnej, kwoty zadłużenia pozostającego do spłaty, a także kwoty wydatków majątkowych na projekty współfinansowane ze środków UE. Wzrost wskaźnika syntetycznego dla obszaru będzie oznaczać poprawę sytuacji finansów lokalnych analizowanych z punktu widzenia możliwości finansowania rozwoju.

Ryc. 93. Wskaźnik syntetyczny obszaru „Stan finansów lokalnych”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wartości zilustrowane na wykresie wyraźnie wskazują na pogorszenie sytuacji Partnerstwa na tle grupy porównawczej. O ile w latach 2015-2016 w obszarze stanu finansów publicznych, Partnerstwo lokowało się ponad wartościami średnimi dla analogicznych samorządów, o tyle w 2017 roku nastąpiło odwrócenie tego trendu.

Wyraźne spadki, spowodowały, że wartość wskaźnika w 2019 roku jest już wyraźnie niższa niż w przywołanej grupie porównawczej.

Tabela 10. Łączna wartość budżetów gmin w Partnerstwie w latach 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody ogółem	120 152 841,90	122 611 431,78	137 434 017,74	159 473 517,90	158 742 108,29
Dochody bieżące	100 515 262,06	118 252 670,17	125 447 607,42	130 003 107,17	142 739 519,55
Dochody majątkowe	19 637 579,84	4 358 761,61	11 986 410,32	29 470 410,73	16 002 588,74
Wydatki ogółem	119 330 213,56	116 522 820,32	137 840 821,78	168 936 254,09	155 144 866,88
Wydatki bieżące	86 429 863,36	108 251 302,67	114 945 865,35	119 718 704,65	131 853 714,61
Wydatki majątkowe	32 900 350,20	8 271 517,65	22 894 956,43	49 217 549,44	23 291 152,27
Wynik budżetu	822 628,34	6 088 611,46	-406 804,04	- 9 462 736,19	3 597 241,41
Przychody ogółem	8 021 718,73	5 684 247,30	11 366 016,77	21 912 551,17	14 520 118,66
Rozchody ogółem	5 678 132,32	4 936 605,00	4 516 521,17	4 234 211,91	6 924 928,28
Wynik finansowy budżetu	3 166 214,75	6 836 253,76	6 442 691,56	8 215 603,07	11 192 431,79
Kwota długu	35 590 327,69	31 956 462,51	31 705 949,28	43 233 475,90	43 674 126,31
Wynik operacyjny brutto	14 085 398,70	10 001 367,50	10 501 742,07	10 284 402,52	10 885 804,94
Splata kredytów, pożyczek i wykup papierów wartościowych	5 597 120,71	4 936 605,00	4 516 521,17	4 234 211,91	5 722 226,35

Wynik operacyjny netto	8 488 277,99	5 064 762,50	5 985 220,90	6 050 190,61	5 163 578,59
-------------------------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Opracowanie ZMP na podstawie MRL

Dane obrazujące stan budżetów całego Partnerstwa łącznie pokazują kilka istotnych tendencji. Sumaryczne dochody wszystkich gmin wzrosły o ponad 32%, przy czym największy wzrost rok do roku nastąpił między 2017, a 2018 rokiem i wyniósł ponad 16%. W zakresie dochodów, szczególnie szybko, ale i stabilnie, rosły dochody bieżące, bo aż o 42% na przestrzeni badanych 5 lat. Należy jednak zauważyć, że w tej kategorii najszybciej rosła kwota dotacji na zadania bieżące, a istotnie wolniej dochody własne bieżące.

Ryc. 94. Zmiany trzech składowych dochodów bieżących w budżetach gmin z terenu Partnerstwa w okresie 2010 – 2019

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego <https://analizy.monitorrozwoju.pl>

Taka zależność dynamiki zmian poszczególnych składowych może w przyszłości negatywnie oddziaływać na prowadzenie przez Partnerstwo działań rozwojowych.

W podobnym tempie, jak dochody, zmieniały się też wydatki ogółem w budżetach gmin. Łącznie na przestrzeni 5 lat wzrosły o 30%. Wart wyrażnego podkreślenia jest jednak fakt, że o ile wydatki bieżące rosły stabilnie rok do roku, to wydatki majątkowe cechowały się dużą fluktuacją, co zaprezentowano na poniższym zestawieniu wykresów.

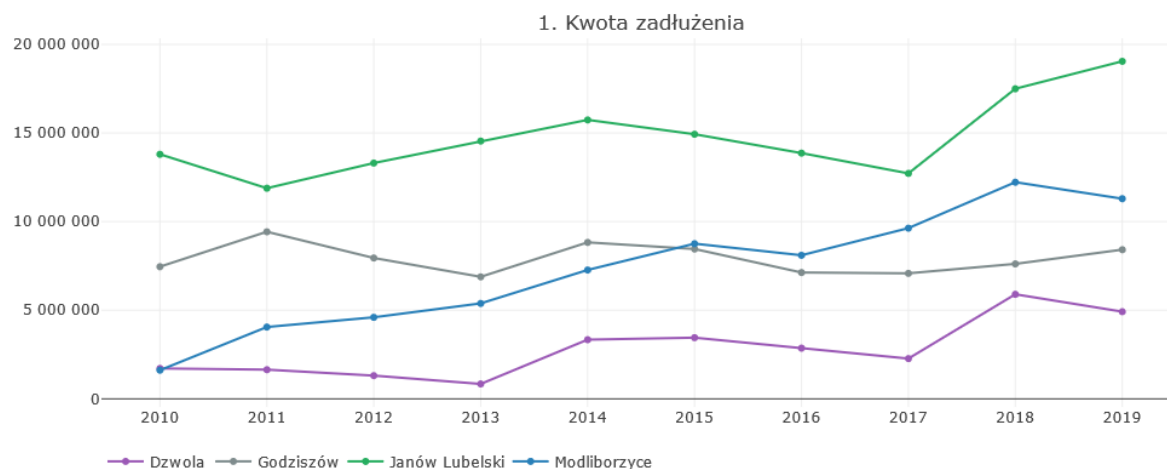
Ryc. 95. Zmiany wydatków bieżących i majątkowych w budżetach gmin z terenu Partnerstwa w okresie 2010 – 2019

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego <https://analizy.monitorrozwoju.pl>

Również wartości kwoty łącznego długu Partnerstwa rosną z roku na rok, ale jest to wzrost stosunkowo powolny. Na przestrzeni 5 lat wyniósł ponad 22%. Wzrost kwoty długu widoczny jest także w dłuższym okresie, tj. w latach 2010-2019.

Ryc. 96. Zmiany łącznej kwoty długu w budżetach gmin z terenu Partnerstwa w okresie 2010 – 2019

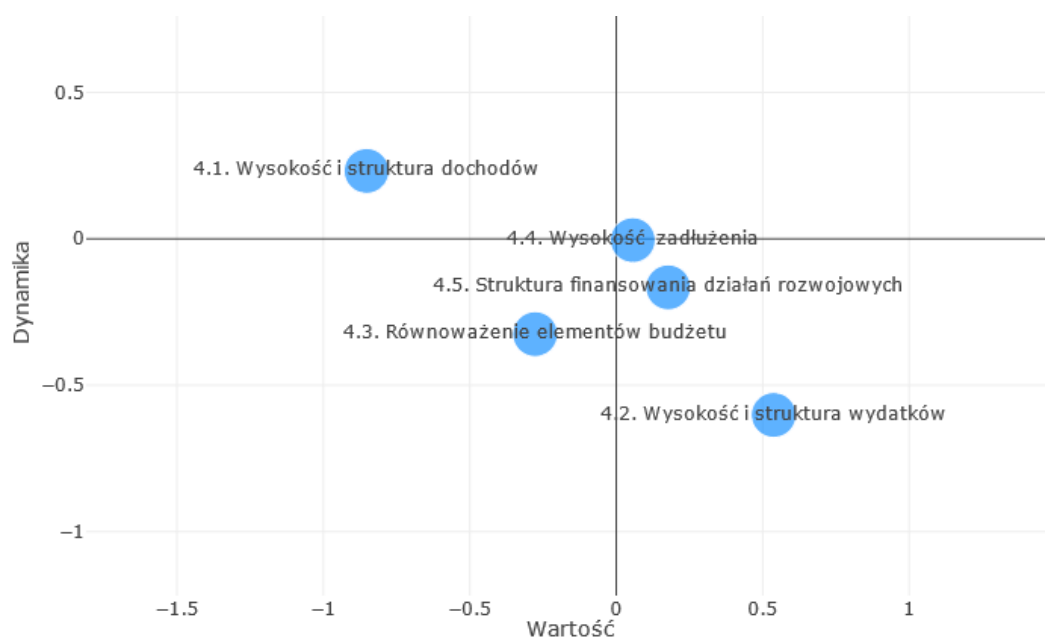

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego <https://analizy.monitorrozwoju.pl>

W związku celem analizy i kluczowymi czynnikami wpływającymi na stan finansów lokalnych konieczne jest skoncentrowanie się przede wszystkim na następujących podobszarach:

1. zrównoważenie elementów budżetu, na które wpływają:
 - a. wysokość i struktura dochodów, w tym poziom dochodów własnych,
 - b. wysokość i struktura wydatków, w tym poziom wydatków majątkowych,
2. struktura finansowania działań rozwojowych, w tym wykorzystanie dostępnych środków pozabudżetowych,
3. wysokość zadłużenia.

Ryc. 97. Rozkład wartości wskaźników dla podobszarów

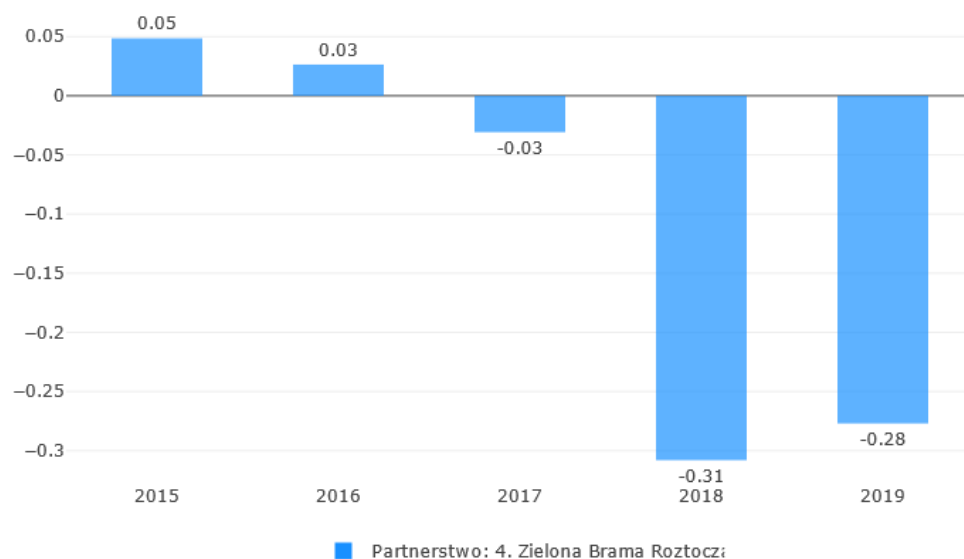
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Jak wskazuje to powyższa grafika, 3 z 5 podobszarów z zakresu „Stan finansów publicznych dla Partnerstwa”, plasują się obecnie powyżej wartości dla grup porównawczych. Jest to niewątpliwie warte podkreślenia, szczególnie w aspekcie struktury finansowania działań rozwojowych. Dwa pozostałe podobszary, szczególnie dotyczący równoważenia elementów budżetu, cechują się jednak gorszymi parametrami.

2.2.4.1. Podobszar „Zrównoważenie elementów budżetu”

Z punktu widzenia zdolności do finansowania rozwoju lokalnego istotne jest to jak kształtuje się poziom nadwyżki operacyjnej, czyli różnicy między dochodami bieżącymi, a wydatkami bieżącymi. Wygospodarowana nadwyżka operacyjna może zostać bowiem przeznaczona na spłatę długu i/lub finansowanie zadań majątkowych w zależności od potrzeb gminy wchodzących w skład Partnerstwa. Pożądany zatem jest wzrost poziomu nadwyżki operacyjnej zarówno brutto, jak i nadwyżki operacyjnej netto, czyli pomniejszonej o spłaty zadłużenia. Wartość wyniku operacyjnego netto informuje bowiem o wysokości środków finansowych, które mogą zostać przeznaczone na wydatki majątkowe. Jest to wartość istotna dla oceny zdolności do finansowania nowych inwestycji przez poszczególnych członków Partnerstwa.

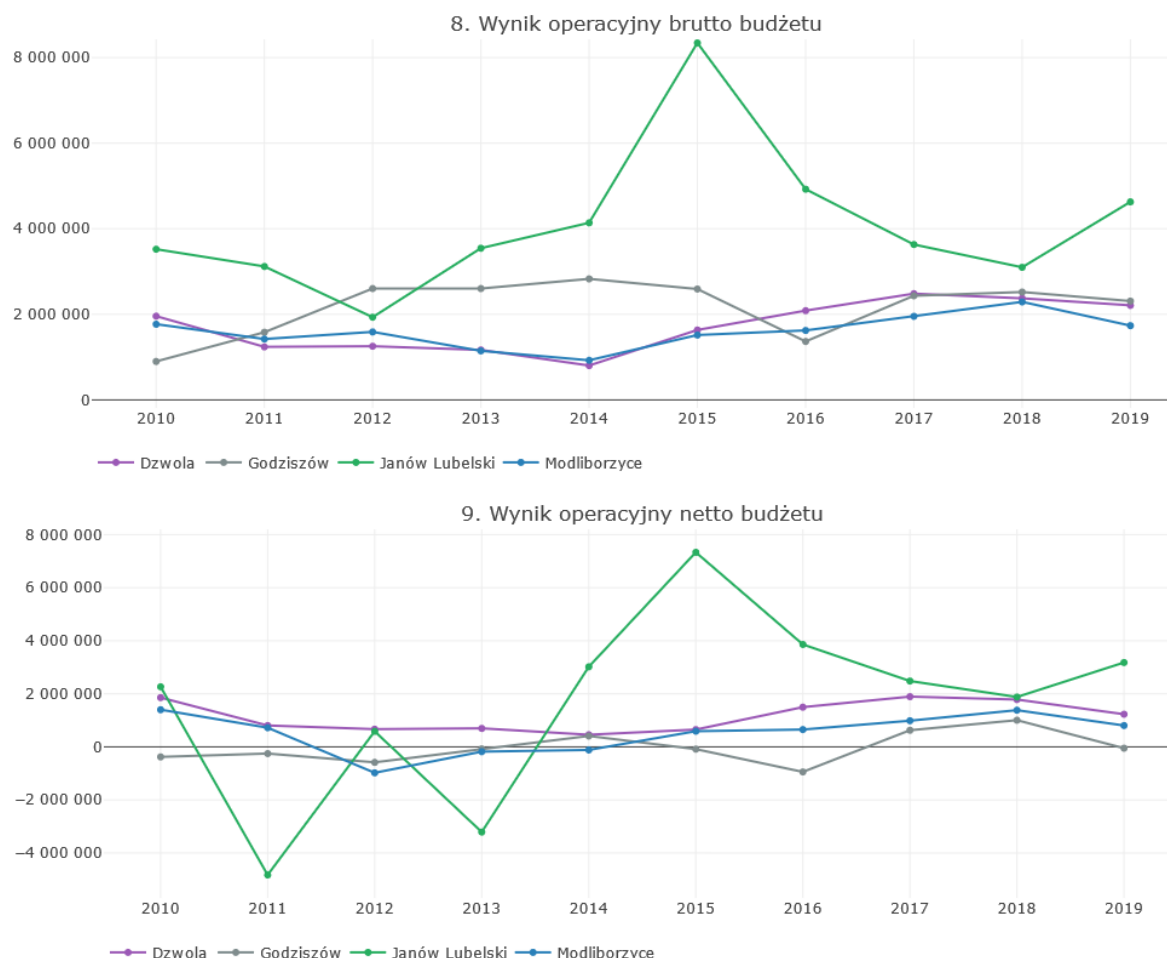
Ryc. 98. Wskaźnik syntetyczny „Równoważenie elementów budżetu”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Jak wyraźnie widać na przedstawionym wykresie, wskaźnik obrazujący stan równowagi budżetów gmin wchodzących w skład Partnerstwa, podobnie jak wskaźnik syntetyczny całego obszaru „Stan finansów lokalnych”, istotnie zmniejszył swoją wartość od 2015 roku, osiągając najniższy poziom w roku 2018.

Ryc. 99. Wynik operacyjny brutto i netto budżetów gmin z terenu Partnerstwa

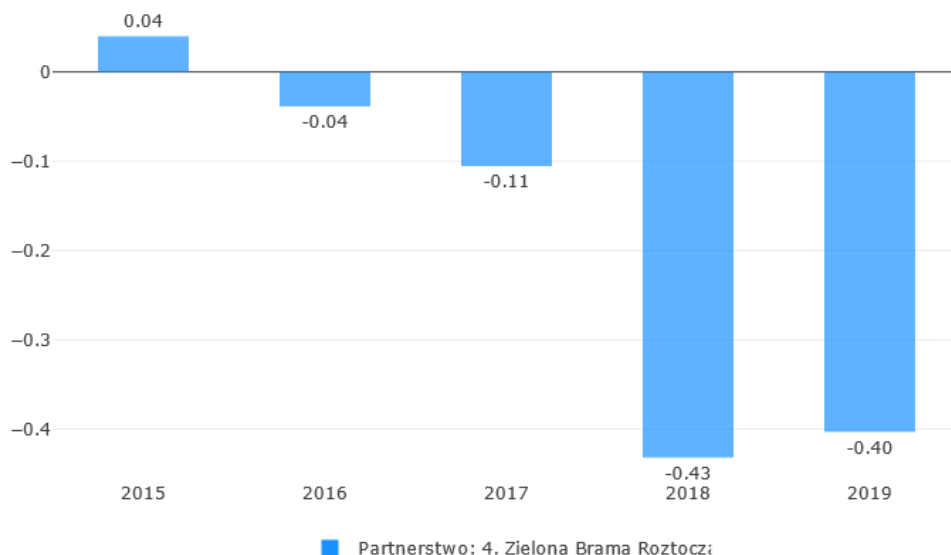
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego <https://analizy.monitorrozwoju.pl>

Spojrzenie na wynik operacyjny brutto i netto dla wszystkich samorządów wchodzących w skład Partnerstwa, wyraźnie pokazuje, że na pogorszenie wartości wskaźnika „Równoważenie elementów budżetu”, najmocniej oddziałuje zmniejszenie wyników Janowa Lubelskiego po szczycie jaki wystąpił w 2015 roku. Podobna sytuacja wystąpiła w przypadku Godziszowa. Dla Dzwoli i Modliborzycze można mówić o relatywnie stabilnym poziomie z tendencją wzrostową, poczynając od 2014 roku.

Istotnym wskaźnikiem informującym o tym, jaka część dochodów bieżących pozostaje w dyspozycji JST po spłacie długu oraz zrealizowaniu wydatków bieżących, jest kwota nadwyżki operacyjnej pomniejszona o spłaty długu przypadająca na 1 mieszkańca. Im wyższa jest wartość wskaźnika tym więcej środków może być przeznaczane na wydatki majątkowe. Ujemna wartość wskaźnika może natomiast wskazywać na potencjalną utratę zdolności do finansowania spłaty aktualnego

zadłużenia i można ją interpretować jako kwotę środków w przeliczeniu na mieszkańca niezbędną do uzupełnienia niedoboru środków na spłatę długu.

Ryc. 100. Kwota nadwyżki operacyjnej przypadająca na 1 mieszkańca - średnia 3 letnia

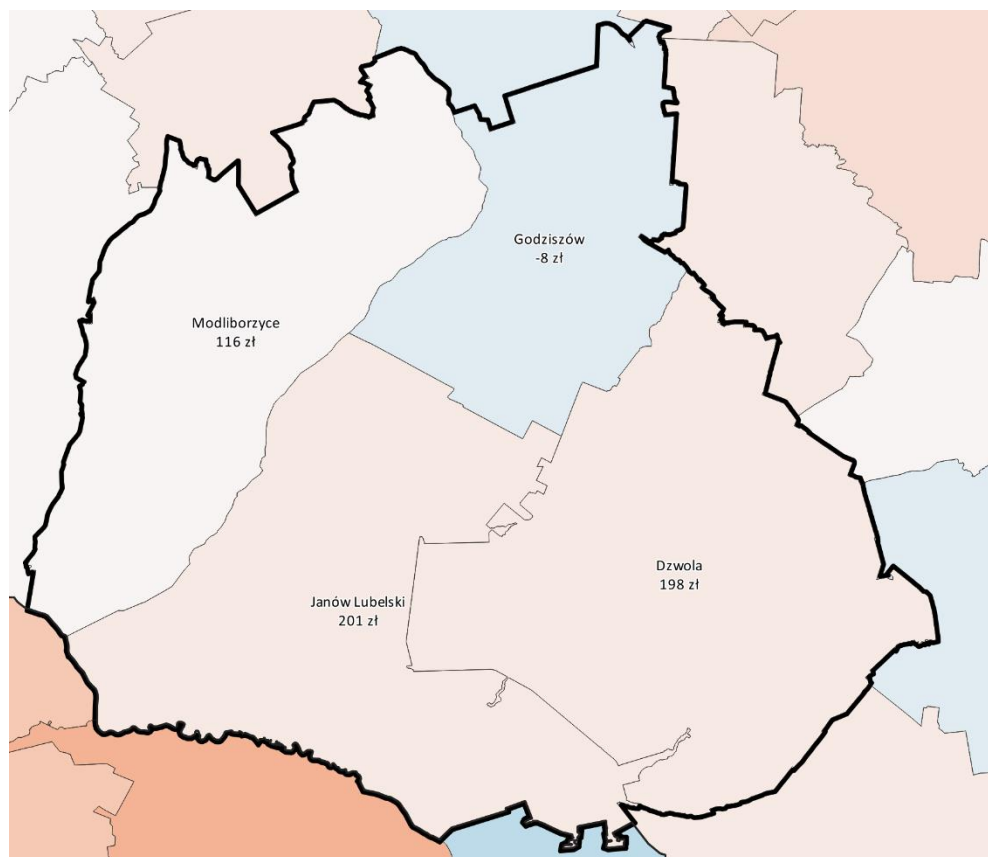

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wartości wskaźnika wyraźnie wskazują na gorszą sytuację Partnerstwa w stosunku do grup porównawczych. Od 2015 roku widoczny jest mocny trend spadkowy, który lekko wyhamował dopiero w 2019 roku. Z punktu widzenia możliwości finansowania przyszłych przedsięwzięć rozwojowych, jest to sytuacja niekorzystna, bowiem Partnerstwo może nie być w stanie zapewnić wystarczającego wkładu własnego do przyszłych inwestycji współfinansowanych ze środków wspólnotowych.

Ponieważ we wskaźniku zastosowano wartości średnie z 3 lat dla wygładzenia jednorocznych odchyleń, to warto także przeanalizować najświeższe dostępne dane, dla roku 2019 i ich dynamikę dla lat poprzednich.

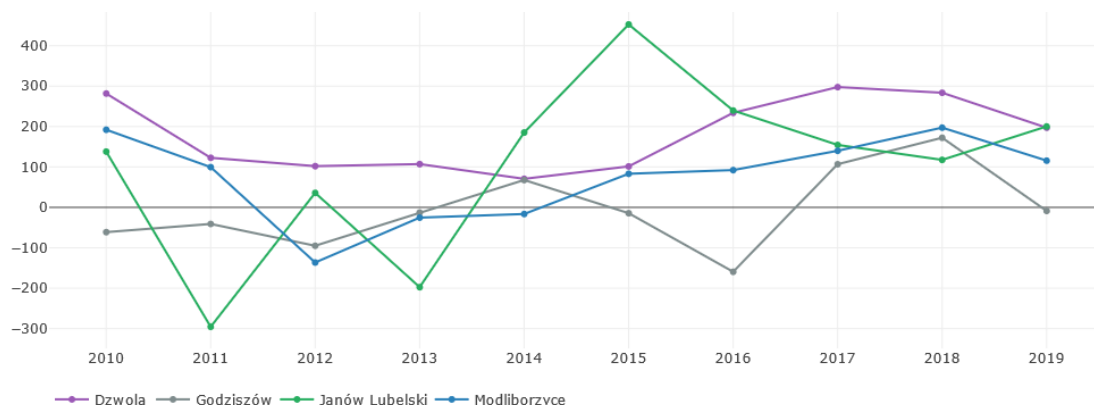
Ryc. 101. Kwota nadwyżki operacyjnej pomniejszona o spłaty długu przypadająca na 1 mieszkańca w 2019 roku

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie sprawozdań budżetowych za 2019 r.

Na powyższym kartogramie pokazano kwotę nadwyżki operacyjnej pomniejszoną o spłatę długu na jednego mieszkańca z podziałem na gminy w ramach partnerstwa. Szczególnie może niepokoić wartość ujemna dla Godziszowa, ale spoglądając na dane w ujęciu wieloletnim, wyraźnie widać, że zarówno ta gmina, jak i Janów Lubelski cechują się większą zmiennością tego wskaźnika w stosunku do reszty partnerstwa. Dane dla poszczególnych lat w okresie od 2010 roku zaprezentowano na poniższym wykresie.

Ryc. 102. Kwota nadwyżki operacyjnej zmniejszona o spłatę długu na 1 mieszkańca dla poszczególnych gmin parterstwa

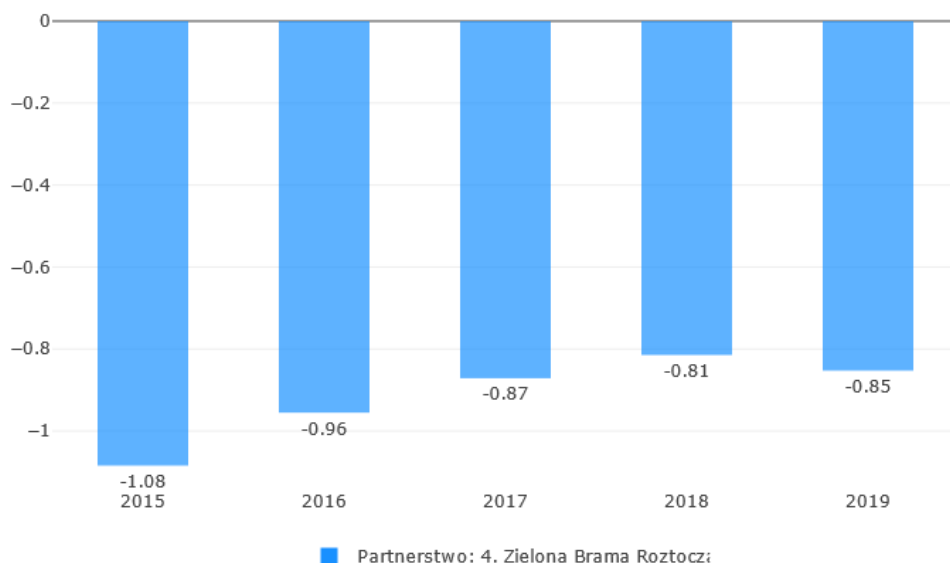
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

Dla dłuższych ciągów czasowych można określić ogólny trend wzrostowy wartości kwoty nadwyżki operacyjnej zmniejszonej o spłatę długu na 1 mieszkańca. Jest to wydzźwięk umiarkowanie pozytywny. Jako istotną niedogodność z punktu widzenia zarządzania środkami na działania rozwojowe, należy postrzegać wysoką fluktuację tej wartości dla Janowa Lubelskiego i Godziszowa. Dla dwóch pozostałych gmin, Dzwoli i Modliborzycze, trend jest o wiele stabilniejszy.

2.2.4.2. Podobszar „Wysokość i struktura dochodów, w tym poziom dochodów własnych”

Interpretując wyniki w niniejszym podobszarze warto zwrócić uwagę na trwale ujemny poziom wskaźnika. Ilustruje on sytuację, w której gminy Partnerstwa stale znajdują się poniżej średniej dla swoich grup porównawczych. Ujęte we wskaźniku wartości odzwierciedlają poziom dochodów ogółem, które odpowiadają wartości środków bezzwrotnych przeznaczanych na finansowanie zadań publicznych. Zatem jest to zasób finansowy, którym dysponują poszczególne gminy w Partnerstwie z wyłączeniem środków finansowych zwiększających ich dług lub innych przychodów bezzwrotnych, które nie charakteryzują się powtarzalnością i stabilnością.

Ryc. 103. Wskaźnik dla podobszaru Wysokość i struktura dochodów

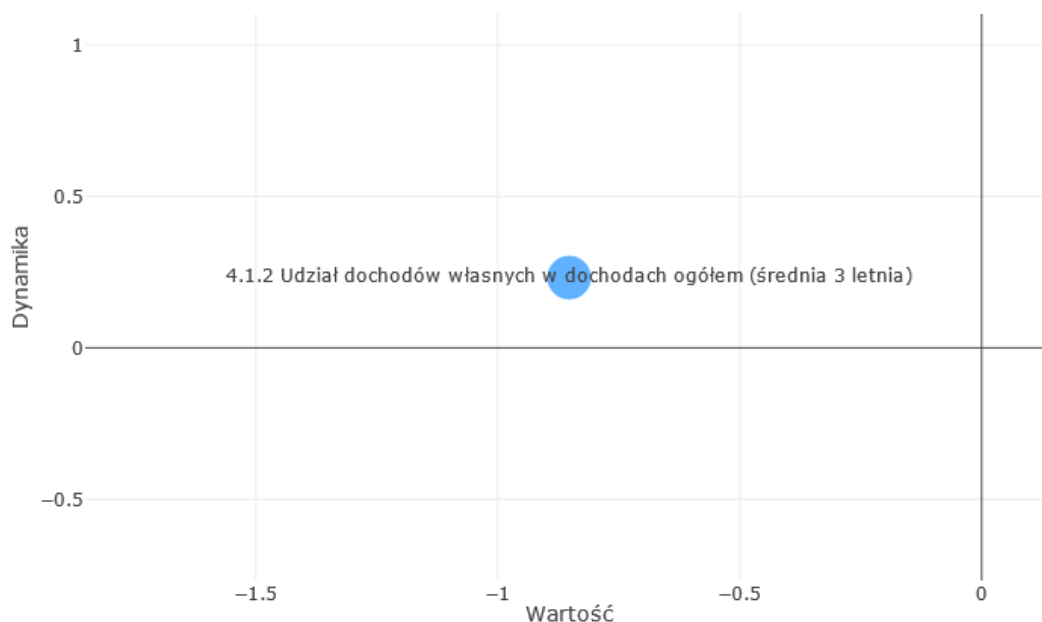

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Z kolei w obszarze dochodów najważniejszą kategorię stanowią dochody własne, które są jednym z kluczowych czynników wpływających na poziom możliwości finansowania zadań własnych. Uzyskane wpływy z dochodów własnych pozwalają określić samodzielność finansową, a także pozwalają sformułować wnioski dotyczące poziomu środków finansowych, które mogą zostać przeznaczone na finansowanie dowolnych zadań danej gminy. Zatem najbardziej pożądaną sytuacją jest wzrost wartości relacji dochodów własnych do dochodów ogółem.

Jak obrazuje to poniższy wskaźnik „Udziału dochodów własnych w dochodach ogółem”, stan dla całego Partnerstwa określić można jako znacznie poniżej grup porównawczych. Również dynamika wartości wskaźnika wskazuje na pogarszającą się relację dochodów własnych do dochodów ogółem, biorąc pod uwagę ogólne tendencje dla porównywalnych samorządów.

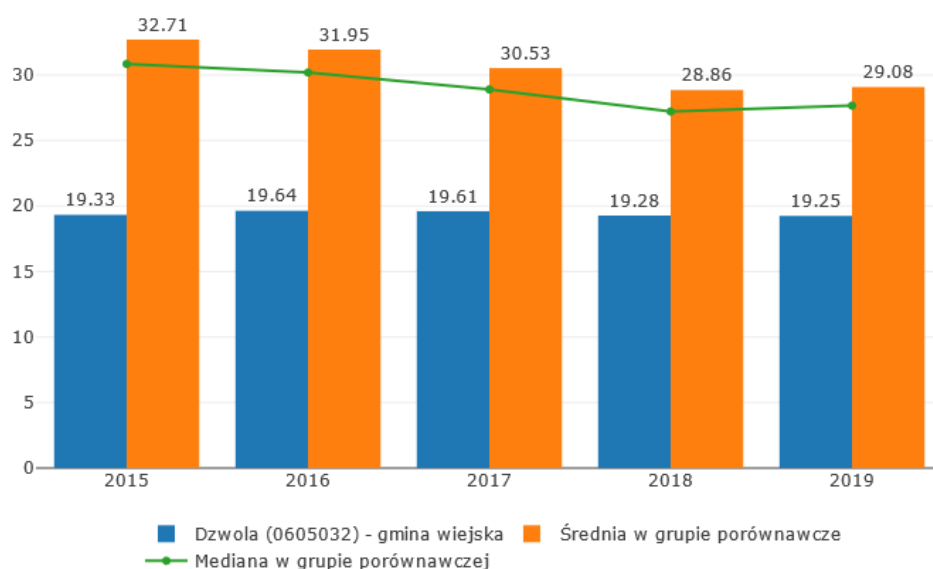
Ryc. 104. Rozkład wartości wskaźnika dla podobszarów

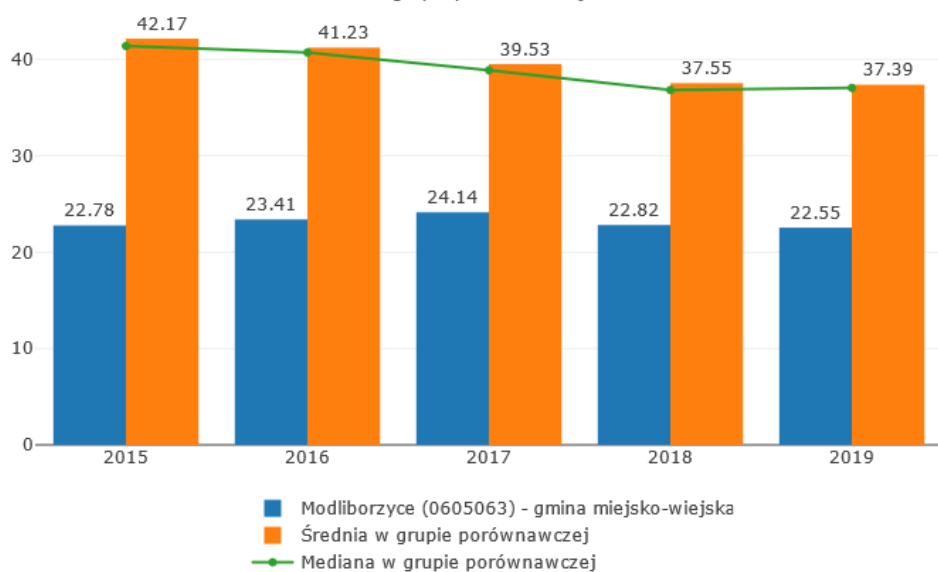
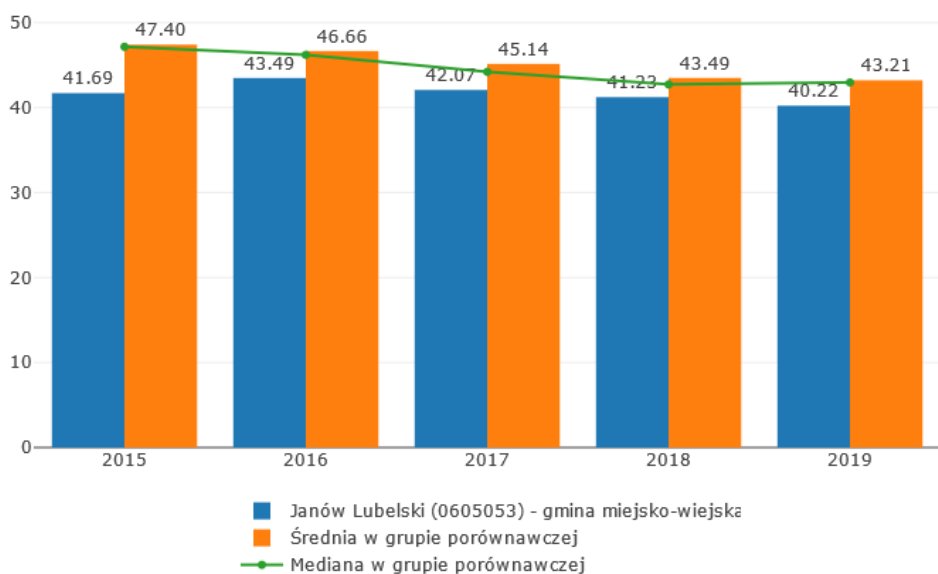
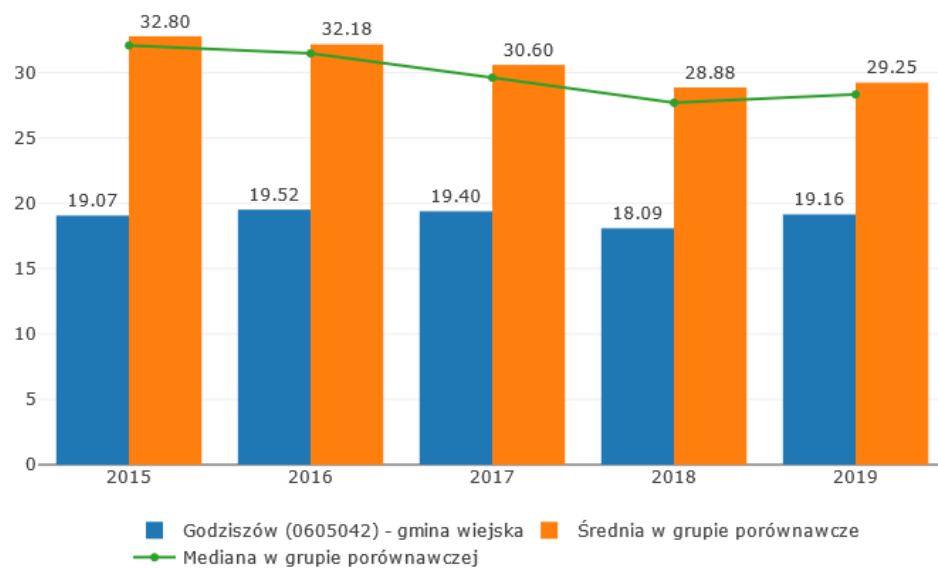

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Dla lepszego poznania zjawiska należy spojrzeć jak odniesienie wartości udziału dochodów własnych do dochodów ogółem kształtuje się w poszczególnych gminach Partnerstwa.

Ryc. 105. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem (średnia 3 letnia) – poszczególne gminy Partnerstwa

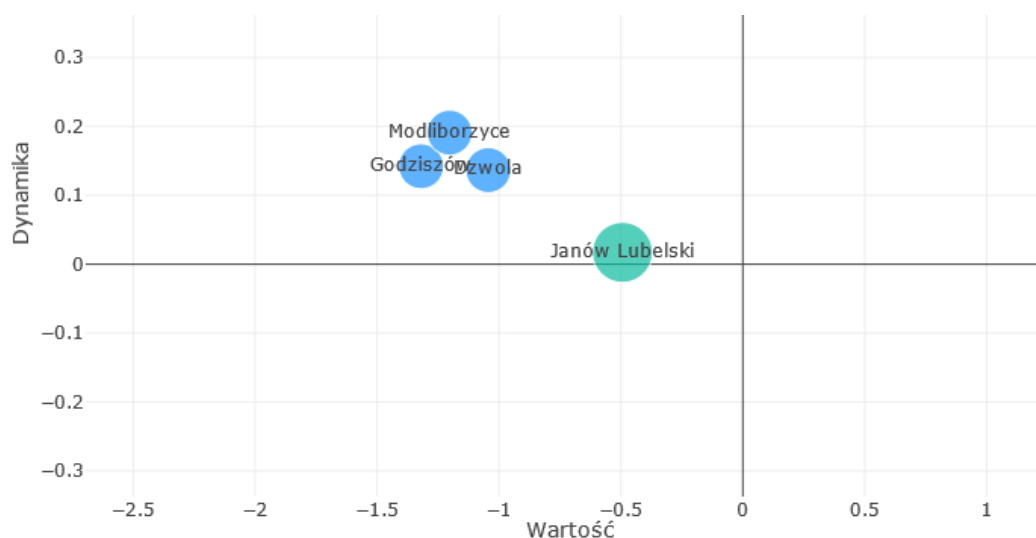

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Powyższe dane wyraźnie wskazują, że wartości dla wszystkich gmin dla całego 5-letniego okresu pozostają względnie stabilne. Wyraźnie widoczne jest jednak także istotne odchylenie od wskazań dla grupy porównawczej, szczególnie w przypadku Dzwoli, Godziszowa i Modliborzyce. Stan ten może mocno rzutować na możliwości Partnerstwa w perspektywie podejmowania działań rozwojowych.

Ryc. 106. Rozkład gmin w zakresie wskaźnika Dochody własne przypadające na 1 mieszkańca (średnia 3 letnia)

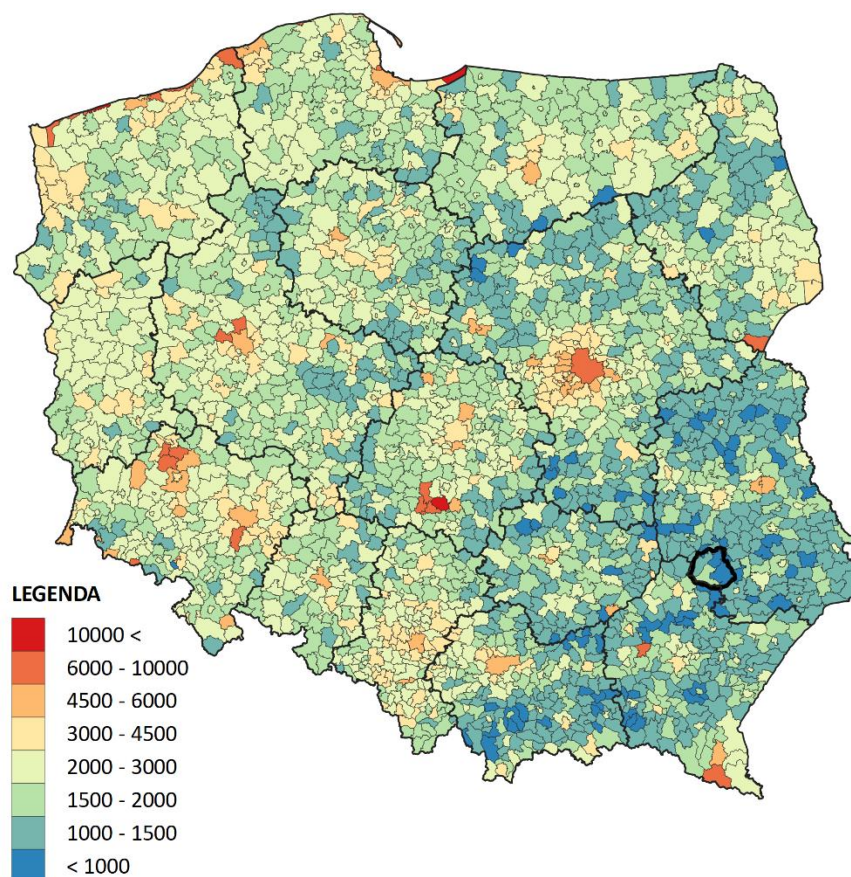

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Stan ten jest również wyraźnie widoczny na rozkładzie poszczególnych gmin. Wszystkie samorządy mają obecną wartość wskaźnika niższą niż ich grupy porównawcze. Jako pozytyw należy traktować dodatnią dynamikę, jednak jak pokazano powyżej w rozbiciu na pojedyncze gminy, dynamika ta wynika głównie z obniżania się poziomu grupy porównawczej.

Dla pełnego obrazu poniżej zaprezentowano wartości dochodów własnych przypadających na 1 mieszkańca tak w gminach partnerstwa jak i w całym kraju.

Ryc. 107. Dochody własne przypadające na 1 mieszkańca w 2019 roku

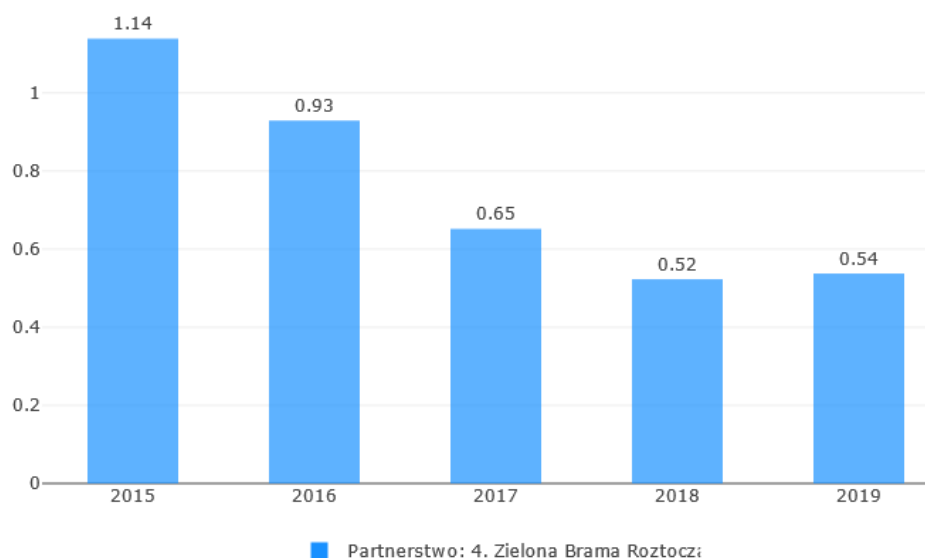
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie sprawozdań budżetowych za 2019 r.

Spośród czterech gmin partnerstwa, dwie – Dzwola i Godziszów - znalazły się w najniższym przedziale (poniżej 1 000 zł), Modliborzyce w przedziale przedostatnim (1 000-1 500 zł), a Janów Lubelski w trzecim przedziale od końca (1 500-2 000 zł). Wartości te są typowe dla gmin z województw Polski południowej i południowo-wschodniej. Pomimo to należy jednak stwierdzić, że niski poziom dochodów własnych będzie skutkował wysokim uzależnieniem możliwości realizacji inwestycji rozwojowych od dostępności środków zewnętrznych, zwłaszcza dotacyjnych.

2.2.4.3. Podobszar „Wysokość i struktura wydatków, w tym poziom wydatków majątkowych”

W kontekście finansowania rozwoju lokalnego ważne miejsce zajmuje analiza struktury wydatków. Wartość wskaźnika syntetycznego dla tego podobszaru jest zdecydowanie korzystniejsza niż w przypadku dochodów. Jak zaprezentowano poniżej, dla całego okresu 2015-2019 stan Partnerstwa istotnie przewyższał wartości dla grupy porównawczej.

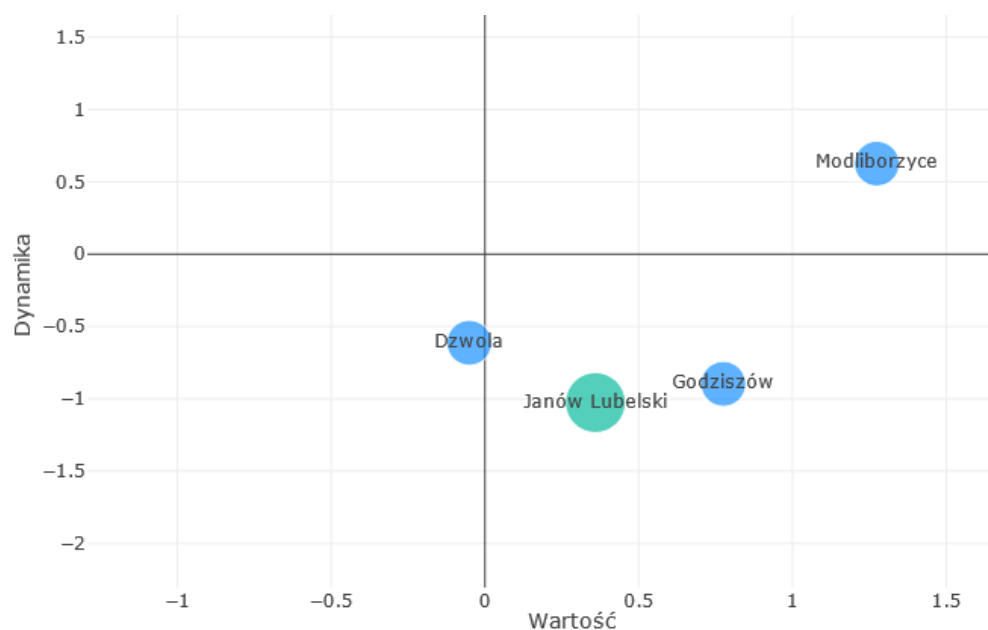
Ryc. 108. Wskaźnik dla podobszaru „Wysokość i struktura wydatków”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Również analiza rozkład wskaźnika dla poszczególnych gmin wypada pozytywnie.

Ryc. 109. Rozkład gmin w zakresie wskaźnika „Wysokość i struktura wydatków”

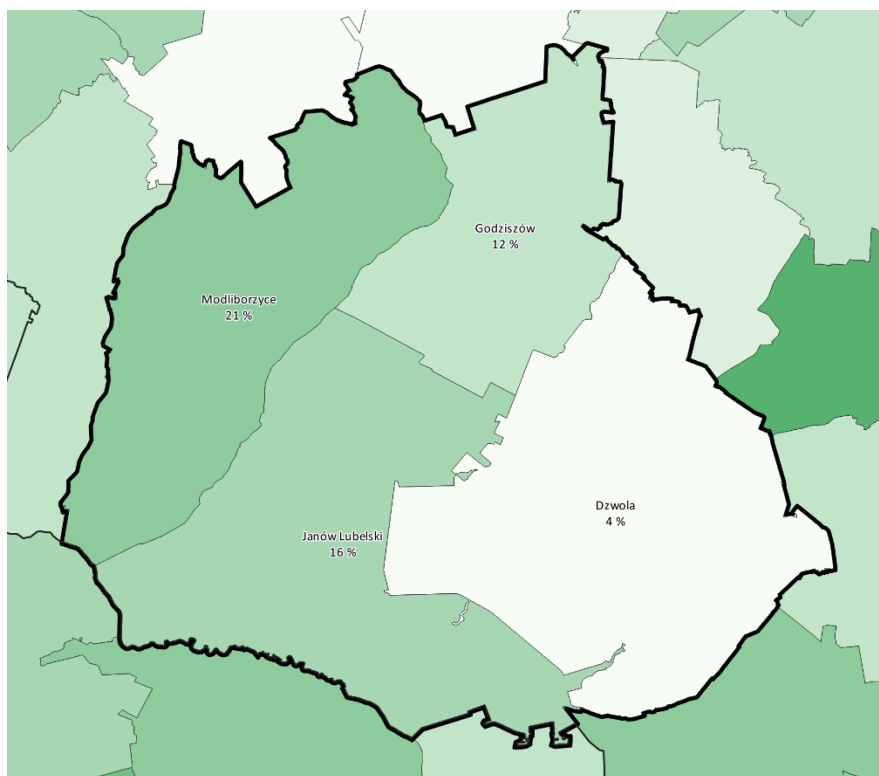
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wszystkie samorządy znajdują się albo na poziomie swojej grupy porównawczej (Dzwola), albo wykazują wartości istotnie wyższe (Janów Lubelski, Godziszów i w szczególności Modliborzyce).

Kluczowym elementem w obszarze wydatków budżetowych jest ocena poziomu kształtowania się wydatków bieżących i wydatków majątkowych. Obraz tej drugiej grupy umożliwia ocenę zmian środków przeznaczonych na zwiększenie majątku JST w ramach Partnerstwa. Z tego punktu widzenia istotny jest zarówno wzrost wielkości nominalnych wydatków majątkowych, jak również wzrost udziału wydatków majątkowych w wydatkach ogółem. Dla wszystkich czterech gmin wartości tego wskaźnika utrzymują się powyżej średnich, co jest zdecydowanie pozytywnym sygnałem.

Dla ukazania wartości wskaźnika dla ostatniego okresu poniżej przedstawiono obraz z kartogramem pokazującym udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem z podziałem na gminy w ramach partnerstwa dla roku 2019.

Ryc. 110. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w 2019 roku

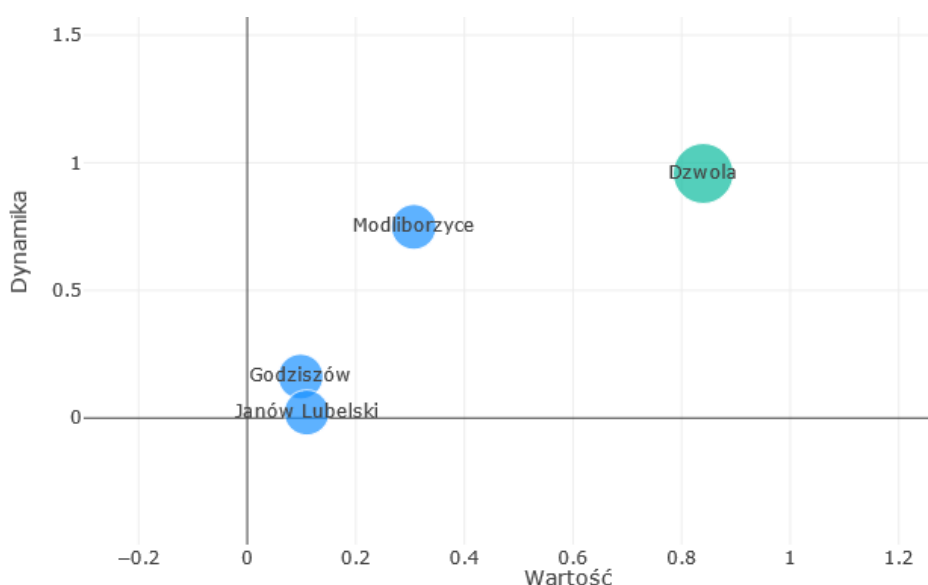

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie sprawozdań budżetowych za 2019 r.

Spore różnice pomiędzy wartością średniej 3-letniej, a jednostkową wartością dla roku 2019 (w przypadku Dzwoli odpowiednio 15% i 4%, a Godziszowa ponad 20% i 12%) wskazują na dużą zmienność wartości wskaźnika. Wynika ona w głównej mierze z cyklu realizacji inwestycji przez gminy, a co za tym idzie sporych skoków w wysokości wydatków majątkowych w porównaniu rok do roku.

Inną, dodatkową i ważną informacją, jest poziom finansowania wydatków majątkowych dochodami majątkowymi. Wzrost wielkości tego wskaźnika oznacza bowiem niższe zapotrzebowanie na środki własne w celu finansowania wydatków majątkowych. Może również oznaczać zmniejszenie potrzeb pożyczkowych przeznaczanych na realizację zadań majątkowych. Jak wynika z danych budżetowych i Monitora Rozwoju Lokalnego, dla Partnerstwa „Zielona Brama Roztocza” wartość wskaźnika dynamicznie rośnie od 2017 roku. Ze stabilnych wartości lokujących się jednak poniżej grup porównawczych, wskaźnik dla 2018 i 2019 roku notuje wysoki wzrost. Również analiza obecnego rozkład wskaźnika dla poszczególnych gmin wypada pozytywnie.

Ryc. 111. Rozkład gmin w zakresie wskaźnika „Poziom finansowania wydatków majątkowych dochodami majątkowymi (w %) - średnia 3 letnia”

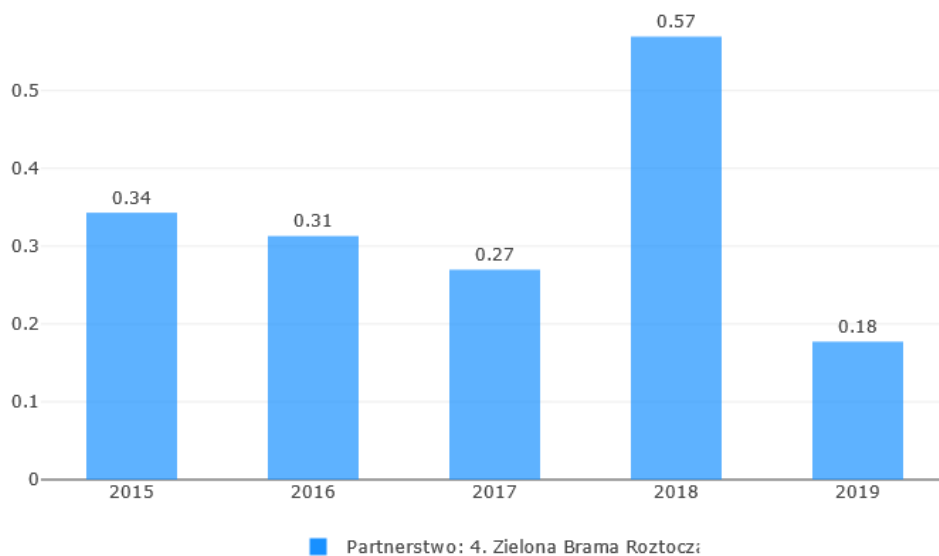
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwaju.pl/>

Nie tylko całe Partnerstwo, ale i wszystkie samorządy je tworzące, lokują się powyżej grup porównawczych i co równie istotne wykazują korzystną dynamikę zmian. Może to świadczyć o stabilizowaniu się podstaw finansowych dla dalszego rozwoju majątku Partnerstwa.

2.2.4.4. Podobszar „Struktura finansowania działań rozwojowych, w tym wykorzystanie dostępnych środków pozabudżetowych”

Struktura finansowania działań rozwojowych odnosi się w szczególności do części kapitałowej wydatków budżetu. Jednym ze źródeł finansowania wydatków majątkowych są środki zewnętrzne.

Ryc. 112. Wskaźnik dla podobszaru „Struktura finansowania działań rozwojowych”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wartości wskaźnika dla Partnerstwa utrzymują się na poprawnym poziomie, choć z wyjątkiem 2018 roku, wykazują tendencję spadkową.

Ryc. 113. Rozkład gmin w zakresie wskaźnika „Struktura finansowania działań rozwojowych”

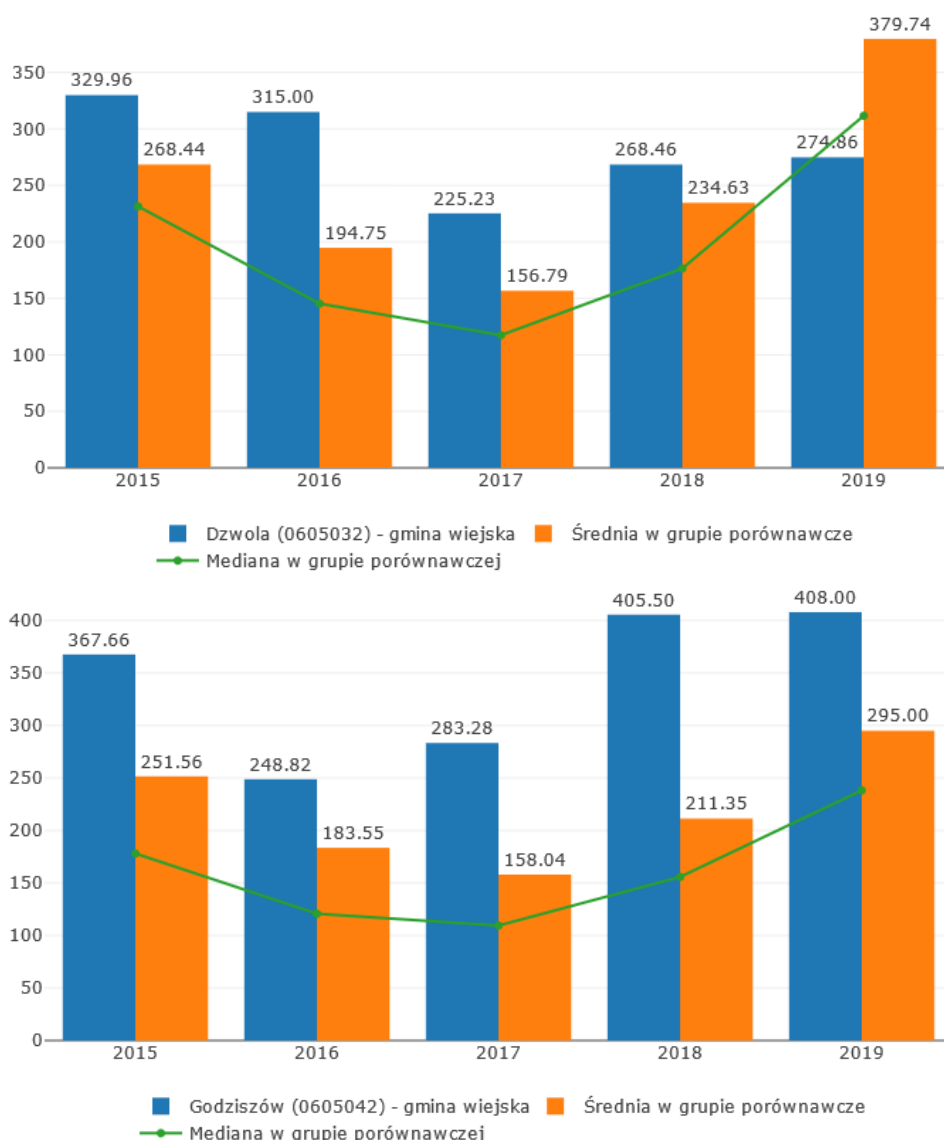
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

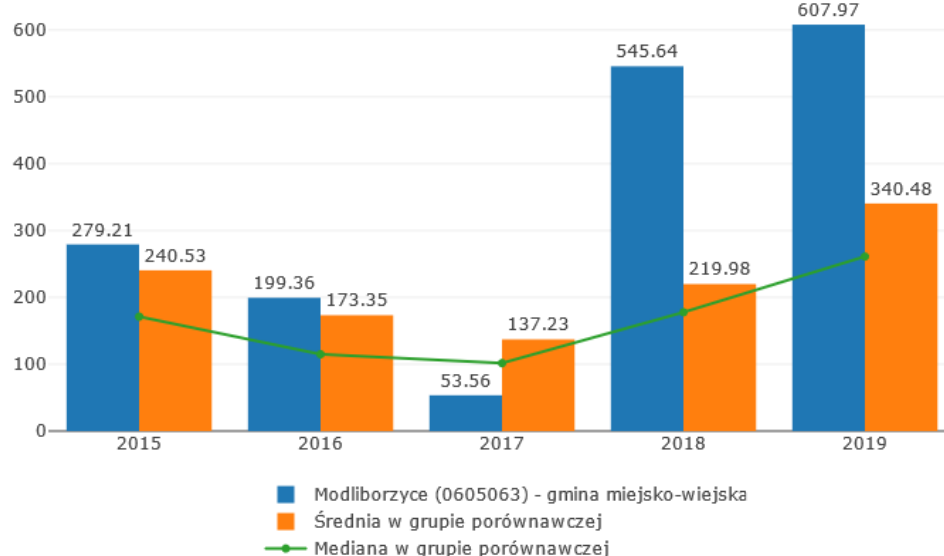
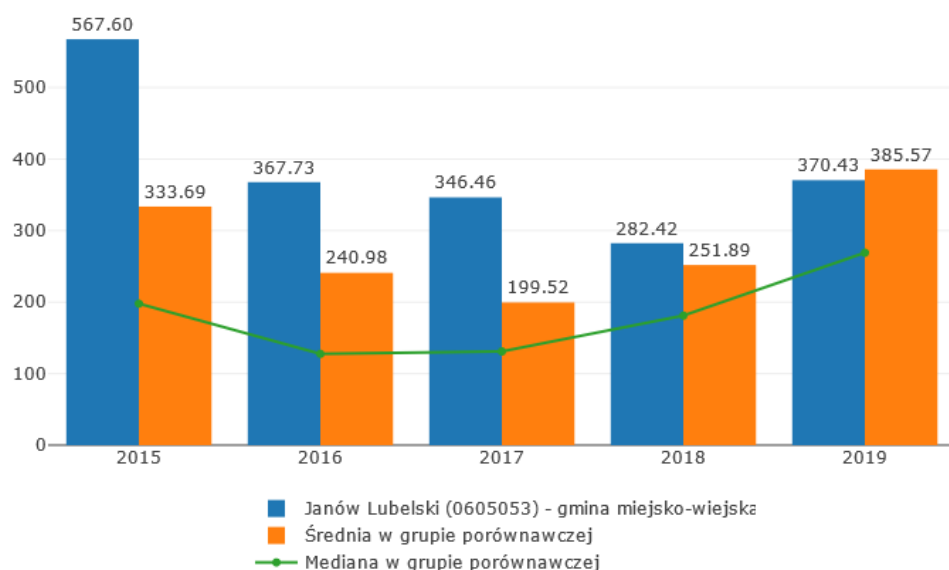
Na rozkładzie wartości wskaźnika w układzie gminnym, zarysowuje się podział na Modliborzyce i Godziszów, które charakteryzowane są wartościami znacznie

powyżej grupy porównawczej, oraz Janów Lubelski i Dzwolę, dla których wartości wskaźnika są niższe.

Dla określenia czynników wewnątrz Partnerstwa, które wpływają na wartość wskaźnika dla całego podobszaru, przeanalizowano „Wydatki majątkowe na projekty z UE w przeliczeniu na mieszkańca (średnia 3 letnia)”. Ta miara pozwala w bardziej porównywalny sposób ocenić ten aspekt finansów lokalnych.

Ryc. 114. Wydatki majątkowe na projekty z UE w przeliczeniu na mieszkańca (średnia 3 letnia) – poszczególne gminy Partnerstwa

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

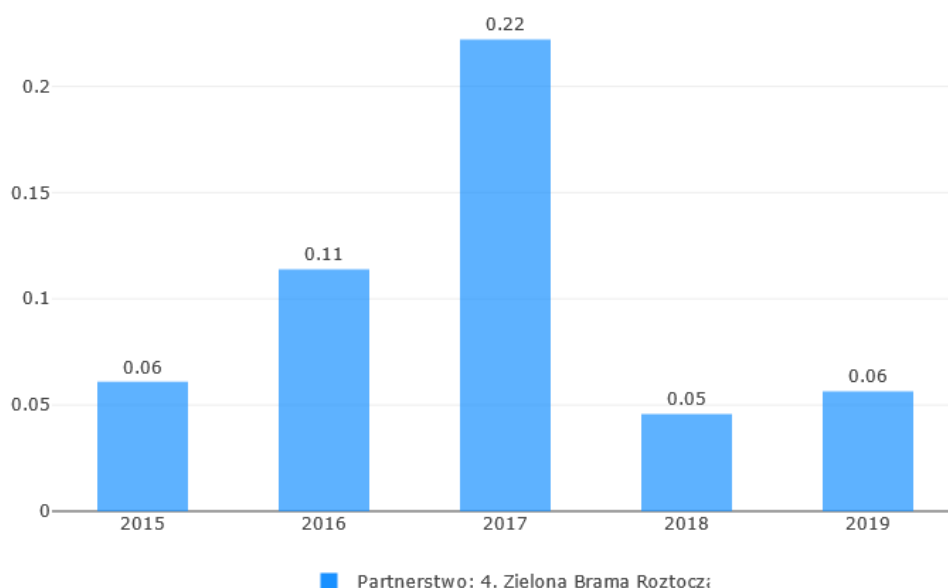
Dane dla poszczególnych gmin wyraźnie wskazują na fakt, że duży jednoroczny skok wartości wskaźnika w 2018 roku, Partnerstwo zawdzięcza Modliborzycom i Godziszowowi. Pogorszenie wartości wskaźnika dla Dzwoli i Janowa Lubelskiego wynika natomiast z istotnego wzrostu wartości dla grup porównawczych. Wartości bezwzględne dla tych dwóch gmin na przestrzeni 2018 i 2019 roku nie spadły bowiem, a wręcz lekko wzrosły. Należy przy tym zaznaczyć, że interpretacja powyższych danych jest niejednoznaczna. Wzrost wskaźnika udziału wydatków majątkowych na projekty dofinansowane z UE w wydatkach majątkowych ogółem oznacza bowiem, że determinującym czynnikiem finansowania zadań majątkowych są pozyskane środki zewnętrzne. W sytuacji ograniczenia podaży samorządy mogą stać przed istotną barierą w finansowaniu nowych inwestycji. Dlatego niższa

wartość tego wskaźnika może być również odczytywana jako przejaw przyjętego podejścia do pokrywania nakładów inwestycyjnych środkami nie tylko dotacyjnymi.

2.2.4.5. Podobszar „Wysokość zadłużenia”

Ostatnim z podobszarów wymagających analizy w zakresie stanu finansów lokalnych jest wysokość zadłużenia. Istnienie zjawiska długu lokalnego powszechnie jest postrzegane jako podatek odroczony w czasie, tj. zwiększenie obciążeń podatkowych przyszłych pokoleń. Władze gminy podejmując decyzję o zaciągnięciu długu powinny wziąć pod uwagę cel na jaki środki zwrotne zostaną przeznaczone. Dlatego interpretacja wskaźników zadłużenia nie może przybierać postaci zerojedynkowej. Zmianę kwoty długu należy w szczególności zestawiać z prezentowanym wcześniej poziomem wydatków majątkowych, co może wskazywać na zmianę potrzeb pożyczkowych determinowaną wydatkami majątkowymi.

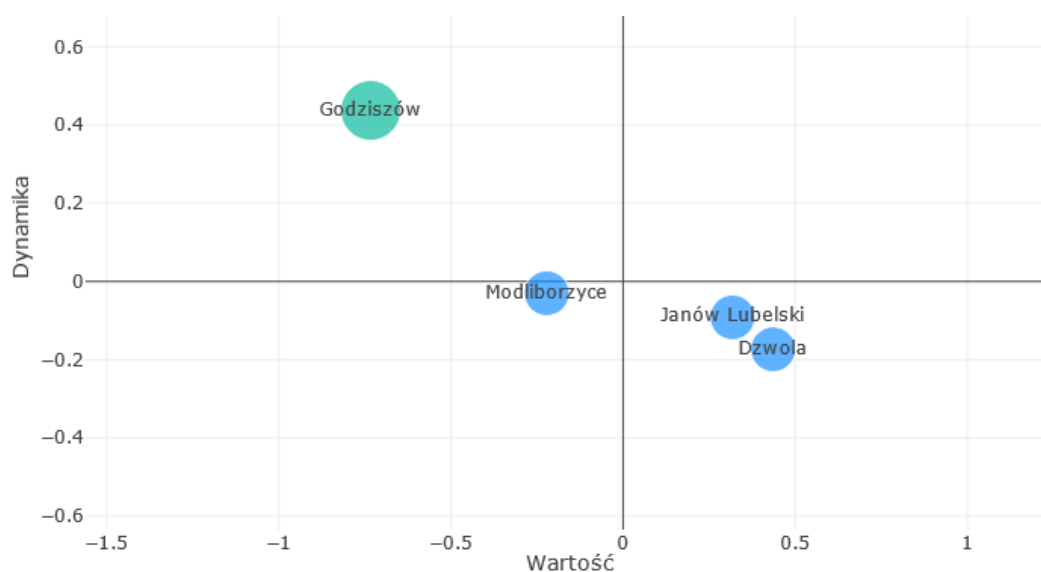
Ryc. 115. Wskaźnik dla podobszaru „Wysokość zadłużenia”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wartości wskaźnika dla podobszaru „Wysokość zadłużenia” utrzymują się w przypadku całego Partnerstwa na poziomach zbliżonych do grup porównawczych, co wskazywałoby na podobne podejście jak zastosowane przez większość samorządów w Polsce.

Ryc. 116. Rozkład gmin w zakresie wskaźnika „Wysokość zadłużenia”

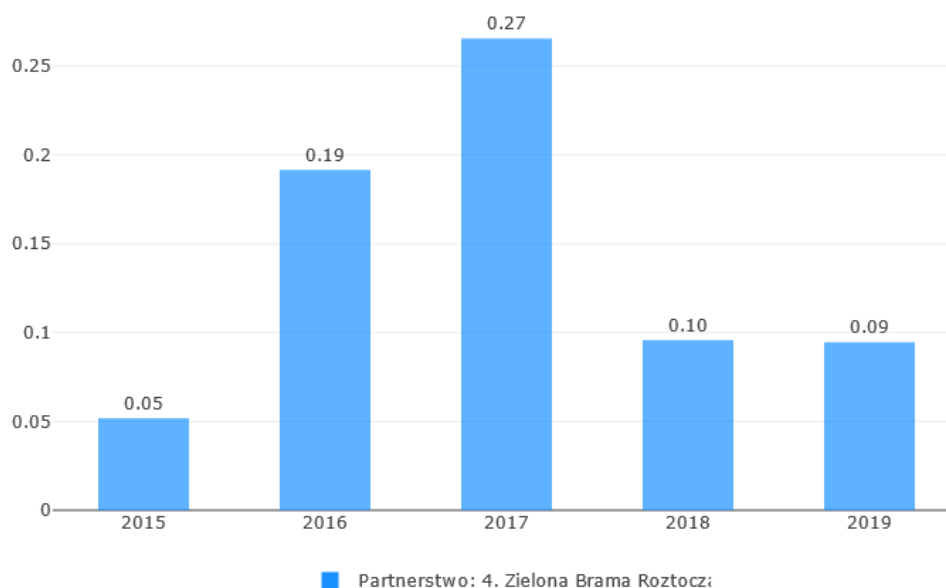

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Na grafie prezentującym rozkład wartości wskaźnika w poszczególnych gminach, wyraźnie widać, że spośród samorządów Partnerstwa, jedynie władze Godziszowa przyjęły politykę relatywnie wyższego zadłużenia w stosunku do swojej grupy porównawczej.

Analizując wysokość zadłużenia przez pryzmat zdolności do finansowania rozwoju lokalnego warto odnieść kwotę długu do poziomu uzyskiwanej średniej wysokości nadwyżki operacyjnej (z 3 lat). W warunkach niepewności społeczno-gospodarczej uzyskiwana nadwyżka operacyjna charakteryzuje się zmiennością, co uzasadnia jej uśrednienie w okresie 3-letnim).

Ryc. 117. Okres spłaty długu wg stanu w danym roku za pomocą średniej kwoty pełnej NO z ostatnich 3 lat

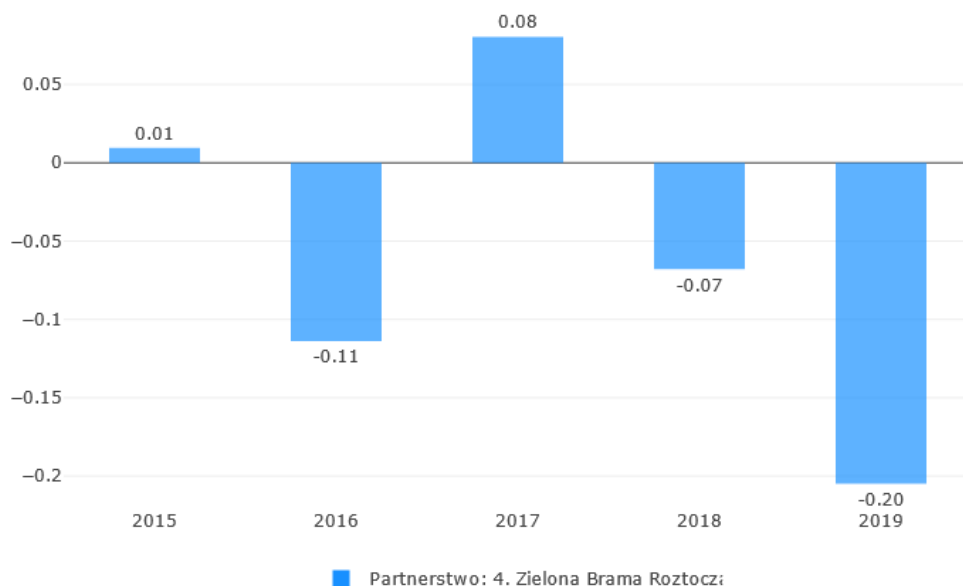
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Jak wskazują dane zilustrowane na powyższym wykresie Partnerstwo jako całość plasuje się w strefach powyżej średniej dla grup porównawczych, co jest zjawiskiem pozytywnym.

Dla dokładniejszego zbadania zachodzących relacji przeanalizowano wartości dla poszczególnych gmin. Zmienność wartości wskaźnika jest znacznie większa dla grup porównawczych niż dla gmin chodzących w skład Partnerstwa. Utrudnia to jednoznaczną interpretację danych, jednak z pewnością wskazuje na dużą stabilność poziomu długu Godziszowa i Modliborzyc w odniesieniu do nadwyżki operacyjnej, oraz większą zmienność w przypadku Dzwoli i Janowa Lubelskiego.

Równie istotne jest uzyskanie wiedzy o kształtowaniu się relacji kwoty zadłużenia do dochodów ogółem, co wskazuje na poziom zabezpieczenia długu uzyskiwanymi dochodami budżetu. Relacja ta może stanowić również wartość porównawczą pomiędzy poszczególnymi JST bowiem do końca roku 2013 był to wskaźnik limitujący poziom długu.

Ryc. 118. Relacja kwoty zadłużenia w danym roku do dochodów ogółem

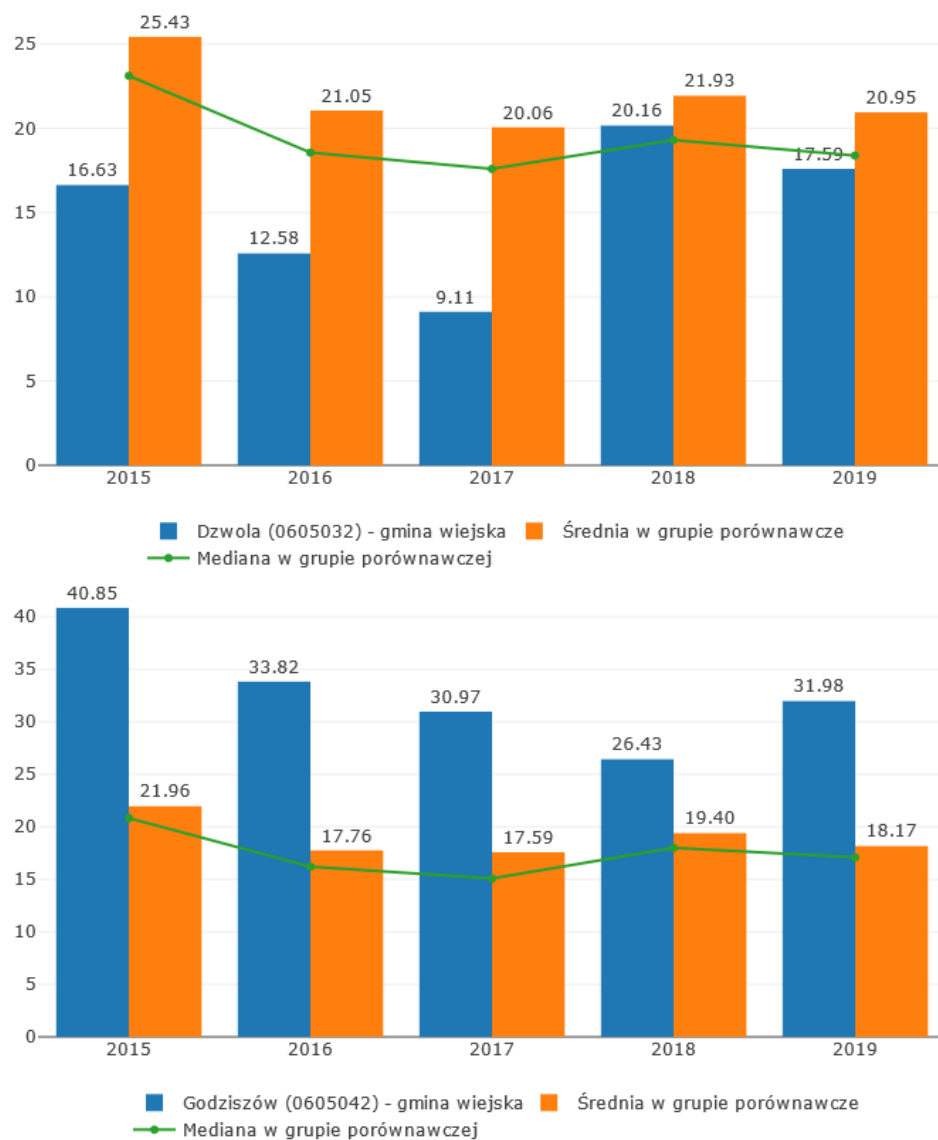

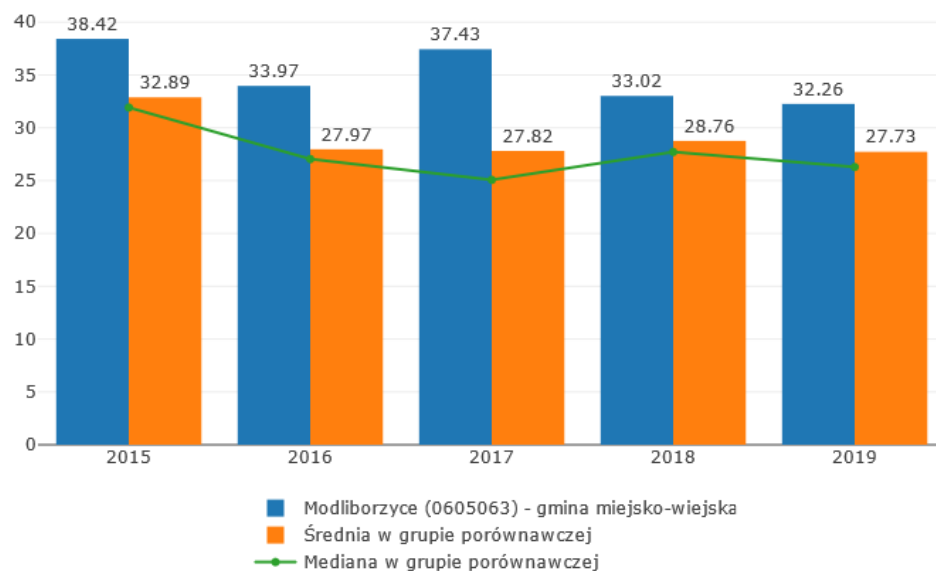
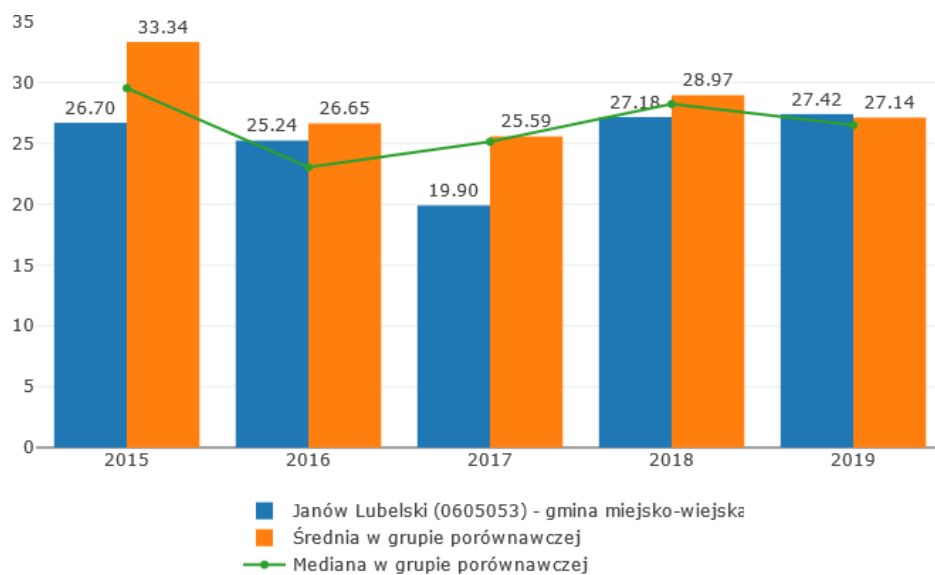
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Wartości wskaźnika dla tego podobszaru charakteryzują się sporą zmiennością, jednak nie odbiegają one znacząco od średniej dla grup porównawczych.

Ponownie celowe wydaje się przeanalizowanie wartości wskaźnika dla poszczególnych gmin i określenie na co wskazują dane zobrazowane na poniższych grafach. Podobnie jak w przypadku pokrycia długu za pomocą średniej kwoty pełnej nadwyżki operacyjnej z ostatnich 3 lat, wewnątrz Partnerstwa wyróżnić można dwie grupy gmin. Dzwola i Janów Lubelski charakteryzują się zadłużeniem niższym niż ich grupy porównawcze, podczas gdy Godziszów i Modliborzyce cechuje trwale wyższa relacja długu do dochodów ogółem.

Ryc. 119. Relacja kwoty zadłużenia w danym roku do dochodów ogółem – poszczególne gminy Partnerstwa

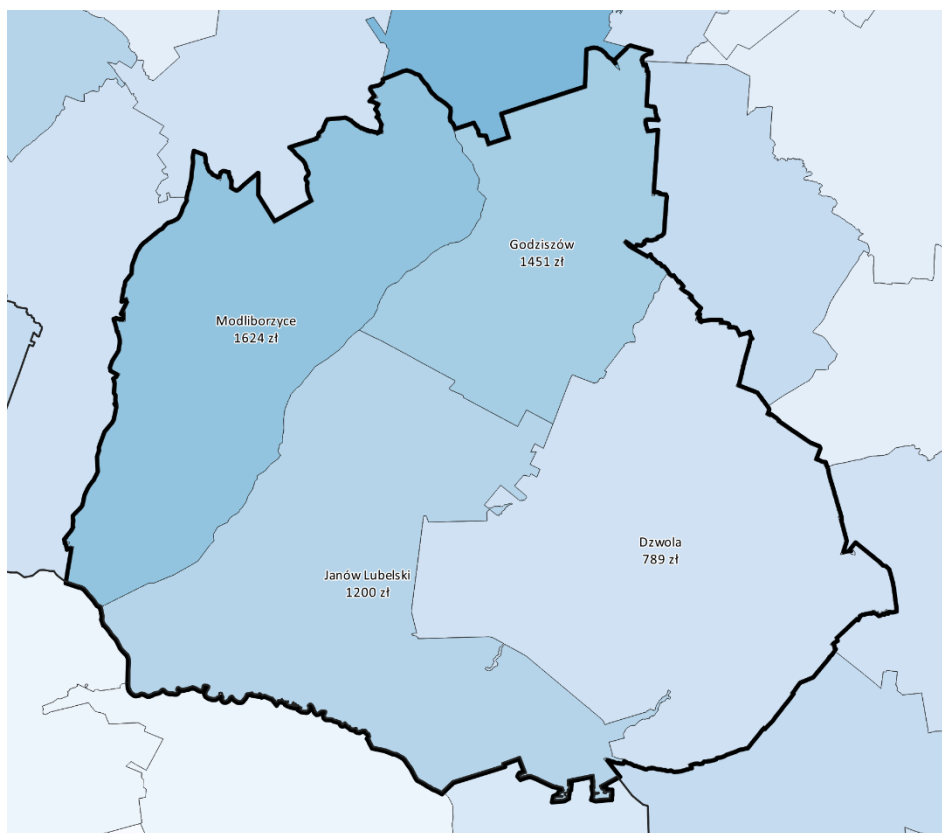

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Najbardziej obrazową miarą poziomu zadłużenia gmin, co ważne czytelną także dla członków społeczności lokalnej, jest odniesienie aktualnej kwoty długu do liczby mieszkańców.

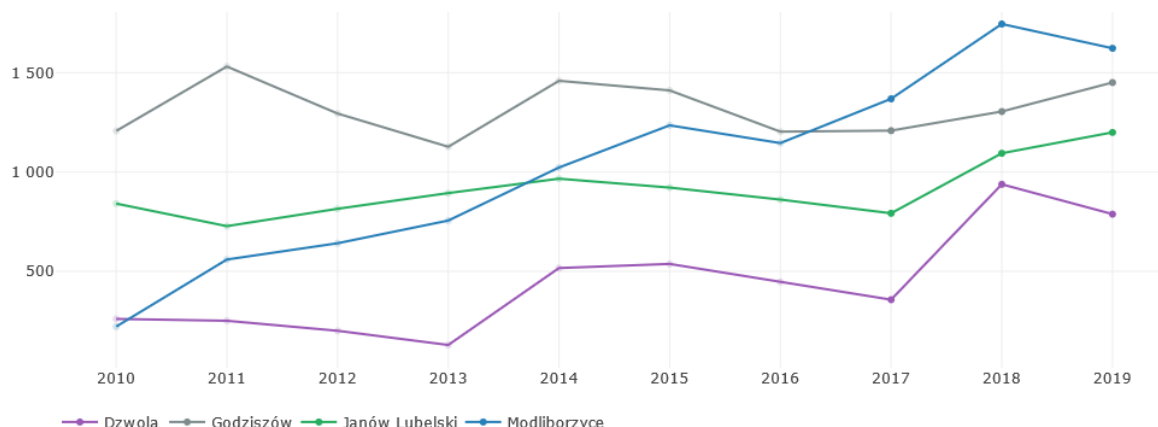
Ryc. 120. Suma zobowiązań do spłaty przypadająca na 1 mieszkańca w 2019 roku – poszczególne gminy Partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie sprawozdań budżetowych za 2019 r.

Wartości te istotnie różnią się pomiędzy gminami. Ale wartość długu dla jednego roku nie powinna być traktowana jako główna miara oceny, bowiem może ona wynikać z faktu zaciągania przez gminy zobowiązań w różnym momencie. Istotniejszym czynnikiem jest obserwacja trendu jaki zarysowuje się w poszczególnych samorządach.

Ryc. 121. Suma zobowiązań do spłaty przypadająca na 1 mieszkańca w okresie 2010 - 2019 roku – poszczególne gminy Partnerstwa

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw [https:// analizy.monitorrozwoju.pl/](https://analizy.monitorrozwoju.pl/)

Dla wszystkich czterech gmin wyraźnie zarysowuje się trend wzrostowy w okresie ostatnich 2 lat. Jest to związane z realizacją licznych inwestycji pod koniec okresu programowania 2014-2020 i koniecznością zapewnienia wkładu własnego. Na przestrzeni całej dekady, można natomiast stwierdzić, że dla Godziszowa analizowany wskaźnik utrzymuje się we względnie płaskim trendzie, podczas gdy w przypadku Dzwoli, a zwłaszcza Modliborzyc, tendencja jest mocno wzrostowa.

2.2.4.6. Najważniejsze wnioski z analizy obszaru „Stan finansów lokalnych”

1. Ogólny stan finansów lokalnych całego Partnerstwa należy ocenić jako znajdujący się poniżej średniej dla grup porównawczych. Jednakże ogólnopolski skład grup stanowiących punkt odniesienia, powoduje częściowe zatarcie specyfiki regionu w jakim zlokalizowane są gminy partnerstwa „Zielona Brama Rostocza”.
2. Wśród głównych konkluzji należy umieścić fakt, że w budżetach gmin rosną dochody bieżące, ale w znacznym stopniu wzrost ten jest generowany przez kwoty dotacji na zadania bieżące. Należy to potraktować jako sygnał, że stopniowo gminy będą miały coraz mniejszą dowolność w kształtowaniu swoich wydatków.

Również po stronie wydatków bieżących obserwować można stały wzrost, podczas gdy wydatki majątkowe cechowały się dużą fluktuacją. Skłania to do sformułowania wniosku, że samorządy partnerstwa, dokonują inwestycji w sposób akcyjny, głównie w sytuacji zapewnienia finansowania zewnętrznego.

Jest to tym bardziej prawdopodobne, że wartości mierników odnoszących się do nadwyżki operacyjnej również plasują Partnerstwo poniżej wartości średnich dla

grup porównawczych. Wartości pieniężne także wskazują na sytuację, w której gminy nie mogą opierać swoich planów rozwojowych na własnych zasobach, a muszą poszukiwać środków dotacyjnych i grantowych. Potwierdzają to także miary odnoszące się do dochodów własnych.

Obserwacje te potwierdza fakt, że dotychczas wydatki majątkowe były w znacznie większym stopniu oparte na środkach pochodzących z UE, niż miało to miejsce w grupach porównawczych.

W zakresie zarządzania długiem, całość partnerstwa postrzegać można jako stosunkowo konserwatywne. Jednak wewnętrzne zróżnicowanie ukazuje dwie grupy gmin, Janów Lubelski i Dzwolę podchodzące do finansowania rozwoju długiem z większą rezerwą, oraz Godziszów i Modliborzyce, które są w tym względzie znacznie powyżej średnich dla analogicznych samorządów. Taki stan skłania do stwierdzenia, że dług zaciągany przez gminy będzie jedynie niezbędnym uzupełnieniem, najczęściej w postaci wkładu własnego, finansowania dotacyjnego.

2.2.5. Podsumowanie

Gminy partnerstwa wpisują się w zakresie przedsiębiorczości w **ogólny trend polskich samorządów**.

Pozytywnie można ocenić **rosnący udział sektora przetwórstwa przemysłowego**, wykazujący lepszą dynamikę nawet w porównaniu z tradycyjnie silnym ośrodkiem przemysłowym jakim jest Stalowa Wola.

Utrzymuje się **pozytywna dynamika wskaźnika liczby nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców** w wieku produkcyjnym, choć zaburzenia jakie w gospodarce wywoła pandemia Covid-19, mogą zachwiać tym trendem.

Istotną cechą poszczególnych gmin jest malejące, ale nadal **dodatnie saldo liczby osób w wieku 20-24 i 60-64 przyrównanych do liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym**. Pokazuje to na nadal istniejący potencjał w zakresie zapewnienia pracowników dla lokalnych przedsiębiorców. W perspektywie następnych lat może jednak pojawić się **tendencja do przyciągania osób młodych przez rynki pracy dużych aglomeracji** Rzeszowa i Lublina.

Równocześnie z powyższymi trendami, partnerstwo cechuje się **wysokim odsetkiem osób długotrwale bezrobotnych na tle łącznej grupy bezrobotnych**, wyższym niż średnia dla całego kraju, ale także i dla województwa lubelskiego. Rodzi to pytania o realność przywrócenia części osób bezrobotnych na rynek pracy.

Nadal widoczne jest także **zjawisko bezrobocia wśród osób do 25 roku życia**. Będzie to skutkowało przyciąganiem mieszkańców partnerstwa, zwłaszcza z tej grupy wiekowej przez sąsiednie ośrodki – Stalową Wolę, Kraśnik, Biłgoraj. Jeżeli wraz z przemieszczaniem się za miejscem pracy, nastąpi zmiana miejsca zamieszkania, to doprowadzi to do nasilenia się zjawisk migracyjnych.

Dochody mieszkańców partnerstwa nie odbiegają od wartości dla innych ośrodków w województwie lubelskim i podkarpackim, a także od analogicznych samorządów z terenu całego kraju. **Pozytywnie wypada ocena stopnia zróżnicowania dochodów mieszkańców**. Brak jest zbyt silnej dywersyfikacji w tym względzie.

Słabiej w odniesieniu do grup porównawczych, wypadają gminy partnerstwa z wyjątkiem Janowa Lubelskiego, pod względem **zasilania budżetów JST z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych**. Wpływy z tego tytułu w przeliczeniu na jednego mieszkańca w Dzwoli, Godziszowie i Modliborzycach są istotnie niższe niż w analogicznych samorządach w skali kraju.

finanse

W zakresie stan finansów lokalnych należy stwierdzić, że w **budżetach gmin rosną dochody bieżące**, ale w znacznym stopniu wzrost ten jest generowany przez **kwoty dotacji na zadania bieżące**. Oznacza to, że stopniowo gminy będą miały coraz mniejszą dowolność w kształtowaniu swoich wydatków.

Po stronie **wydatków bieżących również obserwować można stały wzrost**. Jednocześnie wydatki majątkowe cechuje dużą fluktuacją, ze względu na fakt, że samorządy partnerstwa, dokonują inwestycji głównie w sytuacji zapewnienia finansowania zewnętrznego.

Wartość nadwyżki operacyjnej dla gmin Partnerstwa lokuje się poniżej wartości średnich dla grup porównawczych. Gminy nie mogą opierać swoich planów rozwojowych na własnych zasobach, a **muszą poszukiwać środków dotacyjnych i grantowych**. Obserwacje te potwierdza fakt, że dotychczas **wydatki majątkowe** były w znacznie większym stopniu **oparte na środkach pochodzących z UE**.

2.3. Wymiar środowiskowo-przestrzenny

W wymiarze środowiskowo-przestrzennym pod uwagę brane są trzy obszary: „Lokalne środowisko przyrodnicze”, „Dostępność komunikacyjna (zewnętrzna i wewnętrzna)” oraz „Ład i struktura przestrzenna obszaru”. Ponieważ w rozdziale 1

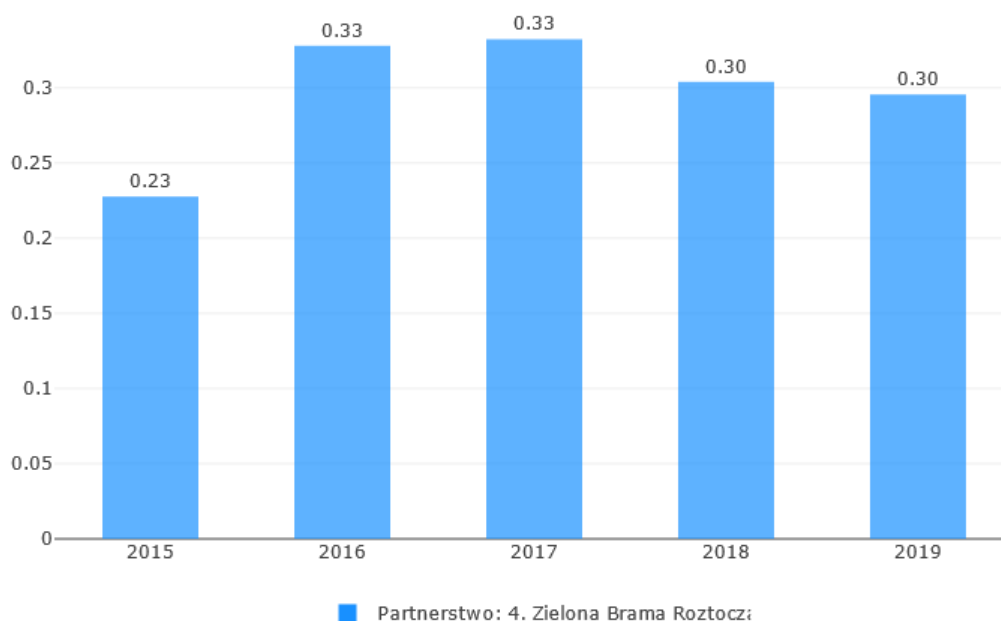
szerzej zaprezentowano wszystkie te 3 elementy, poniżej omówione zostaną jedynie najważniejsze mierniki.

2.3.1. Lokalne środowisko przyrodnicze

Teren partnerstwa charakteryzuje się bardzo wysokim udziałem lasów. Wg danych za 2019 rok, lesistość terenu Janowa Lubelskiego, mierzona udziałem powierzchni lasów w ogólnej powierzchni gminy wynosiła aż 66,1%. Niewiele mniej, bo 55% zajmują lasy w Dzwoli. Dla Modliborzyc wskaźnik lesistości wynosi 37,8% a dla Godziszowa 19,2%. Są to wartości w większości znacznie przekraczające współczynnik lesistości dla Polski wynoszący 29,6%.

Bezpośrednia bliskość dużych kompleksów leśnych w decydujący sposób wpływ na wysoką wartość wskaźników mierzących dostępność do walorów przyrodniczych.

Ryc. 122. Wartość wskaźnika „Dostępność walorów / usług przyrodniczych”

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

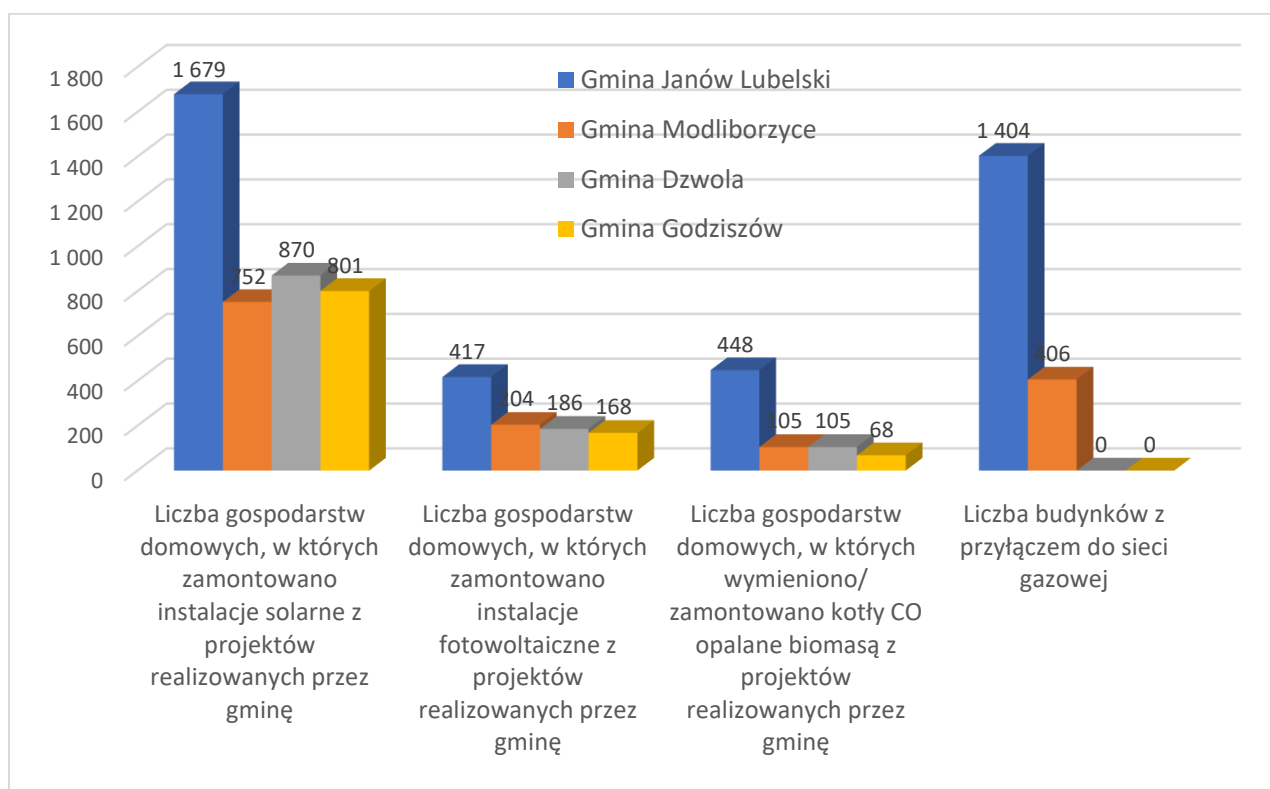
Na tle swoich grup porównawczych, obejmujących przecież wiele miejscowości turystycznych i uzdrowiskowych z całego kraju, partnerstwo prezentuje wysoki poziom miernika. Jak omówiono w rozdziale 1, przeważająca część obszaru partnerstwa objęta jest formami ochrony przyrody. Może to stanowić ogromny zasób, niedostępny dla wielu gmin w Polsce, choć zależnie od przyjętych priorytetów rozwojowych może także stać się barierą. Z sytuacją taką moglibyśmy mieć do czynienia, gdyby w głównym nurcie rozwoju partnerstwa znalazły się wysiłki zmierzające do istotnego zwiększenia powierzchni terenów dostępnych dla

przedsiębiorców, szczególnie działających w branżach wywierających silny wpływ na środowisko naturalne.

Zielona energia

Gminy Partnerstwa stawiają silny nacisk na realizację projektów związanych z zieloną energią i dbałością o środowisko naturalne. Przykładami mogą być projekty realizowane dla mieszkańców: montaż instalacji solarnych na domach prywatnych i budynkach użyteczności publicznej, montaż instalacji fotowoltaicznych na domach prywatnych, czy wymiana i montaż kotłów CO opalanych biomasą.

Ryc. 123. Wartości gospodarstw domowych z zamontowanymi OZE i budynków podłączonych do sieci gazowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gmin

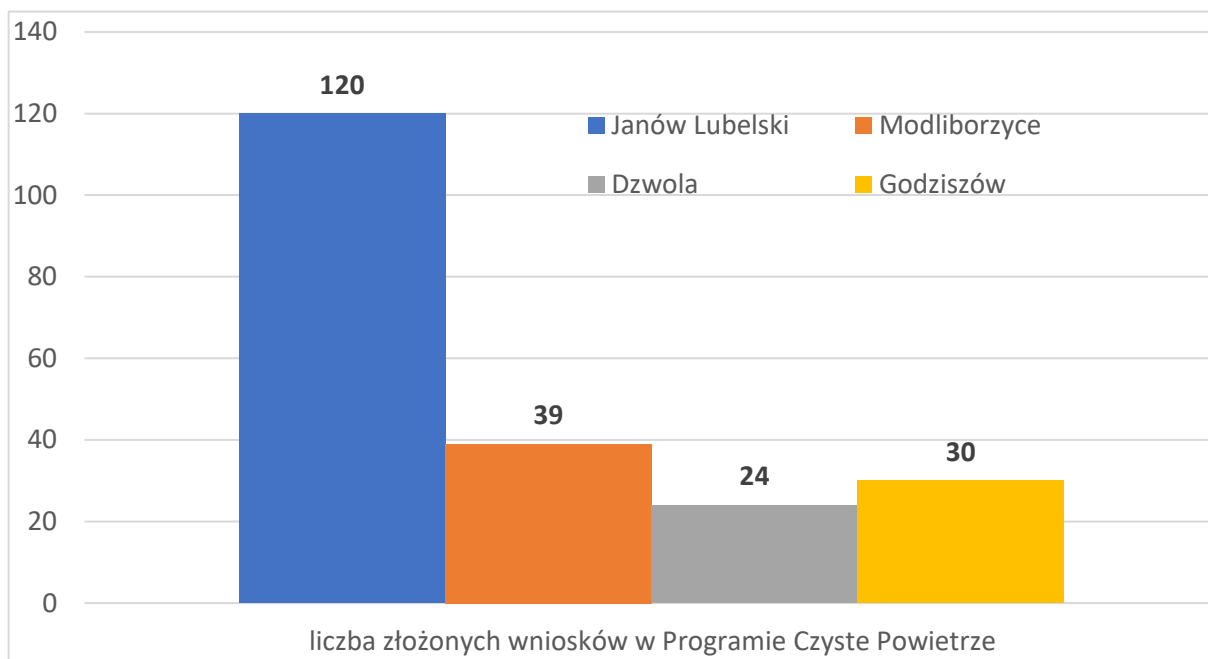
Na terenie gmin partnerstwa zamontowano (lub zostaną zamontowane w ramach projektów, które są w realizacji) 4 102 instalacje solarne, 975 instalacji fotowoltaicznych oraz 726 kotłów CO opalanych biomasą.

Sieć gazowa znajduje się tylko w dwóch gminach: Janów Lubelski i Modliborzyce, w których łącznie jest 1 810 budynków z przyłączem do sieci gazowej (należy

zaznaczyć, że w tym znajdują się budynki zabudowy wielorodzinnej, gdzie 1 blok jest liczony jako 1 budynek z 1 przyłączem).

Osoby, które nie skorzystały z projektów gminnych, wybierały m.in. Program Czyste Powietrze: wymiana źródeł ciepła (w tym pomp ciepła), instalacje rozprawiające ciepło w obiekcie, termomodernizacja obiektu (wymiana stolarki okiennej, drzwi, bramy garażowej, docieplenie stropu, ścian zewnętrznych pionowych, podłogi na gruncie), instalacje paneli fotowoltaicznych czy instalacje solarnych. W województwie lubelskim umowy w ramach programu podpisało łącznie 14 246 osób, z czego 357 osób pochodziło z powiatu janowskiego, a 213 z obszaru partnerstwa.

Ryc. 124. Liczba złożonych wniosków w ramach Programu „Czyste powietrze” w gminach partnerstwa

Źródło: Biuro P.P. Czyste Powietrze w Janowie Lubelskim

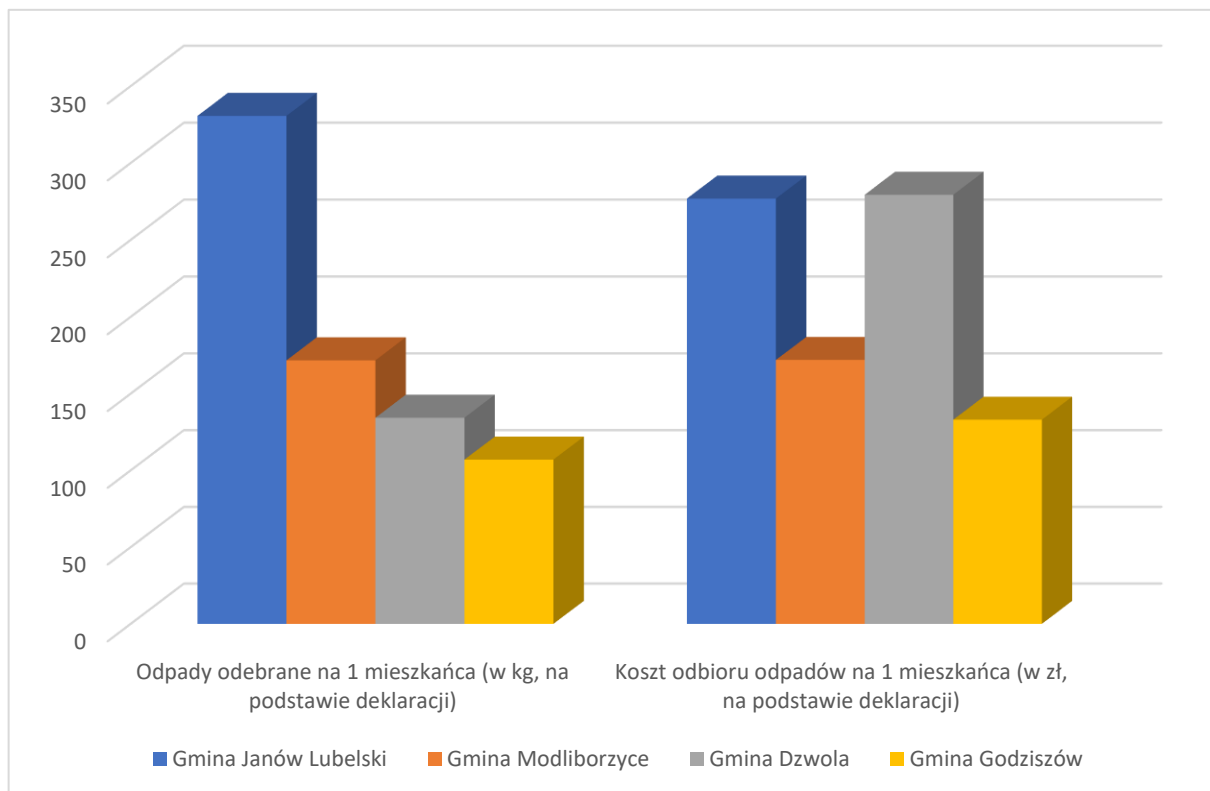
Z gminy Janów Lubelski podpisano 120 umów, z gminy Modliborzyce 39, z gminy Dzwola 24, a z gminy Godziszów 30 umów.

Gospodarka odpadami

Gospodarka odpadami stanowi duże obciążenie w budżetach wszystkich gmin. Najwięcej odpadów odbieranych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (na podstawie złożonych deklaracji) jest w gminie Janów Lubelski (330,6 kg), znacznie mniej w gminie Modliborzyce (171,7 kg) i gminie Dzwola (134,31 kg), a najmniej w gminie

Godziszów (107 kg). Proporcjonalnie koszt wywozu odpadów powinien się rozkładać podobnie, jednak występuje duża dysproporcja w Gminie Dzwola, gdzie koszt odbioru odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca jest największy i wynosi 279,32 zł. W Gminie Janów Lubelski koszt jest równie wysoki i wynosi 276,85 zł. W gminie Modliborzyce koszt wynosi 171,95 zł, a w gminie Godziszów 133 zł.

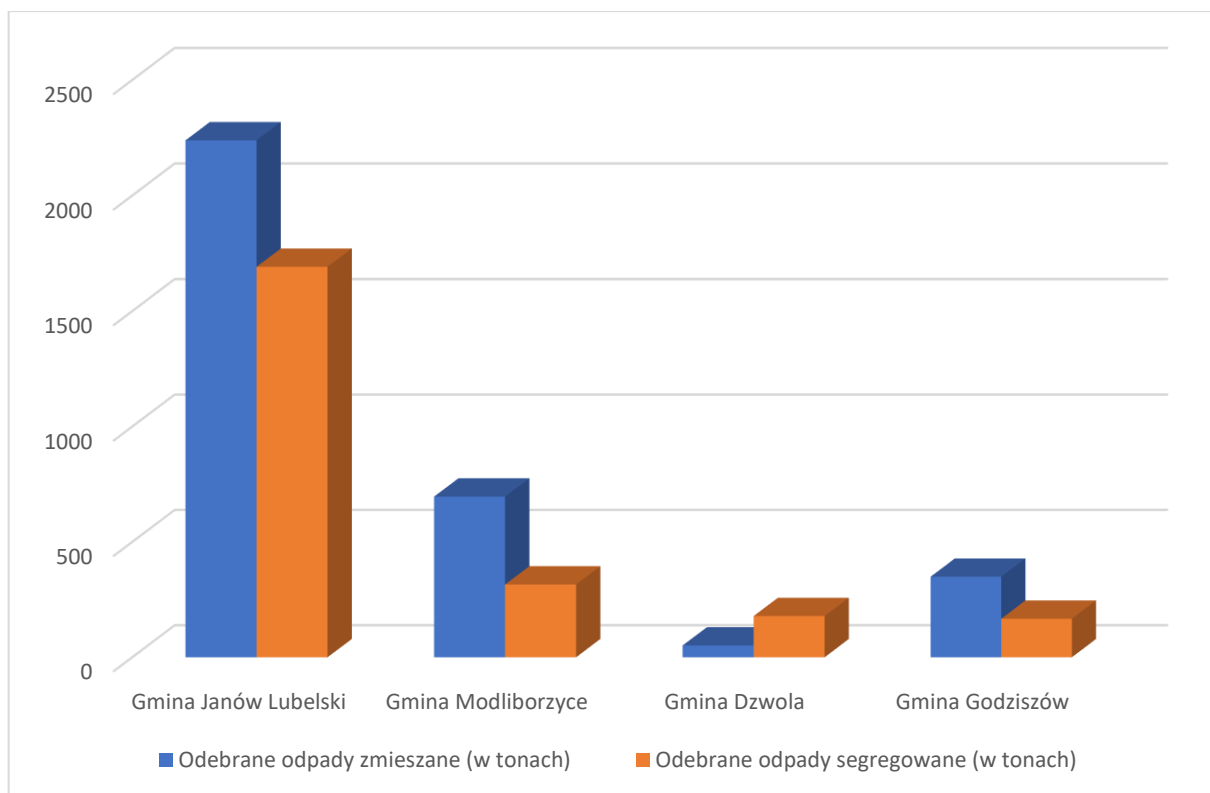
Ryc. 125. Ilości i koszt odbioru odpadów w gminach partnerstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gmin

Ze względu na rodzaj odbieranych odpadów, trzy gminy wykazują podobną tendencję – odbierają więcej odpadów niesegregowanych (zmieszanych) niż segregowanych. Tylko w gminie Dzwola jest sytuacja odwrotna – odbiera ona ponad 1/3 więcej odpadów segregowanych niż zmieszanych.

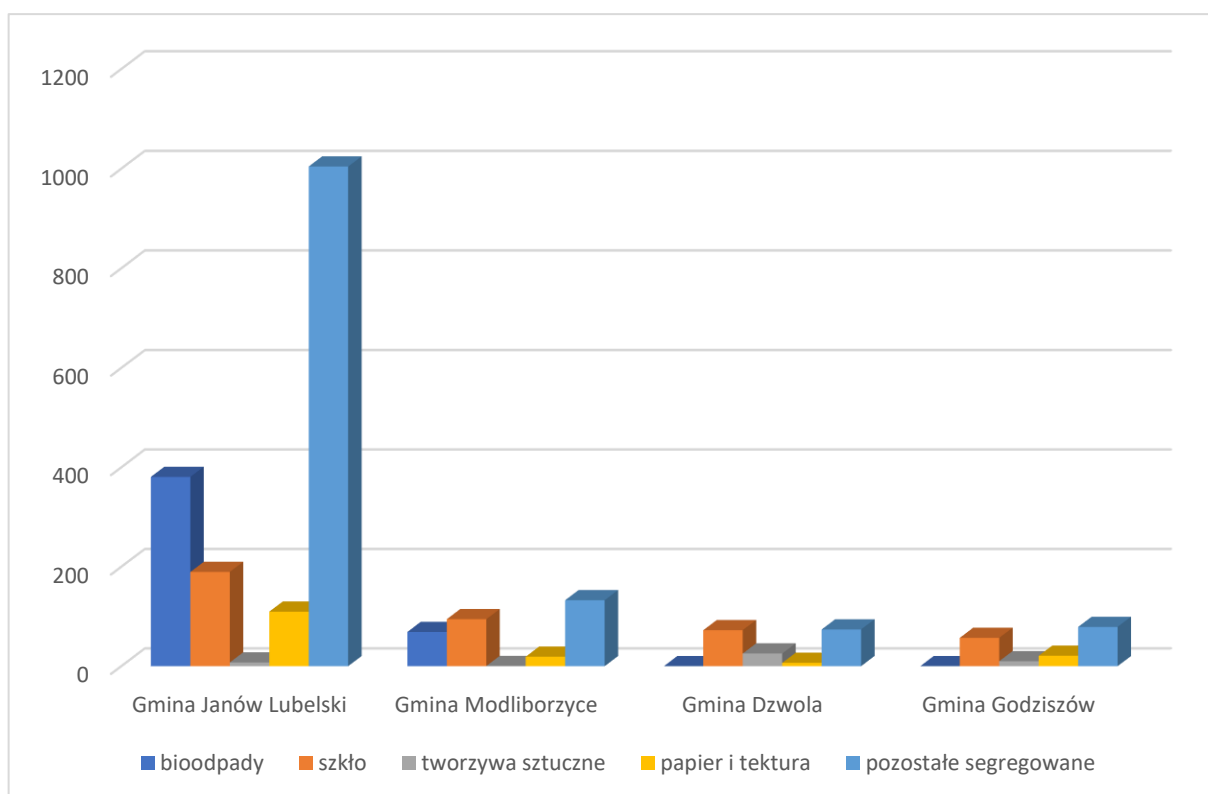
Ryc. 126. Odpady zmieszane i segregowane w gminach partnerstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gmin

Oprócz ogólnej struktury odpadów istotne są frakcje składające się na odpady segregowane.

Ryc. 127. Odpady segregowane w gminach partnerstwa

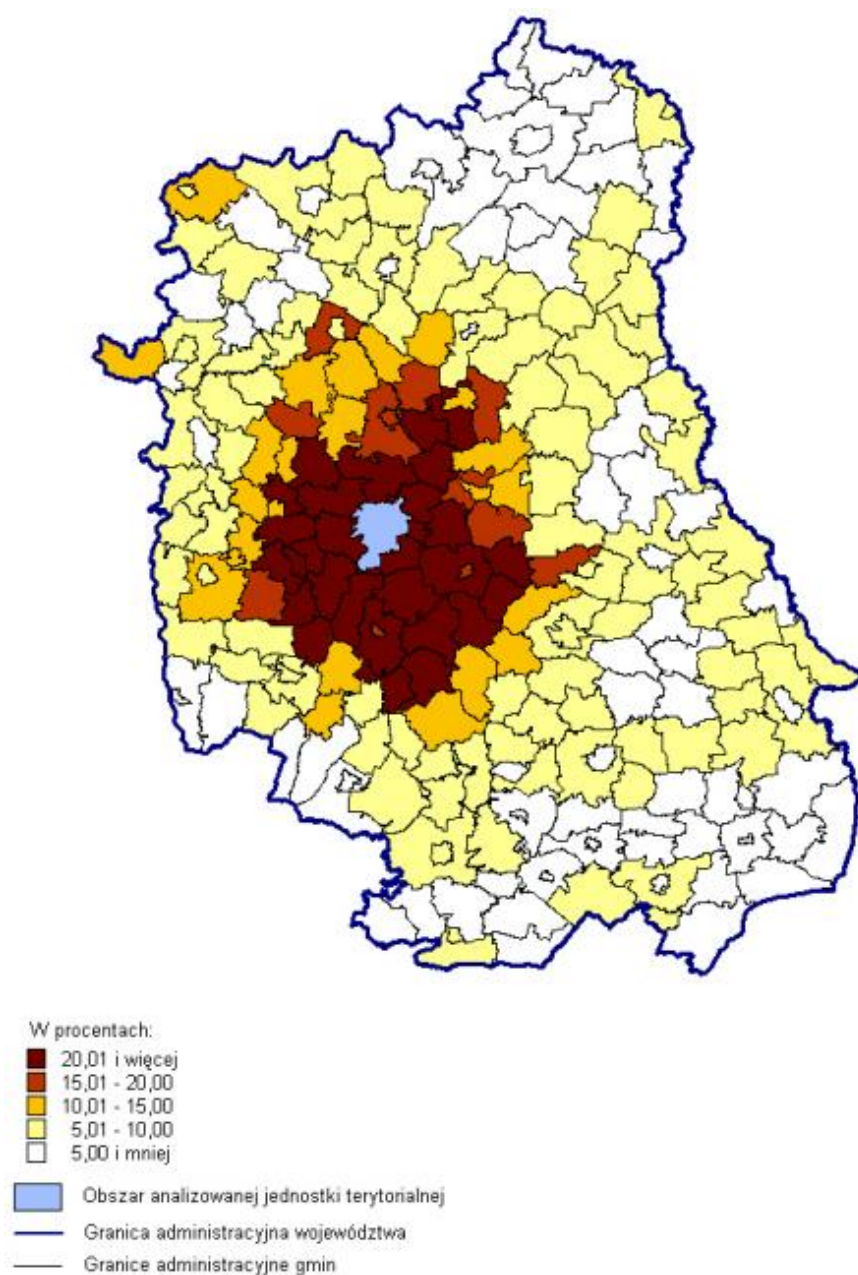
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gmin

podkategorii We wszystkich gminach najczęściej odebranych odpadów segregowanych stanowią odpady pozostałe. Bioodpady odbierane są tylko w gminach Janów Lubelski i Modliborzyce, z czego w Janowie Lubelskim stanowią duży odsetek odpadów segregowanych (22%). W gminie Janów Lubelski duży odsetek odbieranych odpadów segregowanych, po bioodpadach, stanowi szkło (11,2%) oraz papier i tektura (6,5%). Najmniej odpadów segregowanych stanowią tworzywa sztuczne (0,44%). W gminie Modliborzyce, po pozostałych odpadach w grupie odpadów odebranych segregowanych, stanowi szkło (30%) i wspomniane wcześniej bioodpady (21,8%). Znacznie mniej odbiera się tworzyw sztucznych (0,06%) oraz papieru i tektury (6%). W gminie Dzwola najczęściej jest odbieranego szkła (40,6%) oraz pozostałych odpadów (41,4%). Znacznie mniej odbiera się tworzyw sztucznych (14,3%), a najmniej papieru i tektury (3,75%). W gminie Godziszów sytuacja wygląda podobnie, gdzie największy odsetek odebranych odpadów segregowanych stanowią pozostałe odpady (47,3%), na drugim miejscu jest szkło (34,1%), a najmniej odbieranych jest papieru i tektury (12,6%) oraz tworzyw sztucznych (6%).

2.3.2. Dostępność komunikacyjna (zewnętrzna i wewnętrzna)

Ze względu na trwający proces rozbudowy dróg, niezależny od samorządu lokalnego, ocena poziomu rozwoju Partnerstwa w tym aspekcie jest trudna. Niskie wartości wskaźnika syntetycznego wynikają wprost z braku połączeń kolejowych oraz dopiero powstającą drogą ekspresową S19 Lublin -Rzeszów.

Ryc. 128. Udział przyjeżdżających do pracy w Lublinie w liczbie zatrudnionych w gminie zamieszkania w 2011 r. (w skali województwa lubelskiego)

Źródło: Dojazdy do pracy w województwie lubelskim w 2011, Urząd Statystyczny w Lublinie

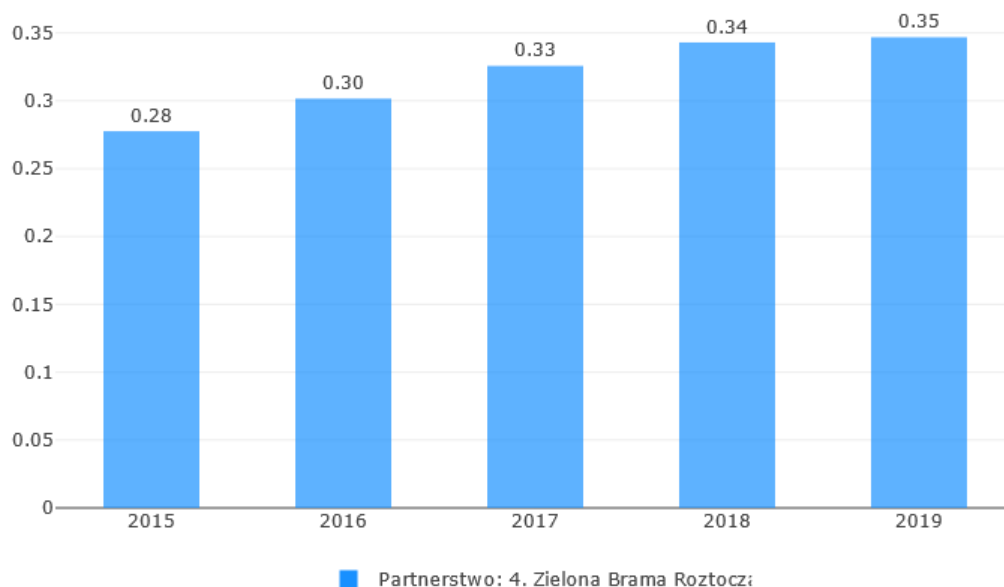
Mapa potwierdza, że niska dostępność transportowa skutkuje niemal brakiem codziennych dojazdów do pracy mieszkańców z terenu Partnerstwa do Lublina, czyli największego rynku pracy w regionie. Nieznacznie – na tym tle – odbiegają w tym zakresie wskaźniki w gminach Dzwola i Godziszów.

Należy mieć jednak na uwadze, że ukończenie inwestycji z zakresu dróg ekspresowych diametralnie zmieni tę sytuację. Podobny będzie również skutek rozszerzenia sieci kolei metropolitarnej.

2.3.3. Ład i struktura przestrzenna obszaru

Wartości wskaźnika określającego stopień rozwoju partnerstwa w obrębie ładu i struktury przestrzennej znajdują się na dodatnich i stabilnych poziomach.

Ryc. 129. Wartość wskaźnika Ład i struktura przestrzenna obszaru

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego dla Partnerstw <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/>

Szczególnie korzystnie partnerstwo wypada pod względem stosowania instrumentów planowania przestrzeni oraz zwartości miasta. Na tę ocenę wpływa udział powierzchni gminy objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni gminy ogółem, który dla partnerstwa jest znacznie powyżej średniej dla grup porównawczych.

Dla wymienionych wskaźników, od 2015 roku utrzymuje się stan lepszy niż w analogicznych samorządach w całej Polsce.

2.3.4. Podsumowanie

Partnerstwo cechuje **wysoki udział lasów** w powierzchni ogółem. Co więcej, przeważająca część obszaru partnerstwa objęta jest **formami ochrony przyrody**.

Tak duże zagęszczenie czynników sprzyjających zachowaniu substancji przyrodniczej, może tworzyć tak **potencjał jak i barierę** choćby dla rozwoju działalności przemysłowej.

Dostępność komunikacyjna Partnerstwa jest istotnie ograniczona brakiem połączeń kolejowych oraz utrudnionym dojazdem indywidualnymi środkami komunikacji. Trwająca budowa drogi **ekspresowej S19 Lublin-Rzeszów** oraz **połączeń kolei aglomeracyjnej**, zmieni jednak ten obraz diametralnie.

3. Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

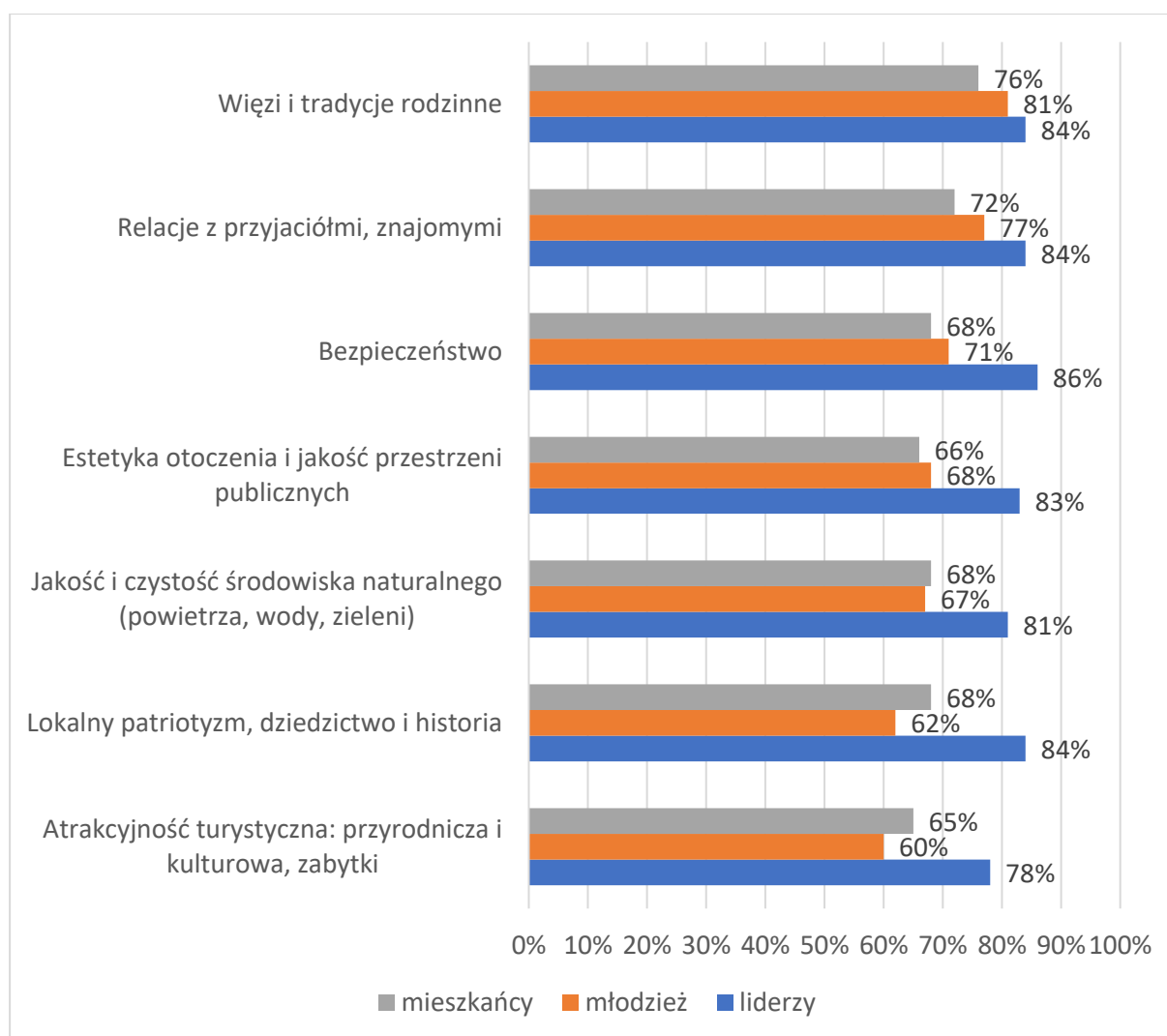
3.1. Potencjał obszaru partnerstwa

Celem tej części analizy było zidentyfikowanie najważniejszych **potencjałów** Partnerstwa, na które składają się istniejące **zasoby** oraz oferowane produkty, które przynoszą lub mogą przynieść realne korzyści - wartość dodaną dla mieszkańców Partnerstwa. Ponadto w dalszej części rozdziału zostały wskazane najistotniejsze dla Partnerstwa **problemy** oraz **uwarunkowania** pozytywnie lub negatywnie oddziałujące na rozwój. Podsumowaniem będą najważniejsze **wyzwania** oraz **obszary współpracy** dla całego Partnerstwa.

Będą one budować punkt wyjścia do wypracowania **kierunków interwencji i celów** strategii rozwoju Partnerstwa Zielona Brama Roztocza.

Tej części analizy towarzyszyły badania ankietowe **uczniów, mieszkańców** oraz **liderów lokalnych**, którzy wskazali szereg mocnych stron swoich gmin, odpowiadając m.in. na pytanie „z czego mieszkańcy są dumni?”.

Ryc. 130. Mocne strony partnerstwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych mieszkańców, młodzieży i liderów lokalnych

Respondenci z wszystkich trzech grup uznali, że największą wartość stanowią dla nich (w kolejności według liczby oddanych głosów): więzi i tradycje rodzinne, relacje z przyjaciółmi, bezpieczeństwo. Wszystkie wskazania to kategorie bardzo silnie zakorzenione w lokalnym środowisku, unikalne. Zwraca przy tym uwagę bezpośrednia **zbieżność i powtarzalność głosów** we wszystkich trzech grupach respondentów. Może to świadczyć także o **dużej spójności i integracji społeczności lokalnej wokół wspólnych wartości**.

Zasoby to wszystkie specyficzne, charakterystyczne rzeczy/elementy występujące w partnerstwie, wyróżniające je od innych obszarów, nieprzetworzone, które mogą

być do wykorzystania w przyszłości i są potrzebne dla tworzenia lokalnych produktów i usług.

Lokalne **produkty** – wszystko to, co może być oferowane na rynku, przynosić wartość dla obszaru, dla mieszkańców, dobra materialne, usługi, pomysły/idee, oferty. Produkty mogą być zarówno „istniejące,” jak i „potencjalne”, czyli takie, które można wytworzyć w przyszłości, w oparciu o istniejące zasoby, dając szansę na rozwój.

Listę kluczowych zasobów wypracowano podczas sesji warsztatowej on-line, która odbyła się 15 lutego 2021 roku z udziałem członków Rady Partnerstwa, Grupy Roboczej oraz innych zaproszonych osób ze wszystkich samorządów tworzących Partnerstwo. Następnie dokonano ich hierarchizacji, wg trzech kryteriów: te które mają aktualnie największe znaczenia dla partnerstwa, te które są najbardziej unikalne oraz te, które stwarzają największe możliwości do wykorzystania w przyszłości (perspektywiczne).

Tabela 11. Zasoby partnerstwa według „Znaczenia dla partnerstwa”, „Możliwości wykorzystania zasobów dla generowania produktów lokalnych” i „Unikalność zasobów” w skali 0 do 10

Nazwa zasobu	Znaczenia dla partnerstwa	Możliwości wykorzystania	Unikalność zasobów
Owoce leśne, runo leśne: żurawina, borówka, jagody, jeżyny, grzyby, chyrchołki, miód, wiklina, jagody, rogożyna, zbieractwo leśne	9,3	7,25	9
Lasy Janowskie, Park Krajobrazowy, Rezerwaty	9,0	8,5	7
Sanktuarium	8,5	7,75	7,75
Park Krajobrazowy Lasy Janowskie, Osada Leśna Doboszkówka, Dwór Sanna wchodzący w skład zespołu dworsko-parkowego, kapliczki przydrożne, zabytkowa synagoga, zabytkowy Kościół w Modliborzycach	8,5	7,5	7,25

Nazwa zasobu	Znaczenia dla partnerstwa	Możliwości wykorzystania	Unikalność zasobów
Pszczelarstwo	8,5	7,75	6
Pomniki przyrody, klimat, przyroda i naturalny krajobraz, Flora, fauna, np. żubry, Zasoby przyrodnicze (głuszcze, wilki, rysie, rosiczka, bocian czarny, bielik itp.)	8,5	8,25	6,75
Objawienia Maryjne, Jan Boski	8,3	8,5	7,75
Pielgrzymki do cudownego obrazu Matki Bożej Janowskiej	8,3	7,5	6,75
Kapliczki przydrożne	8,3	9	7,5
Tradycje kulinarne (gryczak, jaglak, kasze, miody, sery podsuszane, nalewki, produkty wpisane na listę produktów tradycyjnych)	8,3	7,75	6,25
Garncarstwo	8,0	8	5,75
Pracownie garncarskie	8,0	8,25	7,25
Kościół w Momotach - dzieło serca i rąk	8,0	10	6
Stoki Janowskie, naturalne źródłiska, cudowne źródło, Roztocze Zachodnie, strefa krawędziowa z Kotliną Sandomierską	7,8	6,5	5,5
Porytów Wzgórze – miejsce jednej z największych bitew partyzanckich II wojny światowej	7,8	8,5	6,75
Półotwarta hodowla konika biłgorajskiego	7,5	9,25	5,25
DK19 i 74 (w tym roku S19)	7,5	5,5	5
Suka biłgorajska (instrument podobny do skrzypiec)	7,5	8,25	5

Nazwa zasobu	Znaczenia dla partnerstwa	Możliwości wykorzystania	Unikalność zasobów
Szlaki turystyczne (rowerowe, piesze)	7,3	6,25	6
Ziemia Janowska - miejsce gościnne, tradycyjne, konserwatywne	7,0	7	5,75
Twórcy ludowi	7,0	7,25	7,25
Nadleśnictwo	6,8	5	5,25
Tereny inwestycyjne, w tym tereny inwestycyjne nad Zalewem	6,8	5,25	5,75
Dużo drobnych przedsiębiorców	6,8	3,75	6,75
Kaflarstwo	6,8	7	5
Uroczysko Kruczek	6,8	8	6,25
Arboretum	6,5	7,25	6,75
Park Miejski, Misztalec	6,5	6	4,75
Położenie geograficzne, specyfika terenu, wysoki udział gruntów rolnych w całkowitej powierzchni obszaru partnerstwa	6,5	6,75	5
Olek Orkiestra	6,5	5	7
Tradycje rybne (karp)	6,5	6	5,75
Budynek pocarskiego więzienia	6,5	7,25	4,25
Infrastruktura szkolna	6,5	4,75	6,5
Rynek wzorowany na mieście idealnym	6,3	6,5	4,75
Księga cudów w Sanktuarium	6,3	7,75	6,25

Nazwa zasobu	Znaczenia dla partnerstwa	Możliwości wykorzystania	Unikalność zasobów
Wąwozy lessowe, stawy, lasy, obszar roztocza	6,3	5,75	5,75
Mikroklimat, duże nasłonecznienie	6,3	5,75	6
Zespół Jarzębina (koko Eurospoko)	6,3	7,5	6,75
Punkty widokowe, wąwozy w Wierchowiskach	6,3	6	5,5
Klasztor poddominikański	6,0	7,5	6,75
Targ w każdy czwartek	6,0	3,25	5,25
Gwara ludowa	6,0	6	4,75
Instrumenty ludowe	6,0	6	5,5
Godziszów - miejsce z największą frekwencją wyboczą	6,0	8	6,75
Dawny browar	6,0	6,5	4
Pokrycie planami zagospodarowania przestrzennego gminy Janów Lubelski w 98%	5,8	5,75	6,5
Stawy hodowlane, śródleśne	5,5	4,5	5,25
Zwierzyna leśna (obszar polowań) - do konsumpcji i na futerka	5,5	6,5	4,75
Bombardowanie Janowa Lubelskiego m.in. 8 września 1939 roku (cud: bomba wpadła do kościoła i nie wybuchła)	5,5	8	5,5
Zapach sosny (olejki eteryczne), sosna solska, szkółka leśna Gierłachy	5,3	6,25	5,5
Bagna	5,3	5,5	6,25

Nazwa zasobu	Znaczenia dla partnerstwa	Możliwości wykorzystania	Unikalność zasobów
Zamoyscy - założyciele miasta	5,3	7,5	6,25
Zieleniewski	5,3	7,75	6
Tradycje sukiennicze, czapnicze	5,0	7	3,5
Pacyfikacje wsi podczas II wojny	5,0	7,5	5,5
Folklor słowny (legendy i baśnie)	5,0	5,25	4,25
Cmentarze: żydowski, prawosławny, austriacki	5,0	7,5	5,25
Kultura przeworska	5,0	6,25	3,5
Czysta woda z kranu, nadająca się bezpośrednio do picia	4,8	5,25	4,75
Podziemie niepodległościowe II wojny, partyzanci	4,8	6,75	4,25
Dużo aptek i zakładów fryzjerskich w Janowie Lubelskim	4,8	3,25	6,75
Rzeki: Bukowa, Rakowa, Branew, Czartosowa	4,5	2,5	5
Lądowisko przy szpitalu	4,5	4,5	6,5
Powstanie Styczniowe	4,5	6,75	4
Inteligencja Janowska (nauczyciele, urzędnicy, księża)	4,3	5	5,25
Skwer Jana Pawła II	4,0	5,75	6,75
Żydzi Janowscy	4,0	5,25	5,25

Nazwa zasobu	Znaczenia dla partnerstwa	Możliwości wykorzystania	Unikalność zasobów
Zasłużeni dla Gminy Janów Lubelski i Honorowi Obywatele Gminy Janów Lubelski	4,0	4,75	4,25
Historyczna pozycja Janowa Lubelskiego jako XIX wieczna stolica obwodu zamoyskiego	4,0	7	4
Bitwa o Janów Lubelski	4,0	7	4,25
Osiedlenie sukienników niemieckich w Janowie Lubelskim	3,5	5,25	3,5

Źródło: Opracowanie własne

Podczas sesji warsztatowej wypracowano także listę najważniejszych **produktów**, bazujących na wskazanych uprzednio zasobach. Produkty zhierarchizowano wg dwóch kryteriów: produkty **najbardziej perspektywiczne**, dające największe szanse na rozwój w przyszłości oraz produkty generujące **aktualnie najwięcej korzyści** dla Partnerstwa.

Tabela 12. Produkty partnerstwa oceniane według „Potencjał i perspektywy rozwoju produktu dla całego partnerstwa”, „Aktualnej wartości dodanej dla całego partnerstwa” w skali od 0 do 10

Nazwa produktu	Potencjał i perspektywy rozwoju	Aktualna wartość dodana
Janowska Strefa Inwestycyjna „Borownica” - oferta inwestycyjna	8	7,75
Park Rekreacji ZOOM NATURY (spółka gminna)	7,75	7,75
Szlaki piesze, rowerowe - rozwój infrastruktury turystycznej	7,75	7,25
Oferta JOK, MOSiR, Biblioteki	7,5	6,5

Nazwa produktu	Potencjał i perspektywy rozwoju	Aktualna wartość dodana
Imprezy promocyjne: Festiwal Kaszy „Gryczaki”, Jarmark Janowski, Ogólnopolskie Spotkania Garncarskie, Festiwal Artystów Filmu i Telewizji FART, Dni Janowa, imprezy rowerowe, rajdy, imprezy sportowe	7,25	8,5
Wytwarzanie lokalnych produktów rolnych, produkcja różnych gatunków miodów, pszczelarze, pieczywo, chleb janowski, oleje tłoczone na zimno	7,25	8
Warsztaty garncarskie i rękodzielnicze	7,25	7,5
Wydawnictwa (Janowskie Korzenie, Smaki Ziemi Janowskiej, Kulinarne Skarby Ziemi Janowskiej, informatory, foldery), mapy	7	7,75
Tereny mieszkaniowe w MPZP	7	5,25
Hodowla konika biłgorajskiego	6,75	5,5
Szkoła Suki Biłgorajskiej (Festiwal Na Rozstajnych Drogach)	6,75	5,5
Spływy kajakowe	6,5	6,75
Szkoły tańca w JOK-u	6,5	5,5
Basen, kręgielnia, grot solna (MOSiR)	6,25	6,5
KGW „Wysokie Obcasy”, Dzienny Dom Senior +, OSP (10 jednostek), Miejsko-Gminna Biblioteka w Modliborzycach	6,25	5,75
Rękodzieło ludowe i artystyczne (wyplatanie koszyków z sitowia, serwety, pisanki i szereg innych)	6,25	5,5
Tereny nad Zalewem - oferta inwestycyjna (częściowo uzbrojone)	6,25	3,75

Nazwa produktu	Potencjał i perspektywy rozwoju	Aktualna wartość dodana
Ośrodek Edukacji Ekologicznej (przy Nadleśnictwie, noclegi, leśny kompleks edukacyjny)	6	6,5
Oferta obiektów noclegowych (od agroturystyki po hotel czterogwiazdkowe)	5,75	7
Rekonstrukcje	5,75	5,25
Lokalni touroperatorzy	5,75	5,25
Sprzedaż ryb (liczne stawy hodowlane, kaskadowe, unikalne)	5,75	5
Oferta nowych miejsc pracy	5,75	4
Zakład Mięсны Matthias	5,5	6,25
Produkcja win – „Dwór Sanna”, „Dwa Wzgórza” w Modliborzycach (nasłonecznienie)	5,5	5,25
Samochody terenowe i survival (oferta firm turystycznych)	5,5	5
3 Muzea (Regionalne, Fotografii, Parafialne)	5,25	5,75
Byłe więzienie carskie budynek	5,25	4,5
Kino 3D i 2D	5	5,5
Rozwój oferty edukacyjnej - zwiększenie efektywności i kierunków kształcenia	4,75	4
Narty biegowe	4,5	3
Pendzoki (wymagają lekko utwardzonych i szerszych ścieżek)	4,25	4
Kaflarnie	4,25	4

Nazwa produktu	Potencjał i perspektywy rozwoju	Aktualna wartość dodana
Ekspozycja kolejki wąskotorowej	3,5	3,5

Źródło: Opracowanie własne

Podsumowanie:

- Zwraca uwagę, że wszystkie **zasoby** są bardzo mocno związane z miejscem, mają silnie endogeniczny charakter i są unikalne.
- W bardzo wielu wskazaniach wyróżniają się elementy związane ze: **środowiskiem naturalnym** (przyrodniczym), dziedzictwem kulturowym oraz **dziedzictwem duchowym** (pamięcią historyczną, tożsamością, wiarą). Obserwuje się także silną zbieżność wyników uzyskanych w trakcie warsztatów z wcześniej prowadzonymi badaniami ankietowymi uczniów, mieszkańców i lokalnych liderów.
- Wszystkie wskazane **produkty** są bezpośrednio związane ze zidentyfikowanymi zasobami Partnerstwa Zielona Brama Roztocza. Jednocześnie, zwraca uwagę **koncentracja przestrzenna** najwyżej ocenionych produktów w Janowie Lubelskim. Buduje to potencjał rozwojowy tego ośrodka i wskazuje, że Janów Lubelski jest miejscem kluczowym dla lepszego wykorzystania zasobów całego Partnerstwa.
- **Produkty**, które dostarczają obecnie największych korzyści, a jednocześnie mają największe możliwości dalszego wzrostu, zogniskowane są wokół dwóch kategorii: przedsiębiorczość oraz działalność promocyjna. Daje to ważną wskazówkę w zakresie **ukierunkowania potencjału współpracy Partnerstwa w strategii rozwoju**.
- Przyjmuje się, że część zasobów ma wciąż znaczne możliwości dla rozwoju istniejących już na produktów, w tym także dla kreowania nowych produktów.
- Najwyżej ocenione zasoby, jak i produkty, wskazują na naturalną **predyspozycję obszaru partnerstwa** pełniejszego zagospodarowania i wykorzystania walorów przyrodniczych, środowiskowych i kulturowych dla budowania **produktów tworzących ofertę usług czasu wolnego**, przede wszystkim **turystyki aktywnej, kulturowej i rekreacji**, z równoczesnym rozwojem **aktywności usługowych i przemysłowych** w Janowie Lubelskim.
- Jest to potwierdzenie tezy zawartej w rozdz. 1.3, że obszar Partnerstwa jest z punktu widzenia **wiodących funkcji niejednolity**: występuje **wiodąca funkcja**

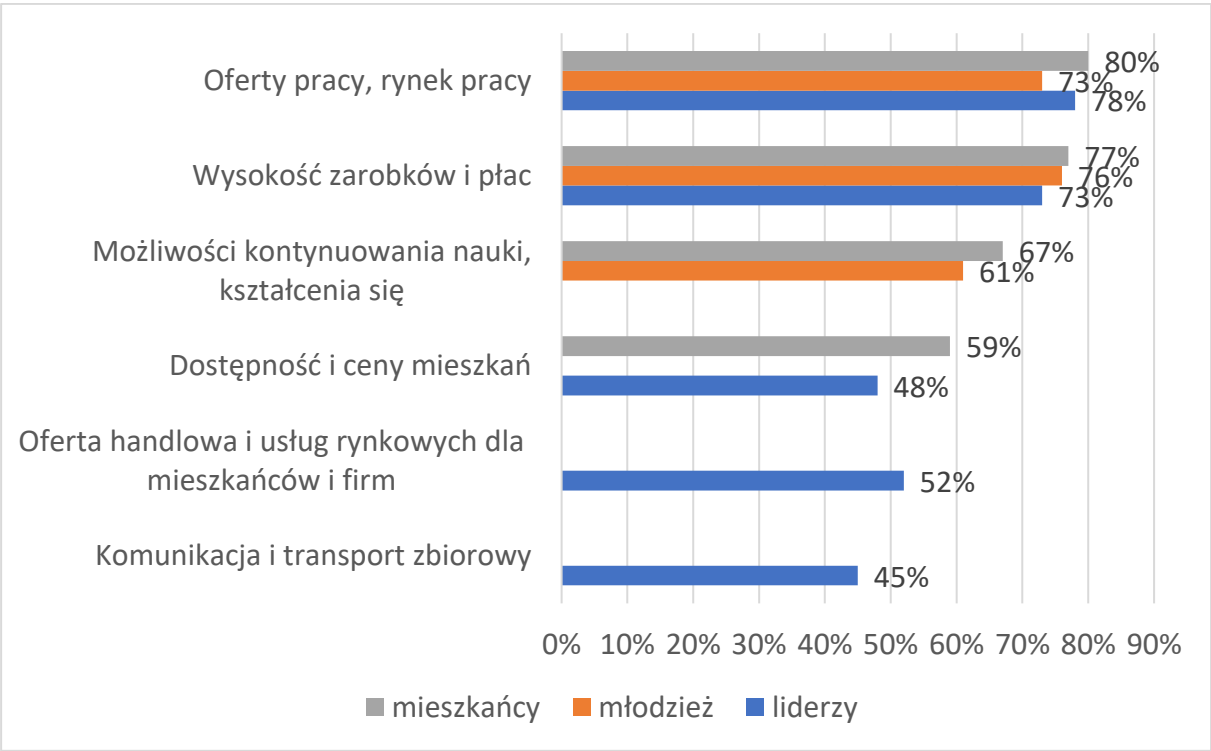
turystyczna (dla całego terytorium) z jednocześnie silnie ujawniającą się w Janowie Lubelskim funkcją **ośrodka usług nierynkowych i funkcją przemysłową**.

3.2. Bariery, problemy, deficyty obszaru partnerstwa

Bariery rozwojowe to zjawiska lub czynniki (wewnętrzne i zewnętrzne), które **uniemożliwiają lub utrudniają realizację celów rozwojowych**. Składają się na nie niekorzystne zjawiska, niewykorzystane potencjały oraz niekorzystne warunki.

W przeprowadzanych badaniach ankietowych **uczniowie, mieszkańcy oraz liderzy lokalni** wskazali następujące **słabe strony** swoich gmin.

Ryc. 131. Słabe strony partnerstwa

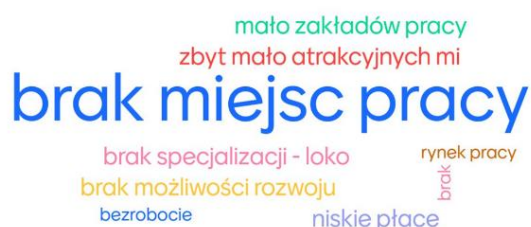
Źródło: Opracowanie własne

Respondenci z wszystkich trzech grup uznali, że najistotniejsze słabe strony ich otoczenia to (w kolejności według liczby oddanych głosów): rynek pracy, wysokość zarobków oraz możliwość kontynuowania nauki. Także tutaj zwraca uwagę bardzo daleka **korelacja i powtarzalność wskazań** we wszystkich trzech grupach badawczych. Kolejne, najwyżej punktowane obszary o negatywnym wpływie na

sytuację partnerstwa to: dostępność mieszkań, oferta usług rynkowych oraz komunikacja, które były często wskazywane przez liderów lokalnych i mieszkańców. Co ciekawe – ankietowani uczniowie nie zwracali szczególnej uwagi na trzy ostatnie z wymienionych powyżej obszarów.

Uczestnicy warsztatu wskazali także na najważniejsze, ich zdaniem problemy w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Jaki jest Twoim zdaniem, największy problem gmin Partnerstwa w sferze gospodarczej?

Jaki jest Twoim zdaniem, największy problem gmin Partnerstwa w sferze społecznej?

Jaki jest Twoim zdaniem, największy problem gmin Partnerstwa w sferze środowiskowo-przestrzennej?

Podczas tej samej sesji warsztatowej (15.02.2021), uwzględniając wnioski z danych statystycznych oraz badań społecznych, uczestnicy wypracowali listę kluczowych,

najważniejszych problemów dla obszaru całego partnerstwa, a następnie ich hierarchię wg kryterium istotności/ważności

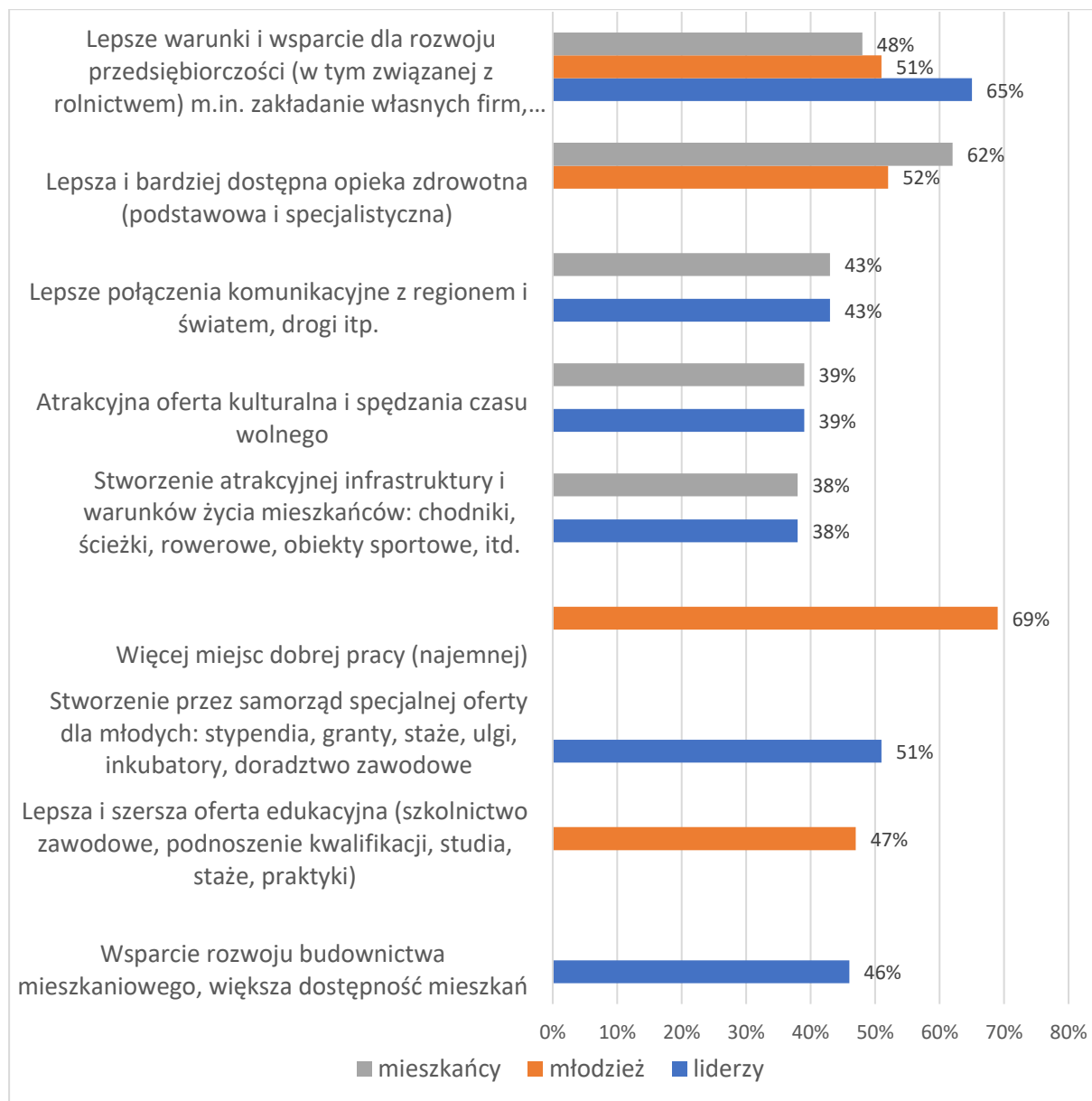
Tabela 13. Kluczowe problemy Partnerstwa uszeregowane według stopnia istotności

Nazwa kluczowego problemu
Brak (dobrze płatnych) miejsc pracy
Depopulacja gmin z terenu partnerstwa - osoby młode często wyjeżdżają do innych miast lub emigrują za granicę
Brak współpracy między lokalnymi przedsiębiorcami
Brak nowych mieszkań, szczególnie dla młodych
Ograniczone środki budżetowe samorządów, na przedsięwzięcia rozwojowe
Brak napływu większych inwestorów
Trudność z dyskontowaniem zasobów przyrodniczych jako produktu turystycznego, brak rozpoznawalnej marki, słaba promocja
Trudność wejścia w szersze terytorialnie struktury współpracy ekonomicznej, inwestycyjnej
Zbyt krótki sezon turystyczny
Niska emisja
Bardzo rozdrobniona struktura gospodarstw rolnych
Niska atrakcyjność szkół średnich

Źródło: Opracowanie własne

W badaniach ankietowych zarówno uczniowie, jak mieszkańcy oraz liderzy lokalni wskazali na następujące kierunki działań konieczne do podjęcia, aby poprawić konkurencyjność obszaru, a także jakość życia jego mieszkańców.

Ryc. 132. Przedsięwzięcia i obszary tematyczne najbardziej oczekiwane do realizacji na terenie Partnerstwa.

Źródło: Opracowanie własne

Obserwuje się silną korelację pomiędzy wynikami ankiet mieszkańców, uczniów i liderów lokalnych, a wypracowaną podczas warsztatów z udziałem Rady Partnerstwa i Grupy Roboczej listą problemów, także w zakresie gradacji ich znaczenia. Niektóre ze wskazań z badań ankietowych można interpretować jako wyzwania. Wskazane problemy należy postrzegać łącznie, w powiązaniu, np. niska atrakcyjność rynku pracy łączy się bezpośrednio z depopulacją. Deficyt współpracy, w tym między lokalnymi przedsiębiorcami ma bezpośredni wpływ na ofertę na

rynku pracy oraz trudność z lepszym wykorzystaniem endogenicznych potencjałów rozwojowych, a także ze zbudowaniem rozpoznawalnej marki.

3.3. Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

Determinanty/uwarunkowania to czynniki, które mogą pozytywnie lub negatywnie wpływać na potencjał rozwoju Partnerstwa.

Najważniejsze uwarunkowania

- **umiejętność współpracy w układzie terytorialnym** Partnerstwa Zielona Brama Roztocza;
- **ranga gmin tworzących** Partnerstwo w regionalnej sieci osadniczej;
- **dostępność komunikacyjna** (aktualnie jest to obszar o utrudnionej dostępności przestrzennej, co skutkuje m. in. trudnościami w przyciąganiu większych inwestycji);
- **wielkość gospodarstw rolnych i jakość gleb** sprzyjająca produkcji rolnej;
- duża powierzchnia terenu będąca **obszarami chronionymi**;
- dostępność **funduszy pomocowych** (z UE);
- zakwalifikowanie większości terenu Partnerstwa do kategorii krajowych **obszarów problemowych zagrożonych trwałą marginalizacją** (szansa i zagrożenie);
- **poczucie bezpieczeństwa**, w tym zagrożenia epidemiczne (m.in. pandemia COVID-19);
- OZE jako odpowiedź na politykę ekologiczną w tym wzrost znaczenia udziału niskoemisyjnej i **bardziej ekologicznej produkcji energii**;
- **koszty utrzymania infrastruktury sieciowej** w sytuacji bardzo dużego rozdrobnienia zabudowy i oddalenia komunikacyjnego.

3.4. Kluczowe wyzwania, kierunki strategicznej interwencji i współpracy

3.4.1. Kluczowe wyzwania wobec partnerstwa

- **wzmacnianie ośrodka centralnego obszaru** partnerstwa, miasta Janów Lubelski, co warunkuje jego silniejsze oddziaływanie na otoczenie i powiązanie MOF;
- lepsze **wykorzystanie unikalnych zasobów endogenicznych** obszaru partnerstwa w celu ich urynkowienia;
- poprawa **warunków dla budowania lokalnej przedsiębiorczości** (zwłaszcza w sektorach endogenicznych, turystyka, przetwórstwo rolne, przetwórstwo drewna);
- rozwój **oferty czasu wolnego** ukierunkowanej na rozwój turystyki;
- poprawa efektywności **gospodarstw rolnych**;
- wzmocnienie atrakcyjności obszaru jako dobrego **miejsca do zamieszkania** (szczególnie dla młodzieży i osób młodych), w tym poprzez poprawę **jakości usług rynkowych**;
- wzmacnianie **kapitału społecznego**, w szczególności postaw społecznych charakteryzujących się otwartością, zaufaniem;
- poprawa **umiejętności współpracy**, umiejętności **budowania instytucji**, co warunkuje trwałość współpracy, także w zakresie organizacji i świadczenia usług publicznych;
- poprawa **dostępności transportowej**, w tym wewnątrz partnerstwa;
- zbudowanie **rozpoznawalnej marki** Partnerstwa, szczególnie wśród turystów;
- **ochrona środowiska naturalnego**, w tym krajobrazu.

3.4.2. Obszary potencjalnej współpracy

- wzmacnianie **współpracy między samorządami** tworzącymi partnerstwo, także z udziałem samorządu powiatu;
- rozwój **produktów turystycznych**, szczególnie liniowych (szlaki, ścieżki);
- rozwój wspólnej **informacji i promocji** dotyczącej turystyki i kultury;
- zintegrowana promocja gospodarcza;
- rozwój **usług cyfrowych**, w tym e-edukacji;
- rozwój **e-administracji** (np. w zakresie ewidencji nieruchomości, planowania przestrzennego, kultury, edukacji, turystyki, ochrony zdrowia);
- organizacja publicznego **transportu zbiorowego**;
- integracja **usług sieciowych** (w kierunku wspólnego zarządzania infrastrukturą);
- integracja **usług publicznych** (wyższa jakość i dobra dostępność przy akceptowalnych kosztach, np. centrum usług wspólnych, zarządzanie oświatą, opieka społeczna);
- **gospodarka odpadami**;
- wzmacnianie **współpracy na linii: sektor publiczny – przedsiębiorcy**;
- **samoorganizacja przedsiębiorców** (sieciowanie współpracy);
- wspólna **organizacja OZE**;
- pozyskiwanie i **obsługa przedsiębiorców/inwestorów**;
- wspólna troska o estetykę krajobrazu oraz przestrzeni publicznych i prywatnych;
- współpraca przy **organizacji usług rynkowych**.

Spis rysunków

Ryc. 1. PKB powiatu Janowskiego na tle województwa	14
Ryc. 2. Położenia – orientacja	15
Ryc. 3. Główne szlaki komunikacyjne w województwie lubelskim	16
Ryc. 4. Odległości i czasy dojazdu	17
Ryc. 5. Typy obszarów problemowych zagrożonych trwałą marginalizacją	18
Ryc. 6. Klasyfikacja obszarów problemowych wg W. Śleszyńskiego	19
Ryc. 7. Miejska sieć osadnicza województwa lubelskiego	20
Ryc. 8. Formy ochrony przyrody	22
Ryc. 9. Klasy pokrycia terenu	23
Ryc. 10. Mokradła i lasy.....	24
Ryc. 11. Klasyfikacja obszarów kulturowych.....	25
Ryc. 12. Obiekty kulturowe w obszarze Partnerstwa	27
Ryc. 13. Gminy powiatu janowskiego wg kryteriów delimitacji MOF dla ośrodka lokalnego – Janów Lubelski	30
Ryc. 14. Analiza usług oświatowych.....	32
Ryc. 15. Analiza usług zdrowotnych.....	34
Ryc. 16. Analiza usług w obszarze kultury.....	36
Ryc. 17. Analiza innych usług publicznych	37
Ryc. 18. Analiza usług rynkowych	38
Ryc. 19. Analiza usług rynku pracy	39
Ryc. 20. Czasy dojazdu do ośrodków ponadregionalnych w województwie lubelskim	41
Ryc. 21. Czasy dojazdu do ośrodków regionalnych w województwie lubelskim.....	42
Ryc. 22. Ukształtowanie powiązań przyrodniczych w województwie lubelskim	43
Ryc. 23. Udział obszarów chronionych w województwie lubelskim.....	44
Ryc. 24. Klasyfikacja gruntów rolnych.....	45
Ryc. 25. Delimitacja obszarów funkcjonalnych w województwie lubelskim	47
Ryc. 26. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją	48
Ryc. 27. Regionalne OSI na tle subregionów funkcjonalnych	50

Ryc. 28. Drogowa dostępność miast w przestrzeni wiejskiej województwa	54
Ryc. 29. Dwanaście obszarów analizy statystycznej Partnerstwa	62
Ryc. 30. Wartość wskaźnika rozwoju obszaru „Sytuacja demograficzna” w okresie 2015-2019	64
Ryc. 31. Rozkład wartości wskaźników dla podobszarów w ramach „Sytuacji demograficznej”	65
Ryc. 32. Zmiana liczby mieszkańców w ostatnich 5 latach jako % ludności w roku bazowym.	67
Ryc. 33. Struktura wiekowa mieszkańców w poszczególnych gminach partnerstwa	68
Ryc. 34. Liczba mieszkańców w wieku 25-34 lat na 1 000 mieszkańców 2010 - 2019 roku – wartości i dynamika	70
Ryc. 35. Porównanie wskaźników w zakresie struktury wiekowej mieszkańców dla gmin Partnerstwa za okres 2009 - 2019 roku	71
Ryc. 36. Liczba mieszkańców w wieku 25-34 lat na 1000 mieszkańców	73
Ryc. 37. Prognoza liczby ludności ogółem w 2030 roku	74
Ryc. 38. Prognozowany odsetek ludności w wieku 65+ w 2030 roku	75
Ryc. 39. Wartości salda migracji osób w wieku 15-39 lat na 1 000 osób w poszczególnych gminach na tle ich grup porównawczych	76
Ryc. 40. Odsetek dzieci do lat 17 na które rodzice/opiekunowie otrzymują zasiłek rodzinny w okresie 2013 - 2019 roku – poszczególne gminy Partnerstwa oraz ośrodki sąsiednie (wartości i dynamika)	80
Ryc. 41. Kondycja rodziny jako podstawowej struktury oparcia społecznego	81
Ryc. 42. Liczba rozwodów na 100 zawartych małżeństw (dane powiatowe)	82
Ryc. 43. Odsetek dzieci urodzonych poza związkami małżeńskimi	83
Ryc. 44. Liczba miejsc w placówkach wsparcia dzieci w kryzysie na 10 tys. mieszkańców 2012 - 2019 roku – Partnerstwo oraz ośrodki sąsiednie	83
Ryc. 45. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców (średnia 3 letnia)	85
Ryc. 46. Organizacje społeczne na 1 000 mieszkańców	86
Ryc. 47. Kwota wydatków na dotacje bieżące do organizacji pożytku publicznego przypadająca na 1 000 mieszkańców (średnia 3 letnia) – poszczególne gminy Partnerstwa	87

Ryc. 48. Udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w wydatkach bieżących gminy – poszczególne gminy Partnerstwa oraz ośrodki sąsiednie.....	89
Ryc. 49. Kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców – poszczególne gminy Partnerstwa oraz ośrodki sąsiednie	90
Ryc. 50. Wskaźnik syntetyczny obszaru Poziom bezpieczeństwa.....	91
Ryc. 51. Rozkład Wskaźnik syntetyczny obszaru „Poziom bezpieczeństwa”	92
Ryc. 52. Bezpieczeństwo osobiste – zestaw wskaźników (dane powiatowe) 2010 - 2019 roku	93
Ryc. 53. Najważniejsze wskaźniki Partnerstwa w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego 2010 - 2019 roku – dostępność usług zdrowotnych	94
Ryc. 54. Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 1 000 mieszkańców (dane powiatowe) 2010 - 2019 roku – dynamika	95
Ryc. 55. Najważniejsze wskaźniki Partnerstwa w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego 2010 - 2019 roku – zachorowalność.....	96
Ryc. 56. Wartość wskaźnika rozwoju obszaru Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury	97
Ryc. 57. Rozkład dla wskaźnika syntetycznego obszaru „Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury”	98
Ryc. 58. Liczba uczniów szkół podstawowych – stan na 2021 rok.....	101
Ryc. 59. Liczba uczniów szkół ponadpodstawowych – stan na rok 2021	102
Ryc. 60. Struktura uczniów z poszczególnych gmin Partnerstwa w szkołach ponadpodstawowych – stan na 2021 rok.....	103
Ryc. 61. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1 000 mieszkańców 2009 - 2019 roku – wartości i dynamika	104
Ryc. 62. Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1 000 mieszkańców 2009 - 2019 roku – wartości i dynamika	105
Ryc. 63. Liczba podmiotów gospodarczych w sekcji G, F i C w gminach Partnerstwa i sąsiadujących ośrodkach - dynamika	112
Ryc. 64. Podmioty gosp. w rej. REGON w gminach Partnerstwa i sąsiadujących ośrodkach - dynamika	113

Ryc. 65. Liczba podmiotów gospodarczych nowozarejestrowanych w REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w gminach Partnerstwa i sąsiadujących ośrodkach.....	113
Ryc. 66. Struktura podmiotów gospodarczych na terenie partnerstwa wg wielkości zatrudnienia w 2019 roku	115
Ryc. 67. Wskaźnik podobszaru „Dostępność zasobów niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej”	117
Ryc. 68. Różnica liczby mieszkańców w wieku 20-24 oraz liczby mieszkańców w wieku 60-64, gminach Partnerstwa i sąsiadujących ośrodkach.....	118
Ryc. 69. Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność finansową (dział 64) oraz prawniczą i rachunkowo – księgową (dział 69) w gminach partnerstwa i sąsiednich ośrodkach	119
Ryc. 70. Wskaźnik syntetyczny obszaru Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej....	123
Ryc. 71. Rozkład wartości wskaźników dla podobszarów.....	124
Ryc. 72. Dostępność wykwalifikowanej siły roboczej	125
Ryc. 73. Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok jako % ludności aktywnej zawodowo	125
Ryc. 74. Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok jako % ludności aktywnej zawodowo w gminach Partnerstwa.....	126
Ryc. 75. Udział osób bezrobotnych oraz długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach Partnerstwa	127
Ryc. 76. Zmiana liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach Partnerstwa w ostatnich 5 latach.....	128
Ryc. 77. Odsetek ludności w wieku produkcyjnym wśród ludności ogółem w poszczególnych gminach Partnerstwa w ostatnich 5 latach	129
Ryc. 78. Oferty pracy (stan na koniec roku) na 1 000 mieszkańców	130
Ryc. 79. Oferty pracy (stan na koniec roku) na 1 000 mieszkańców dla powiatów – powiat janowski oraz sąsiednie i aglomeracje Partnerstwa	130
Ryc. 80. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (dane powiatowe).....	131
Ryc. 81. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	132
Ryc. 82. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych do 25 roku życia na 1 000 mieszkańców gminy	133

Ryc. 83. Udział bezrobotnych zarejestrowanych do 25 roku życia na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach Partnerstwa oraz najbliższych ośrodkach.....	134
Ryc. 84. Liczba otrzymanych PIT-11 w gminie ogółem – różnica w latach (2019-2015)	135
Ryc. 85. Liczba podatników ogółem – różnica w latach (2015-2019).....	136
Ryc. 86. Liczba wystawionych PIT-11 przez pracodawców z gminy ogółem – różnica w latach (2019-2015)	137
Ryc. 87. Udział podatników z dochodami zagranicznymi w liczbie podatników ogółem	138
Ryc. 87. Wskaźnik syntetyczny obszaru „Sytuacja materialna mieszkańców”	140
Ryc. 88. Wskaźnik „Dochody mieszkańców gminy i stopień ich zróżnicowania” w Gminie Janów Lubelski.....	141
Ryc. 89. Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z PIT przypadające na 1 mieszkańca w poszczególnych gminach Partnerstwa oraz najbliższych ośrodkach (wartości w zł i dynamika).....	142
Ryc. 90. Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach BP z PIT przypadające na 1 mieszkańca (średnia 3 letnia) – poszczególne gminy Partnerstwa.....	143
Ryc. 91. Rozkład wartości wskaźników „Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej (ogółem) na 1 000 mieszkańców dla gmin Partnerstwa”	145
Ryc. 92. Wskaźnik syntetyczny obszaru „Stan finansów lokalnych”	147
Ryc. 93. Zmiany trzech składowych dochodów bieżących w budżetach gmin z terenu Partnerstwa w okresie 2010 – 2019	150
Ryc. 94. Zmiany wydatków bieżących i majątkowych w budżetach gmin z terenu Partnerstwa w okresie 2010 – 2019	151
Ryc. 95. Zmiany łącznej kwoty długu w budżetach gmin z terenu Partnerstwa w okresie 2010 – 2019	152
Ryc. 96. Rozkład wartości wskaźników dla podobszarów.....	153
Ryc. 97. Wskaźnik syntetyczny „Równoważenie elementów budżetu”	154
Ryc. 98. Wynik operacyjny brutto i netto budżetów gmin z terenu Partnerstwa ...	155
Ryc. 99. Kwota nadwyżki operacyjnej przypadająca na 1 mieszkańca - średnia 3 letnia	156

Ryc. 100. Kwota nadwyżki operacyjnej pomniejszona o spłaty długu przypadająca na 1 mieszkańca w 2019 roku	157
Ryc. 101. Kwota nadwyżki operacyjnej zmniejszona o spłatę długu na 1 mieszkańca dla poszczególnych gmin partnerstwa	158
Ryc. 102. Wskaźnik dla podobszaru Wysokość i struktura dochodów	159
Ryc. 103. Rozkład wartości wskaźnika dla podobszarów.....	160
Ryc. 104. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem (średnia 3 letnia) – poszczególne gminy Partnerstwa	160
Ryc. 105. Rozkład gmin w zakresie wskaźnika Dochody własne przypadające na 1 mieszkańca (średnia 3 letnia).....	162
Ryc. 106. Dochody własne przypadające na 1 mieszkańca w 2019 roku	163
Ryc. 107. Wskaźnik dla podobszaru „Wysokość i struktura wydatków”	164
Ryc. 108. Rozkład gmin w zakresie wskaźnika „Wysokość i struktura wydatków” .	164
Ryc. 109. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w 2019 roku	165
Ryc. 110. Rozkład gmin w zakresie wskaźnika „Poziom finansowania wydatków majątkowych dochodami majątkowymi (w %) - średnia 3 letnia”	166
Ryc. 111. Wskaźnik dla podobszaru „Struktura finansowania działań rozwojowych”	167
Ryc. 112. Rozkład gmin w zakresie wskaźnika „Struktura finansowania działań rozwojowych”	167
Ryc. 113. Wydatki majątkowe na projekty z UE w przeliczeniu na mieszkańca (średnia 3 letnia) – poszczególne gminy Partnerstwa	168
Ryc. 114. Wskaźnik dla podobszaru „Wysokość zadłużenia”	170
Ryc. 115. Rozkład gmin w zakresie wskaźnika „Wysokość zadłużenia”	171
Ryc. 116. Okres spłaty długu wg stanu w danym roku za pomocą średniej kwoty pełnej NO z ostatnich 3 lat	172
Ryc. 117. Relacja kwoty zadłużenia w danym roku do dochodów ogółem	173
Ryc. 118. Relacja kwoty zadłużenia w danym roku do dochodów ogółem – poszczególne gminy Partnerstwa	174
Ryc. 119. Suma zobowiązań do spłaty przypadająca na 1 mieszkańca w 2019 roku – poszczególne gminy Partnerstwa	176

Ryc. 120. Suma zobowiązań do spłaty przypadająca na 1 mieszkańca w okresie 2010 - 2019 roku – poszczególne gminy Partnerstwa	177
Ryc. 121. Wartość wskaźnika „Dostępność walorów / usług przyrodniczych”	180
Ryc. 123. Wartości gospodarstw domowych z zamontowanymi OZE i budynków podłączonych do sieci gazowej	181
Ryc. 124. Liczba złożonych wniosków w ramach Programu „Czyste powietrze” w gminach partnerstwa	182
Ryc. 125. Ilości i koszt odbioru odpadów w gminach partnerstwa.....	183
Ryc. 126. Odpady zmieszane i segregowane w gminach partnerstwa	184
Ryc. 127. Odpady segregowane w gminach partnerstwa.....	185
Ryc. 128. Udział przyjeżdżających do pracy w Lublinie w liczbie zatrudnionych w gminie zamieszkania w 2011 r. (w skali województwa lubelskiego)	186
Ryc. 129. Wartość wskaźnika ład i struktura przestrzenna obszaru	187
Ryc. 130. Mocne strony partnerstwa	190
Ryc. 131. Słabe strony partnerstwa	200
Ryc. 132. Przedsięwzięcia i obszary tematyczne najbardziej oczekiwane do realizacji na terenie Partnerstwa.	203

Spis tabel

Tabela 1. Podstawowe dane statystyczne	12
Tabela 2. Ludność gmin ogółem w okresie 2010-2019.....	65
Tabela 3. Wyniki części pisemnej egzaminu ósmoklasisty w 2019 i 2020 roku – powiat janowski, województwo lubelskie i Polska	98
Tabela 4. Wyniki części pisemnej na poziomie podstawowym egzaminu maturalnego w 2019 i 2020 roku – powiat janowski, województwo lubelskie i Polska	99
Tabela 5. Podmioty gospodarcze wg sekcji i działów PKD 2007 – stan na 2019	109
Tabela 6. Liczba podmiotów gospodarczych w Partnerstwie w obrębie sekcji C - przetwórstwo przemysłowe w 2019 roku	110
Tabela 7. Liczba podmiotów gospodarczych w Partnerstwie wg wielkości zatrudnienia	114

Tabela 8. Liczba zatrudnionych wg działów PKD w Janowie Lubelskim rok 2015 i 2019.....	116
Tabela 9. Liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach Partnerstwa w okresie 2009-2019	128
Tabela 10. Łączna wartość budżetów gmin w Partnerstwie w latach 2015-2019...	148
Tabela 11. Zasoby partnerstwa według „Znaczenia dla partnerstwa”, „Możliwości wykorzystania zasobów dla generowania produktów lokalnych” i „Unikalność zasobów” w skali 0 do 10	191
Tabela 12. Produkty partnerstwa oceniane według „Potencjał i perspektywy rozwoju produktu dla całego partnerstwa”, „Aktualnej wartości dodanej dla całego partnerstwa” w skali od 0 do 10	196
Tabela 13. Kluczowe problemy Partnerstwa uszeregowane według stopnia istotności	202

Bibliografia

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030, projekt, Lublin, styczeń 2021

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, Lublin 2015

Regionalna Polityka Miejska Województwa Lubelskiego, Lublin 2017

Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych w województwie lubelskim, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Lublin, 2020

Raport o stanie Województwa Lubelskiego za 2019 rok, Lublin 2019

Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Godziszów na lata 2008-2020, Godziszów 2008

Strategia Rozwoju Gminy Dzwola na lata 2016 – 2023, Dzwola 2017

Strategia Rozwoju Gminy Modliborzyce na lata 2020-2025, Modliborzyce 2019

Strategia Rozwoju Gminy Janów Lubelski na lata 2014-2022, Janów Lubelski 2014

LGD Leśny Krąg Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność na okres programowania 2014-2020 dla obszaru Gmin Batorz, Chrzanów, Dzwola, Godziszów, Janów Lubelski, Modliborzyce, Potok Wielki, Janów Lubelski 2017

Załącznik 1 – Skład i liczebność grup porównawczych dla gmin Partnerstwa

Nazwa gminy
Janów Lubelski - G3_GMW: Gminy miejsko-wiejskie o rozwiniętych funkcjach pozarolniczych (66 gmin)
Niemcza,, Bystrzyca, Kłodzka, Łądek Zdrój, Radków, Stronie, Śląskie, Szczytna, Leśna, Mirsk, Złoty, Stok, Bogatynia, Górzno, Skępe, Tuchola, Janów, Lubelski, Kazimierz, Dolny, Nałęczów, Krasnobród, Zwierzyniec, Ośno, Lubuskie, Dobiegniew, Drezdenko, Lubniewice, Sława, Uniejów, Krynica Zdrój, Muszyna, Piwniczna Zdrój, Szczawnica, Rabka Zdrój, Nowe, Brzesko, Brok, Głucholazy, Lesko, Rajgród, Nowogród, Goniądz, Jastarnia, Władysławowo, Gniew, Busko Zdrój, Szydłów, Frombork, Lidzbark, Ryn, Mikołajki, Ruciane Nida, Pasym, Gołdap, Węgorzewo, Witkowo, Żerków, Sieraków, Opalenica, Wolsztyn, Czaplinek, Złocieniec, Maszewo, Trzebiatów, Cedynia, Dziwnów, Kamień, Pomorski, Międzyzdroje, Ińsko, Połczyn Zdrój, Mirosławiec, Tuczno
Godziszów - H4_GW: Gminy wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej (384 gminy)
Mściwojów, Borów, Bądkowo, Koneck, Waganiec, Zakrzewo, Bobrowo, Brodnica, Bartniczka, Osiek, Świdziebnia, Kijewo Królewskie, Papowo Biskupie, Stolno, Unisław, Golub Dobrzyń, Radomin, Zbójno, Gruta, Rogóźno, Świecie nad Osą, Dąbrowa Biskupia, Rojewo, Złotniki Kujawskie, Chrostkowo, Kikół, Lipno, Tłuchowo, Wielgie, Dąbrowa, Sadki, Bytoń, Dobrze, Osięciny, Radziejów, Topólka, Brzuze, Rypin, Skrwilno, Wąpielsk, Sośno, Bukowiec, Lniano, Pruszcz, Świekatowo, Chełmża, Dębowa Łąka, Książki, Płużnica, Ryńsk, Boniewo, Chocień, Rogowo, Konstantynów, Łomazy, Rokitno, Sosnowka, Wisznice, Goraj, Obsza, Potok Górny, Turobin, Białopole, Dołhobyczów, Horodło, Hrubieszów, Mircze, Trzeszczany, Werbkowice, Batorz, Godziszów, Fajstawice, Gorzków, Rudnik, Żółkiewka, Dzierzkowice, Szastarka, Trzydnik Duży, Wilkołaz, Abramów, Borzechów, Krzczonów, Wojciechów, Wysokie, Zakrzew, Wojcieszków, Wola Mysłowska, Chodel, Łaziska, Wilków, Jabłoń, Milanów, Podedwórze, Wąwolnica, Komarówka Podlaska, Ulan Majorat, Wohyń, Kłoczew, Nowodwór, Rybczewice, Telatyn, Ułhówek, Hanna, Grabowiec, Komarów Osada, Miączyn, Nielisz, Sułów, Rusiec, Bedlno, Dąbrowice, Łanięta, Nowe Ostrowy, Oporów, Daszyna, Góra Świętej Małgorzaty, Grabów, Łęczycza, Świnice Warckie, Witonia, Bielawy, Chaśno, Domaniewice, Kiernozia, Kocierzew Południowy, Łowicz, Zduny, Czarnocin, Dalików, Zadzim, Wielgomłyny, Regnów, Sadkowice, Burzenin, Goszczanów, Klonowa, Wróblew,

Głuchów, Lipce Reymontowskie, Nowy Kawęczyn, Będków, Rzeczyca, Łubnice, Głowno, Ozorków, Dmosin, Jeżów, Rogów, Bolesław, Gręboszów, Igołomia Wawrzeńczyce, Jodłownik, Łukowica, Koniusza, Pałecznica, Radziemice, Radzanów, Gołymin Ośrodek, Grudusk, Ojrzeń, Opinogóra Górna, Regimin, Sońsk, Pacyna, Szczawin Kościelny, Błędów, Chynów, Jasieniec, Pniewy, Gniewoszków, Magnuszew, Ciepeliów, Rzecznów, Siemno, Huszlew, Olszanka, Platerów, Stara Kornica, Karniewo, Krasnosielc, Młynarze, Płoniawy Bramura, Sypniewo, Szelków, Łatowicz, Dzierzgowo, Radzanów, Stupsk, Szreńsk, Szydłowo, Wieczfnia Kościelna, Wiśniewo, Baranowo, Czarnia, Czerwin, Goworowo, Kadzidło, Łyse, Troszyn, Andrzejewo, Boguty Pianki, Nur, Stary Lubotyń, Wąsewo, Zaręby Kościelne, Bielsk, Bodzanów, Brudzeń Duży, Bulkowo, Mała Wieś, Radzanowo, Starożreby, Baboszewo, Dzierżążnia, Naruszewo, Raciąż, Załuski, Czernice Borowe, Krasne, Krzynowłoga Mała, Przasnysz, Klwów, Potworów, Gzy, Świercze, Winnica, Przytyk, Mokobody, Paprotnia, Przesmyki, Suchożebry, Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Sierpc, Zawidz, Iłów, Rybno, Bielany, Repki, Sterdyń, Grębków, Korytnica, Wierzbno, Kazanów, Tczów, Kuczbork Osada, Pawłowiczki, Walce, Wilków, Lubrza, Rokietnica, Markowa, Zarzecze, Augustów, Bargłów Kościelny, Poświętne, Zawady, Boćki, Brańsk, Wyszki, Grajewo, Wąsosz, Czyże, Grabowo, Kolno, Mały Płock, Turośl, Przytuły, Śniadowo, Wizna, Jasionówka, Jaświły, Krypno, Puńsk, Sejny, Dziadkowice, Grodzisk, Perlejewo, Janów, Korycin, Nowy Dwór, Sidra, Bakałarzewo, Filipów, Przemośl, Rutka Tartak, Klukowo, Kulesze Kościelne, Nowe Piekuty, Sokoły, Wysokie Mazowieckie, Kołaki Kościelne, Rutki, Szumowo, Sierakowice, Nowa Karczma, Kwidzyn, Lichnowy, Malbork, Stare Pole, Bobowo, Skórcz, Subkowy, Mikołajki Pomorskie, Stary Dzierżogon, Stary Targ, Rudnik, Irządze, Żarnowiec, Imielno, Słupia, Wodzisław, Bejsce, Czarnocin, Baćkowice, Lipnik, Sadowie, Wojciechowice, Dwikozy, Obrazów, Samborzec, Wilczyce, Działdowo, Płońska, Markusy, Lubawa, Barciany, Kiwity, Lubomino, Janowiec Kościelny, Kozłowo, Biskupiec, Grodziczno, Kurzętnik, Nowe Miasto Lubawskie, Wieliczki, Grunwald, Budry, Budzyń, Połajewo, Kiszkowo, Mieleszyn, Niechanowo, Pępowo, Piaski, Granowo, Kamieniec, Koźminek, Szczytники, Żelazków, Perzów, Rychtal, Chodów, Koło, Olszówka, Wierzbinek, Kościan, Rozdrażew, Krzemieniewo, Ryczywół, Doruchów, Białosłowie, Czermin, Pakosław, Strzałkowo, Duszniki, Dominowo, Krzykosy, Brodnica, Kawęczyn, Damasławek, Mieścisko, Wapno, Wągrowiec, Siedlec, Kołaczkowo, Lipka, Złotów, Karnice, Siemyśl, Przelewice, Warnice, Stara Dąbrowa

Modliborzyce - I3_GMW: Gminy miejsko-wiejskie o umiarkowanej funkcji rolniczej (169 gmin)

Góra, Bolków, Lubawka, Międzyzlesie, Prochowice, Olszyna, Ścinawa, Gryfów Śląski, Lubomierz, Lwówek Śląski, Wleń, Milicz, Bierutów, Twardogóra, Strzelin, Środa Śląska, Żarów, Prusice, Wołów, Bardo, Ziębice, Pieńsk, Świerzawa, Frampol, Siedliszcze, Modliborzyce, Annopol, Kock, Ostrów Lubelski, Bychawa, Opole Lubelskie, Parczew, Ryki, Łaszczów, Tyszowce, Szczepieszyn, Witnica, Krosno Odrzańskie, Bytom Odrzański, Kożuchów, Nowe Miasteczko, Strzelce Krajeńskie, Zbąszynek, Małomice, Szprotawa, Lubsko, Szlichtyngowa, Wschowa, Żelów, Żychlin, Drzewica, Działoszyn, Pajęczno, Poddebice, Szadek, Szczucin, Biecz, Bobowa, Słomniki, Sułkowice, Wolbrom, Chełmek, Zator, Maków Podhalański, Kalwaria Zebrzydowska, Pilawa, Żelechów, Łosice, Różan,

Mrozy, Nasielsk, Chorzele, Iłża, Kosów Lacki, Szydłowiec, Łochów, Tłuszcz, Zwoleń, Głubczyce, Kietrz, Byczyna, Wołczyn, Korfantów, Paczków, Dobrodzień, Olesno, Praszka, Brzozów, Brzostek, Pilzno, Pruchnik, Kołaczyce, Kolbuszowa, Nowa Sarzyna, Cieszanów, Oleszyce, Przecław, Radomyśl Wielki, Ulanów, Sokołów Małopolski, Strzyżów, Michałowo, Suraż, Kleszczele, Krynki, Debrzno, Skarszewy, Strumień, Koniecpol, Toszek, Krzepice, Woźniki, Koziegłowy, Żarki, Pilica, Szczekociny, Małogoszcz, Sędziszów, Opatów, Ożarów, Ćmielów, Osiek, Połaniec, Sępólno, Susz, Zalewo, Korsze, Orneta, Biskupiec, Dobrze Miasto, Jeziorany, Morąg, Biała Piska, Orzysz, Szamocin, Grodzisk Wielkopolski, Rakoniewice, Stawiszyn, Kleczew, Lwówek, Mikstat, Chocz, Dobra, Tuliszków, Skoki, Krajenka, Okonek, Karlino, Recz, Drawsko Pomorskie, Stepnica, Płoty, Chojna, Mieszkowice, Trzcińsko Zdrój, Golczewo, Wolin, Gościno, Bobolice, Barlinek, Lipiany, Pyrzyce, Chociwel, Dobrzany, Suchań, Barwice, Łobez, Resko, Węgorzyno

Dzwola - J4_GW: Gminy wiejskie ekstensywnie zagospodarowane (funkcje leśne, ochrony przyrody) (177 gmin)

Gromadka, Jemielnio, Raciążek, Chełmno, Jeżewo, Cekcyn, Kęsowo, Śliwice, Biłgoraj, Terespol, Wojstawice, Chrzanów, Dzwola, Kraśniczyn, Urszulin, Wyryki, Radecznica, Skierbieszów, Bytnica, Dąbie, Gubin, Maszewo, Stare Kurowo, Krzeszyce, Słońsk, Wymiarki, Żagań, Brody, Przewóz, Tuplice, Widawa, Poświętne, Pęczniew, Galewice, Lipnica Murowana, Łapanów, Trzciana, Gnojnik, Iwkowa, Ropa, Sękowa, Kamienica, Laskowa, Niedźwiedź, Słopnice, Charsznica, Kozłów, Książ Wielki, Słaboszów, Kamionka Wielka, Łabowa, Łącko, Nawojowa, Czarny Dunajec, Lipnica Wielka, Nowy Targ, Ochotnica Dolna, Szaflary, Bystra Sidzina, Jordanów, Gromnik, Rzepiennik Strzyżewski, Szerzyny, Maciejowice, Garbatka Letnisko, Solec nad Wisłą, Lipowiec Kościelny, Strzegowo, Leoncin, Kołbiel, Sochocin, Odrzywół, Pionki, Korczew, Szczutowo, Brochów, Ceranów, Mirów, Kampinos, Sadowne, Lutocin, Siemiatkowo, Lasowice Wielkie, Pokój, Zębowice, Murów, Jemielnica, Dydnia, Niwiska, Jaśliska, Kuryłówka, Wielkie Oczy, Harasiuki, Bircza, Dubiecko, Krzywczyna, Adamówka, Dynów, Hyżne, Bukowsko, Komańcza, Tyrawa Wołoska, Sztabin, Radziłów, Czeremcha, Hajnówka, Narewka, Zbójna, Trzcianne, Krasnopol, Szudziałowo, Jeleniewo, Wiżajny, Borzytuchom, Czarna Dąbrówka, Kołczygłowy, Lipnica, Trzebielino, Konarzyny, Koczała, Rzeczenica, Suchy Dąb, Dziemiany, Lipusz, Cewice, Dębica Kaszubska, Smołdzino, Kaliska, Osieczna, Łęczyce, Boronów, Herby, Koszęcin, Niegowa, Krupski Młyn, Tworóg, Ślemień, Gnojno, Oksa, Bieliny, Łopuszno, Mniów, Raków, Strawczyn, Ruda Maleniecka, Słupia (Konecka), Smyków, Bałtów, Waśniów, Kije, Michałów, Złota, Bliżyn, Mirzec, Pawłów, Kluczewsko, Janowo, Świętajno, Dubeninki, Pozezdrze, Drawsko, Lubasz, Brzeziny, Godziesze Wielkie, Łęka Opatowska, Babiak, Miedzichowo, Sieroszewice, Sośnie, Czajków, Kraszewice, Orchowo, Władysławów, Bierzwnik, Wierzchowo, Przybiernów, Boleszkowice

